ANTIQVITATES
potissimùm Romanæ
è ROSINO *aliisque in*
COMPENDIUM
CONTRACTÆ,
Et juxta
Ordinem Alphabeti dispositæ
BONO JUVENTUTIS
Operâ & studio

M. FRIDERICI HIL-DEBRANDI, P. Cæs. Sch.
Northus. p. t. Con-R.

Editio tertia, auctior & correctior.

OXON.
Excudebat HEN: HALL: Impensis
RIC: DAVIS, 1673.

Προσφώνησις

AD

JUVENTUTEM

Antiquitatis Romanæ Studiosam.

TErræ per oras sparsa seculis priscis.
Cœlo propinquas Turba Romulas arces
Stupuit, stupemus, astra dũ polus pascet,
Stupescet orbis, erudita Doctorum
Monumenta scriptáque impigrâ manu versans.
Quis non stupendas arte, sumptibus, moles
Miretur *Arcus* insolens *Triumphales*,
Tarpeja Templa, Principum, Ducum, Regum
Opulenta donis, gentiúmque cunctarum
Spoliis superbos prænitentibus postes:
Illustre famâ *Pantheon*, Deûm sedem,
Obeliscum & Ova, Carceréſque, Delphinos
Metásque? Quis non mentis ardeat visu
Victricis Urbis *Insulas, Domos, Colles*

Lustrare, quæque tot Virûm fatigârunt
Calamos sonoros, nosse? Paginas doctas
Volvis, revolvis? in parùm rudis notâ
Versare silva, multa te latent tecta
Densis tenebris, quas negotio nullo
Antiquitatum discutis probè gnarus.
Hîc *Candidati* nomen, hîc *Togæ* disces,
Latósque Clavos hinc petes & *Angustos:*
Hîc *Imperator* sistitur *Paludatus*,
Statuit *Trophæa*, curribúsque inauratis
Invectus Urbem reppetit *Triumphator.*
Ast morte fusus (fabulas vide, ride!)
Aquila ministra in templa siderum fertur.
Hîc auspicatus *Oscines aves Augur*,
Volsgras, *Sinistras*, *Præpetes* notat certus,
Nî signa fallant, nuntius futurorum.
Hic *Lictor* adstat, præferénsq; bis senos
Virgarum acutis cum *securibus Fasces*
Facit imperata, Consulísque mandato
Ferit Nocentes, summovet viâ turbam.
Hîc spissa *Ludos Gymnicos* Togatorum
Spectat corona *Scenicósve*, jam *Soccis*
Indutus exit Roscius, modo suras
Vinctus *Cothurno*, prodit. Ære non magno
Venale ferro, vulneri, neci corpus
Gladiator offert, quo cadente, conclamat,
Habet!

Habet! popellus, Hoc habet! necat, servat
Plebs comprimendo pollicemvè vertendo
Sibi supplicantem. Virgulam hîc quatit *Censor*,
Movet Senatu, cujus haud legit nomen,
Adimit nitentes annulos equo vendi
Jusso, tabellis Cæritum inserit civem
Contaminatis moribus laborantem,
Scelerum severus Fronte, Voce, Re Vindex.
Belli apparatus nôsse si juvet, *Tela*,
Tormenta, *Turres*, *Arjetésque Ballistas*
Et *Scorpiones* hîc legis. Leges lectu
Jucunda, scitu digna. Te moror Lector,
Hederas virentes hæc Falerna non poscunt.
Antiquitates ilicet trahunt quosvis,
Ut æra magnes, succinum leves floccos.
Antiquitates scire Romulas spernas?
Qui docta scripta Romuli manu crebrâ
Versas Nepotum, VirgilI cothurnati,
Venusini Oloris, quæque prodidit Naso.
Cum Tulliano farier stylo discas,
Ab ore grandis pendeas frequens LivI,
Soccos TerentI cum leporibus Plauti

Jungas, & arces Pallados ſacras ſcandas,
Antiquitates ſcire Romulas ſpernas?
Haud ſpernis. Hoſce, Te, Juventa, compello,
Roſiniano fonte qui fluunt largè,
Æqui boníque, quæſo, conſulas rivos.
Have, Juventa, Have, Fave, Vale. Cœli
Pater ſecundet cœpta, conſerat donis,
Téque omnis, opto, compotem boni reddat.

AB,

A.

ABolla Veſtis militaris;quandoq; ſumitur pro veſte Senatoria, aut pro veſtis Philoſophicæ genere. Juven.Sat.3.

——*audi facinus majoris Abollæ.*

Addit Lubinus in Comm. audi ſcelus aliquod majoris & ſanctioris veſtis talaris Philoſophicæ, i. e. audi ſcelus aliquod Philoſophi Stoici.

Acca Laurentia, Fauſtuli Paſtoris uxor, Romuli & Remi, Urbis conditorum nutrix, cui Romulus aram & annuas ferias conſtituit, *Laurentalia* dictas, & quia corpore quæſtum fecit, *Lupa* dicta eſt à moribus. Hinc nata eſt fabula, Romulum & Remum, ex Ilia gemellos, Amulii imperio expoſitos, à *lupâ* ferâ eſſe enutritos. Vid. Flor. l. 1. cap. 1.

Accenſus, Miniſter Magiſtratus, ab *acciendo* dictus, quod, quemcunq; juberet Magiſtratus, acciret ſive accerſeret, vel quod ſæpius ad res neceſſarias acciretur, ut ait Varro. Alio ſenſu Feſto dicuntur *Accenſi*, qui in locum mortuorum militum ſurrogantur, quia ad cenſum adjiciuntur: iidem & *Adſcriptitii* dicti, de quibus alibi.

Ac

Accumbendi modus. Priſcis temporibus cnm frugalitas & modeſtia vigerent, ſedebant,non accumbebant viri pariter ac mulieres, poſt cùm opibus, ut fit ſuccedente luxu,paulatímq; ad mollitiem moribus inclinantibus, accumbere viri cœperunt,mulieres in ſedendi couſuetudine diu permanſêre pudoris gratiâ. Virgilii verſus notus eſt:

Perpetuis ſoliti Patres conſidere menſis.

Quo loco Servius, *Majores*, inquit, *noſtri ſedentes epulabantur*. A Græcis primùm manâſſe videtur *Accubitus*, index diſſolutæ lætitiæ & jucunditatis cujuſdam, viro gravi parùm dignæ. Manut. de quæſitis per Epiſt. *De accumbendi ritu notanda, quæ ſequuntur*. In cœnaculo menſa collocabatur,rotunda,humilis, inferiorum quidem hominum tripes, & ex ſimplici ligno; lautiorum verò citrea, aut acerna, aut laminâ argenteâ intecta, quam pes eburnus fabrefactus,puta in modum pardi aut leonis, ſuſtinebat. Circa menſam tres ùt plurimùm lecti erant,unde *Triclinii* nomen, nonnulli *Sigma* vocârunt; olim enim ſigma, ut mediam lunam C ſcribebant; Interdum duo tantùm lecti, quod

quod Plauto eſt *Biclinium*. Lecti inſternebantur aulæis, purpurâ, aut aliá veſteſtragulâ, pro copia aut inopia Convivatoris. Priuſquam accumberent, lavabantur, & togas mutabant veſtibus, quas à re *Cœnatoria* dixerunt, tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum conſpurcarent. Cæterùm terni, aut ſummum quaterni lectum occupabant; ſi plures, ſordidum id & minimè lautum habebatur. Accumbebant autem ſuperâ corporis parte reclinatâ in cubitum ſiniſtrum, inferâ in longum porrectâ, ac jacente capite, leviter erectô dorsô à pulvillis modicè ſuffultô; quod ſi plures unô lectô decumberent, primus decumbebat ad caput lecti, cujus pedes porrigebantur ponè dorſum ſecundi; ſecundus occiput obvertebat ad umbilicum primi, pulvillô interjectô; pedes jacebant ad tergum tertii; & ſic deinceps tertius. Qui ad caput lecti decumbebat, *ſummus* dicebetur, qui ad pedes, *imus*, qui inter iſtos, *medius* & hic digniſſimus, honore proximus erat ſummus. Præterea vela ad excipiendum pulverem, ne ſuper menſas, dapes & convivas ſpargeretur, ſuſpendi ſunt ſolita; ea

Horatius

Horatius *Aulæa* vocat. Cœnaturi etiam antiquitùs, ad dolores capitis ex cibo & potu averruncandos, laneis & lineis vinculis frontem & tempora vinxerunt, & posteà coronis ex floribus, herbis auroq; mutârunt. Pocula priscis fuerunt boum cornua. Ut etiam aliàs lotio priscis frequens fuit, ita non ante mensam modò, sed in convivio meliore per singula fercula & missus lavabant, corpore paululū à mensa averso. Lampridius in Heliogabalo: *Parasitis sæpe ceream mensam, sæpe ligneam, sæpe eburneam exhibuit, cùm tantùm biberent per singula fercula, & manus, quasi comedissent, lavarent.* Lipsius l. 2. Saturn. Serm. c. 1. Quæ exhausta erant pocula, vertebant, more etiamnum Francis usitato, de quibus jocosè Taubmannus l. 3. Epigram. Melodæs.

Laudo meos Francos, qui se cervice supinant,
Et fundo ex imo præbita pôcla bibunt.

Meursius ad illud Plauti in Sticho Act. 5. Sc. 4. *vel cadus verti potest*: *Cadum vertere* veteres pro exinanire dicebant. Virgil. l. 9. Æn. v. 165.

Indulgent vino & vertunt crateras ahenos.

In

In conviviis etiam myrtus adhibita ad cantiones innuendas: erat enim qnasi signum, quô datô cantare tenebatur conviva. Plut. in Sympos. *Suam unusquisque cantilenam cantabat, cui tradita myrtus fuisset.* Aliàs musicos concentus in conviviis adhibitos esse planum est. Apud Virgilium in Didonis Epulis l. 1. Æn.

—— citharâ crinitus Jopas
Personat auratâ.

Hinc & ab Horatio l. 3. Carm. od. XI. Testudo dicitur.

Divitum mensis & amica Templis.

Carmina ipsa vocabantur σκολιά i. e. boliqua sive tortuosa, quæ quilibet convivarum accepto myrteo ramo canebat. Musicam sequebatur *Saltatio*, eaque Græcis maxime in usu erat, Romanis verò probrosa; unde Cicero: *Nemo saltat sobrius, nisi fortè insanit.* Laconum quidem tanta fuit Sobrietas, ut inebriari sine infamiæ nota ipsis nunquam licuerit. lege etiam cautum, ne quis domum è convivio reverteretur cum lumine. Athenæus præscribit hunc bibendi modum, ut videlicet tantum vini bibere cuiq; liceat, quantum non impediat domum redire sine puero, qui

qui præluceat, aut ſine itineris duce. Apud Romanos verò redeuntibus è convivio per pueros, quos vocabant δαδέχους, lucernæ prælatæ Quod ad numerum convivarum attinet, eum incipere oportet à Gratiarum numero, ut ex Varrone docet Gellius, & progredi ad Muſarum, ut, ſi pauciſſimi convivæ ſint, non pauciores ſint, quam tres; ſi plurimi, non plures, quàm novem. Ipſum autem convivium, ut omnibus numeris abſolutum ſit, ex rebus quatuor conſtabit, ſi belli homunculi collecti ſint, ſi lectus locus, ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus. Nec loquaces, addit, convivas, nec mutos legere oportet; ſermones etiam id temporis habendi ſunt, non ſuper rebus anxiis & tortuoſis, ſed jucundi, & cum quâdam voluptate utiles: legenda in convivio, quæ ſint βιωφελῆ & delectent, &c.

Acerra, vel *ara*, quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur; vel *arcula Thuramia*, ubi thus reponebatur. Horat. Od. 8. l. 3. Carm.

Martys cælebs quid agam Calendis,
Quid velint flores & acerra Thuris
Piena, miraris, &c.

Acies

Acies. Aciei instructio talis erat: Quô die pugna cum hostibus erat committenda, signum in castris proponebatur, nempe tunica purpurea vel coccinea supra Prætorium extensa. Exercitu jamjam educendo, signa militaria, quæ in castris fixa erant, captatis auguriis evellebantur, quæ si avellentem facilè sequerentur, faustum ac felix id habebatur. *Hastati* pugnā inibant primi omnium, ex stataria quidem & gravi acie; alioqui *Velites* aut leves milites ante eos pugnare soliti. Hastati si hostem profligare non possent, succedebant *Principes*, quos & *Antepilanos* vocabant; post hos *Triarii*; si itaq; *Hastati* pellerentur, retrocedebant in intervalla Ordinum, & Principes eos excipiebant. In hac ars omnis & arcanum militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Acies modò duplex fuit, cum tota acies in duo cornua secta, dextrum & lævum; modò triplex, cum præter cornua alia etiam media assurrexit. Præterea *Cuneus* dicebatur, acies cuneum repræsentans, literæ Δ assimilabatur, & milites appellabant *caput porcinum. Orbis, Globus,* F*orfices &c:* quæ in modum

modum orbis,globi,forficis instruebatur. *Serrâ* præliari dicitur, cum assiduè acceditur receditúrque, neq; ullo consistitur tempore.*Subsidia* dicebantur milites, qui post aciem subsidebant, ut laboranti exercitui subvenirent.

Alæ exercitus, dictæ sunt Equitum ordines,quod circum legiones dextrâ sinistraq;tanquam alæ in avium corporibus, locabantur. Aciei adjuncta erant: 1. *Allocutio*,cum Imperator publicè milites suos affabatur:huic in castris aut in ipso campo subitò è cæspite tribunal erigebatur, quod conscendens ad suos verba faciebat Imperator. In hoc alloquio *Approbatio* aut *Improbatio* per sua signa, veteri ritu in assensu militari clamor & dextræ sublatæ, contrà fremitus ant mœsta taciturnitas. Ita Tacitus de mor, Germ. *Germani*, inquit, *si displicuisset Ducis sententia*, *fremitu aspernabantur*, *sin placuisset*, *Frameas concutiebant*, *honoratissimum assensûs genus videbatur*, *armis laudare*. 2. *Classicum*, dicitur, cum signa omnia pariter canunt,& militem vocant incitantque ad pugnam .*Classicum canere* nihil aliud est, quàm bellicum aut incitatorium cane-

re

nere. Variis autem instrumentis utebantur: *Tuba* ære directo ducta erat. *Cornua* quæ nunc sunt ex ære, olim ex cornu bubulo fiebant. *Lituus*, medium quoddam inter tubam &cornu,nec rectum prorsus, ut illa,nec totum incurvum,ut istud.*Buccina*,ab his sejuncta,initio fuit cornu bovillum, postea ex ære facta.Qui inflabant, universè *Æneatores* dicti, quia omnia ex ære. Classicum excepit 3. *Clamor militaris*, qui edebatur in ipso jam imminente conflictu: incursus enim omnis & impetus cum clamore factus; ejus caussa hostium terror & sui incitamentum. Probabile est, hunc clamorem fuisse voces aliquas confusas repetitas, nec quicquam significantes, ut apud Græcos vox ipsa ἀλαλάζειν. Crebro etiam in acie usurpatum illud *Feri*, quo se mutuo pugnantes adhortabantur. 4. *Signum pugnæ Tunica rufa* in Prætorii fastigio, quo de supra. *Tessera* signum erat,quod sub ipsa pugna uno alterove verbo dabatur ab Imperatore, ut Commilitones inter se nossent, & item hostē;utCæsari bello Africano tessera fuit *Felicitas*, Bruto *Libertas*. Interfectorun Caligulæ *Repete*: Severi Imper. *Laboremus*, &c:

Actiones. Actiones multiplices sunt. *Actio in rem*, quæ est *Vindicatio*, de qua suo loco. *In personam*, quæ vocatur *Condictio.* Condicere erat diem locumve communi consensu indicere, quo in judicium Litigatores venirent. *Actiones legitimæ*, quæ in Legibus XII. Tabularum proditæ sunt. *Honorariæ*, quæ à Prætoribus in Edictis propositæ, ut legi deficienti opem ferrent. *Actiones bonæ fidei*, in quibus libera potestas permittebatur Judici, ex æquo & bono æstimandi, quantum Actori restitui oporteret. *Arbritrariæ*, quæ ex arbitrio Judicis pendebant, in quibus is, quô cum agebatur, arbitrio Judicis Actori satisfaciebat.

Actus, est pars actæ fabulæ, cum omnibus personis scena deseritur, & interim chorus aut tibicen populum oblectat. *Scena*, pars minor actûs, est mutatio rerum & personarum in actibus. *Chorus* erat multitudo canentium aut saltantium cum tibicine.

Addictio. Post triginta dies, quàm quis debere judicatus fuerat, iterum in jus rapiebatur, & nî judicatum faceret, id est, debitā pecuniam solveret, à Prætore, nisi

Spon-

Sponſorem dediſſet, nexus Creditori addicebatur, à quo abductus in carcerem privatum condebatur, donec aut pecuniâ, aut operâ ſatisfaceret. *Addictus* eſt, quem lex ſervire, donec ſolverit, jubet. *Nexus*, qui opus facit in ſervitute pro pecunia, quem debet, dum ſolvat.

Adonis. Miniſter & Amaſius Veneris, juvenis pulcherrimus. Hunc ipſum cœlo Venerem prætuliſſe fingit Ovid. l. 10. Metam. fab. 10. inquiens:

--- *Cælo præfertur Adonis.*

Id quod de his commodè dicetur, qui terrena cœleſtibus, æternis caduca, humana divinis anteponunt, quorum larga ubiq; ſeges eſt. *Adoniàis horti* proverbio dicuntur, res amœnæ quidem, at leviculæ & nulli rei utiles.

Adoptio. Is, qui adoptabat, apud Prætorem eum, quem adoptabat, tenens ita dicebat: *Hunc hominē filium meum eſſe ajo, iſq; mihi emptus eſt hoc ære.* Naturalis autem Pater uſq; ad tertiam Mancipationem in jure cedebat, prætor addicebat. Confer. *Mancipatio.* Qui autem alterius familiæ fiebat per Adoptionem, in omnia nomina

transibat adoptantis, in Prænomen, Nomen, Cognomen; tantùm ut priscum genus testarentur, in fine cognomen addebant aut nomen; si cognomen, integrum servabant; si nomen, mutatum & inflexum. Exemplum servati cognominis in M. Junio Bruto, quem adoptavit Q. Servilius Cæpio Agalo; post Adoptionem igitur dictus est Q. Servilius Cæpio Agalo Brutus. Exemplum inflexi nominis in C. Octavio, qui post adoptionem dictus C. Julius Cæsar Octavianus. Hæc J. Lipsius.

Ædes sacræ. Ita dicebantur Templa, antequam ab Auguribus inaugurabantur. Si quis enim templum alicui Deo vovisset, voto damnatus primum certos Templi fines constituebat, quod erat *effari templa*, vel *sistere Fana*: deinde ab eo ædes condebantur, conditæ dedicabantur ab iis, qui voverant: tandem ab Auguribus certo ritu inaugurabantur.

Ædiles triplices fuerunt: *Ædiles plebis*, duo ex plebe creati, quasi administri Tribunorum, qui leviores caussas cognoscebant & judicabant, ædes etiam sacras & privatas curabant. 2. *Ædiles Curules*, sive *Majores*, qui jus Sellæ habebant, cum

priores tantùm in subselliis sederent: initiò ex Patribus tantùm, postea ex plebe etiam creati sunt ludorum præcipuè caussâ. Iidem Templa, Theatra Porticus, Fora ut reficerentur & ornarentur, curabant. 3. *Ædiles Cereales*, qui Cereri seu frumento præerant.

*Æditum*s. Antiquè *Æditumus*, qui sacras ædes curat. Horatius & Poëtas *Æditos* appellat. lib. 2. epist. 1.

Ægeria. Nympha cujus se consuetudine uti fingebat Rex à Romulo secundus, Numa Pompilius, ut instituta sua ac leges ab aliquo Numine profectas esse Romanis persuaderet.

Æneatores. vid *Aciei adjuncta*.

Ærarium. vid. *Fiscus*.

Ærarius Civis is dicebatur, qui à Censoribus in Cæritum tabulas relatus, eò tantum civis erat, quod unà cum reliquis civibus tributum pendebat, suffragii jure privatus.

Æsculapius. Apollinis filius, Medicorum Deus, in cujus templo valetudinis ergò recuperandæ cubabant ægroti, & restituti gallum eidem sacrificabant. Simulacro ejus draco vigil erat additus, quo Me-

dicis vigilantia commendabatur; bacillum nodosum manu tenebat, ad significandam artis Medicæ difficultatem.

Æstimatio litis, erat judicium, quo lis præcipuè in caussa Repetundarum & Peculatûs æstimabatur, & ratione initâ pecunia ei reddebatur, cui erepta erat.

Agger vid. *Machinæ*.

Agones Capitolini vid. *Capitolini Ludi*.

Agones victimarii vid. *Sacrificium*.

Agonia sive *Agonalia*, feriæ nono die Januarii celebratæ in honorem *Agonii*, quem Deum rebus agendis præsidere credebant. Ita etiam dicta videntur hæc sacra quod victimarius hostiam percussurus rogare sit solitus, *Agón*? id est, feriόne? nec nisi jussus, hostiam percusserit.

Agyrtæ & Æruscatores, qui monstrum aliquod aut animal antehac non visum ostentabant ad crumenas emungendas, quem morem à Rhodiis usq; ad nos manâsse verosimile est: apud hos enim fuerunt *Coronistæ*, cornicem circumferentes, doctam humana verba eloqui, cui se stipem cogere dicebant, non sibi. Alii frugiperdæ verno tempore, cum hirundo verloquitur, circumibant canentes: ἦλθ' ἦλθε χελιδών, & plenam volam hordei, vel por-

tionem aliquam frumenti emendicabant; hi *Chelidonistæ* dicti sunt, Jos. Laurent. lib. 1. Polymath: Diss. 31.

Ajus Locutius. Cum vox quædam cœlo delapsa Romanos de adventu Gallorum monuisset, *Ajo Locutio* Templum aut ara extructa est.

Ala vid. *Acies.*

Alliensis dies. Dies XVI Julii, quo die Romani ad Alliam fluv. à Gallis victi cæsique sunt, & Urbem amiserunt.

Ambarvalis hostia, quæ maturis frugibus ter circum arva ducebatur ab iis, qui pro frugibus faciebant. In his Sacris Cereris laudes canebant, cúmque vino & lacte libâssent, eidem porcam immolabant. Sacrificium illud appellabatur *Suövetaurilia*, quia victimas suem, ovem, taurũ, ante immolationem circumducebant, neq; solùm Rustici, sed & Romani Urbem & fines agri Romani hôc pactô lustrabant.

Ambitus, crimen est honoris malis artibus affectati.. Pœna erat vel Exilium, vel mulctæ irrogatio ; vel ab omni Magistratu remotio.

Amburbia sacra, quæ fiebant, cum Urbs & pomœrium lustrabantur.

Amicus. Antiquitatis ſtudioſi notabunt in Amicitiæ albo certas fuiſſe Amicorum claſſes,& primæ ceræ ſeu chariſſimos *Admiſſionis primæ*; Secundæ verò ceræ non æque charos, *ſecundæ Admiſſionis* eſſe dictos Amicos, & ſic deinceps. Sen. de Benef.l.6.c.33.*Non ſunt ipſi Amici,qui agmine magno januam pulſant qui in primas & ſecundas Admiſſiones digeruntur.*

Amphitapa, veſtis utrinque villos habens,quæ dormientibus ſubſternebatur.

Amphitheatrum circulari aut ovali, ut theatrum hemicycli formâ, conſtructum erat, in quo gladiatorii ludi & ferarum venationes exhibebantur. Ejus area *Arena* dicebatur, quod arena ſpargeretur, ut certantes ſine offenſione caderent.

Ampliatio vid. *Urna.*

Ampulla,vas amplum,cujus uſus erat in balneis ad abluendas infuſione ſordes.

Analecta. Quæ in ſolenni lautóq; convivio in terrâ decidebant,vocabantur *Analecta* ſeu *Quiſquiliae ciborum*, quas tollere nefas,cum Amicis defunctis atque Heroibus eſſent conſecratæ; unde & peculiare apud Ethnicos ſacrificium fuiſſe legimus,dictum *Protervia*, in quo igne conſu-

me-

mebatur, quidquid ex epulis superfuisset; hinc intelligitur elegans ille jocus Catonis apud Macrob. l. 2. Saturnr. c. 2. Nam cum quidam, nomine Q. Albidius, sua bona comedisset, & novissimè domum, quæ ei reliqua erat incendio perdidisset, *Proterviam* eum fecisse Cato dicebat, quod comesse non potuerit, id combussisse.

Anchora vid. *Navis*.

Anclabra vel *Anclabria*, vasa ænea quibus utebantur Sacerdotes. *Anclabris* mensa divinis ministeriis apta. Ita dicebantur vel ab *anculare* i. e. ministrare, vel ab *antlare* i. e. haurire, unde nonnulli scribunt *antlabra*.

Anculi & *Anculæ*. Dii Deæque erant ancillarū. Priscis anculare erat ministrare.

Andabata vid. *Gladiator*.

Angerona, Silentii Dea; Simulachrum ejus fuit ore obligato & signato. In ara Volupiæ collocabant, quòd qui dolores suos tacendo dissimularent, patientiæ beneficio ad maximam voluptatem pervenirent. *Angeronæ litare* dicuntur, qui tacent. Alii ipsam *Volupiam*, seu Deam Voluptatis, Angeronam dici putant, eò, quod *an-*

res

res & animorum ſolicitudines propitiata depellat. Vid. Macrob. l. 1. Sat. c. 10. Alii verò ab *angendo ore*, cum ſit Dea ἐχέμυθια, ut diximus. Sacra huic Deæ à Romanis inſtituta eſſe ferunt, cùm *angina* omne genus animalium conſumeretur.

Animadverſo. Ea mulctæ fuit pœnæve legitima perſecutio, eaq; Prætoriæ curæ mandata eſt. Pecunia per Magiſtratum exigebatur, quod ſi reus ſolvendo non eſſet, bona ejus auctioni ſubjiciebantur, ea qui emebant, *Sectores* vocabantur. Reliquæ pœnæ per Lictores exactæ. Infamium cura Cenſoribus commiſſa fuit.

Animadverſio in hoſtes. Integræ regiones devictæ in Provinciæ formam redigebantur, & à Populo Romano, miſſis in eas Præſidibus, regebantur: Quod ſi hoſtes traditis armis deditionem facerent, *ſub jugum mittebantur*, nempe fixis duabus haſtis, ſuper eas ligabatur tertia, ſub qua victos diſcinctos tranſire oportebat, inde liberos eos dimittebant. Qui aut bello capiebantur, vel aliâ quacunq; pœnâ afficiebantur, vel *ſub Corona venibant.* Antiquitùs mancipia jure belli capta, coronis impoſitis vendebantur, & idcircò *ſub coronâ*

ronâ venire dicebantur, quia corona signum erat captivorum venalium.

Anna Perenna Plerisque ea videtur soror fuisse Didonis, quæ ab Ænea hospitio excepta, insidiarum metuens, in Numicium amnem sese præcipitaverit, & diu quæsita ex fluvio responderit:

—-placidi sum N*ympha Numici,*
Amne perenne latens Anna perenna vocor.

Festum ejus Idibus Martiis celebrabatur, in quo largioribus vulgò poculis indulgebant, & pro cyathorum, quos ebibebant, numero annos mutuò precabantur. Ovid. in Fast.

Tum ducunt posito duras cratere choreas.
Cultaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant & sunt spectacula vulgi &c.

Annulus (scribunt alii Anulus) nomen habet à voce *Anus*, quæ Circulum significat, notum digitorum gestamen, unde Græcis est δακτύλιος. Oscorum lingua *Ungulus*, priscis *Condalus*, à Græco κόνδυλος digiti articulus. Interdum & compedes & inaures dicuntur annuli. Plaut. in Pœnulo: *Qui incedunt cum annulatis auribus.* Annuli alii erant è simplice

ce metallo, ut ferro, auro, argento; alii è mixto, cum ferrum aut aliud metallum inaurabant, alii ſolidi; alii caſſi & pervii. Alii ſine gemma, dicti ἀπειροι & ἄψηφοι, alii cum gemma, quibus imago erat inſculpta. Annuli utrâq; manu geſtabantur antiquitùs, potiſſimùm levâ, quia & otioſior ea eſt, & plurimùm latet; cum enim in propatulo annulos geſtare initiò inſolens videretur, ſiniſtram manum, ut ſæpius latentem, his induere placuit. Vid. Macrobius & Plinius. Præcipuè digitus minimo proximus annulo ornabatur, ob id dictus Annularis, aliàs Medicinalis, quia hic utrinq; clauſus & minus negotioſus eſt; Medius verò, vulgi opinione infamis & impudicus, eo ornatu carebat. Annulus Signatorius ſive Sigillaritius, quô ſignabantur Teſtamenta, Tabulæ dotales, epiſtolæ, etiam penus; unde apud Plaut. in Perſa: *homines triparci ſalinum ſervo cum ſale obſignare* dicuntur. Ferreorum annulorum uſus apud Romanos antiquiſſimus fuit: primis enim temporibus ne Senatori quidem licebat geſtare annulum aureum, niſi Legatus ad exteras gentes iret: tum enim è publico dabatur,

quem

quem gestaret, annulus. Apud Germanos, Majores nostros, fortissimus quisq; ferreum annulum (ignominiosum huic genti) velut vinculum gestabat, donec se cæde hostis absolveret; Tacitus in lib. de Mor. Germ. Triumphantes annulum ferreum gestabant ad retundendam arrogantiam, hinc Equites annulum usurpabant;& is peculiare erat ornamentum Equitum, quo à plebe distinguebantur. Plebs argenteo videtur annulo usa, servi ferreo, nisi Magistratus è plebe nonnullis jus aureorum annulorum concessisset: Gestabat autem aureum annulum Eques, qui Censum Equestrem, i. e. quadringenta sestertiûm habebat. Re decoctâ aut censu imminuto idem annulum deponebat. Clericis olim, nisi in dignitate essent constituti,(Episcopatus enim & Abbatias per baculum & annulum tradi notum est) annulos gestare non licebat; unde natum est trium illud: *Clericus annulatus aut est fatuus aut Prælatus.* Quanquam verò unô plures initiò annulos gestare infame habitum viro, crescente tamen luxu, annulorum crevit numerus. Martialis:

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

nes. Imò Heliogabalus Imp. neq; calceum iterâsse, neq; annulum legitur. *HÆC IT PLURA SCITU DIGNA JOH. KIRCHMANNUS IN ELEGANTI LIB. DE ANNULIS.*

Annus. Annus Romanis fuit *triplex*: I. *Romuli*, dierum 304. menses habuit decem. *Numæ*, dierum 354. menses habuit duodecim. *Julii Cæsaris.* dierum 365. & sex horarum, cui totidem erant menses.

Anser vid. *canis.*

Antecessor vid. *Jureconsultus.*

Apex vid. *Flamen.*

Apollo, Jovis & Latonæ filius. Theognis,

——῎Ανα, Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος.

Alio nomine *Phœbus*, dictus â splendore aut vaticinio, *jaculator*, *citharædus*, *Medicus*, *Vates & Musarum Præses.* *Laurus* huic sacra: Virgil. Ecl. 7.

Populus Alcidæ gratissima, vitis Jaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo;

Quia Daphne, quam adamaverat, in laurum conversa: Phœbus ipse apud Ovid. l. 1. Met. fab. 9. vers. 557.

— At quoniam conjux mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea, semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ, Laure, pharetræ.

Unde

Unde & Poëtæ *lauro* coronantur. Horat. de Pindaro, l. 4. Carm. Od. 2.

Laurea donandus Apollinari.

Quanquam & aliam hujus rei rationem Poëta reddidit, inquiens:

Laurus in igne crepat, vivunt post funera Vates.

Juvenis imberbis & intonsus pingebatur: Horat. od. 21. lib. 1.

Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

Græcis ob eam rem est ἀκερσεκόμης. *Pythius* dictus est, quia serpentem mire nocentem, Pythona, telis suis interfecit.

Neve operis famam posset delere vetustas;
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos,

Ovid l. 1. Metam. fab. 8. vers. 445. *Delius*, quia in Delo, insula maris Ægei, natus est quam ob id *natalem Apollinis* dicit. Horat. od. 21. l. 1. *Cynthius*, à monte hujus insulæ. *Palatinus*, à Templo, quod Augustus, navali prælio victor, Antonio profligato, in palatio struxit: in eo Templo Biblotheca erat latina & græca; hinc intelligitur illud Horatii l. 1. Epist. 3.

Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus,

Privatas

Privatas ut quærat opes, & tangere vitei Scripta, Palatinus quæcunq; recepit Apollo.

Sandaliarius, fortassis ab effœminato cultu, quod scilicet sandaliis, calceis mulieribus, esset indutus. Oraculum ejus Delphis, toto olim orbe celeberrimum, fuit Regum & Populorum donariis egregiè dotatum, quod unâ cum cœteris oraculis Christo adventante obmutuit. Aurel. Prudent in Apotheosi:

—— Ex quo hominis Deus induit artus,
Delphica damnatis tacuerunt sortib9 antra,
Non tripodes cortina tegit, non spumat anhelus.
Fata Sibyllinis Fanaticus edita libris.
Perdidit insanos mendax Dodona vapores,
Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

Idem affirmat Juven. Sat. 6. vers. 554. cnm ait:

—— Delphis oracula cessant.

Ad quæ verba E. Lubinus: *Christus adventu suo Dæmones profligavit, & omnibus oraculis Dæmonum illud solemne apud Evangelistas Marc. 1. & Luc. 4.* φιμώθητι, *obmutesce, & æternum silentium imposuit.*

Apolli

Apollinares ludi, in honorem Apollinis, victoriæ, non valetudinis ergô, à Romanis instituti, Marci Vatis & Sibyllæ carmine monitis. In his decem viri sacra Apollini, Græco ritu, faciebant, bove aurato, & capris duabus albis auratis; Latonæ bove fœminâ auratâ; populus coronatus spectabat, & stipem, quantum commodum esset, conferebat, Matronæ supplicabant, & vulgus apertis januis in propatulo epulabatur. *Parasiti Apollinis* sic dicti, quòd ridiculi essent, frequenter acclamabant: *Salva res est, cum saltat senex.* Vel: *omnia secunda, saltat senex.* Cùm enim aliquandò in his ludis, nuntiatô hostium adventu, Romani, subitò ad pugnam exiissent, victoresq; rediissent in theatrum, de violatis & denuò instaurandis sacris solliciti, Mimum magno natu ad tibicinem saltantem invenerunt. Quare læti cognoverunt Religionem non esse interruptam. Servius autem ait, cum iracundiâ Matris Deûm Romani laborarent, quidam senex statutis ludis Circensibus saltavit, quæ sola fuit caussa placationis; unde & natum proverbium: *Omnia secunda, saltat senex.*

Apophoreta. Hæc erant munuscula, quæ

Amici Amicis in Saturnalibus miſſitabant, qualia apud nos munera ſunt *ſtrenæ*, Aliàs etiam *Apophoreta* ſunt, quæ in conviviis dantur auferenda. Erant & Apophoreta lanx plana, à ferendis pomis aut aliis munuſculis ſic nominata. Lipſius lib. 1. Saturn. Serm. c. 16.

Apparitor. Apparitores erant ſtipatores & miniſtri Magiſtratuum, quorum imperio præſtò ſemper erant; ut Præcones, Interpretes, Accenſi, &c. quæ munera libertis ferè ſuis Magiſtratus quiſq; more Majorum mandabat.

Aprilis, menſis, vel ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης à Venere dictus, vel ab *aperiendo*, quòd terras & maria, hyeme quaſi clauſa, recludat & aperiat.

Aquæ ductus, aquarum deductio: Creſcente enim urbe & aquarum penuriâ laborante, aquæ in urbem derivatæ ſunt, aut per ſubterraneos cuniculos, aut opere arcuato.

Aqua luſtralis. Hæc debebat eſſe perennis & limpida, non ſtagnans aut turbida. Sacrabatur autem hoc modo: Erat ad fores Templi *Aquiminale* quoddā magnum, quales ferè tinctorum cortinæ, *labrum* alii

lii appellant, in quod mergebant titionem ardentem ab arâ sumptum, quando victima adolebat, & eâ aquâ templum ingredientes sese aspergebant ipsi, aut à sacrificulis aspergebantur. Etiam in ædibus funestis vas magnum ad fores statuebatur aquâ lustrali plenum, quâ aquâ se quisque exiens aspergebat, qui ad exequias venerat. Erat quoq; duplex lavatio sive purificatio, altera ad manus pertinebat, & vocabatur χέρνιψ, altera ad totum corpus, quæ erat περίῤῥανσις. Joseph. Laurent. l. 2. Polymath. Dissert. 18.

Aquila. vid. *Signum.*

Aquilex, qui aquam explorat, an facilè ex hoc aut illo fonte aliò derivari possit. Aquileges legimus & *Aquilices*, ab aqua elicienda sic dictos.

Aquiminarium, sive *Amula*, vas lustrale deportandæ aquæ, Religionis expiationísque ergò deputatum

Ara. Ea vel ab *ardendo* dicta, quod in ea victimæ incensæ ardeant, vel ab *ansis*, quas necessarium erat à precantibus & sacrificantibus teneri. Erant autem *Aræ* Diis superis & inferis consecratæ *Altaria* superis tantùm, ab altitudine sic appellata.

Arcera, plaustri genus, undiq; tectum & munitum, quasi arca quædam magna vestimentis instrata: quo vehiculi genere & senes & ægroti cubantes vectabantur. Vid. Gel. l. 20. c. 1.

Archimimus. vid. *Mimus.*

Arcus triumphalis, Virtutis honorísq; causâ arcus triumphales erigebantur iis qui externis gentibus domitis victorias patriæ pepererant. Hi primũ rudes & simplices fuerunt, posteà victoriarum monumenta & Triumphorum pompa iis incisa. Forma Arcuum primùm erat semicircularis, unde & nomen fornicis accepit, postea quadrata, ita ut in medio ampla esset porta fornicata, in cujus medio Victoriæ alatæ pendebant, quæ demissæ Victori transeunti coronam imponebant. In superiore Arcus parte stabant, qui tubis canebant.

Area, aliàs locũ, ubi fruměta secta teruntur, ab hujus similitudine loca in urbe *pura* i. e. non constructa, Areæ appellantur.

Arena. vid. *Amphitheatrum.*

Argei Loca sacris faciendis à Numa dedicata, quod in illis fortè sepulti essent quidam Argivorum illustres viri. *Argei* etiam

tiam ſcirpea virorum ſimulachra, quæ quotannis Idibus Maji virgo Veſtalis de Ponte Sublicio in Tiberim præcipitabat. Ratio hujus ritus affertur triplex: vel, quod antiquitùs barbari, iſta loca incolentes, hoc modo interfecerint, ſi quos Græcorum cepiſſent; Hercules autem, cujus virtutem admirabantur, docuit eos, more interficiendi Græcos dimiſſo, ſimulachris ſaltem eum repræſentare: vel cùm Arcadibus Argivi ob viciniam inviſi eſſent, Evander Arcas, è Græcia profugus, cum in iſtis conſediſſet locis, hoc ritu iſtam odii & inimicitiarum memoriam conſervavit: vel, cum Hercules in Italiam ſecum quam plurimos adduxit Græcos, multi in illis locis conſederunt, quorum nonnulli patriæ more ſe mortuos in Tiberim ab hærede mitti voluerunt, Argivam terram repetituri; quod dum hæredi diſplicet,

Scirpea pro Domino in Tiberim jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domos.

Aries. vid. *Tormenta.*

Arma. Ea duplicia, ad petendum, quæ *Tela*; ad tegendum, quæ propriè *Arma* vocabantur,

Armilustrium dictum, cùm exercitus in campo Martio lustrabatur, instructus sue vel hirco, & ove & tauro. Milites ipsi lauro coronati rem divinam sub dio faciebant; victimæ jam dictæ ter circum acies instructas, præcedēte pompâ, ducebantur, Martiq; immolabantur. Cuilibet passim pro lubitu arma portare non licebat; unde M. Antonius gladio accinctus, cum multitudine stipantium ipsum militum visus, suspicioni fuit Romanis, Monarchiam ambire; sed iis tantū, quibus militari obstrictis juramento potestas erat gestandi gladium, quod *jus Gladiatorium* nominabatur. Apud Græcos, ut refert Lucianus de Gymnasiis, mulctâ cautum est, ne quis in urbe, cum nihil necesse sit, arma gestet, aut armatus procedat in publicum. Barbari tantùm, milites, latrones, sicarii armati incedebant; Si qui alii arma gestarent, vel infamiâ notabantur, vel factiosi habebantur. Notabis hic, *LATRONES* primùm dictos esse milites mercenarios. Festus li. 10. *Latrones*, inquit, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant* λατρεύοντες, i.e. servientes. Alibi idem *stipatores* ait, corporis custodes, quos Antiqui latrones vo-

cabant;

cabant: stipati enim ferro circundant corpora Regum. Ita videntur dicti à *latere*, quod essent circum latera Regum Alii sunt, de quibus Horat. l. 1. epist. 2.

Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones.

Armatura levis Velitum erat, quorum arma gladius, hasta, parma, galea: *Gravis* Hastatorum, nempe scutum, gladius, pilum, galea, lorica, ocrea. Eadem arma Principibus & Triariis fuerunt, nisi quod Triarii pro pilis hastas ferrent.

Arvales Fratres, sive *Sodales*, dicti sunt, qui sacra publica fecerunt, ut copiosas arva fruges ferrent; iidē, ut nonnulli volunt; de motis etiam terminis judicârunt.

Aspersorium sive *Aspergillum*, instrumentum, quo aquam lustralem aspergebant.

Auctor Legis. vid. *Comitia Centuriata.*

Auctoritas. vid. *SCtum.*

Aventinus, mons Romæ septicollis ab *Aventino Rege* hîc sepulto dictus. Idem *collis Dianæ*, cujus in eo Templū, appellatus. In eodem Remi sepulchrum visebatur.

Averruncus, Deus, qui avertere mala credebatur; unde priscis *averruncare* idem est, quod avertere. Dii Averrunci a Græ-

cis dicti sunt ἀποτρόπαιοι, talis & Hercules ille, cognomine dictus ἀλεξίκακος.

Augur, Augurium, Augur, interpres auguriorum, qui ex avium gestu ac volatu futura divinat. Initiò tres, pòst novē, tandem quindecim Romæ fuerunt Augures. Cœtus Augurum *Collegiū* appellabatur, & major inter eos ætate *Magister Collegii.* Augurium quasi *avigerium* dicitur, quod aves gerunt; & in genere *quodvis omen* est. Auguria varia erant, alia *Prospera*, quæ ex Augurum disciplina censebantur annuere, & lætos spondere successus; alia *Infausta*; *Adversa, Piacularia*, quæ abnuere & proposito adversari videbantur; alia *Oblativa*, quæ non poscebantur; alia *Impetrativa*, quæ optatò veniebant. Auspicia captabat Augur ex arce, cœlo non turbido, *Lituum*, id est, baculum incurvum sine nodo, manu tenens. *Lituus*, inquit, Cic. l. 1. de Divinat. *est incurvum & leviter à summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui, quo canitur, similitudine nomen invenit, clarissimum insigne Auguratus*. Hoc lituo cœli regiones designabat, intra quas erit signa observaturus; eaq; spacia *Templa* dicebantur. Cæsâ victimâ & fusis

precibus, velato capite & duplici togâ amictus considebat Augur, & defixis in cœlum oculis expectabat, nunquid alicunde se ostenderet. Auspiciorum quinq; erant genera: 1. è *cœlo* nascebatur, quò *fulmina* spectabant & *tonitrua*. Si *lævum* intonuisset, prosperi eventus nuntiari putabantur: nam lævum, cum de humanis rebus dicitur, infaustum; cum de cœlestibus, prosperum videtur, quia sinistra Numinum sunt dextra intuentibus, ut ait Servius in illud Virgil. 2. Æn.

— Si mens non læva fuisset.

Si autem serena tempestate tonuisset, aut homines, ædes, arborésve essent tactæ, infausti id ominis esse credebatur. Virgil. Ecl. 1.

Sæpe malum hoc nobis (si mens non læva fuisset)
De cœlo tactas memini prædicere quercus.

Ideóq; Horatius, — cum *Diespiter igni corusco nubila dividens per purum tonantes egisset equos*, Od. 34. l. 1. Carm. prodigio hoc territus, insanientem Epicureorum Sapientiam reliquit. Ex eadem opinione est & illud Virgil. l. 1. Georgic. vers. 487.

Non

Non aliàs cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsêre cometæ.

Ex *ventis* etiam captata auguria: Ventos enim Deorum esse nuntios finxêre, & vota precesque hominum ad Deos deferre. Virgil. Ecl. 3.

Partem aliquam venti Divûm referatis ad aures.

Quæ autem vota irrita cadebant, ea à ventis ad Deos non esse perlata credebant. Iterum Maro l: 9. Æneid.

Multa Patri Portanda dabat mandata, sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donãt.

Quare etiam quicquid aversabantur & evenire nolebant, à ventis differri dissipariq; orabant 2. *ex avibus* 3. *ex pullis* 4. *ex quadrupedibus* 5. *ex diris.* quarum nomine complectebantur ea, quæ in suis ipsorum corporibus fiebant, aut quæ in agro, domo, itinere insolita objiciebantur. u. g. *Hirundinum conspectus & consessus* habebatur infaustus; *gallinæ cantus* dirum aliquid portendebat; si bos loqueretur, quod Plinius ait sæpius esse factum, urbs lustrabatur, & Senatus sub dio habebatur; *lepus, fœta vulpes, praegnans canis*, iter diripiebant.

bant; si quid à muribus esset arrosum, si cibus prolaberetur, aut repentè convivium conticesceret, inauspicatissimum erat, si tigna gemuissent, mensæ crepuissent, dira portendebantur: si oculus palpitaret, pedes prurirent, aures tinnirent, mali erat ominis. O insanias! Avium aliæ erant *Oscines*, quæ ore canentes faciebant auspicium. Aliæ *Præpetes*, quæ secundo volatu ante eum, qui auspicabatur, volabant: & aliæ, si superiora tenerent, *Præpetes*; si inferiora, *Inferæ* dicebantur. *Sinistræ*, quæ sinebant aliquid fieri. *Funebres*, quæ impediebant. *Arculæ*, quæ arcebant aut vetabant aliquid fieri. Eædem *Remoræ* & *Inebræ* vel *Enebræ*, à remorando & inhibendo dictæ. *Alteræ* aves, cum aliæ superveniebant, quæ felici auspicio vitium faciebant. *Volsgræ*, quæ se vellendo malum auspicium faciebant. *Supervacaneæ*, quæ ex summo cacumine vocem emittebant. Eleganter Horatius de auspiciis, quæ mali quid portendere superstitiosa credidit Antiquitas, l. 3. od. 27.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes, Rumpat

Rumpat & serpens iter institutum &c:

Augustus. Id nominis datum est Octavio, Successori Cæsaris. Cum enim Senatus Populusq; Romanus eum singulari quodam honore ac nomine ornare vellent, nonnulli ipsum *Romulum*, tanquam alterum Urbis Conditorem, appellârunt, qui, ut gloriari solitus est, *Urbem latericiam invenit, marmoream reliquit*. Aliis, & in his Manutio Planco, placuit, ut novo & ampliore cognomine *Augustus* vocaretur, quòd loca religiosa, & in quibus augurato aliquid consecratur, quæque maxime honore digna censentur, *Augusta*, ab auctu, vel avium gestu gustuve, dicantur.

Augustus Mensis, anteà *Sextilis*, quod à primo mense Martio sextus esset. *Augustus* in honorem Augusti appellatus est, qui insigniores eo mense res gessit.

Aulæum. vid. *Accumbendi ritus.*

Aurigatio. vid. *Gymnici ludi.*

Aurum coronarium. vid. *Corona.*

Auspicium. vid. *Augur.*

Auxilia. Exercitus Romanus in duas partes divisus fuit, in *Legiones* & *Auxilia*. *Auxilia* dicebantur milites, qui à Sociis & Fœderatis gentibus mittebãtur; & hi deteriori jure erant, quã *Legionarii* milites

B.

BAcchus sive *Liber Pater*, vitium inventor, vini Deus, Jovis & Semeles filius. *Bacchus* dictus ἀπὸ τοῦ βακχεύειν ab incondito ululatu bacchantium; *Liber* ac *Lyæus*, quòd solvat ac liberet à curis; *Dionysius*, quia ἀπὸ τοῦ Διὸς à Jove genitus, in *Nysæ* antro vel monte educatus fertur. Effingebatur *nudus*, quia

Arcanum demens detegit Ebrietas.

Puer imberbis, quia ebrii puerili ritu ineptiunt, nisi planè delirent: *Hilari fronte*, vino enim sumpto fugiunt curæ, rugáque frontis abit: *cum corniculis*, ob vinolentorum stoliditatem, elationem & temeritatem: qui enim sese efferunt aut iras spirant, *cornua* dicuntur *tollere*. Alumnus ejus *Silenus*. Comites *Satyri*, Dii sylvestres & impuri. Imago aliàs Bacchi talis fuisse scribitur: pectus nudum, muliebre, caput cornutum vitibúsque coronatum, ipse tigridi inequitans, manu dextrâ racemum prætendebat, sinistrâ poculum, quod è cornu bovis. Vid. Dempster. in Paralipom. ad c. 9. l. 1. Rosin. Natal. Com. l. 5. Mythol. cap. 13.

Bacchanalia, nocturna sacra, in honorem Bacchi

Bacchi instituta, omnis lasciviæ & libidinis seminaria. Eadē *Orgia* dicta ἀπὸ τῆς ὀργῆς, à furore, quia mulieres furore correptæ eadem peragebant. Etiam *Trieterica*, quod tertio quoque anno majori solemnitate celebrarentur. Ovid. l. 6. Metam fab. 8.

Tempus erat quo sacra solent Trïeterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus.

Apud Livium gravissima extat Oratio Catonis, quâ autor est Senatui populoq; Romano, ut fœdissimos Bacchanalium ritus funditùs tollat, & extirpet radicitùs.

Ballista vid. *Tormentum.*

Balneum sive *Balineum*, ἀπὸ τῆς βαλάνου à glandibus, quæ in balneis olim succendebantur. Auctores fere *Balnea* siue *Balnea* de publicis usurpant ædificiis. *Balneum* locus est in ædibus nostris privatus. *Balnea* erant bina ædificia conjuncta, alterum ubi viri, alterum ubi mulieres lavabantur. In balneis erant tria quasi Cœnacula *Summum* plenum erat aëris calidi, *Laconicum* dictum; in *Medio* cænaculo erant aquæ calidæ; in *Imo* frigidæ. Balneis frequenter usi sunt Romani ante cœnam, post ambulationes aut exercitationes, sæpè necessitatis

non raro voluptatis caussâ. Cõmodus Imp. in die octies lavisse legitur. De Balneis ita differit Joseph. Laurent. lib. 1. Polymath. Differt. 38. Partes Balneorum *quinq*; 1. Pars erat conclave, ubi aër calidior, in quo vestes ponebantur, hinc dictum *Apodyteriū* seu *Spoliatorium*. 2 Pars testudinis instar constructa, aërem calidum igne accenso sine fumo continens, dicta ὑπόκαυστον sive *Sudatorium* 3. Pars cella caldaria, quæ *lavacrum* dicta, in ea homines considentes lavabantur, unde *labrum*, quasi *lavabrum* dictum 4. Pars erat frigidarium, seu frigidaria cella, ubi aqua frigida, piscina 5. Ubi sudor detergebatur, ungebaturq; corpus, dicta *Detersorium* ἀλειπτήριον Tria *vasa* ad lavandum, *Calidarium*, ubi calida aqua, *Tepidarium*, ubi tepida, *Frigidarium*, ubi frigida. *Utensilia* Balneorum 1. *Solium* seu *Labrum* è ligno aut marmore, in quo residētes lavabantur 2. *Guttus*, vas guttatim oleum fundens 3. *Strigilis*, à stringendo, instrumentum, quo utebantur ad sudorem corporis & sordes abradendas 4. *Lintea*, *Sudariáve*, quibus corpora detergebantur. Præterea erant *Pilicrepi* pilos avellentes. *Aliptæ*, ungentes. His balneis

balneis usi Romani partim sanitatis, partim munditiæ, partim etiam voluptatis gratia; inprimis convivas legimus seu hospites in convivatoris ædibus, à quo invitati & accepti fuerant, lavari atque ungi solitos, balneis à convivatore paulò ante convivium paratis. *Balneatoribus*, balneorum Præsidibus, *quadrans* pretium vulgò persolutum.

Balteus. vid. *Gladius.*

Basilicæ, amplissima & ornatissima erant ædificia, in quibus nō Senatores modò deliberare, sed etiam Judices omnis generis causas cognoscere, & Clientibus homines periti de jure respondere solebant; quando autem vacabant, Mercatores in iisdem & nummularii sua tractabāt negotia. Vid. & *Templū*. Lites privatæ, quæ ad Centumviros pertinebant, sub tectò in Basilica concertabantur. Publica judicia in Comitio ad rostra, aut in area fori nuda, & sub dio habebantur; unde privatæ lites à nonnullis *Basilicanæ*, publicæ *Subdiales* & *Hypæthriæ* appellantur. Franciſc. Polletus in Hist. Fori Rom. l. 1. c. 2. *Basilicæ* primum dictæ sunt *Regum habitacula*, deinde cœperunt etiam *Templa* dici Basilicæ, vel propter

propter regiam ſtructuræ magnificentiā, vel quia Deo, Regi Regum, ibi cultus exhibetur. Latiore ſignificatione ad Regiarum ſimilitudinem etiam alia loca ampla & ſpatioſa publicis uſibus deſtinata, ſunt dicta *Baſilicæ*. Aliàs *Baſilicum* apud Plautum eſt, quicquid ſplendidum, magnificum & imperioſum eſt, ut *homo baſilicus* eſt, à quo nihil auferas, niſi per interpretem & ſupplici habitu. Matth. Martin. in Lex. Philolog.

Baſſaris, Bacchi Sacerdos, alio nomine *Baccha* dicta, & *Thyas*, & *Mænas*, à clamore, furore, inſania, quia pulſu tympani exaudito, furore concitata amentis inſtar diſcurrebat. Horat. od. 15. l 3.

Pulſo Thyas uti concita tympano.

Baſſaris eadem dicta vel à veſtis talaris genere, quâ Bacchus uſus eſſe dicitur, vel à vulpium pellibus, quibus Bacchæ ſuccingebantur: vulpes enim Thraces *Baſſares* dicunt, ipſe & Bacchus dictus *Baſſareus*. Horat. Od. 18. l. 1. *non ego te, candide Baſſareu, invitum quatiam?* Sunt qui *Baſſaras* calceos fuiſſe ajunt, quibus uſæ ſint mulieres bacchantes. Vid. Lambin. Comment. in Od. 18. l. 1, & 25. lib. 3.

Bellaria. vid. *Cœna*.

Bellona, aut ſoror, aut uxor Martis, cui currum & equos parare dicebatur; bellica Dea, hanc proprio ſanguine placabant. Ante ædem Bellonæ *Columella* erat *Bellica*, ſuper quam *haſtam* Fecialis jaciebat, bellum inducturus. Ovid. l. 6. Faſt.

Proſpicit à tergo ſummam brevis area circum,
Eſt ubi non parvæ parva columna notæ.
Hinc ſolet haſta manu belli prænuntia mitti,
In Regem & gentes cum placet arma capi,

Haſta hæc ſanguine erat infecta & ab ea Bellona ipſa *Haſtata* dicebatur. Stat. l. 2. Thebaid.

Nec minus ardentes Mavors haſtatáque pugnæ
Impulerit Bellona tubas.

Idem lib. 6.

—— regit atra jugales
Sanguineâ Bellona manu.

Depingebatur comâ ſparſâ, armata face. Sil. Ital. l. 5. Punic.

Ipſa facem quatiens ac flammam, ſanguine multo
Sparſa comam, medias acies Bellona pererrat.

Uni

Unâ manu falcem prætendebat. Claudian.l.2. in Eutrop.

— — *Quid dudum inflare moraris*
Tartaream Bellona tubam? quid stringere falcem,
Qua populos à stirpe metis?

Alterâ manu clypeum gerebat. Idem de 4.Honor.Consulat.

Jam trabeam Bellona gerit, parmámque removit
Et galeam.

Sacerdotes ejus *Bellonarii* dicti, qui insanientium ritu, gladios per lacertos exercentes, suo cruore sacrificabant. Martial. l.12. Epigr.

Nec turba cesset entheata Bellonæ.

Hi Bellonarii furore correpti, stragem populorum & eversiones Urbium vaticinabantur, iísque maxima fides habebatur. Th. Dempster. Paralip. ad cap. X.l.4. Antiq.Rom.Rof.

Bona Dea, fortasse eadẽ, quæ Ops & Tellus: à cujus sacris viri arcebantur. Hujus Deæ sacra Clodius polluit, dum pudicitiæ Pompejæ, uxoris Cæsaris, insidiatus, muliebri indutus habitu matronis se miscuit. Scholiast. Juvenal. ad v.335. Sat.6. de Psal-

tria, id eſt, de Clodio, dicit, qui templum *Bonæ Deæ* ingreſſus, habitu Pſaltriæ adulterium commiſit. Hanc eandem alii & *Faunam* & *Fatuam* dicunt *Fauni uxorē*, quanquam Cicero in Orat. de Aruſp. reſp. ejus ne nomen quidem ſcire fas eſſe ait. De ſacris ejus Tibull. l. 1. Eleg. 6.

Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ.

Templum ei fuit in Aventino monte. Ovi. l. 5. Faſt.

Templa Patres illic, oculos exoſa viriles,
Leniter acclivi conſtituere jugo.

Bonus Eventus, à Romanis itidem cultus, & Templo donatus eſt.

Bracca. Veſtis quoddam genus, quo frigidioris cœli gentes utebantur. Ovidius.

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis,
Oráque ſunt longis horrida tecta comis.

Tacito dicitur *tegmen barbarum*. Ab his braccis pars Galliæ Tranſalpinæ dicta *Braccata*, à principe civitate Narbonenſis Provinciæ.

Bubona Dea, quæ bobus præerat.
Buccina. vid. *Aciei adjuncta*.
Bucculæ. vid. *Galea*.
Buſtum. vid. *Pyra*
Buſtuarii. vid. *Gladiatores*.

C.

C.

CAca, Caci latronis illius infamis soror, quæ furtum Fratris indicavit Herculi, eâque re sacellum meruit. Cacus iste Vulcani filius, informe monstrum, flammas evomens; Herculi ex Hispania redeunti boves furto ablatas noctu caudâ in antrùm suum attraxerat, quo furto aperto, Hercules in antrum Caci irruit, ipsumque clavá ictum & occisum pedibus forâs protraxit. Virgil. l. 8. Æn.

——pedibusque informe cadaver
Protrahitur.

Juvenal. Sat. 5.

Duceris plantâ, velut ictus ab Hercule
Cacus.

Caduceum, virga Mercurii, quam duo dracones amplectebantur; eâ dissidia tollere, somnum inducere, animas corporibus educere Mercurius credebatur. Unde *Caduceator* pacis nuntius, & proverbio dicitur: *Hasta Caduceum*, si quis simul & minetur, & ad concordiam invitet.

Cælius, olim *Querquetulanus*, mons Romæ sic dictus, à Cœlo, Duce quodam Thusco, qui manu sua Romulo contra Sabinos venit auxilio.

Cæſar.Cæſares dicti ſunt Impp.Romani, à C.Julio Cæſare,cujus progenies in Nerone defecit; poſteà Imperatorum liberi, qui in ſpem imperii alebantur: cum ipſi Imperatores ab Auguſto *Auguſti* appellarentur. Buleng.l.1.de Imper.c.4.

Cæſicium,linteolum purum & candidum, à cædendo, quòd ita ad candorem perveniat, vel quòd oras circumciſas habeat.

Cæſtus,genus clavæ,pilas plumbeas loris bubulis appenſas habens.*Ceſtus* autem pictum cingulum erat Veneris aut Virginis. *Ceſtum Veneris* habere dicitur, qui quemlibet in amorem ſui pellicit. De *Ceſtu* ſuo ipſa Venus lib.14.Iliad.

Ενθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
Πάρφασις, ἥ τ', ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.

Cajus, *Caja*. vid. *Nuptiæ*.

Calantica,tegmen muliebre, quod capiti accommodabatur.

Calceus. Calceamentorum duo fuerunt genera, *Calceus* & *Solea*. Calceus totum pedem texit, *Solea* plantam tantùm. Calcei vel *Mulleoli*,vel *Puri*.*Puri*,qui ex puro corio ſine lunulis facti erant, qui & *Perones* appellabantur.*Mulleoli* ſive *Lunulati*, quibus

quibus Lunæ erat insigne additum;& hæc nota erat centenarii numeri, quòd initio centum Patricii fuerint. *Mulleolos* gestabant Senatores & nobilitate præstantes viri; unde *calceos mutare* dicuntur, qui ad altiorem dignitatir gradum ascendunt. Initio quidem nascentis Reip. non servi modò, sed & Senatores nudis incessêre pedibus; ita & Cato Uticensis, referente Plutarcho in ejus vita, discalceatus sæpe incessit. Erant & N*udipedalia*, Festum, in quo nudis pedibus omnes oportebat incedere. Principum calceamenta *aquilis* distinguebantur, ut Senatorum *lunulis* Erant & *Calcei Sacri*, quibus Sacerdotes, rem divinam facturi, utebantur, & hi de pecudibus sua sponte mortuis non fiebant. Matronarum calcei *Sicyonii* dicti sunt. Cic. lib. 1. de Orat. *ut si mihi calceos Sicyonios attulisses, nov uterer, quamvis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles*. Imperatorum calcei *purpurei*, mulierum *albi*, virorum *nigri*, meretricum *rubri*, servorum *notâ cretacea* insigniti. Primùm calcei conficiebantur è corio crudo bubulo, aut molliore, quod Aluta dicebatur, ex pelle

hœdinâ,ex ſubere,cujus tamen uſus ferè tantùm fuit ad calceosſublevandos altioréſque reddendos, ex ferro,ære,ligno,ex arborum corticibus, argento, papyro, quod familiare Ægyptiis. Calceis etiam luxus aurum,margaritas,gemmas adjecit; hinc Plinius: *Non geſtare jam margaritas, niſi calcent, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt*. *Calcei militares*, qui clavos habebant,quibus in terram defixis in eodem veſtigio ſtaret miles,nec ad fugam eſſet idoneus. *Calcei venatorii* altiores ſcilicet,quò à luti injuriâ defenderentur. Tragicorum calceamenta *Cothurni*,nempe ut grandiores eſſent, Regùmq; ſimiles magis actores, altè ſublevatos calceos i.e.cothurnos induebant; etiam viatores his uſi, & puellæ, quæ grandiores videri volebant. Sid. Apollin. l. 8.

Laxo pes natat altus in cothurno.

Comicorum calcei *Socci*, ideóq; Comici *Plani-pedes* dicuntur, quòd ſi cum Tragicis conferantur, videantur plano pede agere,& ob id *excalceati* à Seneca Comœdi vocitantur. Claud.l.1. in Eutrop.

Quæ ſocci ſuperent riſus,luctúſq;Cothurni.

Jocoſè apud Plaut. in Captiv. Paraſitus ait

ait, ſe ad cœnam venturum eſſe cum *calceatis dentibus* i. e. fortibus, & ad res duriſſimas manducandas idoneis. Conſ. Th. Dempſt. in Paralip. ad Roſ.

Calendæ, Primus cujuſcunq; menſis dies dictus Calendæ, à Græco καλῶ. Nam antequam *Faſti* ſcribebantur, Pontifex Minor *calatâ*, i. e. vocatâ in Capitolium plebe, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat, & quintanas quidem quinquies dicto verbo καλῶ, ſeptimanas ſepties repetito prædicebat. Calendæ omnes erant in tutela Junonis. Moris etiam erat apud Romanos, Calendis dare pecuniam fœnori & exigere, unde dictæ *Calendæ triſtes* ab Horatio. *Nonæ* ſic dictæ, quaſi *novæ* obſervationis initium, vel quod ab eo die ad Idus *novem* dies numerentur: in quibuſdam quintus, in quibuſdam ſeptimus menſis dies. Hæ in nullius Dei tutela erant. *Idus* in quovis menſe octo dies ſunt ab *iduare*, i. e. dividere ſic dictæ, quia menſem dividunt. *Idus omnes Jovi ſacræ ſunt, ideoque ovis illi Idibus mactabatur, quæ dicebatur* Idulis.

Calūniator, in judicio dicebatur Petitor, qui acceptâ pecuniâ litē falſò intenderat aut præ-

prætermiſerat. Manifeſti Calumniatoris frons Kliteræ notâ inurebatur. *Calumniæ juramentum* erat, cum accuſator, antequam nomen deferebat, ſolenne jusjurandum concipiebat, ſe non calumniandi cauſâ nomen eſſe delaturum.

Camelus. vid *Navis.*

Campus Martius. vid. *Comitia Centuriata.*

Candelabrum, locus, in quo candelam figebant, ut *Delubrum* locus, in quo Deum ponebant. Aliàs *Candelabra* vaſa, in quibus candelæ figuntur.

Candidatus, dicebatur, qui Magiſtratum aliquem petebat, à *togâ candidâ*, quam geſtabat. Profitebatur is, ſe petere Magiſtratum, ſi impetratâ ab aliquo Magiſtratu concione, vel per ſe, vel per amicos oratione declararet, velle ſe Magiſtratum populi beneficio obtinere; quanquam non ſemper habebatur ratio eorum, qui profeſſi erant. Profeſſio ipſa, quæ ſæpè integrum annum ante Comitia incipi ſolebat, poſita erat in Amicorum & populi voluntate conciliandâ. Qui verò aliquid voluntatis oſtendebant, erant vel *Salutatores*, qui primâ diei horâ domũ petitoris veniebant, & ſalute dictâ inde diſcedebant.

Deductores domo exeuntem in forum deducebant,& candidatum obſervare dicebantur. *Sectatores* aſſidui cum ipſo erant, ejuſque latera ſtipabant.Voluntas populi conciliabatur 1. per *Nomenclationem*, ut Petitor ſuo quemque civem nomine appellaret & ſalutaret; cum autem omnium civium nomina nôſſe vix poſſet, ponèminiſter ſequebatur, qui nomina ſuggerebat Petitori: & hic erat *Nomenclator*, Ciceroni *Monitor*, Feſto *Fartor*. 2.per *Blanditiam*, ut non proprio tantùm, ſed honeſtiore etiam nomine ſalutaret, Patrem, Fratrem, Patronum appellando. 3. Per *Aſſiduitatem*, quò pertinet ambire, prenſare, ſive rogandi cauſâ ſingulorum dextram prehendere,rogare; quod ſi alii viri clari has vices gererent,hi *Suffragatores* dicebantur.4.per *Benignitatem*, quæ poſita in congiariis dandis,prandiis præbendis, gladiatoribus exhibendis, & pecuniis dividendis,quibus muneribus dandis multi ſua patrimonia profuderunt. Poſtremis etiam temporibus multi præſenti pecuniâ Populi ſuffragia emebant.

Canis, quotannis certo die ſolenni in pompa geſtabatur in crucē actus,& *Anſer* ſplen-

ſplendidè admodum in lectica & veſte ſtragulâ preioſâ ſedens, ideò qvod anſeres in obſidione Capitolii, Gallis irruptionem in arcem tentantibus, Romanos clangore & ſtrepitu excitâſſent, canibus interim dormientibus. *S*atis aliàs Poëtis decantata fida *canum* cuſtodia:

Inter quadrupedes canis fidelis,
Inter quadrupedes canis Patronum
Agnoſcit, veneratur ac tuetur.

Alius ita:

—— *Domus alta Moloſſis*
Intonuit canibus.

Plutarch. in Pelopida: *Tyrannorum cubiculum, ubi quieſcere ſolebant, in edito erat, pro quo canis deligatus, omnibus, niſi ipſis & uni ſervo, qui eum curabat, horrendus agebat excubias. Cuſtodes* etiam *domorum* habiti *picti canes* aut *lupi*, cum hac epigraphe: *Cave, Cave Canem*; *Cave Cave Lupum.* Canes etiam *cuſtodes Templorum.* Gell. l. 7. c. 1. Æditưos Templi ſæpe demiratos eſſe ſcribit, quod ſolum Africanum, nocte in Capitolium ingredientem, canes, ſemper in alios ſævientes, neq; latrarent, neq; incurrerent. Ad placandum etiam *Caniculæ* ſidus, inimicum

fru

frugibus canes immolabant, idq; sacrificium dictum *Caniculum*, in quo non nisi canes rufæ adhibitæ. Ridiculum est illud, quod narrat Plin. l. 6. cap. 30. Populum in Africa pro Rege canem habuisse, à cujus nutu & imperio penderit. In lusu talorum *canis* aut *Canicula* jactus erat infortunatissimus, *Venus* fortunatissimus. Propert. l. 4. eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem quærente secundos
Semper damnosi subsiliere canes.

Capis & *Capiduncula*, à capiendo dicta, poculi ansati genus, vas ligneum aut fictile in sacris usitatum.

Capitatio, aut *vectigal Capitarium*, tributi genus, quod pro unoquoque capite persolvebatur. Lipsio videtur centesima imposita pro ipso capite, æstimatione omnium facta, ut si quis decem millia aureorum in Censu haberet, solveret ex iis annua centena. In quantum autem creverit capitarium hoc vectigal, ex trecentis non minus millionibus hominum, quos in orbe Romano fuisse ratione colligitur, facile intellectu est. *HÆC LIPSIUS.*

Capitia, in muliebribus vestimentis juxta

juxta quosdam erant capitum tegmina, quanquam alii rectiùs pectoris tegumentum fuisse putant.

Capitolinus, olim *Saturnius*, posteà *Tarpejus*, mons Romæ, à capite cujusdam Toli hic invento, sic dictus. In eo amplissimum illud Jovis Capitolini Templum erat.

Capitolini ludi, in honorem Jovis Capitolini, ob servatum Capitolium ab hostibus Gallis Senonibus, instituti, autore Camillo, Alii ab his erant *Agones Capitolini*, quinto quoq; anno celebrati, in quibus omne genus Artifices, Poëtæ, Citharœdi, Histriones certabant. In eo Agone victores coronabantur ab ipso Imperatore, unde Poëtarum laureatorum morem manâsse verisimile est. Primi coronâ & ramo lemniscatis donabantur; qui secundi erant, eorum coronæ & palmæ sine lemniscis erant; *Lemnisci* sunt fasciolæ coloratæ, ex coronis dependentes.

Capitolium, Magnificum Jovi templum, in monte Capitolino extructū fuit, cujus ambitus octo erat jugerum, pænè quadratum, centum gradibus superbè adibatur. In eo tres Cellæ, media Jovis, utrinque altera Junonis, altera Minervæ. Quod ad

or

ornamenta, limina erant ænea, poſt Carthaginem everſam laquearia fuerunt inaurata. Catulus & tegulas æreas Capitolii inauravit, fores etiam auratæ & craſſis laminis obductæ, quas cum Stilico, pecuniæ laborans inopiâ, detrahi mandâſſet, ſcriptum in parte forium repertum eſt: *Infelici Regi ſervantur*. Eventus id approbavit: nam Stilico paulò poſt infeliciter periit.

Caprotinæ Nonæ, dicebantur Nonæ Quintiles, quibus Junoni Caprotinæ mulieres ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & è caprifico virgam adhibent. Origo ſacrorũ hæc eſt. Cum Gallico motu ſedato, finitimi opportunitatem invadendi Imperii Romani ſibi datam rati, ad Senatum miſiſſent, & matres familiâs & virgines, niſi reliquias ſuæ civitatis extirpari vellent, ſibi dedi poſtulâſſent, anxiis ſuper eâ re Patribus, ancilla, nomine Tutela, ſive Philotis, pollicita eſt, ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram, habitúque matrumfamiliâs & virginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lachrymis ad fidem doloris traditæ ſunt, quæ in caſtris diſtributæ, hoſtibus læti

lætis & vino sepultis, ex arbore caprifico Romanis signum dederunt; qui repentinâ incursione omnes oppresserunt. Memor hujus beneficii Senatus, omnes ancillas manu emisit, dotem eis ex publico dedit & his *Nonis* sacrificium statuit, annuâ solennitate celebrandum.

Carcer. Erat hic triplex: *Urbicus*, ut turris: *Rusticus*, ut ergastula: *Castrensis*, cum captivi trahebantur catenati. De *carcere* Prudent. Hymno in Vincent.

Est intus imo ergastulo
Locus tenebris nigrior.
Æterna nox illic silet.

Rhodiginus *tria Carceris* genera constituit: Unum, quô immodesti & indocti à doctis noctu erudiendi compellebantur; alterum, quô ære alieno opressi & petulantes detinebantur; tertium, ubi scelestissimi quiq; propediem plectendi asservabãtur; Et in hoc plerumque necabantur rei. Thom. Dempster. ad l. 10. Antiq. Ros. *Communis civibus ac hostibus hæc pœna fuit, non in furcis, ut hodie in Europa, perire aut decollari, sed in carcere injecto laqueo cervici necari. Ita periit Jugurtha.* Claud. l. 6. Honorii consul.

Ipse

Ipse Jugurthinam subiturus carcere pœnam
Præberet fera colla jugo, vi captus & armis.
Vid. *Pœna.* Aliquando *Carcer* locus est, unde cursus inchoatur, & opponitus metæ seu calci; Hinc natum proverbium: *A calce ad carceres.* *Carcer* etiam à Comicis dici solet, qui carcere dignus est.

Carceres, vid. *Circus.*

Carmenta, mater Evandri, vates fatidica;
—cecinit quæ prima futuros
Æneadas magnos. Virg. l. 8. Æn.
Hanc arâ dicatâ Romani religiosè coluerunt. Carminibus responsa dedit, unde illi nomen, anteà *Nicostrata* dicta est.

Carna, Dea, vitalibus humanis præesse credebatur, & ab ea petebatur, ut jecur, cor, cæteráque viscera salva conservaret.

Carnifex, unus, qui nec civis erat, nec in urbe domicilium habebat, erat is, per quem Magistratus in crucem agebat, ut Lictor, per quem securi percutiebat.

Carptor, qui & *Carpus* apud Petronium dicitur, is est, qui cibum scindens carpénsque præministrat. Idem & *Scissor* dictus, & *cheironomon.* Juv. Sat. 5.

— *Spectas & Cheironomonta volanti*
Cultello, donec peragat dictata Magistri
Omnia; nec minimo sanè discrimine refert,
Quo gestu lepores, & quo gallina secetur.
Diribitor vel structor erat, qui fercula, puerorum manibus allata, commodè disponebat, & quasi sub signis collocabat; Græcè τραπεζοποιός. Vid. Lipf. l. 2. Saturn. Serm. c. 2.

Castellum, locus qui aquam publicam recipiebat, & in alia loca transmittebat.

Castellarius, Castellorum custos.

Castor & *Pollux*, *Dioscuri*, qui Jovis & Ledæ filii, à Poëtis *Tyndaridæ* vocãtur quia Leda uxor erat Tyndari. De his Horat. l. 1. Od. 12. *Dicam & Alciden puerosq; Ledæ hunc* (nempe Castorem) *equis, illum* (puta Pollucem) *superare pugnis nobilem.* Hos motâ tempestate nautæ imprimis invocabant. Per *Castorem* fœminæ tantùm jurabant, ut per *Herculem* tantùm viri, per *Pollucem* viri pariter ac fœminæ.

Castrametatio. Cum exercitus eo appropinquaverat, ubi castra ponenda erãt, præibat Tribunus ex quaq; legione unus, & Centuriones illi qui ad hoc munus electi erant: hi appellabantur *Metatores*. Primò

mò autem designabant *Prætorium*, Tabernaculum, quod Duces exercituum, Impp. Consules, Dictatores, &c. occupabāt: Deinde *Quæstoriū*, Quæstorum tabernaculum. Utriq; Forum conjunctum erat; illi Prætorium, huic Quæstorium. Inde *Tribuni* tendebant. Viæ mediæ *Strigæ* & *Plateæ* dicebantur, Castra ut plurimùm *quatuor portas* habuerunt, ut *quatuor latera*. Prima *Prætoria*, quæ vicina & à tergo Prætoris; ea solebat hosti obverti, ut *Decumana* averti; per hanc Prætoriam plerúmq; exercitus in prælium educebatur. Duæ *laterales* & proximæ vocabantur *Principales*, è quibus *Læva* altera ad discrimen, altera *Dextra*. *Decumana* Prætoriæ erat opposita, & ab hoste remota, ex qua desertores & facinorosi educebantur pœnis coërcendi. *Tentoria* militum in castris vulgo è corio & pelle fuerunt, unde *sub pellibus esse* idē est, quod sub tentoriis. Decem milites sub uno papilione sive tentorio degebant, hi dicebantur *Contubernium*, cui unus præerat, qui appellabatur *Decanus*, & caput contubernii. Castrorum partes externæ: *Fossa*, vallo prædu cta, lata plurimùm octo pedes, & totidem alta, quam accincti mi-

lites fodiebant: *Vallum*, aggeſtus è terra & ſudibus ad labrum interius foſſæ, velut murus. Ejus partes duæ: *agger* & *ſudes*, ſive ipſa terra & murus cæſpititius, altus tribus pedibus ſupra terram. *Sudes* ſive *Vallus* erat ex quocunq; & obvio ligno, robuſto tamen; neq; erat ex æquabili & ſimplici ligno, ſed habebat duas eminentias & velut cornua, aut tres aut quatuor ramos, qui reciſi eminebant, ut cornua. Poſt metationem caſtrorum Tribuni convocantes omnem copiam, tam liberos, quàm ſervos juramento adigebāt viritim, quod tale erat: *Nihil è caſtris furto tollere, imò ſi quis invenerit quippiam, id ad Tribunum relaturum*; itaq; qui aliquid è caſtris furto abſtulerat, is fuſte percutiebatur. Caſtra dicta nonnullis videntur, quaſi *caſta* quod illic caſtraretur libido, ut loquitur Iſidorus Hiſpal. Neq; enim graviores animoſæ virtutis hoſtes, quàm libido, laſcivia, luxuria; id quod Hannibal expertus, cui cum exercitu victore, Campanis deliciis victo fractoq; Capuam Cannas fuiſſe, memorant Hiſtorici. Quapropter Romanis olim caſtris non intererat mulier. Quintilianus, *Meretrices*, inquit, *ab exercitu*

citu ſubmoventur, intrare caſtra noſtra fœminis non licet. Propert. l. 4. Eleg.

Romanis utinam patuiſſent caſtra puellis,
Iſtem militiæ ſarcina fida tuæ.

Tibul l. 2. Eleg. 7.

Caſtra peto, valeatque Venus, valeantque puellæ,
Et mihi ſunt vires, & mihi grata tuba eſt.

Laxior tamen diſciplina fœminas quandoque non excluſiſſe videtur; unde legitur Ecl. 10.

——— *tua cura, Lycoris,*
Perque nives alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.

Germani quidem, referente Tacito in lib. de mor. German. etiam in prælia adduxêre familiam, ut fœminarum ululatus & infantium vagitus bellantes incenderet; unde memoriæ proditum, labantes quaſdam acies à fœminis reſtitutas precibus objectu pectorum, & monſtratâ eminùs captivitate.

Cavea, erat area in medio Theatri vel Amphitheatri, ubi populus ludos ſpectaturus conſidebat.

Celeres. vid. *Rex & Præfectus Celerum.*

Cen-

Censor. Censores duo creati sunt singulis quinquenniis, qui civibus censendis vacabant, cum Consules tot oneribus ferendis non essent. *Censura* erat æstimatio facultatum & morum: Censores enim publicas privatasq; omnium opes describebant, singulorum hominum vitam & mores observabant, Senatu ejiciebant vel loco movebant, dum initio Censuræ, cum Senatum legebant, nomen Senatoris loco movendi præteribant. Annulum & equum Equiti adimebant. Equites enim in publica recensione moris erat ad Censorum sellas venire, equum manu ducentes; quos si probarent, præterire & traducere equum solenni verbo jubebant; sin aliter, equum adimebant, & vendi jubebant: Tribu movebant Plebejos, dum mutare jubebant tribum, & ex honesta rusticaq; in minùs honestam sive urbanam transferebant, aut *Ærarios* faciebant, id est, suffragii ferendi potestate privabant, qui hoc tantùm in numero erant civium, ut æra tributi nomine penderent. *Census* peractus in villa publica, in Campo Martio; & tum Lustrum à Censoribus condi solitum, vota pro salute publica concipi, & sacri-

ſacrificium Suovetaurilium fieri. *HÆC LIPSIUS.*

Centum viri, Judices erant, non Magiſtratus, qui de variis controverſiis judicabant: cum enim Romæ Tribus eſſent *quinque & triginta*, terni ex ſingulis Tribubus electi ſunt ad judicandum, qui *Centumviri* appellati ſunt licet quinque amplius, quam centum, fuerint.

Centuria.In re militari Centuriæ dicũtur milites,qui ſub uno Centurione ſunt, quorum centenarius juſtus numerus Cẽturiæ in *Contubernia* dividebantur, ita ut decem militibus,ſub uno papilione degentibus,unus præeſſet *Decanus* ſive caput contubernii. Contubernium dicebatur *Manipulus*, eò quòd conjunctis manibus pariter dimicarent;vel milites *manipulares* inde dicti ſunt,quòd Romuli tempore centuriis vir unus manipulum fœni & herbarum conto erectum prætulerit.

Centurio.centuriones, qui ſingulis ordinibus in Legionibus præerant;alii, qui centum peditibus præerant.centurio primæ cohortis dignitate cæteris anteibat, & conſilii erat particeps:Ut & prima cohors(cohortes in qualibet legione decẽ

 erant

rāt,& hæc armatos minimûm pedites habebat 6100. equites 726.)reliquas & numero militum, & dignitate præcedebat. Fl. Veget. l. 2. c. 6.Idem *Centurio Primipilus* vel *Primipili* vocabatur. Centuriones autem ſinguli eligebant extremi agminis ſive tergi ductores,qui & *Accenſi* & *Optiones* appellabantur : Tribunus enim militum Centurioni adjutorem dabat, eique permittebat,ut, quem vellet, eligeret tergi ductorem.

Ceres quaſi Geres,à gerendis frugibus, frugum Dea: per Triptolemum enim mortales agriculturam docuiſſe fertur. filia ejus *Perſephone* ſive *Proſerpina*,à Plutone rapta, ejuſque uxor facta,& inferorum Dea.

Cerealia,Cereris ſacra,quæ & *Græca ſacra* dicta ſunt, à Matronis non lugentibus celebranda: omnis enim luctus tollendus erat, ſi quis eſſet in *Caſto Cereris* id eſt Cereri operaretur. Hæ feriæ in diem 19. Aprilis incidebant.

Cereris Græca Sacerdos, quæ Arcadum inſtituto in monte Pallanteo, qui poſtea Palatinus dictus eſt, Cereri ſacra fecit abſtemia more Græcô.

Cereales ludi,in honorē Cereris prid.Idus

Aprilis celebrabantur. In his ludis luctus Cereris repræsentabatur à Matronis ob raptam Proserpinam, & ejus peregrinatiō cum face quæritantis filiam. In his sacris ante noctem epulabatur nemo; Romani in candidâ togâ eos ludos spectabant: mulieres in veste albâ sacrum faciebant; cumque à lugentibus hi ludi peragi non possent, & eam ob causam pòst cladem Cannensem hoc sacrum intermissum esset. Senatus luctum triginta diebus finiri jussit. Iisdem ludis Missilia, id est, nuces, cicer, & alia talia, in vulgus ab iis, qui ludos exhibebant, spargebantur, ad plausum & populi favorem captandum.

Cervi. vid. *Machinæ.*

Cestus. vid. *Cæstus.*

Charistia, Festa sive Convivia die 22. Febr. instituta, quibus cognati & affines conveniebant, ut si qua inter necessarios lis aut querela esset orta, apud sacra Mensæ Fautoribus Concordiæ adhibitis tolleretur. Ita veterū Christianorum convivia dicta sunt *Agapæ*, à charitate quod omni exclusâ lite, Charitatis essent exercitia, alimenta, incrementa. *Agape*, inquit Joh. Meursius, erat conviviū clericis vel pau-

pe-

peribus exhibitum charitatis ergò. Ditiores etiam in conviviis pauperum rationem habentes, suas eis portiones per Diaconos mittebant. Hæ Agapæ taudem propter abusum Templis ejectæ & penitus sunt abolitæ. Conf. Lex. Philol. Matth. Martinii.

Chlamys, ad vestimenta puerilia refertur. Alias est vestis militaris.

Chorus, vid. *Actus*.

Cippi, vid. *Machinæ*.

Circuitor, vid. *Vigiliæ*.

Circus, locus Soli dicatus, à *circuitu* dictus, in quo populus ludos spectans considebat. Primus omnium Tarquinius Priscus *Circum Maximum* extruxit, cujus ornamenta erant Ova, honori Castoris & Pollucis consecrata, & Delphini Neptuno. *Ova* & *Delphini*, dicebantur opera rotunda, ovorũ delphinorumq; formis expressa, quæ conversionem & flexionem cursus ostenderent. *Metæ*, erant pyramidali figurâ pilæ, in dimenso spatio positæ, ad quas cum venissent quadrigæ, necesse erat, ut circum ipsas flecterentur. *Obeliscus*, erat saxum ingens manu artificis lævigatum in figuram metæ cujusdam, sensim ad proceritatem consurgens excelsam, & pauli spe

ſper gracileſcens,ut radium imitetur. Obeliſco quã plurimæ notæ hieroglyphicæ erant inciſæ. *Carceres* in Circo erant,unde emittebantur currus. Ut enim in carcere damnati,ita hîc equi coërcebantur. Progreſſu autem temporis plures Circi ſunt extructi.

Circenſes ludi, vid. *Gymnici.*

Citharœdus,Hic convivii plerumq; pars: Ita in ſolenni Didonis convivio, l. 1. Æn. v.744. *— citharâ crinitus Iopas*
Perſonat auratâ.

Canebat coronatus; corona ejus erat querna·Mart l.4. Epigr.

O cui Tarpejas licuit contingere quercus,
Et meritus primâ cingere fronde comas!

Veſtis olim demiſſa ad pedes uſq;,eáq;dicta *palla*,erátq; purpurea & variegata,cũ hac & canere & ſaltare conſueverat. Ingreſſus ſcenã(nam & in theatro frequenter adhibitus)oſcula ſeu baſia jactabat,ori prius manu admotâ,deinde protenſâ in eos, quos adorabat; & hoc erat propriè *adorare*; Aurigæ verò populum flagello, ad os admoto, cum aliter non poſſent,adorabant.Inſigne Citharœdi,ut & Muſici, annulus ſeu gemma fuit.*S*ueton. de Symphon;

phoniacis Neronis: *Insignes pinguissimi comâ & excellentissimo cultu pueri, nec sini annulo lævis*; quasi dicat, ex consuetudine aliorum Musicorum lævas annulis habu isse ornatas. Citharœdorum olim conditio satis lauta: Mart. l. 5. Epigr.

Artes discere vult pecuniosas?
Fac discat Citharœdus aut Choraules.

HÆC JOS LAURI NT. l. 2. Pol. Diss. 45.

Civis Romanus, est homo liber, qui urbem agrúmve Romanum inhabitat; vel Civis Romanus optimâ lege is videtur qui domicilium, qui tributum, qui honorum potestatem est adeptus.

Classicum. vid. *Aciei adjuncta.*

Clavus latus, Angustus. vid. *Tunica.*

Cliens. vid. *Patronus.*

Cloacina, à cloaca dicta, quòd effigie quâdam in cloaca repertâ, cum, cujus ea esset, ignoraretur, ex loco nomen, illi inditum est. *Adyta Cloacinæ* Tertullianus cloacas dixit.

Cœna. Quam cœnam dicimus, veteres appellârunt *Vespernam*. Cœna nomen habet à communione vescentium; *κοινὴ* communis.

Cœnæ partes. Antecœna sive *Gustatio & Promulsis*, quod daretur ante mulsũ: anti-

qui enim in conviviis primam sitim ferè non sedabat, nisi mulso, quod in principio cœnæ vel confectũ apponebatur, vel ejus loco vinum separatum & mel, ut conviva quisq; pro arbitrio id temperans mulsum sibi conficeret. *Cœna* ipsa, in qua præcipui & lautissimi cibi. Præcipuum ejus ferculum *Caput Cœnæ* dicebatur. *Mensa pomorum, mensæ secundæ*, aut *bellaria*, quo nomine omne genus mensæ secundæ significatur, ut nuces, pyra, poma. Cœnæ initium priscis fuit lactuca, ova, lucanicæ. *Cœna Deûm* dicta frugi & jucunda. *Cœna Saturnia* ignara exoticarum deliciarum. *Hecates*, quod apud inferos præparcè cœnent. *Hecales*, ab Hecale pauperculâ. *Icci* ab ejus viri parsimonia. *Philosophica, Platonica, Rustica, Laconica, Cynica*, pro nimis tenui ac pæne sordidâ. *Terrestris*, id est, sine sanguine, ex oleribus tantùm. Contrà *Cœna dapsilis pollucibilis, recta, dubia, uncta, epularis, regalis*, quæ dabatur à divitibus. Item *Cœna Cerealis, Saliaris, Auguralis, Pontificalis, Capitolina, Persica, Sybaritica, Campana*, & aliæ id genus, quæ à delicatissimis Apiciis & luxuriosissimis populis usurpatæ. Horatius de hærede divitis avari non avaro Od. 14. lib. 2.

Ab

Absumet hæres Cæcuba dignior,
Servata centum clavibus: & mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

Cœnatoria toga. vid. *Accumbendi ritus.*

Cognitor, qui præsentis Litigatoris causam cognoscit ac tuetur, ut suam, cujus fidei Partes jus suum explicatum litisq; fundamenta concredunt. Hodie idem dicitur *Procurator*, à quo olim ita differebat Cognitor, ut ille *absentis*, hic *præsentis* causam ageret. Quod si Cognitor præter operā etiā jus suggereret, ejusq; formulas agendi imperitos edoceret, aliud nomen induebat, & dicebatur *Formularius* vel *Legulejus*, à Græcis *Pragmaticus*. Hinc Cic l. 1. Or. ita describit. *Legulejus cautus & acutus Præco actionum, cantor* (al cautor.) *formularum, auceps syllabarum.* Quemadmodum *Aulœdi fiunt, qui non possunt esse Citharœdi*, ut proverbio dicitur: ita qui JCti laudem assequi nequeunt, ad Legu-
" lejos transeunt; & hi sunt quasi JCto-
" rum feces, ἀγοραῖα περιτρίμματα, ut de Æschine
" locutus est Demosthenes, Harpyiæ, hi-
" rudines generis humani, æruscatores
" impostores, veteratores, qui technis co-
centuriati

centuriatis, ut eſt apud Plautum, in laby-
"rinthos mæandroſq; litiũ æternarũ cli-
"entulos imprudentes intrudunt, cumq;
Juſtitiæ ſe ſatellites profiteantur, eam nũ-
"mo produnt. HÆC ET PLVRA ID GENVS FRANC. POLLET. l. 2. Hiſt. Fori Roman. c. 2. & 3.

Cohors Pedeſtres copiæ in *Cohortes* & *Manipulos*, Equeſtres in *Turmas* & *Decurias* dividebantur. In una Legione *decem Cohortes* erant quarũ prima & numero militum & dignitate præſtabat, & vocabatur *Cohors Milliaria*, totius Legionis caput.

Collegium. Collegia inſtituta ſunt à Numa Rege, qui multitudinem diſtribuit ſecundum artificia, ut ſuum peculiare corpus haberent Tibicines, ſuum Sutores, Coriarii, Figuli &c: Conveniunt illa Collegia cum noſtris Sodalitiis, quæ vocantur Zunffte. Qui unius & ejuſdem Collegii erant, *Sodales* dicebantur.

Colonia. Coloniæ fuerunt oppida, in quæ populus Romanus cives ſuos ad incolendum deduxit: Duplices erant, *Romanæ* & *Latinæ. Romãæ*, quæ donatæ erãt jure Quiritium, ſive jus privatum civium Romanorum habebant, jura verò publica civitatis Romanæ non habebant; ita nomine qui-

dem erant cives Romani, re verò coloni *Latinæ*, quæ jus habebant Latii, & suffragiorum potestatē, Magistratu permittente; quod si quis in Latina civitate Magistratum gessisset, civis Romanus fiebat. Erant & *Coloniæ militares*, cum veterani milites annis obsiti prœliisq; fessi, ut laborū suorum præmium aliquod caperent, deducebantur ; coloniarum deducendarum caussæ potissimæ, ut urbs ipsa princeps superfluâ nimiâq; populi multitudine levaretur, tum etiam ut domitas subjectasq; sibi gentes eo pacto in officio retinerent.

Columella bellica. vid. *Bellona*.

Comessatio, vel, ut alii, Comissatio, cōviviū nocturnum & intempestivum post cœnā.

Comitium, Locus in foro Romano, ubi populus convenire solebat, initio sine tecto fuit, longo pòst tempore tectum impositum est Comitia à *coëundo* vel *comeundo*, ut veteres locuti sunt, dicta, fuerunt conventus populi ad ferendū de aliqua re suffragium. *Comitia* propriè erant , quando universus populus; *Concilia*, quando pars tantùm populi conveniebat. *Comitiorum* genera *tria* erant, *Curiata*, cum populus curiatim, sive per curias ; *Centuriata*, cum cen-

centuriatim, ſive per centurias; *Tributa*, cum tributim, ſive per tribus ferebat ſuffragia. Ea omnia *Calata* vocabantur, à verbo *calare*, quod priſcis temporibus erat *vocare*, poſtea v. *Calata Comitia* ea tantùm dicta ſunt, quæ pro Collegio Pontificum habebantur, aut teſtamentorum condendorum cauſſâ fiebant.

Comitia Curiata, in quibus populus per Curias diviſus ſententiam rogabatur, ut, quod plures ſtatuiſſent, id juſſu populi diceretur.

A gravibus curis Curia nomen habet.

Sunt autem *Curiæ* 1. triginta partes, in quas populum Romulus diſtribuit, unde *Curiales* dicuntur, qui ſunt ejuſdem curiæ. 2. Ædes ſacræ, quas ſingulæ harum triginta partium habuerunt ad ſacra peragenda. 3. Ædes, in quibus Senatus eſt habitus. Suffragium in his Comitiis ferebant cives Romani, qui in Curias erant deſcripti, aut in Urbe domicilium habebant: creſcente enim Republ. multis vicinis populis jus civitatis communicabatur, & hi in Tribus quidem deſcribebantur, ſed quia extra Urbem habitabant, & ſacra ſua retinebant, in Curias non referebantur antequàm & domicilium & ſacra mutâſſent.

Comitia habebantur *auspicatò*, & semper Augures tres his Comitiis aderant; quod si Augur *alio die* dixisset, rem susceptam dirimebat, & instituta rescindebat. Magistratus etiam cum Comitiis impedimento esse cupiebat, tunc de cœlo servabat; haud tamen licebat Comitiis Magistratuum creandorum causa institutis *de cœlo servare*, eaq; hac ratione impedire. Postquam autem Curiæ convenerant, neque quicquam erat, quod Comitia impediret, tum *Rogatio*, de qua Curiæ suffragium laturæ erant, publicè recitabatur, eâ recitatâ, Præses Comitiorum Curias in Suffragium mittebat his verbis: *Si ita vobis videtur, Quirites, discedite in Curias, & suffragium inite.* Quod si Rogatio non videretur è re populi, Tribuni plebis intercedebãt, utentes solenni suô verbô: *Veto* vel *Vetamus*; & tũ Comitia vel dissolvebantur vel in aliũ diem proferebantur. Nemine autẽ Tribunorũ intercedente, discedebat populus in Curias, post singulæ Curiæ, unâ post alteram sorte vocatâ, exibãt, & suffragiũ ferebant; quæ prima exierat, *Principium* dicebatur, & quod plures ex triginta Curiis jusserant, id ratũ habebatur. Suffragia

gia in his & aliis Comitiis initiò fuerunt *vocalia*;poſteà non voce;ſed *tabellis* ſuffragium tulerunt.

Comitia Centuriata, quibus populus per Claſſium Centurias diverſas ferebat ſuffragium,ita ut ſuffragia colligerenturCenturiarum, & quod plures Centuriæ juſſiſſent, id ratum haberetur. Servius Tullius populum Romanum primus in ſex Claſſes & 193 Centurias diſtribuit. His comitiis Magiſtratus creârunt, leges tulerunt, bellum indixerunt. centuriis præfecti erant *Centuriones*, ut quiſq; erat Virtutis ſpectatiſſimæ, qui centurias imperatis peragendis aſſuefacerent. Suffragium autem in his ferebant, non tantùm cives in Urbe, qui jus ſuffragii habebant, neque in Ceritum tabulas erant relati;ſed etiam qui extra Urbem, in Italia civitate cum jure ſuffragii erant donati. comitia hæc in *Campo Martio* habebantur. *Campus* hic extra Urbem vel à Caja Tarratia, virgine Veſtali,vel ab Acca Laurentia populo Romano donatus, & Marti à Romulo conſecratus eſt.In eo juventus Romana omnis generis certamina inſtituebat, ut Schola militiæ Romanæ optimo jure diceretur,

orto tumultu hic delectus habebatur, clari viri mortui cremabantur. Certi autem dies erant, quibus cum populo agi licebat, quibus & Senatus haberi non poterat: & hi vocabantur *Comitiales*. Ante Comitia requirebatur, ut *Patres Auctores* fierent, h. e. ut juberent aliquem Comitia indicere: neq; enim quicquam in his agere licebat, nisi Senatûs auctoritas accederet. Inter Edictum autem & diem Comitiorum *Trinundinum* plerumque solebat interjici; legibus etiam promulgatis dabatur Trinundini spatium, quò fieret potestas legis improbandæ omnibus, qui vellent: nempe tribus nundinarum diebus advocatâ concione lex recitanda erat, & populus rogandus, ut legem acciperet, & ad diem dictam frequens adesset. Qui primus populo, ut legem acciperet, suadebat, is *Auctor legis* appellabatur; suadebant & alii, alii etiam dissuadebant. Tandem captatis auspiciis & sacris peractis, constitutô die, Magistratus Comitia habiturus, Urbem egrediebatur, & Tabernaculum capiebant, sequebantur Cives omnes armati sub signis, in suis quiq; Centuriis; in Janiculo verô præsidii caus-

sa,

ſa, dum concio durabat cuſtodiæ agebantur. Quod ſi fulgura & tonitrua interveniſſent, aut ſi quis repente morbo ſacro ſive Herculeo, qui & *Comitialis* inde dictus, correptus concidiſſet, Comitia dirimebantur. Populo itaque in Campo Martio congregato, Magiſtratus concionem habebat ad populum, quâ rogabat, ut id, quo de ageretur, juberet aut vetaret. In Legum Comitiis etiam Lex recitabatur à Præcone, ſubjiciente ſcriba. Omnium autem actionem cum populo commune principium erat: *Velitis jubeatis Quirites.* His peractis jubebat Magiſtratus populum in ſuas Centurias diſcedere; hinc Centuriæ in ſortem conjiciebantur, & quæ primùm ſorte exibat, *Prærogativa* dicebatur; reliquæ *Jure vocatæ.* Sortitione de prærogativa factâ Magiſtratus in tribunali, quod erat in Campo Martio, ſedens, per præconem Prærogativam Centuriam vocabat ad ſuffragium. Centuria itaque illa de eo loco, in quo conſiſtebat, diſcedebat in ſeptum quoddam prope tribunal quod *Ovile* vocabatur, & erat locus cancellis concluſus; in illud Ovile Centuria diſcedens

dens ibat per *Pontes*, qui erant angustæ viæ, per quas populus in ovile discedebat. In pontibus initio stabant *Diribitores*, qui duas tabellas singulis ministrabant, in quarum unâ scriptæ erant literæ *V.R.Vti Rogas*; in altera *A.Antiquo:* illâ lex approbabatur, hâc antiquabatur. Ingredientibus in Ovile *Rogatores* cistam proponebant, in quam conjicerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis tabellis, suffragii adhibebantur *Custodes*, quorum munus erat describere suffragia; sive tot *puncta* in tabella notare, quot tabellæ similes reperirentur, ut finito tandem numero ea Centuriæ sententia renunciaretur, quæ plures habere tabellas similes ex numero punctorum perspiceretur: si plures haberent literas V. R. legem à Centuria juberi; sin autem plures A. ab eâdem legem non accipi renunciabatur. Quibus autem Magistratûs dignitas his Comitiis collata erat, à maxima populi multitudine, maximè propinquorum & necessariorum, cum summâ omnium gratulatione domum deducebantur.

Comitia Tributa, cum per tribus suffragium ferebatur. Vox *Tribus* usurpatur, vel pro

loco, & tum partem quandam Urbis Romæ ſignificat; vel pro *hominibus*, tum quandam civium partem denotat; vel pro *jure*, & tum jus alicujus partis civitatis deſignat. *Tribus* erant partes populi locis diſtinctæ in Urbe, & circa illam per Italiam diſperſæ, ſic dictæ, vel à *tributo conferendo*, vel à *numero ternario*. Romulus enim initiò populum in tres partes diviſit, *Ramnenſes*. *Tatienſes*, *Luceres*. Ciceronis ævo Tribus fuêre. XXXV. diviſæ in *Urbanas*, quæ Urbē, & *Ruſticas*, quæ rura colendi cauſſa ruri habitabant; & Ruſticæ quidem ad vitæ ruſticæ commendationem Urbanis longè præferebantur, unde & optimus quiſq; in ruſticis Tribubus cenſeri volebat. Hæc Comitia habebantur ad creandos minores Magiſtratus, ad certos Sacerdotes cooptandos, ad quaſdam leges ferendas, utpote de pace, de triumpho, de civitate cuipiam dandâ, aut ad judicium exercendum; Habebantur autem vel in Campo Martio, vel in Comitio, vel in Capitolio, vel in Circo Flaminio, qui erat locus in ipſa urbe à Flaminio Conſule ſic dictus, Modus horum Comitiorum idem pænè erat, qui in Comitiis Centuriatis; unde

paullo antè dicta hoc loco repetere non libet.

Commentariensis, in castris, qui obsequia militum, excubias, commeatúsq; perscribebat. Ita & *carceris custos* dictus est, eo quod in commentarium custodias referret, & velut diarium custodiarum conficeret. Διζωτύλαξ ille custodiam & periculum reorum præstabat, ita ut reo elapso talione ipse puniretur.

Comœdia. vid. *Tragœdia*.

Comperendinatio. Si primâ actione perfectâ post diem tertium secunda instituerettur, Comperendinatio dicebatur, eò quòd perendino die ageretur.

Compitalia, d. 2. Maji instituta festa, & *Compitalitii ludi*, qui à ruricolis in compitis peragebantur. Horum sacrorum meminit Cic. l. 7. ad Atticum ep. 7. *Ego quoniam 4. Non. Januarias Compitalitius dies est* (neq; enim stato semper & præscripto die recurrebant Compitalia, ut cæteri dies festi) *nolo eo die in Albanum venire, ne molestus sim familiæ*. Instituta autem hæc sacra in honorem *Larium*, qui triplices. 1. Lares *domestici & familiares*, qui familiæ & privatis ædibus præerant. 2. *Viales*, viarum & itine-

itinerum præſides. 3. *Urbani* ipſius urbis cuſtodes. Ovid. l. 5. Faſt.

Stant quoque pro nobis & præſunt mœnibus
Urbis,
Et ſunt præſentes auxiliumque ferunt.

Thom Dempſt. ad cap. 9. l.4. Antiq. Roſ.

Conciliabulum. Conciliabula erant loca nundinationis, quæ Prætores in Provinciis indicere ſolebant.

Concordia, Dea dicta, quæ *daret concordiam*, cujus diverſæ ædes Romæ fuerunt: primam ſedatâ ſeditione Camillus vovit; alteram Cn. Flavius æream fecit in Grecoſtaſi. *Græcoſtaſis* locus erat, ubi Legati ſubſiſtebant, qui ad Senatum erant miſſi. In templo Concordiæ *Senaculum* erat, in quo Magiſtratus cum Senioribus deliberabant.

Congiarium, munus Imperatorium, quô donabatur populus, ut cum nummi aliquot viritim diſtribuebantur: *Donativum*, quo milites.

Conjuratio. vid. *Militia.*

Conſecratio Impp. hôc modò peracta eſt. Imperatore, qui ſuperſtitem reliquiſſet Succeſſorem, mortuô, corpus conſvetô ritu ſumtuoſô funere ſepeliebatur, ceream deinde imaginem, defuncto ſimillimam

mam ſupra lectum eburneum maximum veſtibus inſtratum aureis locabant. Lectum à leva Senatus atris veſtibus amictus, à dextrâ Matronæ honeſtiores cingebant. Hæc per ſeptem dies continuos faciebant, Medicis quotidiè ad lectum accedentibus quaſi inviſerent ægrum. Hinc lectum humeris attollebāt Senatorii & Equeſtris ordinis nobiliſſimi lectiſſimiq; juvenes, & in vetus forum deferebant, ubi Magiſtratus Romani deponere imperiū conſueverunt. In foro alius erat lectus conſimilis, in quo ſtatuam ceream Principis ex palatio allatam collocabant, à quâ puer egregiâ formâ, ut ſi Imperator dormiret, pennis pavonis muſcas abigebat. Imperator vivus roſtra adſcendebat, & defunctum Imperatorem laudabat; inde Imago deferebatur in Campum Martium, præferebantur Statuæ Romanorum illuſtrium, Provinciarum item & Nationum, quæ Romano Imperio ſubjectæ erant, ænea ſimulachra, equites & pedites ſequebantur armati, &c. In Campo Martio rogus ſpecie quadrangulâ in formam tabernaculi extructus erat, interstis auro ſtragulis, variiſq; ſignis exornatus in ſummo currus inauratus defuncti Im-

pera

peratoris erat collocatus; inde aromata & suffimenta, herbas, fructus & succos odoratos omnis generis acervatim effundebant; Imperator superstes & propinqui Imperatoris defuncti statuam ejus osculabantur; tum, universo spectante Senatu, circa ædificium illud adequitabant omnes equestris ordinis certâ lege, cursu & recursu; currus etiam circumagebantur à purpuratis Rectoribus; quibus celebratis, facem Imperii successor tabernaculo admovebat, & omnes Megistratus undique ignem subjiciebant; simul etiam è summo tabernaculo aquila dimittebatur, quæ in cœlum Principis animam deferre credebatur. Eâdem ratione Imperatoris Augustæ consecrabantur.

Consertio manus, vid. *Vindiciæ*.

Consualia. vid. *Romani ludi.*

Consul. Consules post exactos Reges bini constituti sunt, quibus Reip. summa cõmissa est. *Imperium*, inquit Florus, *ex perpetuo annuum placuit, ex singulari duplex, ne potestas solitudine vel morâ corrumperetur.* Consules dicti sunt, quòd Reipubl. & civibus *consulerent*, aut ab his consulerentur, aut quod Senatum consulerent. Græci

Greci eos à potestatis præcellentiâ appe
lârunt ὑπάτες, quos initio dixere *Præ*
res & *Judices*. Legitimus annus hujus Ma
gistratus capiendi fuit annus ætatis XLII
Peculiare & extraordinarium fuit, cum a
liquis honoris & virtutis ergò ante legiti
mum tempus factus est Consul; quod Sci
pioni, Pompejo & paucis aliis contigi
Rarò Consulatus bis térve uni collatus est
solus Marius septies Consulatum gessi
Potestas Consulum in omnibus negotii
ad Rempubl. pertinentibus summa erat
ut quibus omnes Magistratus subjicere
tur, præter Tribunos plebis. Insignia eo
rum erant sella Curulis, regia & eburnea
in quâ jus dicebatur, trabea, sive toga pur
purea prætexta, Lictores duodecim, præ
ferentes Fasces cum securibus. Magistratu
hic etiam erat ἐπώνυμος, quo annorum
differentiæ notari solebant.

Consulares viri dicebantur, qui Consula
tum gesserant, è quibus electi Dictatores
Magistri Equitum, *C*ensores, &c:

Contubernium. vid. *Centuria.*

Convivarum numerus. vid. *Accubendi ritus*

Nota heic obiter :

Fercula in mensam deferebantur ab *ancil*

lis aut *servis*, qui dicti *Dapiferi*, δειπνοφόροι. Ferculum idem quod missus: hi olim terni, Augusto, teste Suetonio, aliquando seni, Heliogabalo viceni Et sanè ventris illa mancipia, quibus cum informi monstro, Polyphemo, γαστὴρ δαιμόνων μεγίστη, ferculorum auxisse numerum certum est. Notum est prodigiosum illud Vitellii convivium, *de quo Suet.* in eo duo millia lectissimorum piscium, septem avium apposita. Quæ autem fercula *servi* essent illaturi, Convivator tabellâ cognoscebat. Athenæus lib. 2. *In cœnis prisco more Convivatori posteaquam accubuisset, tabella, in quâ omnium ferculorum nomina descripta erant, tradebatur, ut sciret ille, quodnam opsonium allaturus esset coquus &c*:

Conus. vid. *Galea.*

Corbita. vid. *Navis.*

Cordituum. vid. *Lorica.*

Cornicularius, Tribunorum militarium minister, qui vigilias Tribunorum loco circumibat, atque eorundem imperia corniculo edebat.

Cornu. vid. *Signum.*

Corona. Coronis donabantur milites, qui strenuè rem gesserant. Erant autem variæ:

riæ: *Triumphalis* aurea, quæ Imperatori ob honorem triumphi mittitur. Vulgò dicitur aurum coronarium. *Aurum coronarium* eſt inquit Lipſius, *quod ſpecie triumphorum vel oblatum, vel exactum.* Hæc antiquitus lauro erat. Ovid. l. 2. Amor.

Ite triumphales circum mea tempora lauri. Et ob eandem cauſſam lauri dicuntur *victrices.* Virg. Ecl. 8. Apud Hor. od. 14. l. Carm. *laurus morte venalis*, eò quod victoria mortis præſenti redimenda periculo. Hæc Triumphatoris corona olim *laurea*, pòſt creſcente luxu *aurea*, in ſinum Jovis Capitolini deponebatur, aut in Templis, tanquam anathema votivum ſuſpendebatur; atq; ita Diis, victoriæ autoribus ſpecioſiſſimum Triumphi pignus vovebant. Triumphanti etiam coronæ aureæ prælatæ ſæpè plurimæ, pro opulentiâ provinciæ ſuperatæ. Conſ. Th. Dempſt. ad cap. 29. l. 10. Antiq. Roſ. *Obſidionalis* quam obſidione liberati Ducidant liberatori. Ea graminea erat. *Civica*, è fronde quernâ, quam civis civi, à quo ſervatus eſt in prælio, teſtem vitæ ſalutiſq; perceptæ dabat. Hâc donabatur, qui & civem ſervaverat, & hoſtem eodem tempore occiderat

ciderat. *Muralis*, quâ donabatur, qui primus murum subierat, inque oppidum hostium per vim ascenderat. Ea quasi muri pinnis docorata erat. *Castrensis*, quâ donabatur, qui primus hostium castra pugnans introierat; insigne valli habebat, unde & *Vallaris* dicta. *Navalis*, quâ donabatur, qui in prælio maritimo primus in hostium navem vi armatus transilierat. Navium quasi rostris ea insignita erat. Hæ tres posteriores ex auro fieri solebant. Claudianus aptè:

Sæpè Duces meritis bello trlbuêre Coronas,
Hunc cingit Muralis honos, hunc Civica quercus
Nexuit, hunc domitis ambit Rostrata carinis.

Hæc adepti dona, præter gloriam in exercitu, & domi famam, in patriam etiam reversi, ludos pompasq; iisdem coronis ornati spectabant. Videatur *Animadversio in hostes* & *Machinæ.*

Cothurnus. vid. *Tragœdia.*

Crates. vid. *Machinæ,*

Crista. vid. *Galea.*

Cumeræ. vid. *Nuptiæ.*

Cuneus. Cunei erant certa loca in theatro

tro, ſive graduum ordines, in quibus vulgus Spectatorum ſtabat inter ſedentium ſubſellia. vid. *Acies*.

Cuniculus. vid. *Machinæ*.

Cunina, Dea, quæ cunis præerat, aut infantes in cunis tuebatur, & faſcinum ſubmovebat.

Cupido, vel *Amor*, Veneris filius Amoris Deus. Duplicem hunc faciunt, cum alius ſit amor licitus & honeſtus, alius turpis & illicitus, vel *Eros* & *Anteros*; Hinc ab Ovidio Venus dicitur *geminorum Mater Amorum*. Tela Cupidinis alia *plumbea*, quæ fugant; alia *aurea*, quæ faciunt amorem. *Puer* fingitur, quia turpitudinis ſtulta eſt cupiditas; *Alatus*, quia amante nihil levius aut mutabilius; *Cæcus*, quia amans amens & unuſquiſq; fere in eo, quod amat, cæcutit; *Sagittas geſtat*, quia amorem dolor ſequitur & pœnitentiæ punctura.

Curator. Curatores *Tribuum*, qui Tribuum commoda procurabant, ut in vicis vicorum Magiſtri. Curatores *alvei Tiberis* & *Cloacarum*. Curatores *viarum* ſingularum extra Urbem. Curatores Regionum qui commoda quarumlibet Regionum procurabant, (erat enim Urbs ab Auguſto in XIV. Regiones diviſa) elegantiam viarum & vicorum, &c.

Cu

Curia. vid. *Comitia.*

Curiones, à Curiis dicti ſunt. Cum n. Romulus populum in tres tribus & triginta Curias diſtribuiſſet, ſingulis curiis virum præpoſuit, *Curionem* dictum; qui ſacra pro ſuâ Curiâ faceret. Ex his triginta unus qui cæteris præerat, *Curio Maximus* dicebatur, & ipſa ſacra *Curionia*. Curiæ etiam ædes erant, in quibus quælibet Curia ſacra ſua peragebat. *Curio agnus* dicitur Plauto in Aulul. Act. 3. Sc. 6. *qui oſſa atque pellis totus eſt ita curâ macet: qui pelluscet, quaſi laterna Punica, ita ut exta inſpicere in Sole etiam vivo liceat.* Ita & *Curioſi* per dicterium appellati graciles & macilenti; eò quod curis ſe macerare videantur; contrà *Incurioſi* ſunt pingves; hinc Apulejo agnus incurioſus eſt agnus pingvis.

Cybele. vid. *Rhea.*

D.

D*Ecember*, menſis decimus à primo, nempe Martio, unde & nomen illi eſt.

Decemviri. Decemviri Legibus, ſcribendis Conſulari poteſtate. Hi legibus, quas è Græcis Civitatibus petierant, in XII. Tabulas relatis, quibus duæ poſtea ſunt adjectæ, Rempublicam populi juſſu gubernârunt.

Penes unum fasces erant & reliqua Consularis potestatis insignia; deinde alius in potestatem succedebat servatis vicibus idque ad certos dies, donec annus elaberetur. Cùm autem clandestinum fœdus jurejurando inter se percussissent, ne quis ex Collegio ulla in re alteri adversaretur, multa etiam pro imperio tyrannicè & libidinosè agerent Decemviri, sublati, & ea potestas tertío anno in universum sublata est.

Decemviri Stlitibus judicandis, Magistratus, qui hastæ præerat, & hastâ Prætorii adhibitâ judicabat: *Stlitibus* idem significat, quod *super lites*.

Decimatio. vid. *Pœnæ militares.*

Decoctor. Decoctoribus, qui Græcè ... dicti, hæc infamiæ nota inurebatur, ut in spectaculis certo loco, lege assignato, considentes, conspicui essent omnibus, etiamsi infortunio aliquo, non nequitia, decoxissent. Cic. Orat. 2. Philipp. *Illud est audaciæ tuæ, quod sedisti in quatuordecim Ordinibus, cum esset lege Rosciâ certus locus constitutus decoctoribus, quamvis fortunæ vitio, non suo decoxissent.* Apud Græcos hanc infamiæ notam subibant de-

coctores, qui non essent solvendo, nempe in forum deducebantur, ibi considere jubebant, capitiq; eorum sedentium cophinum imponebant ludibrii caussa: ita infamis ille evadebat, & id vocabant κοφίνωσιν.

Decumana porta. vid. *Castrametatio.*

Decurio, qui decem Equitibus præerat. In singulis turmis equitum Decuriones tres erant, uti *Turma* in tres decurias dividebatur. Aliàs *Decurio* Senator erat in Municipio aut Coloniâ: qui enim Romæ Senatores, in municipiis aut Coloniis dicebantur Decuriones.

Deductores. vid. *Candidatus.*

Delphinus. vid *Circus.*

Delubrum, locus, in quo Dei simulacrum dedicatum erat, uti locum, in quo candelam figebant, *Candelabrum* vocabant: vel locus, ante Templum à *deluendo* sic dictus, ubi aqua decurrebat ad manus abluendas. Nonnulli *Delubrum* ajunt dictum esse fustem quendam decorticatum, quem pro Deo antiqui venerati sint.

Demensum, (Scribunt alii dimensum) d, quod servis singulis mensibus dabatur d victum. Græcè σιτομέτριον. Donatus ad Act. 1. Sc. 1. Phorm. *quaternos*, inquit, *modios*

frumenti servi accipiebant in mensem, & id demensum dicebatur; utrum à mense, an à metiendo, incertum est; à *demetiendo* dictum esse vero videtur similius.

Denicales feriæ. vid. *Funus.*

Denunciator. Denunciatores Regionum ab Augusto instituti sunt, qui, quicquid Regioni tam publicè, quàm privatim accideret, denunciarent.

Designator, qui funebri pompæ constituendæ præerat, unicuique incedendi locum ordinemque præscribens.

Deunx. vid. *Pocula.*

Devotio. Si gravius periculum immineret, neque Dii placati viderentur; unus aliquis ex Romanis, sese pro exercitu suo, & simul exercitum hostium devovebat: quod si is homo, qui devotus esset, moreretur, probè factum videbatur; ni moreretur, tum signum septem pedes altum, aut majus, in terram defodi, & piaculum hostiâ cædi oportebat. Ita Decius Consul se devovit hoc ritu: Pontifex eum togam prætextam sumere jussit, & velato capite, manu subter togam ad mentũ exsertâ, super telum subjectum pedibus stãtem sic dicere: *Divi, quorum est potestas nostrorum*

rum hostiumq; Diiq; Manes, vos precor, veneror, veniam peto, feroque, uti populo Romano Quiritium victoriamq; prosperetis, hostesq; populi Romani Quiritium terrore, formidine, morteque afficiatis; sicut verbis nuncupavi, ita pro Republ. Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium, legiones auxiliaq; hostium mecum Diis Manibus Tellurique devoveo. Hæc ita precatus, armatus in equum insiluit, ac se in medios hostes immisit. Diis etiam Tutelaribus evocatis, Dictatores aut Impp. Urbes exercitusq; sic devovebant: *Dis Pater, Vejovis, Manes, sive Vos, quos alio nomine fas est nominare, ut omnes illam Urbem Carthaginem exercitúmq; quem ego me sentio dicere, fugâ, formidine terroréq; compleatis, quiq; adversus legiones exercitúmque nostrum arma telaq; ferent, uti vos eum exercitum; eos hostes, eosq; homines, urbes, agrosq; eorum & qui in his locis regionibusq; agris urbibúsve habitant, abducatis, lumine supero privetis, exercitumq, hostium, urbes agrosq; eorum, quos me sentio dicere, uti vos eas urbes agrosque, capita ætatesq; eorum devotas consecratasq; habeatis illis legibus, quibus quandoq; sūt maximè hostes devoti eosq; ego vicarios pro me, fide Magistratuq; meo,*

pro populo Romano, exercitibus, legionibusq; nostris do, devoveo, ut me, meamq; fidem, imperiumque, legiones, exercitumq; nostrum, qui in his rebus gerundis sunt, bene salvos sinatis esse; si haec ita faxitis, ut ego sciam, sentiam intelligamq, tunc quisquis hoc votum faxit, ubi faxit, recte factum esto, ovibus atris tri-
" *bus, Tellus Mater, teque Jupiter obtestor.*
" Cum Tellurem dixit, manibus tergum
" tangit, cum Jovem dicit, manus ad cœ-
" lum tollit, cũ votũ recipere dicit, mani-
" bus pectus tangit. Macrob. lib. 3 Sat. c. 9.

Deus. Nonnulli derivant hanc vocem à *dando*; quod Deus *det omnia*; alii à Græco θεὸς, atque ita *Deus* dictus vel ἀπὸ τῦ δέους, à timore; hinc Statius.

Primus in orbe Deos fecit timor;

vel ἀπὸ τῦ θεᾶσθαι, à videndo, quia solus Deus est, ὃς

πάντα νοῶ, καὶ πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Unde Ægyptii Deum significaturi oculum pingebant; vel ἀπὸ τῦ θέειν, à currendo, quia gentilium plurimi Solem, Lunam cæteraq; quæ in perpetuo motu versantur, Numinum loco habebant; vel ab Hebræo די *sufficiens*. Conf. Lexicon Martinii. Deos *Pa-*

tellarios & *Ollares* ex Plauto dicere possumus, quorum potestas minor erat & autoritas. Cicero Deorum tres ordines facit: *Alii*, inquit, *Cælestes semper sunt habiti alii, quos merita in cœlum vocârunt, alii, propter quos hominibus datur adscensus in cœlum.* Unus Deus est κατ' ἐξοχὴν. Multi κατὰ χάριν, ut Angeli & Magistratus. Plurimi Dii κατὰ ψεῦδος, ut idola Gentilium. Ægyptus olim canes, feles, & nescio quid non coluit. Juven. Sat. 15.

——— *Quis nescit, qualia demens*
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat,
Porrum & cepe nefas violare & frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina!

Dii Selecti, sive *Consentes*, quibus velut Cōsiliariis Jupiter in rebus maximis agendis utebatur, hôc Ennii distichô comprehensi:

Juno. Vesta. Minerva. Ceres. Diana. Venus. Mars.
Mercurius. Jovis. Neptunus. Vulcanus. Apollo:

Dii Indigetes sive *Semones*, qui ex hominibus Dii facti, vel quos merita in Cœlum vocârunt, ita dicti, quòd *nullius rei egerent*, vel quòd *in Diis agerent*, quales Hercules, Castor, Pollux, alii,

Diana,

Diana, Jovis filia, ſoror Apollinis, vel ἀπὸ τῦ Διὸς, à Jove ſic dicta, vel quaſi, *Deviana*, quòd per devia vagaretur, venatrix Dea, vel quaſi *Dea Jana*, quæ Luna eſt. *Dianæ Epheſinæ Templum*, toto olim orbe celeberrimum, Heroſtratus incendit, ut nomini ſuo immortalitatem aliquam compararet. Quanquam autem Epheſii lege & edicto caverunt, ne quis hominem tam profligatæ malitiæ nominaret, tamen aliqua ejus memoria, licèt parum laudata, ad poſteros eſt tranſmiſſa. *Venationis*, uti dixi, Dea, Diana. Horat. Od. 22. l. 3.

Montium cuſtos nemorúmque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimíſque letho
Diva triformis.

Ab Orpheo dicta κυνηγέτις. Eadem *Dictynna*, à retibus venatoriis, quæ Græcè δίκτυα nominantur *Trivia*, quod in viis ponebatur cum coronâ quernea, quódq; à triplici potentia triplex erat nomen ſortita, in cœlo *Luna*, in terris *Diana*, apud inferos *Hecate*. Parturientibus præerat, & hinc dicta *Ilithyia*. Horat. in Carm. Sec.

Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres.

Dicta-

Dictator. Nomen illi, vel quòd *diceretur à Consule*, cujus dicto omnes audientes essent; vel à *Dictando*, quòd crebrò diceret ediceretq;, quæ essent ex usu, Idem *Magister Populi* & *Prætor Maximus* vocabatur. Magistratus erat extraordinarius, cujus potestas summa erat; unde Dictatorem Græci Διφύναιον dixerunt, quod duorũ Consulum jus omne in unum esset translatum. Causa prima Dictatoris eligendi fuit seditio & bellum gravius; unde ferè legebatur cum hoc titulo: *Rei gerendæ causa*, vel *Seditionis sedandæ causa*. Non autem suffragiis populi, sed Senatu jubente à Consule dicebatur, qui noctu auspicatò aliquem è Consularibus, quem sibi cunq; visum esset, nominabat. XXIV. Fasces cum totidem securibns illi præferebantur. Imperium Dictatoris *semestre* fuit, quanquam Sulla & Cæsar Dictaturam perpetuam invasère; neq; licebat Dictatori equum, nisi ad bellum ituro, conscendere, neq; sumptus ex ærario facere, sine SCto & populi jussu.

Dies, Diei partes hæ erant: 1. Media nox. 2. Media noctis inclinatio 3. Gallicinium. 4. Conticinium, quod & galli conticescerent, & homines etiam tùm quiescerent. 5. Dilu-

Diluculum, cum incipit dignosci dies. 6. Mane. 7. Ad meridiem. 8. Meridies. 9. De meri die, sive tempus pomeridianum. 10. Solis occasus sive suprema tempestas. 11. Vespera. 12. Crepusculum. 13. Prima fax, cum lumina accendebantur. 14. Concubia nox, cum itum est cubitum. 15. Nox intempesta, cum nullum agendi tempus est, quod & silentium noctis dicitur, ad mediam noctem. Romani diem *à mediâ nocte* auspicabantur. Varro: *Homines, qui ex mediâ nocte ad proximam mediam noctem his horis viginti quatuor nati sunt, uno die nati dicuntur.* Athenienses à Solis occasu ad Solem iterum occidentem omne id tempus medium unum diem dixêre, Babylonii ab ortu Solis ad ortum; Umbri à meridie ad meridiem Macrob. l. 1. Satur. c. 3. Et hic erat dies *civilis*. *Naturalis* autem dies vocabatur tempus ab oriente Sole ad Solis occasum, cujus contrarium erat tempus Nox. Totum hoc Solis spatium ab ortu ad occasum toto anni tempore in XII. erat divisum partes dictas *horas diei*, & hæ erant inæquales, longiores diurnæ æstivæ, breviores brumales; hinc inventa horologia *Scioterica* & *Solaria*, in quibus Gnomon

Gnomon Soli oppositus umbrâ in lineas incidente horas ostendebat; cum autem Sole sub nubibus latente incertæ diei horæ essent, primus Scipio Nasica clepsydras commentus, aqua divisit horas æquè noctium ac dierum. Diem naturalem Romani inchoabant salutationibus, commessationibus claudebant. Prima & secunda salutationi, tertia forensibus actionibus, quarta & quinta vario labori; sexta & septima quieti, octava palæstræ, nona Cœnæ dicata erat; Quo de elegans extat Epigramma apud Martial. l. 4.

Prima salutantes atq; altera continet hora,
Exercet raucos tertia Causidicos.

Et paulo post:

Imperat extructos frangere Nona toros.

Dies festi, qui Diis dicati; *Profesti*, qui hominibus ad sua conficienda negotia cõcessi erant. *Intercisi*, vel, ut Veteres loquebantur, *Endotercisi*, Deorum hominumque communes: quibusdam enim horis fas erat, quibusdam fas non erat jus dicere.

Dies Fasti, quibus Prætori fari licebat tria verba solennia: *Do. Dico. Addico. Nefasti* quibus id non licebat. *Nefasti primò*, quibus horis quidem matutinis jus dicere non

non licebat, pomeridianis licebat. *Comitiales*, quibus cum populo agi licebat. *Comperendini*, quibus vadimonium juberi licebat. *Stati*, controversiæ cum peregrino finiendæ caussâ constituti. *Præliares*, quibus fas est res repetere & hostem lacessere. *Justi*, triginta dies, qui debitoribus sunt dati pecuniæ conquirendæ causâ, quam dissolverent, quibus diebus nihil cum his jure agi poterat. *Atri*, dies infausti & infelices, ut postridie Calendas, Nonas, Idus &c. quibus Romani insigni clade sunt affecti. Aliàs etiam *nigra* omnia infausta atque improba habebantur. Notum illud Horat. in Sat.

– hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

Et alibi: *cretâ, an carbone notandi*; id quod fortassis inde est, quod prisci nigris albisque calculis judicârunt. Ovidius.

Mos fuit antiquis niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpâ.

Ita in sententiis Pythagoræ legitur: μὴ γεύεσθαι μελανούρων, ne gustes, qui habent nigrantes caudas. Plutarchus id ita exponit: ne cum hominibus consuetudinem habeas, quos morum depravatio ipsa denigrat. Sed de diverticulo in viam. *Inominati*, ut ante

ante quartum Calendas, Nonas, Idus, Feriæ item Latinorum, quibus induciæ olim inter populum Romanum Latinósq; firmatæ sunt: Saturnaliorum, quia Saturnus sine ullo tumultu bellico imperâsse creditur: Festum etiam Ditis ac Proserpinæ, quia tum mundus, & inferorum quasi janua patet. Justi, Atri, Inominati *non præliares* dicebantur.

Diespiter. vid. *Jupiter*.

Diludia, Cum medii ludi alio spectaculi genere interrumpuntur & quasi diffinduntur; moris enim erat, ut in media sæpè Comœdia vel Tragœdia, Spectatores Venationem aut paria aliquot Gladiatorum, hoc est, Diludia, tædii levandi ergò, poscerent.

Diminutio Capitis, erat prioris Status mutatio, eáq; triplex: *Maxima*, cum aliquis Civitatem simul & libertatem amittebat. *Minor*, cum Civitas quidem amittebatur, Libertas verò retinebatur. *Minima*, cum civitas & libertas retinebatur, sed status honoris commutabatur.

Dionysius. vid. *Bacchus*.

Diribitores. vid. *Comitia Centuriata*.

Dis. vid. *Pluto*.

Discus

Discus, lanx sive vas latum ad portanda carnes aptum, unde natum proverbium *Discum audire mavult, quàm Philosophum*. Aliàs est moles saxea, plumbea aut ferrea cujus jactu juvenes inter se certabant, & Victor evadebat, qui longius aut altius projecisset.

Divortium, est conjugum separatio, vel Matrimonii dissolutio: permissum enim e rat viro ob adulterium, veneficia, aliásque causas uxorem dimittere. *Repudium* Sponsæ remittebatur: *Divortium* cum Uxore fiebat. Formula Repudii hæc erat: *Conditione tuâ non utor.* Divortii: *Res tuas tibi habeto, res tuas tibi agito.* Cum uxorem quis repudiare volebat, præsens eam exturbabat ædibus, vel per nuntium absenti libellum mittebat, fractis ruptísve tabulis, quas vocabant *dotales* aut *nuptiales*, ut etiam novæ Nuptæ intranti domum mariti claves tradebantur, tanquam dominii in familiam argumentum: ita divertenti claves adimebantur ultimò. Causæ divortii erant multiplices: *Morositas Eterositas*, etiam *Forma immutata*. Juven. Sat. 6. v. 145.

Tra

Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet,
Fiant obscuri dentes oculique minores,
Collige sarcinulas, dicet Libertus, & exi,
Jam gravis es nobis, & sæpe emungeris, exi.

Sulpitius Gallus cum uxore divortium fecit, quod eam foris nudo capite conversatam comperisset. Q. Antistius Vetus divortium remisit uxori, quod cum libertina quâdam vulgari secretò fuisset collocuta. Cicero Terentiam suam repudiavit, ut ait Plut. in Vitâ Cicer. & virginem duxit prædivitem, ut æri alieno esset solvendo: sed & huic, eò quod obitu Tulliæ filiæ lætata videretur, dedit repudium. Sempronius uxorem dimisit, quod ludos, se ignorante, spectâsset. Vid. Th. Dempst. ad l. 5. Antiq. Rom. c. 38.

Dolabra, instrumentum, quo ligna dolantur. vid. & *Machina*.

Domiducus, Deus colebatur, cum domum deducenda erat, quæ nubebat.

Duumviri, primùm, post Decemviri, tandem Quindecimviri constituti sunt, qui oracula Sibyllina, quæ à Sibylla Cumana ad Tarquinium Priscum allata, in Capitolii cellâ subterraneâ, in arcâ quâdam lapideâ asservabantur, custodiebant, & in rebus dubiis jussu Populi consulebant. *Dux*

Dux Exercitus. Duces exercitus apud Romanos primùm fuerunt Reges, deinde Consules, Dictatores, Prætores, Proconsules, &c. Hi *suis auspiciis* bellnm gerere dicebantur: Legati, Magistri Equitum, & cæteri inferioris ordinis, non suis, sed alieni auspiciis pugnabant. Institutum enim vetus fuit, ut nihil neq; domi, neq; militiæ, nisi auspicatò gereretur; auspicia verò in exercitu unius fuerunt Imperatoris, cæteri auspiciis ejus pugnare dicebantur. In castris autem adhibebantur duo auspiciorum genera; unum *Coactum*, quod appellarunt *Tripudium*, de quo suo loco: Alterum ex *Acuminibus*, quod, quale fuerit, incompertum. Taubmannus in Epid. Act. 2. Sc. 2. ad verba Epidici, *Acutum cultrum habeto*; addit, non temerè dictum esse, censeri debet. Sumpta autem metaphora à superstitione militum, qui non satis habentes, aves observâsse, insuper an gladii hastæve probè forent acutæ, sollicitè explorabant ante pugnæ initium, inde etiam aliquid ominis captantes, atq; hoc, *Ex acuminibus auspicari*, dicebant.

E.

E *Dictum.* Consulum aut Prætorũ manda-

ta

ta Edicta vocantur. *Edictum Peremptorium*, quod post absentiam Adversarii, tribus vicibus citati, à Prætore Actor impetrabat, quo prætor comminabatur, etiam absente adversâ parte, cogniturum se & pronunciaturum; quod si contempsisset reus, contumaciæ damnabatur. Nomen inde sumpsit, quòd perimeret disceptationem, hoc est, ultra non pateretur adversarium tergiversari.

Educa sive *Edusa*, Dea, quæ escam infantibus præbebat.

Eleutheria, Festa, quæ celebrantur à Græcis in honorem Jovis Eleutherii, *Liberatoris*, quem & Σωτῆρα vocabant. Alii ea celebrata dicunt à servis libertate donatis, idque colligunt ex loco Plauti in Pers. Act. 1. Sc. 1. *Basilicè agito Eleutehria* i. e. regium in morem vivens ob libertatem, quam nactus es, festas dies agito.

Emancipatio. vid. *Mancipatio*.

Encombomata & *Parnacides*, genera erant vestium puellarium.

Enyo, Dea belli, eadem, quæ Bellona, cujus Sacerdotes Bellonarii, non alieno sed suo sanguine sacrificabant, sectis humeris, & utraq; manu districtos gladios exercẽtes,

riosi discurrebant, undè à Martiale dicitur *turba entheata Bellonæ.* Hinc inter *Deos communes* collocat Servius ad l. 12. Æn. *Dii communes* sunt, ut alii dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quia hi in bello utriq; parti favere possunt. Contrarium illi Numen erat *Pausus*, eò quod quies & otium, cui ille præest, bello adversetur. Eadem auriga Matris Stat. l. 7. vers. 71.

———— *regit atra jugales*
Sanguineâ Bellona manu.

Epulones Triumviri primùm, pòst Septemviri, qui Jovi cæterisq; Diis epulas instruebant. Scilicet in ipsis Templis interdum Diis, præcipuè Jovi, Junoni, Minervæ, tanquam epulaturis, lecti sternebantur, unde *Lectisternium* dictum est, & ad epulas solenni ritu invitabantur.

Equiria, Festa ab *equorum cursu* sic dicta, die 27. Februarii celebranda, cum e qui in Campo Martio, instituto Romuli, exercebantur.

Equuleus, catasta lignea cochleata, ad intendendum ac remittendum apta, ad torquendos noxios consciósve, ut veritas eliceretur, instituta. Ubi catastæ huic brachia pedesque ejus, qui torquendus erat, nervis

nervis quibusdam, quæ *fidiculæ* dicebantur, alligaverant, catastâ intentâ miser quasi ex cruce pendebat, ita non compagem tantùm ossium divellebant, sed candentibus etiam laminis corpori admotis, doloris acerbitatem augebant. Hic *Stipes noxialis* est Prudentio, *Lignum tortorium* Sozomeno.

Esquilinus mons. Esquiliæ, vel ut alii scribunt *Exquiliæ*, nomen habet ab *excubiis* ibi constitutis, vel ab *excolendo*, quòd anteà neglecta ea pars Urbis à Tullo Hostilio fuerit exculta. Ab hoc monte porta dicta est *Exquilina*, extra quam & portam *Metiam* supplicia apud Romanos sumi solita, ne frequenti cæde ac sanguine contaminari oculi civium, aut delibari videretur libertas, quapropter etiam carnificis domus extra Urbem fuit.

Evander, Carmentæ filius, quem ob sũmam sapientiam Aborigines in Deorum numerum retulerunt.

Eumenides. vid. *Furiæ*.

Evocatio Deorum. Romani Urbem aliquam oppugnaturi, certo carmine Deos Tutelares evocabant. *Si Deus, si Dea es, cui populus civitasque* v. g. Carthaginensis *est*

 in

in tutelâ teque maximè illum, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor veneror q; veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginensem deseratis, loca, templa, sacra, urbemque eorum relinquatis, absque his abeatis, eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis, pronique Romam ad me meosque veniatis, nostraq; vobis loca, templa, sacra urbs acceptior probatiorque sit, mihique populoque Romano militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum. Hinc ipsi Romani tum Deum, in cujus tuela urbs erat, tum Urbis latinũ nomen ignotũ esse voluerunt.

Evocatio. vid. *Militia.*

Euripus, aliàs fretum dicitur, inter Aulidem, Bœotiæ portum, & Eubœam insulam, septies die ac nocte reciprocans; unde de homine inconstante ac nimis mobili ingenio dicitur, quod sit *Euripus*; item de fortunâ, quæ *passibus errat ambiguis*, &, ut ait Horat. Od. 29. l. 3. Carm.

Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigma.

Ita & *Fossæ Euripi* dicebantur decempedali profunditate & latitudine, quibus Circus cingebatur. *Excubiæ,*

Excubiæ Hæ tam diurnæ, quàm nocturnæ erant, *vigiliæ* tantùm nocturnæ. Excubantium pars ante tentorium, pars post illud agebat: & hi erant quasi custodes quidam Tribunorum, aut Apparitores. Imperatori unus ex omnibus manipulis in diem excubabat. Excubiæ etiam ad portas & vallum agebantur. Romanus autem mos fuit, totas cohortes & turmas habere, & ponere ante ipsas portas, non unum alterumve militem, ut hodiè solet; id vocabant *Stationes.*

Exilium. Antiquitùs condemnatis ad mortem, ipsam mortem evadere licebat, si in voluntarium exilium concederent. Hinc Cic. pro Cæcinn. *Exilium*, inquit, *non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii.* Ita Scipio in voluntario exilio moriens, etiam reliquias suas Roman deportari noluit, sed suo adscribi voluit tumulo: *Ingrata patria ne ossa quidem mea habes.* Postea. v. exilii pœna irrogari cœpit. Erat autem Exilium *triplex:* aut *certorum locorum interdictio, aut lata fuga*, ut omnibus locis interdiceretur, præter certum locum, aut *Insulæ vinculum* id est relegatio in Insulam. Franc. Pollet. l. 5. Hist. For.

Rom. c. 19. Apud Græcos in usu erat *Ostracismus* ἀπὸ τῶν ὀστράκων, à testulis in quibus suffragia scribi solebant. Erat autem Athenis *Ostracismus*, si quis jussu populi per decennium ab urbe cogeretur abesse, cujus potentia & gratia & opes suspecta erant. *Testulæ* erant loco calculorum, quibus suffragium testabantur. *Neque hoc erat cum ignominiâ exigi*, ut ait Scaliger, *sed potius cum honore dimitti*, *neque pœna erat, sed gratiæ imminutio.* Vid. Mart. Martin, Lex. Philol.

Expeditio. Ea hoc ordine peracta est. Ubi Dux imperium à populo acceperat, bellumque ipsi commissum erat, in Capitolium ibat, solennia vota pro Republicâ nuncupabat, paludamento, lictoribus, cæterisque Imperii insignibus assumptis, rectà ad portam Urbis contendebat; ad quam salutatus, Amicis officii caussa ad unum alterúmve lapidem prosequentibus ac benè ominantibus, ad bellum proficiscebatur. Servius in 8. Æn. annotat, moris fuisse, ut Martis sacrarium ingressus primo *Ancilia* commoveret, pòst hastam simulachri ipsius, diceretq; *Mars vigila*. Milites legionarii præter scutũ, gladium, galeam cæteraq;

arma

arma, gestabant vallum, & integri mensis cibaria.

Expositio liberorum. Et Græci & Romani liberos, quos educare nolebant, vel necabant, vel in ollis, corbibus, aut vannis alienæ misericordiæ exponebant, modò flumine mergebant. modò in deserta & avia abjiciebant. Moris etiam erat, ut exponendis liberis de paternis aliquid bonis apponeretur, ut aurum, gemmæ, annuli, monilia; & hæc à Comicis vocantur *Crepundia*, græcè γνωρίσματα, nempe, ut si quis partum tolleret, haberet educationis præmia; si moreretur, non deessent sepulturæ sumptus. vid. Ter. Act. 4. Sc. 1. Heaut. Sebaldus verè: *Fuit*, inquit, *hæc immanitas in veterum moribus notabilis, ut, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent, non aliter ac Frisii vitulos, si fœtura numerum supplêsset.* Quare rectissimè S. Paulus Rom. 1. 3. Ethnicos vocat ἀστόργους. Ita Romulum & Remum, Urbis Conditores, expositos, à lupâ infantium vagitum secutâ enutritos esse ferunt. Ovid. 2. Fast.

Lacte quis infantes nescit crevisse ferino?

Et Propertius:

Nutritus duro, Romule, lacte lupæ.

Extispiciũ: extorũ inspectio. vid. *Haruspex.*

Exverræ feriæ. vid. *Funus.*

F.

F*Abulinus*, Deus, quem invocabant, cum puer fari auspicabatur.

Falsi crimen. Eo nomine complectebantur Romani omnia, quæ falsò dicta, scripta, aut facta essent in alterius damnum. v. g. qui Testamentum amovisset, aut celâsset, aut falsum scripsisset, Judicem corrupisset, nummos aureos rasisset, aut adulterinos flavisset, &c. ei damnato aquâ & igni interdicebatur.

F*alx muralis.* vid. *Machinæ.*

F*anum*, locus Diis sacer, vel à *fando* sic dictus, quòd, dum Pontifex eum dedicat, certa verba fatur; vel à F*auno* Rege, quod is primus omnium Fana condiderit.

F*asces*, vid. *Rex.*

F*aunus.* Aboriginum Rex, Pici fil. à quo descenderunt agrorũ sylvarúmq; Dii, F*auni*,

F*ebris.* Febrim Deam, ne noceret, Romani colebant.

F*ebruarius*, Mensis, nomen habet à F*ebruo*, Deo lustrationũ, cui à Numa dicatus erat: eo enim mense lustrari Civitatem necesse

erat

erat; *Februa* dicebantur, quæcunq; purgamenti causa in sacrificiis adhibebantur.

Fecialis, à *faciendo* dictus Legatus Romanus, penes quem belli pacisq; faciendæ jus erat. Hic res repetebat, fœdus feriebat pacem suadebat, eáque non impetratâ bellum indicebat hoc modo: E collegio Fecialium unus quispiam electus, veste augustiore indutus, ad infestorum hominum agrum profectus, Jovem cæterósque Deos invocans, testatur à Romanis se venire, jusque suum petere. Ut fines ingressus est, obvium quemcunque nactus est, idem testatur, inde in forum procedit, ibique stans Magistratui adventus sui causam indicat; quod si satisfaciant, ab amicis amicus discedit; quod si tempus ad deliberandum petant, post decem dies revertitur, idque tertiò. Elapsis triginta diebus, nisi impetraret jus suum, obtestatus superos atq; inferos discedebat, hoc tantùm profatus, super eâ re populum Romanum per otium deliberaturũ. Hinc Senatui renunciavit, omnia se ritè executum, &, si velint bellum decernere, licere id ipsis per Deos. Quod si bellum sit indicendum, ubi ad fines eorum venit, unde

res repetuntur, capite velato, *Audi Jupi-ter*, inquit, *audite fines* (cujus gentis fin nominat) *audiat fas. Ego ſum publicus nun-cius pop. Romani, juſtè pièq;, Legatus veni, verbiſq; meis fides ſit*; inde peragit poſtula-ta, Jovem teſtem facit: *ſi ego injuſtè impièq illos homines illáſq; res dedier populo Roma-mihiq; expoſco, tum me patriæ compotem nun-quam ſinas eſſe*. Eadem peragit, cum fines attigit, cum obvius quiſquam fit, ſub por-tis, in foro. Si non deduntur, quas res ex-poſcit, diebus tribus & triginta (nam t ſolennes ſunt) peractis bellum ita indicit: *Audi Jupiter & tu Juno, Quirine, Diiq; omnes cæleſtes, vóſque terreſtres, vóſque infer-audite: Ego vos teſtor, populum illum* (qui-cunq; eſt, nominat) *injuſtum eſſe, neque ju perſolvere; ſed de iſtis rebus in patria ma-res natu conſulemus, quo pacto jus noſtrum adipiſcamur*. Quod ſi Senatus populúſque Rom. bellum decerneret, nuntio Româ re-verſo Fecialis, ſive Paterpatratus (*Paterpa-tratus* Fecialium antiſtes, à jurejurando patrando i.e. ſanciendo ſic dictus) haſtam ferream aut ſanguineam præuſtam fere-bat, & non minus tribus puberibus præſen-tibus ita dicebat: *Quod populi priſcorum La-*

Latinorum, hominésq; prisci Latini, adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod pop. Rom. Quiritium bellum cum priscis Latinis jussit esse, Senatúsq; populi Romani Quiritium censuit, consensit, conscivit, ut bellum cum priscis Latinis fieret; ob eam rem, Ego populúsq; Rom. populis priscorum Latinorum hominibúsque priscis Latinis bellum indico facióq; id ubi dixisset, hastam vel telum in fines eorum emittebat. Fœderis percutiendi ritus hic fuit. *Fecialis* Regem Tullum rogavit: *Jubésne me Rex, cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire?* jubente Rege, *Sagmina*, inquit, *te Rex posco.* Rex ait: *Pura tollito.* Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit, postea Regē ita rogavit: *Rex facísne me tu Regium nuntium populi Rom. Quiritium vasa comitésque meos?* Rex respondit: *Quod sine fraude meâ populíque Romani Quiritium fiat, facio.* Hinc fecialis Patrem patratum, qui jusjurandum patret, facit, verbena caput capillósq; tangens; fœdus ipse pluribus verbis peragit, legibus deinde citatis: *Audi*, inquit, *Jupiter, audi Paterpatrate populi Albani, audi tu populus Albanus, ut illa palàm prima postrema ex illis tabulis cerâve recitata*

citata sunt, sine dolo malo, utiq; ea hic hodie rectissimè intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tu illo die Jupiter populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hodiè feriam, tantoq; magis ferito, quantò magis potes pollesq;. Id ubi dixit, porcum saxo silice percussit, qui cæsus, cui usui fuerit incertum. Veteri quidem Religione sancitum, ne victimâ vescerentur homines, super quâ jusjurandum conceptum fuisset. Homerus a. testatur exectum illum suem, super quo Agamemnon jusjurandum conceperat, Briseidem se non attigisse, in mare à Talthybio Feciali projectum esse. Vid. Jos. Laur. l. 2. Polymath. dissert. 4. Interdum fœdus percutientes jurabant *Jovem Lapidem*, hoc modo: Fecialis sumpto lapide, postquam de fœdere inter partes convenerat, hæc verba dicebat: *Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus atque hoc jusjurandum facio, Dii mihi cuncta felicia præstent, sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus salvis, in propriis patriis, in propriis legibus, in propriis Laribus, in propriis Templis, in propriis sepulchris, solus ego peream, ut*

hic

Hic lapis è manibus meis decidet. Nec plura locutus manu lapidem mittebat.

Felicitas. Hæc itidem ædem accepit & aram meruit. Ejus effigies erat fœmina in solio ſedens, dextrâ *Caduceum*, ſiniſtra grãde *copiæ cornu* tenens.

Feralia, feſta Diis manibus ſacrata, vel à *ferendis* epulis, vel à *feriendis* pecudibus ſic dicta, celebrabantur d. 21. Februarii. Hoc die Deæ *Mutæ* ſive *Tacitæ* ſacra fiebãt.

Feriæ, aliæ *Publicæ*, aliæ *Privatæ*. Illæ quadruplices 1. *Stativæ*, quæ certis & conſtitutis diebus celebrabantur. 2 *Conceptivæ*, quæ quotannis quidem fiebant, ſed modò hoc; modò illo tempore, ut Magiſtratui videbatur. 3. *Imperativæ*, quæ quotannis fieri non conſueverant, ſed propter valetudinem Principis, aut ob imminens periculum à Magiſtratu imperabantur. 4. *Nundinæ*, ruſticæ feriæ, cum nono quoque die ruſtici ad emenda neceſſaria in Urbem conveniebant. Feriæ publicæ indicebantur & proclamabantur ſingulis in menſibus à Prætore, ut omnes à negotiis forenſibus vacarent, & à Rege Sacrorum, ut ritè ſacra peragerentur.

Feriæ privatæ, quas quæq; familia obſervabat

bat, ut *dies natalis*, *feriæ denicales*, qui[s] hominis mortui causâ familia purgab[a]tur. Fuerunt & *feriæ Stultorum* die 17. F[e]bruar. de quibus vid. Ovid. l. 2. Fast.

Feronia, Campaniæ Nympha; de q[ua] Virgil. l. 7. Æn. vers. 800.

— viridi gaudens Feronia luco.

Libertorum etiam Dea, in cujus Temp[lo] raso capite pileum, libertatis insigne, acc[i]piebat. Tarracinæ in Tamplo hujus sed[i]le lapideum fuit, in quo hic versus inci[sus] erat: *Bene meriti servi sedeant, surgent li[beri]* Hæc Serv. Comment. in VIII. Virg[il.] Æneid.

Fescennini, vid. *Nuptiæ*.

Fides, albo velata panno (Horat. Od. [3?] l. 1.) divinos honores meruit, & ædem [con]sacravit Numa Pompilius.

F*iscus*. F*isci*, *fiscinæ*, *fiscellæ*, spartea su[nt] utensilia ad majoris summæ pecunias ca[pi]piendas, unde & publicus thesaurus F*isc[us]* & qui ei præest, *Advocatus Fisci* dicebatur. Est autē *Fiscus* Principis, *Ærarium* populi.

Fistulæ Amphitheatrales, in imo & summo Amphitheatro erant dispositæ, eâ arte [&] fine, ut odoratum quendam humorem, præcipuè ex croco vino diluto, ejacula-rentur

rentur, leviter & inspergerent in sedentes. Hi Poëtis dicuntur *Imbres odorati*.

Flammeum. Genus veli lutei seu crocei, quod novæ Nuptæ gestabant boni ominis causa, propterea quod eo assidue utebatur Flaminica, seu flaminis uxor, cui divortium facere non licebat.

Flamen. *Flamines* Sacerdotes fuerunt à Numa instituti, initiò tres, tandem quindecim, sic dicti à *filo*, quo caput cinctum habebant, quasi F*ilamines*. Pileus, quem gestabant, *flammeum* dicebatur, desinebat in conum, hinc *Apex* dictus; summum fastigium vocabant *Tutulum*; infra mentum amenta pileum retinebant. quæ erant *Offendices*. Solius Flaminis Dialis pileus *Albogalerus* dicebatur.

F*lamen Dialis*, summus Flaminum, qui Jovi assiduè sacra faciebat. Ille equo non vehebatur, annulo non utebatur, nunquam jurabat, si quis ad pedes ejus supplex accidisset, eum eo die verberari fas non erat; unguium ejus & capillorum segmina terrâ operiebantur, hederam, fabam, carnem crudam nec tangebat. Gellius l. 10. c. 15.

F*lamen Martialis*, in honorem Martis: *Quirinalis*, in honorem Quirini institutus. Singulis

gulis etiam Imperatoribus inter Divos re-
latis Flamen datus eſt.

Flamines Majores,qui ex Patriciis,*Mino-
res*,qui ex Plebeiis creabantur.

Flaminicæ,uxores Flaminum ; *Flamin*
miniſtri. *Flaminius Camillus*, puer ingenu-
us,patrimus & matrimus,qui Flamini Diali
ad ſacrificia præminiſtrabat. *Flaminia pu-
ella* patrima & matrima, quæ Flaminicæ
Diali miniſtrabat.

Flora,quæ & *Chloris*,florum Dea,Zephy-
ro nupta, id muneris loco dotis à marito
accepit,ut florum haberet poteſtatem.

Florales ludi,in honorem Floræ IV.Cal.
Maii.inſtituti,ut omnia benè defloreſcerent.
Hi ludi celebrabantur cum omni laſcivia
&petulantiâ,noctu accenſis facibus;intro-
ducebantur etiam funambuli. Floralia
hæc feſta non à Flora, florum Deâ,ſed à
Flora, meretrice notiſſimâ, dicta ſunt, in
quibus mulieres impudicæ poſito cum ve-
ſte pudore, florali tuba commiſſæ armis
certabant gladiatoriis,choreas agitabant,
diſcurrebant:ædiles fabas,cicer,aliáque id
genus miſſilia in vulgus ſpargebant,neque
leones,urſi, tygrides, aliáq; ferocitate aut
truculentiâ nota animalia exhibita, ſed
im-

imbelles auritíq; lepores, & hæ erant feræ Floralitiæ.

Fordicidia, die XV. Aprilis festa à *fordis*, id est, prægnantibus bubus, quas eo die in Curiis immolabant, dicta. Pro numero Curiarum triginta boves fordæ mactabantur.

Foricarii, à JCtis appellantur pudendarum sordium lucríq; exercitores aut conductores; sicut Vespasianus Imp. urinæ vectigal commentus est, cujus exemplum & alii secuti sunt.

Fornax, Dea, quoniã ante triticum & ejus usum repertum, far fornacibus torrebatur.

Fornacalia, indictivæ feriæ die 17. Februarii institutæ, farris torrendi gratiâ, cum ad fornacem, quæ in pistrinis erat, sacra fiebant.

Fortuna. Et hanc Superstitio Numen fecit. Plin. l 2 c. 7. *Toto*, inquit, *mundo & locis omnibus, omnibúsq; horis, omniúmq; vocibus Fortuna sola invocatur, sola laudatur, sola arguitur, sola utrámq; paginam facit*. Verùm ut rectè ait Juvenalis Sat. 10.

Nullum Numen abest, si sit Prudentia, sed te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœlóque locamus.

Optimè dixit, qui dixit: *tolle ignorantiam è Personis, fortunam de rebus sustuleris.* Homerus in totâ Iliade Fortunæ non meminit, sed omnia uni Deo regenda committit, uti viri doctissimi annotârunt. De eâ Plautus in Pseud. *Centum doctûm hominum consilia sola hæc devincit Dea.* Servius Tullius Sextus, è servo Rex Romanus, religiosissimè fortunam coluit & ædibus donavit dicta est *Obsequens. Dubia. Barbara. Redux,* quam colebant belli Ducibus cum victoria reversis. Eadem *Hera* seu *Domina* ex Ennio apud Cic. l. 1. Off. dicitur. Ex Pacuvio verò apud Autorem ad Herenn. l. 2. Rhet. *Insana. Cæca. Bruta, saxo globosò insistens, volubilis.* Eandem *Fidei* dedit *comitem,* Horat. l. 1. Od. 35, eo quod *cum fortuna sietq; cadátq; Fides,* ut ait Ovidius & C. Petron..

Cum fortuna manet, vultum servatis Amici,
Cum cedit, turpi vertitis ora fugâ.

Forum, à *ferendo* dictum, quod eò controversias, & quæ vendere vellent, conferrent. Forum enim tam locus est, in quo judicia exercentur, quàm is, in quo res venales exponuntur. Fora civilibus negotiis destinata

deſtinata fuerunt tria, *Romanum*, quod & antiquiſſimum dicitur, *Cæſaris* & *Auguſti*. Unde Martialis : . . . .

Erit in triplici par mihi nemo foro.

Circa forum undiquaque fuerunt tabernæ per pilas diſtinctæ. Tribus his quartum forum adjecit Nerva Imp. quod & *Tranſitorium* dixerunt ; quintum Trajanus, à quo *forum Trajani* & *Ulpium* dictum eſt, omnium pulcherrimum & celeberrimum. Fori hujus porticus excelſis columnis & epiſtyliis impoſita tantam intuentibus admirationem præbebat, ut gigantum potius, quàm hominum opus crederetur. Fora, in quibus ad victum neceſſaria vendebantur, erant *Boarium*, *Olitorium*, *Piſtorium*, *Suarium*, *Cupedinarium*, *Piſcarium*, &c. *Fora* etiam loca fuerunt, ubi Prætores in Provinciis juris dicundi cauſa conventum habuerunt

Fulmen. Fulmina *diurna* Jovi, *nocturna* Summano ſive Plutoni attribuebantur. *Bruta* erant, quæ nullâ ratione natnræ; *Fatidica*, quæ ſtatis de cauſis evenire cenſebantur.

Funus. Cum animam ægrotus exhalabat, qui proximiores erant, ſi domi moreretur,

 Spi-

Spiritum expirantis ore legebant vel excipiebant, morientis oculos claudebant, rursúsq; in rogo patefaciebant. Lege tamē cautum erat, ne parentibus filii *oculos sugillarent*, id est, occluderent. Post hæc defuncti corpus per intervalla conclamabatur, à propinquis aquâ calidâ abluebatur, & unguentis ungebatur. Qui ista peragebant, dicebantur *Pollinctores*. Ablutum unctúmq; corpus candidâ veste induebant; ea in vulgo civium & tacito funere toga *vulgata* fuit, in Magistratibus toga *prætexta*, in Censoribus *purpurea* tota. Inde in vestibulo ædium defunctus ad januam ipsam collocabatur, facie pedibúsq; in publicum versis; quo situ postremam abitionem significabant. Foribus, maximè ditiorum, apponebatur ramus cupressi, quam ob id Horatius *funestam* dixit, eo quod arbor illa excisa non renascitur. Septem diebus cadavere in ædibus servato, octavo die populus ad honestandas exequias per Præconem evocabatur, his verbis: *Exequias C. Titio Lucii filio, quibus est commodum ire, jam tempus est, ollus ex ædibus effertur*. Funus illud erat *Indictivum*. Convocato populo, lecto constrato purpurâ aut lin-

linteis ſplendentibus,&in eo defuncti corpore collocato,poſt ultimam conclamationem tibicine præcedente,qui virtutes & laudes defuncti canebat, quæ erat *Nænia funebris*,funus ſive funeris pompa præcedebat. Et eo modo ditiores efferebantur; tenuiores *capulis* ſive feretris;majoris etiam ætatis funera ad *tubam*, minoris ad *tibias* efferebantur. Tibicines ipſi *Siticines* dicti, quod apud *Sitos* i. e. vita functos & ſepultos canerent. Feretrum deferendi propinquioribus virilis ſexus dabatur munus; Imperatorum autem & Conſularium virorum feretrum viri Senatorii, Prætorii quique ampliſſimâ dignitate functi erant, detulerunt. Dum autem efferebatur, honorum,quos geſſiſſet, inſignia,faſces,ſecures, lictores, dona militaria, coronæ, quas in vita meruiſſet, hoſtium ſpolia, expreſſi cerâ vultus, & decora Majorum totiuſq; familiæ ſimulachra in oblongis perticis, ſive haſtis præferebantur maximo cum apparatu; ſervi manumiſſi præcedebant pileati, ſequebātur liberi,propinqui, amici, lugentium habitu, capillo demiſſo in veſte pulla; filii velatis, filiæ nudis capitibus paſſiſque crinibus incedebant, al-

bis indutæ vestibus. Adhibebantur etiam *Præficæ*, mulieres ad lamentandum pretio conductæ. Quod si defunctus illustris generis aut meritis in Rempubl. fuisset insignis, in forum deferebatur, & filius adultus, aut proxime agnatus, rostra conscendebat, & ad populum circumstantem de factis & virtutibus defuncti verba faciebat: His peractis funus procedebat, dum ad locum veniretur, ubi mortuus vel sepeliendus esset, vel cremandus (liberum enim cuiq; erat vel sepeliri, vel cremari.) Antiquis temporibus quilibet domum referebatur, & in illa sepeliebatur, posteà verò lege cautum est, ne quis mortuum in Urbe sepeliret, aut ureret, exceptis Imperatoribus aut Vestalibus, reliqui vel in agris suis condebantur, aut in viis extra portas tumulos habebant. Locum sepulchro designabant vel Augures, vel Pontifices. Cremando digitus incidebatur, ad quem servatum justa fierent reliquo corpore combusto: quanquam & id lege deinde prohibitum est, nisi quis militiæ aut peregrè mortuus esset. Tum pyræ, in modum aræ constructæ, cadaver imponebatur, & qui defuncto necessitudine proximâ junctus

erat,

erat, averſus rogo ardentem facem inferebat. Moris autem erat pyram & cadaver pretioſis liquoribus perfundere, etiam arma, aurum, veſtes aliaq; pretioſa rogo injicere, humanum item ſanguinem vel captivorum, vel gladiatorum effundere, quæ erant *Inferiæ*; aut etiam mulieres laniantes genas ſanguinem effundebant, id quod lege poſtea vetitum eſt. Ubi uſtulatũ erat cadaver, *rogus*, *buſtum* dicebatur, cineresq; & oſſa cado ſive urnâ colligebantur amicis & propinquis circumſtantibus, qui à Sacerdote ter aquâ purâ conſperſi luſtrabantur. His perfectis *Præfica* notiſſimum verbum altâ voce prænunciabat: *Ilicet*, quod eſt, ire licet. Quo dicto, qui funus erant comitati, domum redituri ſupremũ Vale dicebant, hoc modo: *Vale*, *Vale*, *Vale*: *Nos te ordine, quo natura permiſerit, ſequemur.* Juſtis peractis convivia domi apparabantut, ad quæ amici & cognati convocabantur. Senibus etiam cœna funebris dabatur, *Silicernium* dicta; imò & populo interdum *Epulum* ab hæredibus defuncti dabatur, aut cruda caro diſtribuebatur, quæ erat *Viſceratio*. Hinc *Denicales feriæ* celebrabantur, cum hominis mortui cauſa

familia purgabatur: *Exverræ* etiam feriæ, cum domus per *Everriatorem*, sive justum hæredem, certo scoparum genere adhibito purgabatur, *ab extra verrendo* sic dictæ. Interdum & ludi & desultores adhibebantur, quæ erant funera *Indictiva*; interdum ludi tantùm, quæ dicebantur funera *Simpludiaria*, sic dicta, ut vult Scaliger, quasi Simpliludaria, quod simpli ludii adhiberentur, hoc est, saltatores vel cernuatores. Tenuioris fortunæ defunctus à *Vespis* sive *Vespillonibus* portabatur, sic dictus, quod vespertino tempore eos ferrent, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequibant. Quod ad tempus lucti præscriptum attinet, viri ab uxoribus viduis *menses decem* lugebantur, ita ut ante legitimum luctus tempus nubere non possent, nisi à Magistratu aut Principe id impetrâssent; quod si ante tempus potestate non impetratâ nuberent, infames habebantur & mulctabantur: minuebatur tamen luctus *publicè*, ædis sacræ dedicatione, aut cum à Censoribus lustrum condebatur: *privatim*, si liberi nascerentur, honos in familiam veniret, puella desponsaretur. Aliud etiam est *Lugere*, nempe

nempe lugubri habitu incedere, aliud *E-lugere*, legitimum ſcilicet tempus à nuptiis aliiſque, quæ prohibita erant, abſtinere. De lugendi modo legi poteſt Plut. in Numa, ubi ita ſcribit: *Numa quoque lugendi modum pro ætatibus temporibuſque ſtatuit, puerum non lugeri trimo minorem, neque etiam natu grandiorem menſes plures, quàm vixiſſet annos, ad decem uſque, prolixiore fletu ætatem nullam lugere, ſed longiſſimum luctus tempus eſſe menſium decem, quandiu & mortuorum uxores viduitatem ſervant; quæ verò intra id temporis nupſerit, ex Numæ legibus vaccam prægnantem immolat. HÆC ILLE.* Ut autē ſepulturæ honore carebant Rei Majeſtatis, Patriæ proditores, qui in ſuos âtroci ſævi-iſſent crudelitate, aut ſibi violentas manus intuliſſent, aliave atrocia perpetrâſſent facinora: ita & eoſdem lugere nefas habebatur. Svet. in Tiber. Interdictum, ne capite damnatos lugerent propinqui. Aliàs nulli facilè ſepultura negabatur, etiam incognita corpora terrâ operire moris erat, cum defunctorum manes errare, neque quiete potiri crederent ante ſepulturam. Hinc inſepultus ille Archytas apud Horat. Od. 28. lib. 1.

At

At tu nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato
Particulam dare.

Ipsi etiam ori terra videtur injecta. M. Tullius l. 2. de leg. *priusquam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis.* Attica lex erat, ut, si quis in cadaver hominis insupultum incideret, saltem terram ei injiceret. Horatius loco jam laud.

Quanquam festinas, non est mora longa, licebit
Injecto ter pulvere curras.

Stoicorum sanè sententia nimis rigida & pænè inhumana fuit, qui nihil interesse asserebant, supra terram, an infra putrescerent. Conf. l. 1. Tusc. Quæst. Cicer.

Funebres ludi, tàm *Gymnici*, quàm *Scenici*, qui in funere clarissimorum virorum fiebant, sumptu vel privato, vel publico si merita in Rempublicam extarent, & facultates deessent. In his ludus habebatur gladiatorius, agebantur fabulæ, epulum sive publicum convivium populo dabatur, aut visceratio, de quibus alibi dictum est, aut dicetur.

Furca, duplex: Vetus & Nova. *Furca vetus*

vetus priscis Romanis usitata, duplex: *Ignominiosa & Pœnalis.* Illa, quâ collo impositâ servi circumduci solebant, ob culpam aliquam contemptui & ad irrisum. Hinc *Furcifer* dicebatur olim servus, qui ob leve delictum à Domino ignominiæ magis, quàm supplicii caussâ furcam circa urbem ferre cogebatur, prædicans peccatum suum, & obvios monens, ne quid simile peccarent. *Pœnalis*, quâ item collo impositâ circumducti, sed cum verberibus, & pœnæ caussâ, atque adeò mors plerumque hanc consecuta est, sive sub ipsa furca ad necẽ cæsis, sive cum ea in crucem latis. *Furca nova*, ævi inferioris inventum. Ea est instrumentum è ligno triplici, formâ jugi veteris, cui appensos homines laqueo strangulamus. Pœna tamen laquei Homero expressa, qui *infamem & impuram mortem* vocat, Plinius *Præposteram* quia Spiritus inter cluditur, cui exitus quærebatur. Ignava sane hæc & vilissima mors est.

Furiæ, furoris Deæ, malefactorum ultrices. *Diræ* in cœlo, inquit Servius, *Furiæ* in terris, *Eumenides* apud inferos dicuntur. Tres esse finguntur, quarum nomina *Alecto Megæra, Tisiphone*; his Nero Matricida se exagi-

agitari querebatur; ſed verè Cic. pro Roſc. Amer. *furiarum* nomine nihil aliud ait ſignificari; quàm *animum malè ſibi conſcium.* Et libr. 1. de Leg. *Agitant & inſectantur impios furiæ non ardentibus tædis ſicut eſt in fabulis, ſed angore conſcientiæ. Eumenides*, i.e. benevolæ, per Antiphraſin dictæ ſunt.

Furtum. Furtorum tria genera 1. *Manifeſtum* quod deprehenditur, dum fit. 2, *Nec manifeſtum*, cum fur in ipſo quidem furto deprehenſus non eſt, furtum tamen feciſſe negari non poteſt. *Per lancem & licium conceptum*, quod quale fuerit, inter Autores non convenit. Alii tale fuiſſe aiunt, ſi fures, cum in alienas penetrarent ædes, *licium* ferrent, quo furta alligarent, & *lancem* duobus foraminibus aptatam præ oculis, ne cognoſcerentur, ſed ut obvios potius perterrefacerent fugaréntque. Alii & quidem pleriq; furtum illud ita exponunt: ſi quis furtum quæſitum iret in alienam domum, poteſtate à poſſeſſore ejus petitâ & impetratâ, licio cinctus intrabat, ut ad quærendum expeditior eſſet, & lancem ante oculos tenebat, ob matrumfamilias & virginum præſentiam, Furtum igitur

gitur per lancem & licium concipiebatur, five comprehendebatur ab eo, cui furtum factum erat. Hodie additur furtum *Oblatum*, quod est, cum res furtiva ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta sive inventa, si eâ mente tibi data fuerit, ut apud te potius, quam apud eum, qui dedit, conciperetur.

Fustigatio. vid. *Pœnæ militares.*

G.

G*Alea*, tegmen capitis ex corio, ut *Cassis* ex ære aut ferro. Sed hæc fuit Veterum galea. Aliorum galea ærea, cujus forma hæc erat: antrorsum aperta & ferri aliqua eminentia, sed repandi; ad latus & malas utrasq; erant *Bucculæ*, sic dictæ, quod buccas tegerent; ab imis bucculis *lora* pendebant, quibus stringerentur ad guttur & firmarentur. Summus Apex in galea *Conus* appellabatur, cui inserebantur *Cristæ*, in quibus mira quædam superbia & lascivia Romanorum, qui valde in iis sibi placebant. Pyrrhus *hirci cornua* pro cristâ habuit. Pennæ istæ erant longitudine fermè cubitali, quibus cæteris armis additis miles duplo quasi major apparebat, & aspectus ejus hosti erat terribilis; pennarum color vel

puniceus erat, nempe honestiorum; vel niger,scilicet viliorum; vel candidus,qui color festus & dignior.Postea & pavonum pennæ in cristas assumptæ sunt. Præterea erat poculum militare *galea*. Alexander apud Curt.l.5.cum per deserta Africæ iter faceret, gravissimâ siti cum exercitu affectus, oblatam sibi à milite in galea aquam, spectantibus universis,effudit, ne, ipse solus si biberet,cæteri deficerent.

Galli.Hi Sacerdotes Cybeles,vel à Phrygiæ flumine Gallo, vel à Gallo primo Sacerdote sic dicti sunt; præses eorum *Archigallus*. His solis stipem colligere licebat, cum reliquis Sacerdotum generibus id esset prohibitum,

Gemoniæ Scalæ, in Aventino erant, ad quas corpora damnatorum impacto unco trahebantur, dicuntur & *Gradus Gemonii*; an ab ipso Conditore & extructore sic denominati sint, an à *gemendo*, non satis liquet. Franc. Pollet. l. 5. Hist.Fori Rom. cap. 14.

Genius,à *gignendo* dictus,quod nobiscum gignatur,aut genitos nos suscipiat ac tueatur, Deus naturæ; unde *indulgere genio*, *geniúmve defraudare* dicimur. Veteres uni-

unicuique duos Genios attribuebant, *Bonum*, qui ad bona hortaretur, & *Malum*, qui ad mala impelleret: Censorinus de die natali c. 3. *Genius est Deus, cujus in tutela, ut quisque natus est, vivit, qui ab utero matris exceptum, ad extremum vitæ diem comitatur.* Veteres *geno* pro gigno efferebant. Hunc placare moris erat floribus & vino: Horat. l. 2. ep. 1.

—— Sylvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium.

aut thure: Tib: l. 4.

Magne Geni, cape thura libens votisque faveto.

Erat & *Genius loci*, cui sacra reduces instruebant, ut foret propitius. Æneas Italiam primùm ingressus, l. 7. Æn.

—— frondenti tempora myrto
Implicat, & Geniúmque Loci, primúmque Deorum,
Tellurem, Nymphásque, & adhuc ignota precatur,
Flumina.

Jurare per Genium Cæsaris aut Principis, sanctissimum juramenti genus apud Gentiles. Tertul. Apolog c. 28. *Citius apud vos per omnes Deos, quàm per unum Genium Cæsaris pejeratur.*

Gla-

Gladius, quem *Hispaniensem* vocabant, anceps erat, mucrone eximio: Nam Romani non cæsim, sed punctim feriebant; cæsim pugnantes non solùm facilè vicêre, sed etiam derisêre Romani. Brevis fuit, & duos pedes in lamina non explevit, vi tamen & firmitate maximâ, ita ut & cæsim eo pugnari posset. Gladium ad dextrum latus alligatum ferebant, novum nostris moribus, & pendebat iste ab humero, non è medio cingulo, veteri & heroico ritu, ut commodior esset eductio; latioribus etiam loris gladii dependebant, & id *Baltei* vel *Baltea*. *Balteum* milites singulariter ornabant, eóque velut præcipuo militiæ insigni superbiebant: bullis plerumque honestari solebat ex argento, auro, interdum & gemmis. Minorem gladium Latinâ voce *pugionem*, Græca *parazonium* vocabant.

Gladiator est, qui in arena spectante populo pugnat, aut moriturus, aut mortem illaturus. Initio quidem moris erat, in funere virorum fortium captivos necari ad placandos manes, uti Achilles in Patrocli rogum duodecim Trojanos juvenes conjecit; illud cum crudele videretur, placuit Gladiatores ante sepulchra dimicare, qui à bu-

à busti cineribus *Bustuarii* dicebantur. Spectaculum ipsum, *Munus* appellabant; eum, qui præbebat, *Munerarium* aut *Editorem.* Locus ubi alebantur Gladiatores, *Ludus*, eorum Magister *Lanista* vocabatur, qui gladiatores novitios & tirones docebat. Ratio instituendi erat, ut *rudibus* batuerent cum Lanistâ. *Manus*, quæ sub uno erat Lanista, *familia* dicebatur, unde nata formula: *familiam ducere*, id est, familiæ præesse. Cum verò populus ejusmodi ludis impensè caperetur, etiam voluptatis causâ dati sunt à Magistratu Gladiatores. Lipsius l. 1. Saturn. c. 12. *Scio*, inquit, *nullum bellum tantam cladem vastitiémq; humano generi intulisse, quàm hos ad voluptatem ludos.* Honorius Imp. tandem planè eos ludos sustulit. *Numerum*, addit, *dierum hominúmq; recense, mentior, si non unus aliquis mensis Europæ stetit vicenis capitum millibus aut tricenis. Heu mores! Neronem culpamus aut Caligulam qui centum aliquot homines vitâ interfecerunt irâ sive metu: ecce unus Editor homines supra mille ludens interfecit, & die non toto.* Atq; hæc *delicias* vocabant & *cibum oculorum*; quâ gratia etiam in lætiore convivio solenne fuit, in triclinio paria ali-

quot gladiatorum exhibere ad pugnam, qui cum applausu convivantium occidebant, occidebantur, ipsis epulis cadentium sæpe sanguine respersis, atq; hi *Convivales Gladiatores* sunt, quos *Cubicularios* vocat Lampridius. Gladiatores vel erant *Coacti*, ut captivi, servi, damnati: vel *Voluntarii*, *liberi*, quiq; pretio se addicebant, & hi *Auctorati* dicti. Genera eorum varia: erant enim *Secutores*, *Retiarii*, *Threces*, *Myrmillones*, *Samnites*, *Essedarii*, qui ex essedo pugnabant, *Andabatæ*, qui ex equis, galeâ frontem oculósq; tecti, *Laquearii*, de quibus omnibus vid. Saturnalia Lipsii.

Græcostasis. vid. *Concordia*,

Gratiæ, sive *Charites* tres, Veneris & Liberi, ut nonnulli volunt, filiæ, venustatis & gratiarum Deæ. *Nudæ* pingebantur, quod Gratiæ sine fuco esse deberent; *connexæ*, quod indissolubiles eas esse deceret; *una aversa*, *duæ ad nos respicientes*, quod profecta à nobis gratia duplex soleret reverti. Servius in lib. 1. Æn.

Gymnici ludi, qui & *Circenses*, à *nuditate* sic dicuntur, quod certaturi vestes exuerent, ut eò essent expeditiores ad certamina; quorum species hæ erant: 1. *Pugna*, cum pugnis,

pugnis, cæstibus, gladiis, hastis, &c. certatur, quo spectat *Gladiatura*, cum Gladiatores pro vita aut gloria dimicabant spectante populo, ut juventus cædium & vulnerum aspectu assuesceret in bello minus ista timere; eodem refertur *pugua cum bestiis*, item *lucta*, cum alter alterum in terram prosternere nitebatur. 2. *Cursus*, cum currendo certa stadia in Campo peragebant, dum ad metam destinatā pervenirent. 3. *Saltatio*, vel in æquo campo, aut infernè ad locum superiorem, & contra; aut cum in equos insiliebant non tantùm nudi, sed & cataphracti. 4. *Jaculatio* discorum, sagittarum, aliorúmque armorum, quæ longè projiciuntur: & hi erant *ludi pedestres*. 5. *Decursio equestris*, quâ exhibebatur species pugnæ equestris. 6. *Aurigatio*, certamen bigarum aut quadrigarum. 7. *Naumachia*, cum in mari fluvio aut stagno forma navalis pugnæ repræsentabatur.

Gynæconomus, qui de mulierum ornatu statuebat, ne ulla illarum quicquam indignum ferret, utq; singulæ pro ratione censûs & facultatum induerentur, indictâ mulctâ eis, quæ secus fecissent. Et sanè mulierum

luxus in veſtitu lege mulctaque coërcēdus fuiſſe videtur, præſertim ſequiore ævo. *Neque enim geſtare jam margaritas*, inquit Plinius, *niſi calcent ac per uniones etiam ambulent mulieres, ſatis eſt.* Addit idem, viſam à ſe Lolliam Paulinam, ne ſerio quidem ac ſolenni ceremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœnâ, ſmaragdis margaritiſqve opertam alterno textu fulgentibus. Ornatum hunc qui æſtimabant, quadringenties ſeſtertiûm (decies centena millia Philippæorum ex computatione Lipſii) colligebant; unde & Seneca *mulieres*, ait, *bina ac terna patrimonia ſingulis auribus pependiſſe.* Gynæconomi etiam officium erat Convivas numerare, quorum certus erat & lege definitus numerus, triceſimo nunquam ut nonnulli volunt, major. Joſ. Lau. l. 2. Polymath. Diſſert. 36.

H

HAruſpex. *Haruſpicina.* Haruſpex, qui harugis i. e. hoſtiis inſpectis futura prædicit. *Haruſpicinam* Etruſcos primus docuiſſe fertur *Tages*, puerili ſpecie, ſenili prudentiâ, terrâ effoſſus. Cic. l. 2. de Divin. ita: ſi victima ductorem non ſponte ſequeretur, ſi fugeret, ſi ictum falleret, ſi ſanguinē

non

non copiosum mitteret, difficulter expiraret, mali id ominis erat; quod si ultrò ad aram accederet, collapsa sine strepitu placidè animam exhalaret, læti id ominis esse censebatur. Victimis dissectis exta inspiciebat, & ligneo cultro vertebat Haruspex, qualia erant jecur, pulmo, lien, cor, renes, lingua, præcipuè jecur: exta enim vegeta, integra, intaminata, felicitatis argumentum præbebant; contrà flaccida & corrupta infaustum rerum exitum portendebant. *Sacrificia Muta* dicebantur, in quibus nulla erant signa. *Arguta*, quæ conspicuas & illustres notas exhibebant *Regalia*, quæ felicitatem pollicebantur. Ex flammis etiam, fumo & incenso thure, homines superstitiosi divinabant.

Hasta. Hastis vel hastulis Velites utebantur, & quidem numero septem gestabant ex tenui ligno longitudine tripedali, digitali crassitie, ferro molli duodecim digitorum, unde primo jactu statim inflectebantur, ut hostes retorquere non possent. *Amentum*, lorum erat hastæ affixum. cui manum inserebat, hastam missilem torturus; hinc Cicero arma ad pugnam parata vocat *hastas amentatas.* Apud Ambrosium *amenta-*

tata sententia eſt certis argumentis firmata & communita, metaphorâ ductâ ab amento, quod roborat & incitat haſtam. Quia etiam in publicis auctionibus, in quibus aliquid, veluti belli jure vendebatur, haſta figi ſolebat; *haſtæ ſubjicere* vel *ſubhaſtare* eſt publice vendere.

Hercules, filius Jovis & Alcmenæ, quæ uxor erat Amphitryonis, & Alcei filia, unde Hercules à Poëtis *Alcides & Amphitryonades* dicitur. Heros invictus, incredibili virtute, inaudito robore, qui infans in cunis geminos angues, à Junone novercâ immiſſos, interemit arreptos. Macrobius Herculem putat eſſe *Solem*, (ut omnia pænè Deorum nomina uni ſoli applicat) ita dictum, quaſi ſit ἥρας κλέος, Junonis ſive aëris gloria. Æl. l. 2. Var. Hiſt. c. 32. Oraculi reſponſo id nominis illi eſſe datum arbitratur, hunc verſum afferens :

ἦρα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων, κλέος ἄφθιτον ἕξεις,

grata enim ferens hominibus immortalem gloriam habebis. Euryſtheo, Mycenarum Regi, ſervire coactus, ejus imperio duodecim labores perfecit, paſſim celebratos, quos breviter recenſebimus :

1. In Nemea, Arcadiæ ſylva, *leonem* inuſitatæ

tatæ magnitudinis interfecit, ejusq; pellem, tanquam insigne suæ virtutis, perpetuò gestavit.

2. *Hydram* plura exserentem capita, quæ recisa subinde renascebantur, in Lerna palude ferro & face oppressit.

3. *Aprum* ingentem, in Erymantho Arcadiæ monte, vivum cepit, & ad Eurystheum adduxit.

4. *Cervum* æripedem, aùrea habentem cornua in Mænalo monte cursu assecutus occidit.

5. *Aves Stymphalimas* tantæ magnitudinis, ut Solem obumbrarent, pepulit, vel, ut alii malunt, interemit.

6. *Amazones*, bellicosas illas mulieres, vicit, earùmque Reginam Hippolyten cepit, cui Baltheum abstulit. Amazonum apud Historicos multa, apud Poëtas plurima fit mentio, ut nulli non notum est, an verò fœminæ, nulli subjectæ viro, olim in Asia latè victrices regnârint, meritò à Doctis dubitatur. Strabo certè libr. 2. quæ de Amizonibus tradita sunt, monstri similia, fatulosa, incredibilia esse existimat.

7. *Augiæ Regis in Elide stabulum*, quod rtia boum millia capiebat,repurgavit.

8. *Taurum* furentem, qui Cretam vastabat, vinctum ad Eurystheum duxit.

9. *Diomedem*,Thraciæ Regem,quihospitum carne equos pascebat, in Regia sua Tinda occidit,& suis ipsius equis devorandum objecit.

10. *Geryonem*, Hispaniæ Regem, tricorporem vicit, ejusque boves abduxit.

11. *Aurea Hesperidum mala*,dracone custode pervigili interfecto, sustulit.

12. *Cerberum*, canem tricipitem, inferorum custodem, vinctum per Tænarias fauces extraxit. Præterea *Antæum* gigantem, *Cacum*, latrociniis furtisque infamen,occidit, & alia stupenda gessit. Hic tantus Heros Lydorum Reginæ, Omphalæ, serviisse dicitur; nempe *omnia vincit Amor*.Tandem furore correptus , in Oetâ monte semet combussit. Vid. *Hercules Oetæus Senecæ.* Multi Romanorum Herculi decimas vovebant eâ spe, fore, ut ita vitam felicem viverent.

Hermathena,Mercurii &Minervæ statua, in unâ basi conjuncta. Ἑρμῆς, Mercurius, Ἀθήνη, Minerva. Quo ipso indicare voluerunt

runt Gentiles, Eloquentiam cum Sapientiâ esse conjungendam: Rectissimè n. Cicero l. 2. de Invent. Rhet. existimat, *Sapientiam sine Eloquentia parùm prodesse Civitatibus: Eloquentiam verò sine sapientiâ nimiùm obesse plerumque, prodesse nunquam*,

Hilaria, feriæ d. 25. Martii institutæ, in honorem Matris Deûm; eum diem hilarem omnes sumebant, & quivis è populo cujusvis dignitatis insignia impune usurpabat.

Hippona, Equorum & Stabuli Dea. Tertull. in Apolog. *Vos tamen non negabitis, & jumenta omnia, & cunctos cantherios cum sua Hippona à vobis coli.* Imagines hujus Deæ roseis corollis equisones & agasones ornabant, cùm tamen rosa, Regina florum, Veneri Gratiisque fuerit in deliciis, ευτὴν εὐθαλὲς ἀφεργυνείης. Causa hujus rei fuisse videtur Assentatio. Assentatorem, quorum nomina plurima in hoc seculi albo, pulchrè depingit Terent. Act. 2. Sc. 2. Eun. ubi Gnatho: *quicquid dicunt, laudo; id rursum si negant, laudo, id quoque. negat quis, nego; ait, ajo.* Ita & Athenæus graphicè & ad amussim Thrasonicam jactantiam, gloriosum militem, glossogastores, palpones, describit his verbis:

Si ad ædes ſit progrediendum, ſum aries;
Si tolerandæ plagæ, incus ac nodus:
Si bibendum edendumq, nihil, Tyihymallus, qui ſcil octo lupinis prandebat.
Si aqua bibenda, Rana.
Si tolerandus æſtus, ac meridie confabulandum, cicada.
Si parùm dormiendum, noctua.
Si ferior, ferri maſſa, ſi ferio, fulmen.
Si emovendæ cardinibus fores, terræ concuſſus.
Si cœnandum non invitato, muſca.

Joſ. Laur. l. 1. Polym. Diſſert. 35. *Paraſitorum*, ait Quintilianns, *vita eſt, contumelias in quæſtu habere & injuriâ paſci.*

Hiſtrio, actor fabulæ, antea *Ludio* dictus. In Hiſtrionia Roſcius maximè excelluit; unde in qua arte aliquis excellit, in eâ *Roſcius* eſſe dicitur.

Honorarium munus, quod honoris ergò Patronis dabatur à clientibus: olim enim Patroni non exigebant officii ſui mercedem, ut nunc Advocati, quod turpiſſimum ducerent Patronum eſſe mercenarium; Clientes tamen, ne accepti beneficii immemores viderentur, Patronis pro arbitrio munus aliquod offerebant.

Honorarium

Honorarium frumentum aut vinum,quo honoris causâ Proconſul à Provincialibus donabatur.

Honos. vid. *Virtus*.

Horta,Dea,quæ ad honeſtas actiones exhortabatur,ejus templum non claudebatur. Aliàs noctu clauſa erant Templa omnia, præter quam Jani,belli tempore,Honoris, Hortæ,quæ cum ad res præclaras hortaretur,aſſiduis precibus fatiganda & continuis piâdaſacrificiis videbatur. Plut.inQuæſt. Rom. *Uxorem* hanc Romuli fuiſſe ferunt.

Hortulorum Collis, qui & *Pincius*,à Pinciorum familiâ,dictus, prolato pomœrio urbi eſt additus; nomen illi eſt à proximis *hortis* Saluſtii. In eo nundinarum tempore Candidati conſidebant,ut ab omnibus videri poſſent,& inde in Campum Martium petitum Magiſtratum deſcendebant.

Hoſtia,vel ab *hoſtibus* devictis,vel ab *hoſtio*, quod eſt ferio, ſic dicta. Eadem victima, quæ poſt victoriam hoſte victo immolabatur. Ovid.

Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Hoſtia præcidanea,quæ pridiè ante ſolennia ſacrificia mactabatur.

Hoſtia ſuccidaneæ, quæ, ſi primis hoſtiis litatum

litatum non esset, luendi piaculi grati subdebantur.

Hostiæ eximiæ, quæ ad sacrificium destinatæ e grege eximebantur.

Hostiæ ambegnæ, circa quas aliæ hostiæ constituebantur.

Hostiæ bidentes, quæ & cornigeræ erant & duos dentes eminulos habebant.

Hostiæ ambarvales : quæ rei divinæ causa circum arva ductæ, ab iis, qui pro frugibus faciebant, sacrificabantur.

Hostiæ injuges, quæ nunquam domitæ & jugo subditæ fuerunt.

Hostis, apud antiquos *peregrinus* dicebatur. Cicero l. 1. Offic. *& qui nunc hostis, erat perduellis.*

J.

IAculum, vid. *Telum.*

Janiculum, collis septem Urbis montibus additus trans Tiberim, vel à *Jano* hîc sepulto, vel à vetusto oppido, quod Janus ibi condidit, ita dictum, Hodie a flavis arenis *Mons aureus*, & corrupte *Montorius* dicitur.

Januarius, Mensis, à *Jano* nomen habet: sicut enim Janus bifrons fingitur, & præterita cernens & futura prospiciens : ita hic mensis

[m]ensis& finem transacti,& principium fu-[t]uri anni respicit. Romulo bellicoso à [M]artio; Numæ, pacis studioso, à Jano an-[n]um ordiri placuit. Calendis Januarii Ja-[n]o sacrum fiebat ex libo, thure & mero; [C]onsules Consulatum inibant, in Capito-[l]ium ascendebant, & Jovi injuges juven-[c]as mactabant, &c. Strenæ ultro citróque [m]ittebantur, vota nuncupabantur.

Janus, Deorum antiquissimus, Rex Latii ita dictus, ut nonnulli volunt, quod Januis præsideret. Eundem, sunt, qui Noachum in Sacris dici putant, Janus *bifrons* ideò pingebatur, quod vir prudens & futura præviderit & præterita respexerit. *Patulcius* idem & *Clusius* dicebatur, quia ejus templi valvæ bello patebant, pace claudebantur.

Idus, vid. *Calendæ*.

Jejunium. Ethnicis antiquis in usu fuisse jejunium constat. Sen. ep. 68. *Alius levat vomitu stomachum, alius frequenti cibo fulcit, alius interposito jejunio corpus exhaurit & purgat.* Athenienses abstemia sacra Memoriæ, Musis, Nymphísque instituerunt, nullo vini usu. Apud Romanos jejunium illud, quo sacra Cereris celebrabantur

tur, quôq; pane veſci nefas erat, dicebatur *Caſtum Cereris.* Vinum etiam his ſacris non inferebatur, unde *Cereri ſacrificare* dicuntur, qui in convivio vini nihil adhibent. Plaut. in Aulul. *Cererinè hi facturi ſunt nuptias, quia temeti nihil allatum intelligo.*

Jentaculum, cibus erat matutinus, qui ſumi ſolebat antè, quàm homines operas aggrederentur. Priſcis *Silatum* dictum eſt, eo quod tum jejuni vinum, ſili herbâ conditum abſorberent. Servi, pueri & opifices *quinquies* quotidè cibum capiebant; liberalius educati *ſemel* tantùm aut plurimùm *bis* comedebant. Vid. Ald. Manut. de Quæſitis per Epiſt. l. 1. ep. 4.

Ignobilis. vid. *Nobilis.*

Ilicet. vid. *Funus.*

Imago. vid. *Nobilis.*

Immolatio. vid. *Sacrificium.*

Imperator, is initiô dicebatur, qui re benè geſtâ militari ſtudiô & Senatûs autoritate id nominis aſſequebatur: poſteà mutatâ Republicâ & ſũmâ poteſtate, quæ hactenus penes populum fuerat, in unum tranſlatâ, Julius Cæſar Imperator à Senatu appellatus eſt *Pater Patriæ, Dictator perpetuus,*

Tribunitiâ etiam poteſtate donatus *Sacroſanctus* habebatur, ut ſi vel minimo ſermone ab aliquo ſe læſum exiſtimaret, indictâ eum cauſſâ, ut qui piaculo ſe obſtrinxiſſet, necare poſſet. Imperatoris etiam nomine veniebat quilibet *Dux exercitus*, qui auſpiciis ſuis rem gerebat, & imperium, id eſt jus belli gerendi habebat. Græcè αὐτάναξ αὔταρχος, αὐτοκράτωρ.

Indicendi belli ritus. vid. *Fecialis.*

Iudigetes Dii, quos merita ſua in cœlum tranſtulerunt, ita dicti, quod *in Diis agerent*, vel quod *nullius rei indigerent*. Iidem vocabantur *Semones*, quaſi Semihomines, ut apud Heſiod libr 1. Op. Ἡρώες ἡμίθεοι.

Ingenuus. vid. *Libertus.*

Inſula. Inſulæ à ſimilitudine Romæ dictæ ſunt domus nullus connexæ ædificiis cohærentibus. Inſulæ in totâ Urbe fuerunt 46602. Domus 1780. harum longè minor numerus, ut quæ tantò grandiores inſtructioreſque eſſent, & propriæ Virorum Procerum.

Interpres, quem Magiſtratus inter exteras gentes ad externorum populorum orationem interpretandam adhibebat.

Inter Rex, Gr. μεσοβασιλεὺς, qui demortui

Regis

Regis munere fungebatur, dum novus Rex crearetur. Tempus imperii erat quinquendiale Regibus etiam exactis. *Interreges* appellabantur, qui Consulum creandorum caussa, cum Comitia Consularia haberi non poterant, fiebant. Summâ rerum ad unum translatâ Interreges creari desierunt.

Intestabilis, qui testimonii dicendi jus non habet Ita ob famosum carmen damnatus, erat intestabilis; etiam servum hominem caussam orare leges non sinebant, neque testimonii dictio erat. Terent. Act. 2. Sc. 1. Phorm.

Intestatus, vel *intestatò mori* dicitur aliquis quatuor modis, qui Testamento non facto, non jure facto, rupto irritôve facto, & ab hærede destituto, id est, cum hæres scriptus hæreditatem repudiavit, moritur. Hæredes triplices erant 1. *Necessarii*. 2. *Sui & necessarii*. 3. *Extranei*. *Necessarius* hæres erat servus hæres institutus. 2. *Sui & necessarii* hæredes sunt liberi cæterique ad quos, si quis intestatò moriatur, hæreditas pertinet *Extranei* hæredes, qui Testatoris juri nullo modo subjecti sunt.

Isis, Ægypti Dea, eadem, quæ Romanis Ceres

Ceres. Columnæ ejus hæc legebantur inscripta: *Ego Isis sum Ægypti Regina, à Mercurio erudita; quæ ego legibus statui, nullus solvet. Ego sum prima frugum inventrix. Gaude, gaude Ægypte, quæ me nutrîsti.*

Judex. vid. *Recuperator.* Judex si ob rem judicandam pecuniam accepisset, olim capite puniebatur. Qui sciens dolo malo injustè judicabat, ita ut evidens argueretur ejus vel gratia, vel inimicitia, aut etiam, si ad constitutum tempus in judicium non venisset, *is litem suam fecisse* dicebatur. De Judice notæ melioris apte Horat. Od. 9. l. 4. Carm.

——— bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu.

Judicium Judicia fuerunt, quæcunq; aut Magistratus ipsi jus dicentes decreverunt, aut Judices, à Magistratu jus dicente dati, de jure statuerunt. Judicia alia *privata* extiterunt de controversiis, alia *publica* de criminibus constituta.

Jugatinus, Deus in Nuptiis invocandus, qui Conjuges conjungeret.

Jugum, sub jugum mittere. vid. *Animadversio in hostes.*

Julius, Mensis, anteà *Quintilis* dictus, quia quintus à primo, nempe Martio. In honorem Julii Cæsaris, qui hoc mense natus, Julius est appellatus.

Junius Mensis, vel à *Junioribus* sic dictus (vid. *Majus*) vel à *Junone*.

Juno, Jovis & Soror & conjux, *Lucina* dicta, quod lucem nascentibus dare crederetur; eámque parturientes invocabant. *Sospita*, *Opigena Regina*.

Jupiter, quasi *juvans Pater*, Saturni filius, Deum Pater atque hominum Rex. Expositus in Ida monte Cretæ, ubi & sepulchrum ejus visitur, lacte capræ, quæ *Amalthea* dicitur, nutritus fertur. *Optimus* propter beneficia, propter vim *Maximus* dictus, ut ait Cicero. Prætereà varia illi erant cognomina.

Jupiter Feretrius, à *ferendo* vel *feriendo*, cui opimá spolia suspendebantur.

Jupiter Horcius, Pausan. in Eliacis: *In curia Jovis est signum, utrâque manu fulmen tenens, specie perfidiosis hominibus quam maximè formidanda, Horcius ei cognomen quasi jurisjurandi vindex, idem fortasse, quem Romani Deum Fidium appellarunt*. Alius erat Jupiter ξένιος, in cujus tutela credebant

bant esse hospites, neutiquam violandos tectove arcendos.

Jupiter Stator, à *stando* vel *sistendo*, quòd fœdam fugam Romanorum cum Sabinis dimicantium stiterit. Aliud vult Seneca lib. 4. cap. 7. de Benef. *Stator non, ut Historici tradunt, ex eo, quod post votum susceptum acies Romanorum fugientum stitit, sed quod stant ejus beneficio omnia, stator stabilitórque est.* *Capitolinus* à monte, in quo ei Templum erat extructum magnificentissimum. *Diespiter*, quasi, *Diei & lucis Pater*. *Lapis* à lapide *Silice*, quem juraturi tenebant, hâc adhibitâ formulâ: *si sciens fallam, ita me Diespiter salvâ urbe arceq; bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem*. Vel ideò sic jurabant, quod Jovis simulachrum esset in Capitolio lapideum. *Vejovis*, quasi *non juvans*, qui vim tantùm nocendi habebat: quosdam enim Deos, ut prodessent, gentiles colebant, quosdam, ne obessent, placabant.

Jus & Lex sæpe pro Synonymis usurpantur, quanquam juris nomen generalius est & ad non scripta etiam pertinet. *Lex* ad jus scriptum tantùm refertur. *Jus triplex* est: *Divinum*, quod in Legem Moralem,

Ceremonialem & Forensem dividitur, quo de Theologi. *Naturale*, quod *ubique locorum & gentium retinet vim suam, neque opinione ratum aut irritum est*, inquit Aristoteles. Cicero ita definit: *Jus naturæ est ratio summa insita in naturâ, quæ jubet ea, quæ facienda sunt, prohibétque contraria.* Illud Jus Scriptoribus Ethnicis quandoq; *Jus Gentium* dicitur, cum tamen jus Gentium & jus naturale aliàs sic distinguantur, ut illud cum brutis animalibus nobis sit commune, hoc nobis solis proprium. Vid. Institutiones juris. *Humanum positivum & civile*, cum aliquid communi juri vel additur, vel detrahitur, vel cum populus sibi constituit, quasi proprium jus Civitatis. Et hoc mutabile est, cum jus naturæ æternum sit & immutabile.

Jus non scriptum est, quod usus approbavit, siquidem diuturni mores consensu utentium approbati legem imitantur.

Juris civilis scripti species hæ sunt:

1. *Lex*, quæ est generale jussum populi aut plebis rogante Magistratu.

2. *Plebiscitum*, quod plebs rogante plebeio Magistratu, sive Tribuno, constituebat. *Populi* enim nomine universi cives significantur,

cantur, connumeratis etiam Patriciis & Senatoribus. *Plebis* appellatione cæteri cives exclusis Patriciis & Senatoribus significantur.

3. *SCtum*, quod Senatus jubet & cōstituit.

4. *Principum placita*, quæcunq; imperator per epistolam constituit, aut cognoscens decrevit, aut edicto præcipit.

5. *Prætorum edicta*, quæ dicebantur *Jus honorarium*. *Interdicta* erant certæ verborum formulæ, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri, aut prohibebat, e.g. ne hoc aut illud fiat, vim fieri veto.

6. *Responsa Prudentum*, sunt sententiæ eorum quibus permissum est de jure respondere, nempe JCtorum.

Juris Romani origo hæc fuit: primum latæ sunt à Regibus leges, quas cum collegerit Papirius, vocantur *Jus Papirianum*. Regias leges subsecutæ sunt *Leges XII. Tabularum*, per decemviros à Græcis civitatibus petitæ, & in duodecim tabulas relatæ. Accedebant *Legis actiones*, quæ erant formulæ omnium actionum, à Prudentibus præscriptæ, quas in formam redactas Cn. Flavius evulgavit, ob quod vocantur *Jus Flavianum*. Auctâ civitate, cum

deessent quædam agendi genera, Sextus Ælius alias actiones adjecit, quod appellatur *Jus Ælianum*. vid. *Lex*.

In jus vocatio. Qui litem alicui intendere volebat, antequam Judicem adibat, per amicos intra parietes, quid proficere posset, experiebatur; ubi verò cum eo convenire non poterat, Petitor eum, unde petebatur, die postulationum in jus vocabat hoc modo: conveniebat eum, unde petebatur, & monebat, ut se in jus sequeretur; si sequi nollet, in jus rapiebat, ne autem injuriam facere videretur, antè aliquem ejus actionis testem faciebat, captâ scilicet hominis fortè intervenientis auriculâ, rogabat his verbis; *Licetne antestari?* id est, possumne testem sumere? si responderet, *Licet*; tum adversarium injectâ manu ad Prætorem trahebat; quod si is, unde petebatur, latitaret, neque ullam secum agendi potestatem faceret, actor Prætoris auxilium implorabat, & reum edicto evocari jubebat. Edictum illud ipsius latitantis ædibus affigebatur, cum solenni vicinorum testatione. Quod si evocationi primæ non pareret, Prætor secundum decernens in bona Petitorem mittebat, & nisi

ſi evocatione tertiâ ad ſui defenſionem veniſſet, alterô decreto bona ejus poſſideri, proſcribi ac diſtrahi jubebat. Venditio tamen non ſtatim fiebat, ſed poſtquam bona per triginta dies poſſeſſa erant. Quod ſi plures eſſent creditores, Prætoris permiſſu ex ſuo corpore unum conſtituebat, qui bona debitores auctioni ſubjiceret, & is *Magiſter* dicebatur &c.

Jusjurandum. Jurantes apud priſcos maſſam *ferri* ſumebant, & firma fore pacta conventa affirmabant, dum ea maſſa appareret, quam in profundum abjiciebant. Plut. in Ariſt. Horatius pro ferro *ſaxum* repoſuit. Ep. 16.

Sed juremus in hæc: ſimul imis ſaxa renârint
Vadis levata, ne redire ſit nefas.

Jugulatum etiam *verrem* à jurantibus & in mare projectum patet ex Hom. Iliad. 15. Milites in nomen Imperatoris ſolenniter jurantes, ex more gladios cervicibus admovebant. Vid. in Formulis: *Hercle.*

JCtus. JCtorum hæc erat differentia apud Romanos: *Juris ſtudioſi* aſſidebant; *Candidatorum* operâ Principes potiſſimûm in recitandis orationibus utebantur; *Antecessores*

res sive *Sophistæ* jus publicè interpretabantur. De JCto præclarè Cic. l. 1. de Orat. *Sine dubio domus JCti* (hujus autem nomine nemo Causidicum, nescio quem neq; Proclamatorem aut Rabulam intelligat) *totius oraculum Civitatis, atque Orator Catoni non est nisi vir bonus, ita nec JCtus*; ait Franc. Pollet. l. 2. Hist. For. Rom. c. 3.

JCti sive *Juris Auctores*, populo principali auctoritate de jure respondebant.

Jurisdictio. Prætor jus dixit, vel *ex superiore*, vel *ex æquo loco*, id est, aut de tribunali aut de loco plano, & quia Sellâ positâ sedens id faciebat, *dies* illi *Sessionum* vocabantur. *Lege agere* nihil aliud est, quàm aliquid eorum, quæ lege continentur, apud eum, qui jurisdictionem habet, obire. *Jus dicere* est aliquod horum aut dicere, aut addicere, aut dare: hæc enim erant tria solennia Prætoris verba: *Do. Dico. Addico.* Unde jam intelliguntur versus Ovid. l. 1. Fast.

Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Die igitur fasto Prætor summo manè in Comitium aut forum veniebat, in Tribunali sellâ positâ assidebat, & Accenso, ut tertiam

tertiam horam populo circumſtanti inclamaret, imperabat. Tertiâ inclamatâ per Accenſum eundem populum rogabat, num quis eſſet, qui apud ſe lege agere vellet, id eſt, qui jus poſceret &c.

Juvenales Ludi, à Nerone primùm inſtituti, cum barbam deponeret, in quibus ludis quilibet hiſtrioniam faciebat, geſtu modiſque haud virilibus.

Juventus vel *Juventas*, Dea juventutis, in cujus tutelâ, prætextâ poſitâ, erat juvenilis ætas. Eadem Græcis *Hebe*, Jovis & Junonis filia, Pubertas. Horat. l. 2. od. 30. ad Vener.

Et parùm comis ſine te Juventas.

Cic. l. 1. de nat. Deor. *Poëtæ quidem nectar, ambroſiam, epulas comparant & aut Juventutem aut Ganymedem pocula miniſtrantem*: In hujus ædem quiſque, cum virilem togam ſumebat, denarium deferebat, ſicut in ærarium Ilithyiæ pro naſcentibus, in Veneris Libitinæ pro defunctis denarius deferebatur. Joſ. Laur. l. 1. Polym Diſſ. tert.

L.

Lacerna, veſtis militaris exterior, ad pulviæ frigoriſque injurias propulſandas accommodata, Verùm per bella civilia in

Urbem

bem recepta, & frequenter usurpata & gestata est.

Laconicum. vid. *Balineum.*

Lactuca. Hæc cœnæ olim caput. Mart. l. 13. Epigr. 4.

Claudere quæ cœnas Lactuca solebat avorum,
Dic mihi, cur nostras inchoet illa dapes?

In cœnæ principio apponi lactucæ solita ad appetentiam excitandam; à cœnâ verò ad ebrietatem reprimandam aut soporem conciliandum, quibus peragendis illâ nil præstantius. Jos. Laur. l. 1. Polym. Diss. 44.

Læna, vestimentum militare, quod supra omnia vestimenta sumebatur. Etiam pro vili vestimenti genere usurpatur à Juven. Sat. 5.

———— *Plurima sunt, quæ*
Non audent homines pertusa dicere lænâ.

Quid enim pauper audeat, qui, ut idem ait,
Pulsatus rogat & pugnis concisus adorat?

Lampodophoria, Sacra sic dicta *à lampadum gestatione*, & in honorem Vulcani, Minervæ, & Promethei celebrata, in quibus cursores accensis facibus currebant currendoq; certabant, & cursu fatigati facem successori tradebant. Nat. Comes l. 4. Mythol. c. 6. *Quid significat hæc Lampadophoria?*

phoria? nihil aliud ſanè, quam univerſum præſentis vitæ curſum eſſe nobis moleſtiarum & curarum plenum, quæ ubi ceſſaverint, à curſu ipſius vitæ ceſſandum eſt, & ſuccedentibus lampades, lites, morbi, calamitates animorumque ſollicitudines in manus tradendæ. Certamen ipſum dicebatur *Lampadodromicum*, & Ceratores *Lampadophori*. Conf. Adagium: *Curſu lampada tradere.*

Laniſta vel à *laniandis* corporibus dictus eſt, vel Thuſca vox eſt: (Thuſcis autem Laniſta *Carnificem* ſignificabat, (Præfectus ludi gladiatorii, qui gladiatoribus dictata dabat, modum pugnandi edocebat, & ad mutuam lanienam exercebat: unde & *avium Laniſtæ*, à Columellâ dicuntur, qui aves condocefaciunt ad pugnam. Grex tironum à Laniſtâ emptorum in ſcenicas voluptates, Familia dicebatur, & Laniſtæ ipſi *Patres Familias.*

Lares, Dii domeſtici, ex Mercurio & Larâ Nymphâ geniti, Metonymicè pro *domo* uſurpantur. Plauto *Lar familiares* eſt, qui certæ domui ac familiæ præeſt. De Laribus Ovid. l. 2. Faſt.

Qui

—— *Qui compita ſervant*,

Et vigilant noſtrâ ſemper in æde Lares.

His diſcedentes valedicebant,& reverte tes eos ſalutabant i.e. adorabant. Ter. Ac 2. Sc. Phorm. *Deos Penates hinc ſalut tum domum divortar.* Iis vinum & th offerebantur, variis etiam florum coron exornabantur.

Lararium ſacrarium domeſticum,in qu Dii peculiares&præcipuèLares colebãtu

Latomiæ, loca ſub terra lapidibus exſ cta, reorum domicilia. Plautus modò *La pidicinas*, modò *Latomias lapidarias* voca Hujuſmodi cárceres olim extructos fuiſſ Syracuſis à Dionyſio tyranno,teſtatur Ci VII. Verr.*Latomias Syracuſanas omnes au diſtis, pleriq; nôſtis, opus eſt ingens, magni ficum Regum ac Tyrannorum, totum eſt e ſaxo in mirandam altitudinem depreſſo, nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum undiq;* &c. In has quondam detruſus fuit Poëta, Philoxenus, quod ſchedia ab ipſo Dionyſio compoſita contra veritatem, aſ ſentatorum more, laudare noluiſſet, cujus tamen carceris fœtore & ſqualore labefa ctari non potuit ejus animus conſtanter rigidus. Nam cum ex Latomiis extracto in lucem

ucem iterum aliæ gerræ & Siculæ nugæ roponerentur laudandæ ab eod. Tyranno, ndignè ferens exclamavit: πέμψον εἰς τὰς λατομίας. Franc. Poller. Hist. For. Rom. l. 5. ap. 14.

Latinæ feriæ, erant Conceptivæ, quibus pro communi totius Latii salute, in memoriam icti fœderis cum finitimis populis, in Albano Monte Jovi Latiali sacra fiebant: nempe populi Latini in dictum montem hostias adducebant, & triduano sacrificio peracto carne distributâ, quæ erat *Visceratio*, in suam quisque Civitatem revertebatur; quod si qua ceremonia neglecta fuisset aut intermissa, denuò instaurari Latinas oportebat.

Latrunculator, Sir. Λῃστοδιώκτης, is, qui ad conquirendos, persequendos & supplicio afficiendos latrones à Principe mittitur.

Laverna, Dea, quam fures precabantur, ut in instituta sua & consilia furandi ac mentiendi fortunaret; unde & fures priscis *Laverniones* dicti, quod sub tutelâ Lavernæ essent.

Laurus, Apollini sacra. Nam, ut ait Virgil. Ecl. 7.

Popu-

Populus Alcidæ gratissima, vitis Jaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœ[bo].

Hinc Poëtæ & Victores *lauro* coronati sunt & *lauri Victrices* dictæ. Ecl. 8. etiam literæ quibus hoste victo Dux exercitus belli fortunam nunciabat Senatui, lauro obvolvebantur, quæ proinde *laureatæ* dicebantur. Eam ob rem Plin. l. 15. cap. ult. *laurum* victoriæ lætitiæque nuntiam dixit. Etiam fasces Victori Duci *Laureati* præferebantur. Contra adversa nuntiabantur pennis epistolæ additis. Juv. Sat. 4.

——— *tanquam diversis partibus orbis,*
Anxia præcipiti venisset Epistola pennâ.

Addit Comment. vetus: *quando laureata epistola mittebatur, victoriam denuntiabat; quando verò pennata, populationem & stragem.*

Lectica, cathedra vel sedes, quâ dites potentes, nobiles gestabantur. Græci à numero servorum eam gestantium ἑξαφόρον aut ὀκταφόρον dixerunt. Cicero Orat. X. in Verrem, cum luxum ejus & effæminatam mollitiem describit; *Lectica*, inquit *hexaphorâ ferebatur, in qua pulvinus erat perlucidus Melitensi rosâ* (hæc, ut & *Pæstana*, in deliciis erat) *farctus ipse autem*

cor-

coronam habebat, unam in capite, alteram in collo, reticulumque ad nares apponebat tenuissimo lino rosæ plenum. Lectica etiam erat *Lucubratoria.* Sueton. in Aug. c. 28. *A cœnâ Lucubratoriam se in lecticam recipiebat.* *Lecticarii* servi, qui lecticam gestabant; hinc *Lecticariola* Martiali est mulier impudica, quæ lecticariorum amores venatur.

Ancillariolum tua te vocat uxor, & ipsa
Lecticariola est, estis, Alauda, pares,

Lectisternium, cum sacrorum gratiâ lecti in Templis sternebantur, & convivium apponebatur tribus Diis, Jovi, Junoni & Minervæ Jovis simulachrum in lectulo statuebatur, Juno & Minerva in sellis considebant, sed epulis septẽ epulones fruebãtur.

Lectus. Lecti erant triplices: *Discubitorii*, quibus cibum capientes incumbebant, iidem ab hoc usu *Tricliniares* dicti. *Dormitorii*, qui & *Cubiculares*, quos nocturnæ quietis caussâ in cubiculis habebant, ut loquitur Cic. l. 2. de Divin. *Lucubratorii*, ad quos excogitaturi aliquid se recipiebant. Alius ab his Lectus *Genialis*, qui gentili superstitione in nuptiis sternebatur in honorem Genii. Cic. pro. Cluent. *Lectum genialem,*

genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti straverat, in eâd. domo ornari sibi & sterni expulsâ atque exturbatâ filiâ jubet.

Legatus, duplex fuit: alius Senatus aut Populi nuncius, qui Senatus voluntatem ad alios deferebat; alius, qui Proconsules aut Proprætores in provincias euntes comitabatur, & his operam quâcunq; ratione navabat, nec tam suâ, quàm mandatâ autoritate res gerebat. Moris etiam fuit, ut Senatores Romani, quibus privata negotia erant in Provinciis, honorario titulo *liberæ Legationis* à Senatu donarentur, ut sub Legatorum personis commendabiliores controversias haberent & favorabiliores. *Legatus* autem *in exercitu* erat is, qui ab Ammiano Marcellino *Comes*, & nostrâ ætate *Locum tenens* dicitur, penes quem absente Duce summa potestas erat.

Legio, à *legendo* vel *deligendo* dicta, in decem cohortes erat divisa, Numerus in eâ militū pro diversis tēporibus varius fuit. Prima sub Romulo trium millium peditum & trecentorum Equitum fuit; posteà modò quatuor, modò quinque, modò sex millium. Sæpe etiam lectior exercitus Legio dicitur. In Legione militare nemini lice-

licebat, nisi civibus Romanis ingenuis, quique in quinq; Classibus censi & ludicræ artis expertes essent; unde constat servos, pueros, capite censos, & histriones non nisi summâ cogente necessitate ad arma vocatos, & in legionarios milites transscriptos esse.

Lemuria, festa die 9. Maii celebranda, à Lemuribus placandis dicta. Tum omnia Templa claudebantur, & nuptiæ tum celebratæ putabantur infaustæ; unde tritum illud: *Malum Maio mense nubere.*

Lessus. vid. *Lex.*

Levana, Dea, quæ tollendis de terra liberis præerat. Priscorum mos fuit, editos infantes in terram statuere, Opemq; Deam invocare, ut sinu suo natum exciperet; deinde ab obstetrice tollebatur jussu parentis. Liberum autem olim erat, natos aut tollere, aut exponere; unde apud Comicos frequenter *tollere* usurpatur pro *educare.*

Lex. vid. *Jus.*

Legum Rogatio peragebatur hoc modo. Legem laturus Magistratus eam domi scribebat, & cum peritis consultabat, ne quid contra populi rem aut voluntatem sanciret; inde *Lex promulgabatur*, id est,

in publico ponebatur, ut quilibet,qui vellet , cognoſcere poſſet,& antè deliberare, utrum antiquanda, an approbanda videretur. Spatium promulgationis erat *Trinundinum*, id eſt, per ternas nundinas ſive dies viginti ſeptem. Poſt tertias nundinas Magiſtratus in forum aut campum Martium populum convocabat, & tum collectis populi ſuffragiis Lex vel antiquabatur vel accipiebant. Vid. ſuprà *Comitium.* Acceptam omnes cives jurejurando confirmabant, poſt jusjurandum in æneas tabulas lex incidebatur,interdum in columnas; & hæ tabulæ vel in publico affigebantur, vel ad ærarium deferebantur, & ibi conditæ aſſervabantur.

Leges, aliæ *Regiæ* erant, quæ dicuntur Jus Papirianum,aliæ XII. Tabularum, aliæ diverſô tempore ab aliquo Magiſtratu latæ. Ex legibus Regiis has annotabimus.

1. *Deorum fabulas ne credunto.*

2. *Parricidas omnes capite puniunto.*

3. *Adulterii convictam vir & cognati, uti volent, necanto.*

4. *Si vinum biberit, domi, ut adulteram, puniunto.*

5. *Ne quis præſentibus fæminis obſcæna verba facito.*

6. Ne

6. Ne quis, nisi per portas, Urbē ingreditor, néve egreditor. Mœnia sacrosancta sunto.

7. Qui terminum exarassit, ipsus & boveis sacrei sunto.

8. Nequid inauspicato publicè gerunto.

9. Temetum mulier ne bibito.

10. *Quod natum erit, Parentes tollunto; monstrosos tamen partus se* (pro *sine*) *fraude exponi fas esto.*

11. *In liberos suprema Patrum auctoritas esto: venundare, occidere liceto.*

12. *In Contractibus fides servator: Fidei Nnmen omnes metuunto.*

Leges XII. Tabularum quâ occasione scriptæ sint, diximus in voce *Decemviri.* Eas supra omnes omnium Philosophorum Bibliothecas Cicero extollit lib. 1. de. Orat. Harum legum hodie tantùm fragmenta quædam supersunt. Nos nonnullas ex his scitu dignas & intellectu faciles recensebimus.

1. *Ad Divos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amovento; qui secus faxit, Deus ipse vindex erit.*

2. *Hominem mortuū in urbe ne sepelito néve urito.* Impp. tamen & Virgines Vestales, quod legibus non tenerentur, in Urbe habebant sepulchra.

3. *Rogum asciâ ne polito.* Ea lex supervacaneos & inutiles sumptus à funeribus removet, dum è rudibus & impolitis lignis rogum vult confici.

4. *Mulieres genas ne radunto, néve lessum funeris ergô habento.* Moris olim erat ante rogum humanum effundere sanguinem, vel captivorum, vel gladiatorum, quorum si nulla esset copia, mulieres laniantes genas suum effundebant cruorem, ut Manibus satisfieret. Illud hâc lege vetatur. *Lessus*, est lugubris quædam ejaculatio. Cic. in Tusc. Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, ejulatus ne mulieri quidem.

5. *Ut qui falsum testimonium dixisset, è Saxo Tarpeio dejiceretur.* *Saxum Tarpeium* miræ erat altitudinis. Lege deinde Corneliâ falsorum testium pœna fuit deportatio & bonorum omnium publicatio.

6. *Ne quis in Urbe cœtus nocturnos agitaret.* Nam, ut ait Menander, νὺξ πολλῶν κακῶν ἀρχηγός.

7. *Patronus, si clienti fraudem fecerit, sacer esto.* *Homo Sacer* est, quem à populo judicatum qui occidit, parricidii non damnatur; unde & quivis homo sceleratus sacer appellari solet.

8. Si

8. *Si in jus vocet, atq; eat; si vis vocatione fuat, antestamino; ni it, aurem capito antestati, si calvitur pedémve struit, manum endo jacito.* Sensus hic est: Si quis civem Romanum in jus vocet, atq; i.e. statim eat; si in jus vocantem sequi recuset, Actor præsentes aliquot cives antestetur, id est, testes vocet; si nondum sequi velit, aurem capiat antestati: mos enim erat in antestatione, ut memoriæ causâ Actor auriculam imam antestati tangeret cum hoc verbo: *Memento.* Si calvitur, id est, frustratur, pedémve struit, id est, retrorsum it aut fugit, manum injiciat.

9. *Glandem suam in alienum fundum procidentem colligendi jus esto vicino.* Glandis appellatione omnis fructus significatur.

10. *Si quis carmen occentassit, quod alterei flagitium faxit, capital esto.* Sensus est: Si quis convitium alicui faciat carmine aut famoso libello, capitale facinus est, & capitis pœnâ luendum.

11. Ne *quis unciario fœnore amplius exerceto.* *Fœnus* dictum est à *fætu*, & quasi à fœtura pecuniæ parientis & increscentis. *Summa usura*, quæ & *centesima* & *as usurarius* dicitur, est, cum pars sortis centesima singulis men-

menſibus penditur, id eſt cum de centum aureis ſingulis menſibus unus, ſingulis annis duodecim penduntur. *Uſura deunx*, cum ſingulis annis in centenos undecim penduntur, *dextans*, cum decem, *dodrans*, cum novem, Uſura *unciaria*, cùm unus penditur.

12. *In funere ne circumpotato.*
13. *Perjurii pœna divina exitium, humana dedecus.*
14. *Sanctè vota reddunto.*
15. *Impius ne audeto placare donis irã Deorũ*
16. *Cœlibes eſſe prohibento.*
17. *Salus populi ſuprema lex eſto.*
18. *Domum cum laude redeunto.*
19. *Is Ordo*, puta Senatorius, *vitio careto, cæteris ſpecimen eſto.*

HÆC ET PULRA CIC. l.2. & 3. de Leg. Quanquam non ignoramus, graviſſimos eſſe Auctores, qui eas, quas ex dialogis Ciceronis attulimus leges, ex XII. tabulis depromptas eſſe negant, tamen cum fructu à juventute hîc legi poſſe judicavimus. *Indubitati juris eſt*, inquit Th. Dempſt. l. 8. ad Antiquit. Roſ. *pauciſſima hodie legum Decẽviralium extare verba, & quæ apud Rhetores Grammaticoſque ſuperſunt, & maximè in libris*

bris de Legibus Ciceronis non esse verba legum antiquarum, sed tantùm sensum. Has leges aliæ consecutæ sunt, à variis Magistratibus latæ, ut *Agrariæ*, de agris populo dividendis, *Frumentariæ, & Sumptuariæ &c.* His ab Auctoribus suis indebantur nomina, ut alia *Lex Cornelia*, alia *Julia, &c.* diceretur.

Libatio. vid. *Sacrificium. Libare* est leviter degustare & primis labris attingere. Tanta fuit Antiquorum Religio in Libationibus, ut primitias omnes fructuum, quas ἀπαρχὰς vocabant, suis Numinibus libarent & sacrarent. Erat autem duplex apud Ethnicos Libatio, cùm in sacrificio, tum in epulis. Una *dapum* & ciborum, quorum partem aliquam decerpentes, illam in ignem focumque conjiciebant, atque ita Diis suis consecrabant dapes: Altera *potus*, cum scil. vini, lactis aliúsve liquoris parte aliquâ effusâ ex vase in terram vel in aram, certis adhibitis ceremoniis in Dei honorem fiebat, & hoc erat Diis libare. In sacris vinum non quodvis libatum, sed meracum; vinum spurcum, cui aqua admixta erat, defrutúmve mustúmve, antequam defervesceret, sacris adhiberi non pote-

 rat.

rat. Moris etiam erat, ut ante libationem manus abluerent, certásque preces funderent. Jos. Laurent. l.2. Polym. Differt:49.

Liber. vid. *Bacchus*.

Liberalia festa, quæ Græcis *Dionysia*, die 17. Martii celebrabantur: his libera lingua loqui licebat, & adolescentibus pueritiam egressis *toga libera* dabatur. Eadem ἐλευθέρια videntur appellata à *libertate*, eò quòd satis liberè, parùm licet honestè, tum viverent. Hinc Synecdochicè *Liberalia* luxuriosorum & helluonum dicuntur feriæ. Plaut. in Persa. *Basilicè agito Eleutheria, quia herus peregre est*; quasi dicat, gere te ut liberum, indulge genio, carpe dulcia, pelliculam cura, tanquam adeptæ libertatis ferias celebres. Absentia enim Inspectorum improbos ὀφθαλμοδούλους ad peccandum invitat, uti nostrati proverbio dicitur: *domo cum feles absunt, in scamnis impunè mures saltitant*. Sunt etiam, qui putant Eleutheria dicta esse Festa in honorem *Jovis Eleutherii* seu Liberatoris instituta. Vid. Lex. Philolog. Matth. Martin.

Libertas, omnium maximè à Romanis culta ab eo tempore, quò pulsis Tarquiniis

in libertatem ſeſe vindicârunt. Ita quoque Cicerone in exilium profecto domum ejus Clodius libertati conſecravit. Libertas alia *Plenior*, alia *Minor*. Libertas juſta, plena & legitima, quæ vindictâ, cenſu, teſtamento parabatur. Minor, quæ minus ſolenniter inter amicos, in convivio, per epiſtolam data.

Libertus, priſcis temporibus erat is, qui aliquando ſervitutem ſerviiſſet, & ex illâ manumiſſus eſſet. *Libertinus*, qui ex duobus libertis. *Ingenuus*, qui ex duobus ingenuis, aut duobus libertinis, aut ex ingenuo & libertino natus eſſet, & hic ſtatim, ut natus, liber erat. Poſtea verò liberti & libertini pro iiſdem accepti fuerunt, eo tamen diſcrimine, ut liberti reſpectu Patronorum, libertini reſpectu ingenuorum dicerentur. Libertus antiquitus civisquidem erat, ſed nullo, niſi Apparitoris, fungebatur munere.

Libitina. vid. *Venus*.

Liburnæ naves bellicæ (Galeern) ſic dictæ à *Liburnis*, Illyrici populis, quorum naves cum in pugnâ Actiacâ Auguſti cum Antonio cæteris ad navale prælium aptiores eſſent deprehenſæ, ad earum ſimilitudinem

Romani

Romani classem texuerunt, easque naves itidem dixêre *Liburnas*. Fl. Veget.l.5.c.2. & 3. Horat. od. 1. Epod.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula.

Lictor. Lictores fasces virgarum ligatos cum securibus Magistratui præferebant, ejusq; jussu delinquentibus plagas ingerebant. His usi sunt Magistratus majores, qui potestatem & imperium habuerunt, *Viatoribus* ii, quorum potestas potius, quàm imperium extitit. Lictorum munus erat, ut populum summoverent, sontes virgis cæderent, & securi ferirent. Dices: Lictor igitur à Carnifice nihil differet, quem tamen Cicero à foro, urbe, concione removet. Franc. Pollet.l.5.Hist.For.Rom.c. 14. suspicatur, Lictorem tantùm in cives Romanos lege egisse, perduellesq; virgis & securi more majorum percussisse; Carnificem verò crucifixisse, strangulâsse, gulam fregisse, & alia supplicia servis, peregrinis, & iis, qui cives non erant, irrogâsse.

Lilia. vid. *Machinæ*.

Limes. Limites non unius fuêre generis, *Decumani*, ab Oriente in Occidentem. *Cardines*, à meridie in Septentrionem. *Prorsi*, ab Occidente

Occidente ad Orientem. *Transversi*, à Septentrione ad meridiem. *Actuarius* limes, qui primus positus est,& ab eo quintus quisque; reliqui medii *Limites linearii* appellabantur.

Lituus. vid. *Augurium*. it. *Aciei adjuncta*.

Loculus. vid. *Sepulchrum*.

Lorica, munimentum corporis quo corpus adversus vim tegimus, antiquitùs ex crudo corio fiebat,(unde & nomen illi est à loro) postea ex æreâ aut ferreâ laminâ; plerique tamen militum non loricas habebant, sed partem æris aut ferri procussam, quæ summum pectus tegeret. Fuit adsimile quiddam hodierno pectorali, sed minus longum, & æquabiliter quadrum; & vocabant *Pectorale*,nonnulli *Cordituum*. Vid. & *Machinæ*.

Lubentia, Dea quædam voluptatum ac deliciarum. Hinc. Plaut. in Asin. *Lubẽtiorem te faciam, quàm ipsa Lubentia est.*

Lucta. vid. *Gymnici ludi*.

Ludus. Ludi à *Lydis* appellati. Ludus modò significat factum jocosum, modò locum exercitationis, modò ludi sunt publicæ celebritates, quæ vel placandæ Deûm iræ, vel pro salute populi, vel gratiæ populi

demerendæ caussâ sunt editæ. Hi ludi dividuntur in *Circenses* & *Scenicos*, de quibus suo loco. Ludos exhibuerunt primò Reges, pòst Consules, tandem Ædiles. Qui in ludis loca spectatoribus designabant, *Locarii* vel *Designatores* dicebantur.

Luna à *lucendo* dicta, unde & *Noctiluca* dicitur. In Aventino monte templũ habuit.

Luperci, antiquissimi Sacerdotes, ab Evandro Arcade instituti, qui Pani Lyceo (*Lycæus Pan* dicitur à Lyceo, Arcadiæ monte) sacra faciebant, canem immolabant pellibus tecti discurrebant, & obvios cædebant. Ordines erant duo Lupercorum, alii *Fabiani*, alii *Quinctiliani*, à quodam Fabio & Quinctilio sic dicti; additus est tertius ordo *Julianorum*, qui in honorem Cæsaris erant instituti.

Lupercalia die 15. Februarii celebrabantur lustrationis caussâ, in memoriam Romuli & Remi à *Lupâ* nutritorum. Dies illa antiquitùs *Februata* appellabatur.

Lustratio quinquennalis, quinto quoque anno perfecto Censu à Censoribus peragebatur, cum cives omnes armati in Campo Martio aderant, & hostiæ, taurus, aries & hircus, ter circumductæ circum exercitum Marti

Marti mactabantur. Hæc erant *Solitaurilia.*

Lustricus dies. vid. *Nundinæ.*

Lustrum. vid. *Censor,*

Lyæus. vid. *Bacchus.*

M.

MAchinæ. In subitâ oppugnatione adhibita 1. *Corona*, ad claudendum & terrendum; hinc sæpe occurrit: *coronâ urbem cingere, capere, expugnare.*

2. *Testudo militaris*, cum scutis super capita elatis muro milites succedebant.

3. *Scalæ*, quæ vel *compactiles*, ut plicari tursumque explicari possent; vel *coriaceæ*, è corio consutæ; vel *stuppeæ*, ex funibus stupeis instar retis contextæ.

4. *Crates*, quarum duplex usus, sive ut tegerent antè latæ, sive ut fossas iis explerent, & mixto aggere quasi per pontes irent.

5. *Vinea*, è levioribus lignis machina, colligatur, alta pedes 8. lata 7. longa 17. Hujus tectum duplici munitione tabulatis cratibusq; contexitur, latera quoq; vimine sepiuntur, ne saxorum telorumq; impetu penetrentur. Extrinsecus autem, ne immisso concremetur incendio, crudis ac recentibus coriis operitur. Cum plures factæ fuerint, junguntur in ordinem, sub quibus

bus ſubſidentes tuti ad ſubruenda murorum fundamenta penetrant.

6. *Pluteus*, eſt machina mobilis ambulatoria ex tabulis, vimine & corio conſtrata, ternisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur, ad murum adigi ſolita.

7. *Teſtudo*, tabulatum ex trabibus pluteiſque factum, coriiſque ac ciliciis contectum, adverſus flammam & incurrentia ſaxa, ſub quâ latebant milites, qui viam turribus aut vineis muniebant, ſaxa de viâ removebant, ſolum æquabant. Aliàs omnes hæ machinæ tegentes teſtudinis nomine veniunt.

8. *Muſculus*, machina, quâ tecti milites, apportatis lapidibus, lignis & terrâ, foſſas complebant, ut turri ambulatoriæ viam munirent; uſus ejus etiam erat in ſubruendis muris.

9. *Vectes*, è ligno aut ferro pali ad onera ſublevanda aut promovenda; ferreis utebantur ad muros ſubruendos *Vecticularia vita* eorum dicitur, qui vectibus parietes furandi gratiâ perfodiunt.

10. *Dolabra*, diſtincta à ſecuri, licet formâ ſit ſecuris, ſed parte alterâ in mucronē acuminata, quæ ſerviebat maximè muris

deruẽdis,ut ſecuris vallo & lignis cædẽdis.

In oppugnatione diuturnâ neceſſaria erat *Circumvallatio*, ne nuntii, cibi, auxilia intrarent. Veteres ad hos muros ſtruendos uſi ſunt laterculis crudis, Romani ceſpite. *Agger* enim moles erat ex terrâ ligniſque extructa contra murum, de quo tela *jacta*bantur. *Vallus* ſtipes ramoſus, in aggeris ſummâ parte defigi ſolitus, ad aggerem confirmandum & loricas extruendas, quẽ vallum Legionarii milites unà cum reliquis armis in itinere ferebant. *Loricæ* erãt eminentiæ aggeris aut murorum, quæ pectus defendebant: fiebant ex cratibus aut pluteis, i.e. craſſis aſſeribus & tabulis. *Cervi* ſtipites ramoſi, quibus utebantur ad terram coërcendam adſtringendamq; identidem interjectis, tum etiam ad impediendum adſcenſum. *Lilia* ſtipites erant â ſummo peracuti ad ſimilitudinem floris ejuſdem nominis non aperti: & hi tegebantur viminibus & virgultis. *Cippi* ſtipites tricipites aut quadricipites, cacuminibus præacutis ab infimo revincti, ne revelli poſſent. His caſtra muniebantur. In oppugnatione præterea requirebatur *Turris Mobilis* ſive *Ambulatoria*, quæ erat machina

china inſtar ædificii ex trabibus & tabulis conſtructa; intus erat *Aries*, quem ſuſpenſum milites in hoſtium murum impellebant; ex ſuperiore parte pons dimittebatur, in eundem murum & ſcalæ confeſtim injiciebantur. Tota autem machinatio à militibus circiter quinquaginta introrſus promovebatur, cum muſculus aut vineæ præcederent, ſub quibus foſſores raſtris & ligonibus viam muniebant. *Cuniculus* eſt meatus ſubterraneus ſuffoſſus. *Malleoli* manipuli ſpartei ex pice, ſulphure aliiſque ignis fomitibus confecti, ad incendenda ædificia accommodati. *Falces Murales* quibus de muro extrahebant lapides.

Magiſter Equitum, quem Dictator ſibi eligebat adminiſtrum ex Conſularibus aut Prætoriis, cui poteſtas in equites erat commiſſa. Eandem poteſtatem habuit, quam Regum temporibus *Tribunus Celerum*, & poſteà imperio in unius manu poſito *Præfectus Prætorio*. Inſignia ejus Prætexta, Curulis, ſex lictores. Sub Imperatoribus etiam erat *Magiſter Officiorum*, ad quem Palatii diſciplina pertinebat.

Magiſtri vicorum, qui & *Vicomagiſtri* ſunt appellati, quatuor per ſingulos vicos creabantur, ut illos tuerentur. *Ma-*

Magistratus, cùm ipsum officium denotat, quomodo dicimus aliquem Magistratum gerere, tum eos, qui in aliqua potestate sunt constituti. Magistratus alii erant *Urbani*, qui in Urbe, alii *Provinciales*, qui extra Urbem res gerebant. *Majores*, quoi ũ majora sunt auspicia, aut quorum potestas imperiúmve majus est. *Minores*, quorum minus. *Ordinarii*, qui statis temporibus & semper in Republ, erant. *Extraordinarii*, qui nec eodem tempore, nec semper. *Patricii*, qui solis Patriciis patebant, ut Interregnum. *Plebeii*, qui soli plebi, ut Tribunatus & Ædilitas plebis. *Mixti*, qui cuique Ordini, ut cæteri omnes. *Curules*, quibus jus est sellæ. *Non curules*, quibus minimè.

Majestas, summa dignitas est populi, Senatus, Principis, Imperatoris. Interdum crimen, quod adversus populum Romanũ ejusq; securitatẽ committitur. Hujus species quædam *Perduellio* erat, ũ quis hostili animo adversus Rempubl. aut Principem animatus esset. *Majestatis crimen* quandoq; exilio tantùm mulctabatur; *perduellionis* a. reum carnifex in crucem in campo Martio fixam tollebat, & memoria ejus etiam post mortem damnabatur.

Maius, Mensis, vel à *Majoribus* sic dictus, quia Romulus, cum populum in Majores & juniores divisisset, in honorem utriusq; partis hunc *Maium*, sequentem *Junium* dixit; vel à *Maia*, Mercurii matre.

Malleoli. vid. *Machinæ.*

Manalis lapis, erat saxum quoddam, quod movebatur; cum pluviæ exoptabantur.

Mancipatio, est genus venditionis inter solos cives Romanos usitatum, fieri solitum solenni ritu: adhibitis enim quinque testibus civibus Romanis puberibus: qui libram æneam tenens vocabatur *libripens*. Is qui mancipium accipiebat, æs tenens ita dicebat: *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, isq; mihi emptus est hoc ære æneáq; librâ*; deinde ære percutiebat libram, idq; æs dabat ei, à quo mancipium accipiebat, quasi pretii loco. Qui autem Pater naturalis filium emancipare volebat, die cognitionis filium fiduciario Patri emancipabat, hâc utenti formulâ: *Hunc hominem ex jure Quiritium meum esse aio, quoniam emptus est mihi hoc ære æneáq; librâ.* Naturalis autem Pater respondebat: *Hunc filium meum tibi mancipo*; & accepto pretio in jure cedebat: quo ritu ter

per

peracto Prætor addicebat; & tum è potestate Patris filius egressus putabatur. Quod enim in servis *Manumissio*, in filiis dicitur *Emancipatio*.

Manipulus. vid. *Cohors*,

Manliana Imperia, id est, dura, sæva, aspera, ita dicta à T. Manlio Torquato, qui Filium optimæ spei juvenem, eò, quod adversus edictum suum cum hoste pugnaverat eúmque occiderat, virgis cædi & securi percuti jussit, unde & ipse cognomento *Imperiosus* appellatus. Vid. Livius & Agell. l. 9. Noct. Att. c. 13.

Manumissio, tribus modis facta est: 1. cum servus consentiente Domino nomen suum in Censum detulit, ut eum in peculio suo censum haberet. 2. Si Testamento à Domino liber relictus esset. 3. Cum Dominus servum, quem manumittere volebat, ad Prætorem adducebat, & caput aut aliud membrum tenens ita dicebat: *Hunc hominem liberum esse volo*, & simul è manu emittebat. Prætor autem *Vindictâ*, id est, virgâ servi capiti impositâ ita dicebat: *Dico eum liberum esse more Quiritium*; Inde ad Lectorem conversus addebat: *Secundum tuam causam, sicuti dixi, ecce tibi*

Vindicta! Tum lictor acceptâ à Prætore Vindictâ caput servi percutiebat, faciem tergúmque palmâ, quibus actis nomen manumissi in acta referebatur adjectâ causâ manumissionis. Plerique autem servorum in transitu manumitti solebant, cum Prætor lavandi aut ludorum causa prodibat.

Manumissi, & libertate donati, raso capite pileum gestabant, libertatis insigne; unde Proverbium natum: *ad pileum vocare*. Servus apud Plaut. in Amphitr. *Utinam ille faxit Jupiter, ut raso capite portem pileum.* Erasmus in Adag. putat, pileum priscis insigne fuisse spectatæ Virtutis; unde mos fluxerit, ut Doctoris aut Magistri titulo donandi pileum accipiant.

Erant autem alii tres modi libertatem donandi. 1. *Inter amicos*, cum præsentibus amicis quispiam manumittitur. 2. *Per mensam*, cum libertatis dandæ gratiâ servus convivio adhibetur. Romani n. servos ad mensam non admittebant, nisi manumissos, ita ut mensæ communicatio esset manumissionis signum. Sen. ep. 47. ridet eos, qui turpe existimant cum servo cœnare. 3. *Per epistolam*, cum servo absenti missis literis

teris à Domino permittitur, ut liber vivat. Verùm hi libertatem minorem accipiebant, & fiebant *Latini Juniani*; illi verò Majorem ac justam libertatem adepti dicebantur *Cives Romani*, Manumissi etiam servi *catenam* Laribus consecrabant, ut gladiatores *arma* Herculi, virgines nupturæ *puppas* (ἀγαλμάτια) Veneri, Pueri togam virilẽ sumpturi Penatibus *bullam*. Hor. Sat. 5. l. 1.

— — donâsset jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat.

Vid. Jos. Laurent. l. 1. Polym. Diss. 42.

Mars & Mavors, belli Deus, sic dictus, qd *maribus* præsit, vel quod *magna vertat*; item *Gradivus* à gradiendo. *Marti Ultori* templum sumptuosissimum extruxit Augustus. Insignia ejus hasta & flagellum interdum gallus appingebatur ob militum vigilantiam.

Martius, à Marte, cui, tanquam Genitori suo, primum anni mensẽ dicavit Romulus.

Materfamilias. vid. *Nuptiæ*.

Meditrinalia, à *medendo* dicta, festa erant die XI. Octobris instituta, quo die mustum gustantes dicebant: *Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor.*

Megalesia sive *Megalenses ludi*, in honorem magnæ Matris Deum instituti, in palatio prid. Non. Aprilis ante illius ædem fiebant. In his Histriones turpissima quæq; in matrem Deûm & Atyn dictitabant, imò omnibus licentiâ ludendi permissa personas induebant, quas cuique libebat, epulabantur, comessabantur.

Mens. Mentem consecrârunt Romani, & ædem illi voverunt, ut bonam Mentem concederet.

Mensa. Ea res sacra habebatur, in quâ omnium primum collocabatur Dei alicujus simulachrum cum salino. Vulgatum illud Arnobii: Mensas vestras salinorum appositu & Deorum simulacris sacras facitis. Multa de mensâ narrantur à Plin. lib. 28. c. 2. Incendii Inter Epulas nominati aquis sub mensas profusis abominatio. Convivâ bibente mensam vel repositorium tollere, in auspicatissimum judicatur, sternutamento ferculum revocari dirum habetur; quæ de mensâ cadebant nefas tollere, quando etiam mensam tollebant, nunquam eam inanem relinquebant, semper aliquid in eâ; cujus rei rationes vide apud Plut. l. 7. Sympos. Quæst. 4. Probl. 64.

Mercurius,

Mercurius, vel à *mercium curâ* sic appellatus, vel quasi *medius currens*, quod sermo medius inter homines sit, Mercatorum, furum, eloquentiæ Deus, Deorum nuntius, lyræ Parens. Vid. libr. 1. Carm. od. 10. Horat. Ejus insignia *Caduceum & Talaria*. *Mercuriales statuæ* in viis extructæ iter viatoribus monstrabant.

Merenda, cibus, qui post meridiem datur, ita dicta, quod his daretur, qui *mererent ære* i. e. mercenariis.

Meta. vid. *Circus*.

Metator. vid. *Castrametatio*.

Miles, *Militia*. Militiæ genera tria fuerunt; Sacramentum, Conjuratio, Evocatio. *Sacramentum* eorum, qui jurabant singuli, se pro Republ. esse facturos, nec discedebāt, nisi confectis stipendiis Sacramento militari jubebantur militantes *sequi Ducem, quocunq; duceret*. Tale Sacramentum & apud Græcos fuisse in usu, patet è Curtii lib. 7. ubi milites Alexandrum Regem his verbis compellant: *Annon in tua verba, tui omnes, te præeunte, juravimus, nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes.* Juraturi enses vibrabant & distringebant, quò significarent, evaginatis

gladiis, ut puto, ulciscendam violati Sacramenti fidem: etiam elatis in altum manibus miram quandam alacritatem attestabantur. Lucanus l. 1.

— His cunctæ simul assensêre cohortes,
Elatásq; altè, quæcunq; ad bella vocarent,
Promisêre manus.

Et hi dicebantur Sacramento addicti i. e. obstricti. Uti autem Tirones arma sumpturi in jusjurandum adigebantur: ita exauctorandi eodem illo juramento solvebantur, priusquam dimitterentur. Th. Demp. ad cap. 9. l. 10. Antiq. Rof.

Conjuratio in tumultu, cum singulos interrogare non vacabat, qui ducturus erat exercitum, ibat in capitolium, & inde proferens duo vexilla, unum *Roseum*, quo pedites evocabat, alterum *Cæruleum*, quo equites, dicebat. *Qui vult salvam Rempubl. me sequatur*; & qui convenissent, simul jurabant.

Evocatio, cum ad diversa loca diversi propter cogendos mittebantur exercitus.

Militum ordines numerantur quatuor: *Pilani* sive *Velites*, qui minimi ætate & fortunæ tenuioris erant. 2. *Hastati*, his adultiores. 3. *Principes*, ætate ac robore præstan-

ſtantiores. 4 *Triarii*, milites veterani ſpectatæ Virtutis, qui tertio loco cæteris profligatis prælium inibant. Haſtati enim primo loco, Principes ſecundo pugnam capeſſebant, quibus fugatis Triarii ſubſidio veniebant; unde natum Proverbium: *Res ad triarios rediit.*

Præterea militum alii *Munifices*, alii *Immunes.* Illi, qui munus facerent, foſſas & vallum ſtruerent, excubias ſtationéſque obirent, quales omnes gregarii. *Immunes*, qui his omnibus vacabant; hi & *Beneficiarii* dicebantur. Duo & horum erant genera, alii, qui ex lege & more, alii qui ex beneficio vacabant. *Ex Lege* Tribuni & Centuriones, qui munerum exactores erant, non actores, item Equites & Veterani. *Beneficio*, quibus id indultum per gratiam, vel quod Virtute meruiſſent.

Erant & *Adſcriptitii*, qui ſupplendis legionibus adſcribebantur. *Ferentarii*, levis armaturæ milites, à *ferendo auxilio* ſic dicti, vel quia *fundis* & lapidibus pugnabant. *Rorarii*, qui ante prælium juſtum quaſi rorantes dimicabant. *Duplicarii*, quibus ob Virtutem duplicia cibaria dabantur. Vegetius ita: *Armaturæ duplares, qui binas con-*

consequuntur annonas; *Simplares*, *quæ singulas*.

Volones, qui post Cannensem cladem voluntariè se ad militiam obtulerunt.

Primani, *Secundani*, *Tertiani*, à numero Legionum, in quibus militabant.

Tesserarii, qui tesseram per contubernia militum nunciabant.

Metatores, qui præcedentes locum eligebant castris.

Mensores, qui in castris loca dimetiuntur, in quibus tentoria milites figant; vel qui hospitia in Civitatibus præstant.

Tubicines, *Cornicines & Buccinatores*, qui tubâ vel ære curvo & buccinâ prælium committere solebant.

Calones & *Lixæ*, militum ministri. *Calones* à Gr. κᾶλα dicti, qui ligneas clavas gestabant, & ligna militibus subministrabant. *Lixæ* aquas apportabant.

Militaris cibus & potus. Salem & legumina data militibus lego, bisq; die hos cibum sumpsisse, prandium tenue, & stantes sine ullo apparatu; cœnam verò paulò lautiorem, idq; non nisi ad signum. Antiquiores etiam panis loco pulte usi, unde Romani à Plauto dicti *Pultiphagi.* Vulgus aquâ mer-

merâ usum, interdum aceto aquâ mixto. Ævo posteriore sub Imperatoribus militi lardum datum, caseus, posca, quæ potio ex aquæ acetique misturâ temperata, & buccellatum, qui panis ad usus diuturnitatem excoctus. Allii quoq; frequens usus; hinc proverbium: ne edas allia & fabas, quo, teste Suidá, significabatur, tranquillæ vitæ amatoribus, à bellis & judiciis (in his enim fabæ, in illis allii usus) abstinendum. Jos. Laur. l. 1. Prlvm. Diss. 40.

Militis Stipendium. Romani milites initio stipendium non meruerunt, sed de suo quisque eô functus est munere. Diurnum postea peditis stipendium fuerunt oboli duo, Centurionis duplex, Equitis drachma. Oboli duo, ut Lipsius supputat, asses Romanos tres faciunt, vile profectò stipendium, quod Julius Cæsar duplicavit, Augustus auxit, & post hunc alii.

Militis ætatem quod attinet, ante septimum decimum & post quadragesimum sextum ætatis annum non nisi summâ necessitate cogente, quisquam vocari solebat Observandum & illud, quod inter milites recipiendus cingi consueverit, neque in castris discinctus sine notâ qvisqvam versatus sit,

Milliarium

Miliarium aureum, erat columna aurata in foro Romano, in qua omnes Italiæ viæ incisæ terminabantur. Eadem erat quasi caput reliquorum lapidum, quibus milliaria olim signabantur, unde *lapis* seu *cippus* frequenter pro milliari apud Latinos Scriptores accipitur. *Milliaria cohors* numero militum sic dicta est.

Mimus, est sermonis aut factorum cum lascivia imitatio. Et poëma Mimus dicitur, & ipse imitator. *Pantomimi* omnium rerum imitatores. *Archimimi* Mimorum Principes. Iidem vocabantur *Planipedes*, quòd nudis pedibus agerent, cum Comici socco, cothurno Tragici agerent induti. Mimos etiam sive scurras γελωτοποιὺς duplices fuisse constat, *Domesticos*, mensarum obsessores, quos & Parasitos vocant: *Urbanos*, qui in ludis publicis exclamationibus ridiculis & gestibus indecoris populo risum movebant, ob id *Sanniones* & *Gelasiani* dicti. De hujus loci & ordinis homine loquitur Claudianus, inquiens:

Qui lætis risum salibus movisse facetus,
Qui nutu manibúsque loquax.

Minerva, quasi *Meminerva* dicta à *monendo*. Mille Dea est operum, Dea sapientiæ

& belli, olei & lanificii inventrix. Ex Jovis cerebro à Vulcano, securi diviso, nata fingitur, quia sapientia Dei donum est. *Pallas* vocabatur, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, à vibrandâ hastâ. *Tritonia* à Tritone palude, ad quam primùm conspecta. Γλαυκῶπις à torvo vultu adspectuque. Innupta mansit, quo de lepidè Owenus libr. 2. Epigr.

Vulcani formosa Venus, Jovis inclyta Juno
Uxor erat, nulli nupta Minerva viro.
Cur ita? Pallas enim, cum sit Sapientia, nulli
Nubere vult homini, cur? quia nemo sapit.

Minerval aut *Minervale*, munusculum, quod discipulus primo suo ad Magistrum ingressu, velut auctoramentum quoddam parati ad discendum animi adfert & offert Magistro: non enim Magisterii merces, quæ menstrua erat & Idibus persolvebatur, sic dicta est, sed Minervalia, Strenæ & Sportulæ additamenta erant gratuita, quæ pactæ mercedi pro cujusq; facultate accedebant. Moris etiam erat, ut imagini Minervæ, in Scholis poni solitæ, novus Magister primitias munusculorum à discipulis oblatorũ, quæ Minervalia appellata esse diximus, dedicaret. Matth. Martin. in Lex. Phil.

Missio. Hæc duplex: *Justa & Injusta.* Illa iterum

iterum duplex: *Honesta*, si legitima mil
stipendia confecisset; ea erant viginti an
norum in pedite, decem in equite, si qu
aliter se subduxisset, mors aut servitus pœ
na. *Caussaria*, quæ datur ob vitium, defe
ctum morbum. *Injusta*, erat vel *Gratiosa*, pe
gratiam aut ambitum ab Impp. impetrat
vel *Ignominiosa*, quâ ob delictum aut cri
men aliquis militiâ solutus. Huc pertin
Vacatio, quæ triplex 1. *ab ætate*, cum sup
quinquagesimum annum aliquis erat. 2. *à*
honore, si quis in Magistratu, aut Sacerdo
3. *à beneficio*, si cui Senatus populusque i
dulsisset.

Mitra. Mitræ, capitis ornamenta mul
eribus propria. Pilea virorum sunt, mitr
fœminarum.

Mnemosyne, sive Memoria Musarum Pa
rens, cui *auris* consecrata, ut *caput* Jovi
pectus Neptuno, *supercilia* Junoni, *fro*
Genio & Pudori, *Oculi* Cupidini, *dext*
Fidei, *dorsum & posticæ partes* Plutoni, *p*
des Mercurio, *genua* Misericordiæ, *digi*
Minervæ &c.

Mulleolus. vid. *Calceus*.

Municipium, oppidum erat jure civiu
Romanorum donatum. Municipiorum du

erat

ernat genera: aliis enim civitas Romana cū suffragio, aliis sine suffragio communicata est. Suffragium autem pro optimo Civitatis jure veteres acceperunt.

Municipes, erant cives Romani ex municipiis, suo jure suisq; legibus utentes, muneris tantùm honorarii cum populo Romano participes; unde & nomen natū. Primi Municipes sine jure suffragii *Cærites* sunt facti, ob sacra bello Gallico recepta & custodita, quo de alibi. Municipes secundi generis suis legibus spoliati, Romanis obstringebantur: hi omnia jura habebant, quæ cives Romani, solo domicilii jure excepto. Municipes extrinsecùs in Civitatem veniunt, Coloniæ ex Civitate quasi propagatæ sunt.

Mimus. vid. *Gladiator*.

Murcia, Dea desidiæ, ut *Strenua*, quæ ad agendum strenuè impellebat.

Musculus. vid. *Machinæ*.

N.

NÆnia, Dea funerum. Aliâs *Nænia* ineptum & inconditum carmen est, quod in funere à Præficâ canebatur laudandi gratiâ Horat. od. 20. l. 2.

Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes & querimoniæ:
quasi diceret, cum immortalis sim scriptorum famâ futurus, omnis etiam pompa sumptusq; funebris est futurus inanis & supervacaneus, Alias & pro quovis carmine ab eodem usurpari videtur. Od. 28. l. 3.
Dicetur merita nox quoque nænia,
Conf. Lambin. in loc. alleg. vid. *Funus.*

Nascio sive *Natio*, Dea, quæ nascentibus præerat.

Natalitii Ludi, qui in natalibus magnorum virorum edebantur. Natalitia alias erant duplicia: alia, quæ statim post partum vel paullo post celebrata, vocabantur *Puerperalia* vel *Repotia*, quo die infantibus nomina imposita. *Amphidromia* agebantur quinto à nato infante die, cum puerum circum focum currentes ferebant, & propinqui munera missitabant. Alia Natalitia *annua*, quæ conviviis quotannis celebrata, & tunc Amicis natalem celebrantibus clientes munera mittebant. Mart. l. 8. Epigr. 54.
Ut poscas, Clyte, munus exigasque
Uno nasceris octies in anno.

Jos-

Jos. Laurent. l. 2. Polym. Differt. 35.

Navis. Apparatus navium *Classis* dicebatur ἀπὸ τῶν κάλων. Navis à Græco νάω, fluo, vel à Lat. *nato*. Partes navis potissimæ

Carina, pars navis infima. *Prora* anterior.

Puppis posterior.

Rostra, pars navis primore in prorâ exporrectior, & cunei in modum acutior: nomen habet *ab avium rostris*.

Tutela, navis signum in prora, unde navis nomen accipiebat.

Oculus, locus erat, cui navis nomen inscribebatur.

Fori, tabulata navium aut loca aperta, quæ iter navem perabulantibus præbent.

Pons, scala navalis, quâ excipiuntur aut in terram exponuntur vectores.

Transtra, tabulæ, in quibus remiges sedent, quæ & *Juga* à Poëtis dicuntur.

Scalmus, lignũ teres, cui remi loro alligãtur.

Sentina, pars inferior navis, in quam omnes sordes confluunt.

Nautea, aqua sordida sentinæ.

Antlia, machina, quâ nautea è sentinâ attrahitur.

Malus, arbor navis, quæ erecta vela sustinet. Partes *Mali*, *Calx*, mali pars infima. *Carchesium*;

sium,ſuprema pars ſive foramen,per quod in ſummo malo funes trajiciuntur. *Antemna*, lignũ tranſverſum in malo, quod velum ſuſtinet.

Remi,ſunt perticæ,quæ in palmam quaſi deſinant,unde & à Poëtis *palmæ* vocantur, quibus naves impelluntur & aguntur. Dicuntur & *Tonſæ*.

Palmula, manubrium remi, ſive capulum.
Clavus, navis gubernaculum.
Anſa, ſumma pars clavi.

Anchora,dens ferreus ad ſiſtendas naves. Inter anchoras una *ſacra* dicebatur, quam non niſi ſummâ urgente neceſſitate nautæ expediebant.

Rudentes, funes navium.
Pes funis, quo velum tenditur.
Camelus, funis craſſus, quo nautæ in alligandis anchoris utuntur; vocatur & *Retinaculum*.
Tranſenna, funis extentus.
Velum,linteum quoddã eſt ad navium celeritatem repertum,quod quaſi ala eſt navis.
Apluſtria, navium ornamenta.
Corbita, genus navigii tardum & grande. Naves enim onerariæ loco ſigni in ſummo malo *corbes* habebant ſuſpenſas; bello para-

ratæ *galeam*; ad celeritatem, Mercurii *petaſum*; pacificatoriæ *Caduceum*.

Celoces, naves breves à celeritate ſic dictæ.

Lembus, navicula brevis piſcatoria.

Scaphæ, naviculæ, quæ naves majores conſequuntur.

Phaſelus, navis velox & oblonga, lembo non abſimilis.

Lintres, naves fluminales.

Paro & Myoparo, pyratarum navigia. Plura paſſim extant.

Inſtrumenta, quorum uſus erat in prælio navali:

Harpago, pertica ferro adunco præpilata, quâ navis tenebatur.

Manus ferrea, harpago ferrea pluribus uncis diviſa, quâ naves in conflictu navali colligabantur.

Priuſquam peregrè ituri navem conſcendebant, litora tangebant terramq; oſculabantur. Valer. l. 4. Argonaut.

Ultima tum patriæ cedens dedit oſcula ripæ.

Exeuntes quoq; è navi gratulabundi & venerabundi terram tangebant oſculantes, quo de paſſim.

Naumachia. vid. *Gymnici ludi*.

Nemeſis, ἀπὸ τῆς διανεμήσεως, quod ſuum cuique

que ex meritis tribuit, Dea ultrix ſcelerum. *Alata* fingitur, & rota ſub pedibus, quia *raro*, dicente Horatio, *antecedentem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo*. Pingitur cum freno & menſurâ cubiti, quod nihil ſine menſura & freno agi oporteat. *Rhamnuſia*, à Rhamnunte Atticæ vico dicitur.

Neptunus, potens maris Deus, à *nubendo* dictus, quod nubat, id eſt, operiat terras. Frater Jovis; quo cœli, & Plutone inferorum ſibi dominium vendicante, maris ipſe imperium occupavit, juxta verſum:

Jupiter aſtra: fretum Neptunus: Tartara Pluto.
Regna paterna tenent; tres tria, quiſque ſuum.

Primus equos domuiſſe fertur, ob quod *Hippius* dictus & *Equeſter*; inſigne ejus *Tridens*.

Nexus. vid. *Addictio*.

Nobilis Nobiles dicti ſunt, qui majorum ſuorum imagines habuerun: *Novi*, qui ſuas tantùm: *Ignobiles*, qui nec Majorum, nec ſuas. *Imago* erat inſignis alicujus viri ſimulachrum, oris ſimilitudinem artificioſè effictam & coloribus pigmentiſque adumbratam

tam referens, quod in celebriore domus parte ligneo armario includebant. Habebant autem *jus imaginis* hi tantùm, qui Magistratus Curules gerebant. In diebus festis apertis armariis imagines illas exornabant; in funere etiam Domesticorum unà efferebant. Grammaticis *Nobilis* idem ac *notus*, hinc apud Comicos *meretrix nobilis*. Nobilis alius a crumenâ, ut loquitur Suidas, *qui superbus ambulat pecuniâ*; Horat. alius à doctrinâ, alius à splendore natalium, quæ dicitur εὐγένεια, alius à virtute, quæ vocatur ἐξοχή. Et hic nobilitatis gradus honestissimus est, si quis suâ, non majorum virtute nitatur. Juv. Sat. 8.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, Nobilitas sola est atque unica Virtus.

Et Lycus apud Sen. in Herc. fur. Act. 2. Sc. 3.

——*Nobiles non sunt mihi*
Avi, nec altis inclytum titulis genus,
Sed clara Virtus.

Nocturninus, Deus, qui nocti præerat. Hinc Sosia apud Plautum in Amphitr. ait: *Credo hac nocte Nocturninum obdormivisse ebrium*: ille noctis insolentem diuturnitatem admiratur dicitque, Nocturninum ebrium

brium obdormivisse, quod noctis spatia longius prorogarentur, quorum erat rector moderatorque Nocturninus. Jac. Dur. Casellius l. 2. Variar. Lect. c. 14.

Nomenclator. vid. *Candidatus* Græcis ὀνοματολόγος vel ὀνομακλήτωρ. A Latinis dictus est Nomenclator à *calando* id est vocando nomine, qui suo quemque nomine appellat, & ignoranti salutatoris aut convivæ nomen subjicit. Horat. l. 1. epist. 6.

Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus.

Nec solis Candidatis, sed Censoribus etiam sui erant Nomenclatores. Nomenclatoris etiam munus non infimum erat, ut, si quando epulum aut cœna recta danda, nominaret invitatos & vocaret, & singulis pro dignitate locum assignaret. In Scholis Nomenclator est liber, qui rerum nomina percenset.

Nonae. vid. *Calendæ.*

November, Mensis, ita dictus, quia nonus à primo, nempe Martio.

Novendiale sacrificium, quod novem diebus continuis fiebat ad expiationem prodigiorum, cum u. [illegible] lapidibus pluisset in Albano monte, &c.

Novus homo vid. *Nobilis*.

Nudipedalia. Festum apud Ethnicos, Romanos, Græcos, in quo nudis pedibus omnes oportebat incedere; instituta autem videntur Nudipedalia, ut terrâ arescente pluviæ impetrarentur.

Nundina, Dea, à nono nascentium die dicta, qui *dies lustricus* nuncupabatur, quô infantes lustrabantur, & nomen eis imponebatur. Is maribus erat nonus, fœminis octavus.

Nundinæ, quasi *novendinæ*, *à novem diebus* sic dictæ, paganorum sive rusticorum feriæ, qui nono quôque die emendi vendendique caussâ in Urbem ex agris conveniebant.

Nuptiæ. Has præcedebant *Sponsalia*, à *spondendo* dicta, quæ erant mutua promissio futurarum nuptiarum: neq; à filiæ duntaxat Patre nuptum datum iri, sed & à Patre viri ductum iri sponsio interponebatur. Conventiones plerumque in tabulas referebantur, quæ signatoriis eorum, qui interfuerant, annulis obsignabantur. Tum Sponsæ à Sponso *Arrha* dabatur, ut & annulus, quem *Pronubum* Tertullianus vocat, eum initio ferreum & sine gemmâ mitti consuevisse docet Plinius: idem annu-

nulus quarto digito, quem *Medicinalem* vocant, inserebatur, quia ex eo vena quædam, ut fertur, ad cor usque pertingit, ut eo etiam pignore quasi corda jungerentur. Sponsalibus factis nuptiis dies dicebatur. Hîc mensium ac dierum superstitiosum delectum habebant, mensem Majum, Calendas, Nonas, Idus, & his proximos atros dies nubentes vitabant, tempus autem, quod Idus Junias sequebatur, conjugio aptissimum putabant. Alia erat *Materfamilias*, alia *Uxor*. Quæ per coemptionem in manum venerat, dicebatur Materfamilias, quæ usu vel farre, non item. Coemptio his solennitatibus peragebatur: Vir interrogabat, *an sibi mulier Materfamilias esse vellet*? illa respondebat, *velle*: ita & mulier interrogabat, *an sibi paterfamilias vir esse vellet*? ille respondebat, *velle*: atq; ita mulier in viri conveniebat manũ; in quâ imaginariâ venditione verisimile est, nummos aliquot dicis gratiâ intervenisse; & tum mulier in manu mancipióque mariti erat, suaq; illi hæres fiebat. Alii tamen Matremfamilias eam dictam esse volunt, quæ honestè & cum dignitate vixerit, eamq; à cæteris fœminis tantùm mores se-

pa-

parâſſe; aut eam, quæ ſæpius peperiſſet. Nuptiæ non niſi captatis primùm auguriis fiebant, nubentis coma haſtâ diſcriminabatur, quia primæ Romanorum nuptiæ bello & pugnâ erant contractæ; *Coronâ* redimiri nova nupta conſueverat; tunica recta induebatur; cingulo cingebatur à viro ſolvendo; velo, quod *Flammeum* vocabant, caput genaſq; obnubebat; vi ſimulatâ ex Matris aut proximæ Neceſſariæ gremio rapta in viri domum veſperi deducebatur à prætextatis pueris, patrimis tribus, quorum unus facem præferebat reliqui duo latera Nuptæ tegebant. In Nuptiis quinque tantùm faces accendi conſueverant, quod matrimonium contrahentes quinq; Deorum indigere putarent, *Jovis adulti, Junonis adultæ, Veneris, Suadelæ, Dianæ* ſive *Lucinæ*; quæ faces à Poëtis *tædæ jugales, geniales, feſtæ* vocantur. Nubentem ſic deductam colus compta cum fuſo & ſtamine comitabatur. Puer item impubes *Camillus*(priſci Camillos & Camillas miniſtros & miniſtras dixerunt) *Cumeram* ſive vas opertum geſtabat, in quo Sponſæ ſupellex. Aliàs Cumera vas vimineum, in quo ab hominibus fortunæ tenuioris frumen-

menta congeruntur & conduntur. Horat. l. 1. Serm. Sat. 1.

Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

Ad fores mariti, floribus & fronde ornatas, cum ventum erat, nubentes quænam essent interrogatæ, Cajas se esse respondebant, quia Caja Cæcilia, Tarquinii Prisci uxor, optima lanifica fuisse fertur; in ædes etiam introducta jubebatur dicere: *Ubi tu Cajus, ego Caja*, id est, ubi tu Dominus & Paterfamilias, ego Domina & Materfamilias. Postes ingressura nova Nupta, laneâ vittâ ornabat & adipe inungebat; unde Uxores quasi *Unxores* dictæ sunt. Hinc limen januæ transiliebat, aut à Pronubis transportabatur, quia limen tangere vetabat Religio; introductæ dabantur claves, quo significabatur, rerum domesticarum curam illi commiti. Aquâ etiam & igni mariti uxores accipiebant, quâ ceremoniâ innuebatur, eam, quæ nubit, puritatem & castimoniam conservare debere; (aqua purgat, ignis lustrat,) vel alterum ab altero deseri non debere, sed eos in societate qualiscunq; fortunæ persistere oportere, etiam rebus ita ferentibus, ut præter aquam &

& ignem nihil boni unà frui detur. Tum Sponſæ ejuſq;comitibus *Cœna* dabatur *nuptialis*. Claudianus *Epulas geniales* appellat. *Thalaſſionem* etiam Romani in Nuptiis, ut Græci *Hymenæum* inclamare conſueverant: cum enim in raptu Sabinarum virgo quædam excellenti formâ à Thalaſſii globo rapta eſſet, multis ſciſcitantibus, cuinam eam ferrent deducendam, ne quis violaret, Thalaſſio eam ferri clamitatum; unde vox ea nuptialis facta. Novus maritus etiam nuces ſpargebat pueris, ſignificans, ſe puerilibus ludis & ludicris renunciare. Verſus mollitie & laſciviâ diffluentes canebantur, *Feſcennini* dicti, à faſcino, quod arcere putabantur. Lectus inde nuptialis ſive genialis componebatur à pronubis, ſpectatæ pudicitiæ mulieribus, poſtridie nuptiarum apud novum maritum rurſum cœnabatur, quæ erant *Repotia*; novæ nuptæ à cognatis & propinquis munuſcula, mittebantur, quæ erant *dona nuptialia*.

Nymphagogus qui Sponſam ducit ad Spõſum ex domo paternâ, iſq; apud veteres adhibebatur, cum Sponſus ſecundas nuptias celebraret: tunc enim Sponſus ipſe non ad-

adducebat Sponſam, ſed Amicorum aliquos emittebat. At cum primas nuptias celebraret Sponſus, ipſe cum Amico adducebat Sponſam, & hic Amicus παράνυμφος dicebatur, à Nymphagogo diverſus. Matth. Martin. in Lex. Philol.

Nymphéa, Alii aiunt fuiſſe palatia publica, in quibus nuptias celebrarent, qui habitarent anguſtiùs; alii Nymphea putant loca eſſe publica delectationis gratiâ inſtituta, in quæ non propter uſum, ut in balneas, aqua deduceretur, ſed gratiæ & amœnitatis cauſâ: A *Nympharum ſtatuis*, quibus ornata fuerunt, nomen traxerunt. Aliis Nymphéa vel Nymphæa (ſcriptura enim confunditur) ſunt loca, ubi ſolæ mulieres lavpntur. Alii exponunt Das Dantz Hauſz: aliis Nympheum Sponſi & Sponſæ thalamus, à νυμφεύω nuptui colloco.

O.

Obeliſcus. vid. *Circus*.

Ocrea, crurum tegmen ex ære ad obtegendas tibias accommodatum. Hoc calceamenti genere primi tantùm ordinis milites utebantur, reliqui caligis tibias muniebant.

October, menſis ita dictus, quod *octavus* eſſet à primo, nempe Martio.

October equus, dicebatur equus Victor, qui quotannis in Campo Martio Idibus Octobris Marti immolabatur.

Odéum, publicū erat ædificium, in quo Citharœdi & Tibicines à Musico, & reliqui actores Scenici ab histrione exercebantur, antequam in Theatrum prodirent; vel in genere locus in ædibus cantui destinatus.

Optimates Romæ dicebantur, qui ita se gerebant, ut consilia sua optimo cuiq; probarentur. Aliàs Optimates sunt Civitatis Principes, & à plebe sic distinguuntur, ut à vulgo proceres: posteaquam enim Senatus cum Equestri Ordine judicia communicavit, tam Equites, quàm Senatores dicti Optimates. *Populares*, qui ea, quæ faciebant quæq; dicebant, multitudini jucunda esse volebant. Cic. pro Sextio. Illi commodis Reipublicæ studebant, hi suis.

Optio. vid. *Centurio.*

Orbona, Dea colebatur, ne orbos faceret.

Orchestra. vid. *Scena.*

Ordo, Romanus populus in tres ordines distributus est, in Senatorium, Equestrē, & Popularem. *Senatores* dicti sunt, qui à Regibus primùm, deinde à Consulibus, post à Censoribus in Senatum lecti erant, sive Patri-

Patricii, five Equites, five Plebeji fuissent. Romulus initiò centum legit, quos à curâ *Patres*, ab ætate *Senatores* dixit, ut ait Florus.

Equites, qui cum haberent Censum equestrem (quadringenta sestertia,) à Censoribus in ordinem equestrem legebantur. Horat. l. 1. ep. 1.

Si quadningentis sex, septem millia desunt,
Est amimus tibi, sunt mores, est lingua fidesq;
Plebs eris.

Hi equum publicum alebant, annulum aureum gestabant, & jus habebant angusti clavi. Equus iste publicè datus, privato sumptu nutriebatur; quod si quis strigosum aut malè habitum equum in Censu agendo duceret, mulctabatur & equo privabatur. Agell. l. 4. c. ult. Census iste transvectio vocabatur, cum equi publici nudi traducebantur i. e. sine strato & dorsuali. De annulo Juven Sat. XI. vers. 42. Equitum luxum increpans, ait:

Talibus à Dominis post cuncta, novissimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Cum

CumEquitibus etiamSenatus judicia communicavit, & hi dicti *Judices Selecti.* Alii erant *Equites*, in Exercitu peditatui oppositi, qui equo privato merebant. *De plebe* erant qui neq; Senatores, neq; Equites. Unde & Patricii, qui in Senatum lecti non erant, aut censum equestrem non habebant; Equites item, qui patrimonium consumpserāt, aut quibus ob flagitia equus publicus & annulus erat ademptus, de Plebe erant.

Orgia. vid. *Bacchanalia.*

Oscines aves. vid. *Augurium.*

Osiris, frater Isidis, Rex Ægypti, qui & *Apis* & *Serapis* dicitur in formâ bovis adhuc viventis quem & ipsum certis metallis insignem *Apim* vocabant, Ægyptii hunc religiosissimè colebant. Serapis iste primus pretio Medicinæ Artem exercuisse dicitur, in cujus templum ægroti deferebantur, cum spe valetudinis recuperandæ. Nec desunt, qui Josepho, Liberatori suo, populum Ægyptium honorem divinum, nomine Serapidis, detulisse asserant Vid. Th. Dempst. Paral. ad l. 1. Antiq. Ros.

Ovatio, honos erat triumpho inferior, nempe cum Dux bellum non ritè indictum, vel

cum hoste non justo aut parùm illustri, ut cum pyratis, servis, &c. feliciter gesserat, aut incruentâ victoriâ potitus erat. *Ovans* urbem pedibus ingrediebatur, coronâ myrteâ redimitus. Nomen habere videtur ab *ovibus*, quas Ovans sacrificabat, ut taurum triumphans.

Ovile. vid. *Comitia Centuriata.*

Ovum. vid. *Circus.*

P.

PÆdagogus. *Progymnastæ* & pueris & viris destinati, ut in cursu præirent, exercerent, ad gymnasium ducerent & reducerent; at *Pædagogi* solùm erant puerorum doctores & ductores, quod munus olim demandari solitum servis domesticis. Plaut. in Merc. *Servum unà mittit, qui olim à parvulo Pædagogus mihi erat.* Con. Act. 1. Sc. 2. Bacchid. De Diogene notum est, quod, cùm in Creta venderetur, præconi dixerit, ut clamaret, vendere se servum, qui sciret imperare liberis. Pædagogi etiam dicti Custodes. Horat. in Art. Poët.

Imberbis juvenis tandem, Custode remoto,
Gaudet equis.

Ita & Demipho Getæ servo, quem peregrè abiens domi quasi Magistrum reliquerat

rat Act. 2. Sc. 1. Phorm. *Bone custos, salve; columen verò familiæ.*

Paganalia, ſive Paganicæ feriæ, ruſtica ſacra agriculturæ cauſâ ſuſcepta, quibus agricolæ Cererem invocabant,& potionem burrhanicam, à rufo colore, quem burrhum vocant, ſic dictam, i.e. lac ſapâ commiſtum ſumebant è certo vaſis genere, quod dicebatur *Camella.*

Palæmon. vid. *Portunus.*

Palatinus mons, Romæ à *balando* dictus quod pecus ibi paſcens balare conſueverit,vel palare i.e.errare ſoleret. Romulus hunc montem primum muro cinxit. In eo fuit ſedes Imperii & domus Auguſtana, unde cujuſvis Principis aulam,aut domum ampliorem *Palatium* dicimus.

Pales, Dea pabuli & Paſtorum, cui pro felici pabuli proventu & pecorum incolumitate ſacrificabatur. Servius notat Virgilio fœmininum, aliis maſculinum eſſe.

Palilia,à *Pale* dicta,ſacra die 21. Aprilis celebrata.Paſtores pro felici pecoris partu Pali ſacra faciebāt libo &precibus oblatis, oves & ovilia luſtrabant aquâ aſperſâ & ſulphure, olea,lauro incenſis ; ſub noctem ignes ex ſtipulis excitabantur,quos ruſtici

ter transiliebant; idem dies erat *Natalis Urbis.*

Palladium, Palladis hastam tenentis simulachrum, quod cœlo cecidisse fabulati sunt, addito oraculo, Urbem inexpugnabilem fore, dum in eâ Palladium servaretur. Trojâ itaq; à Græcis incensâ mediis flammis ereptum illud Æneas in Italiam detulit, quod Romæ postea Virginum Vestalium custodiæ mandatum est.

Pallium, virorum, puerorum & mulierum vestis erat, & tunicæ sive stolæ operimentum. Pallium mulierum etiam *Palla* dicebatur. Pallium vestis Græcorum erat, ut toga Romanorum.

Paludamentum, vestis militaris, quæ nunc *Chlamys* dicitur, propriè tamen Imperatorum erat. Paludamentum non solùm purpurâ, sed cocco etiam & auro distinctum: Imperator enim ad bellum iturus vestem mutabat, & Paludamentô sumptô *Paludatus exire* dicebatur.

Pan, agrorũ pastorũq; Deus. Virgil. Ecl. 2.

—*Pan curat oves oviumque magistros.*

Hunc repentinos terrores & consternationes immittere existimabant, unde *terror Panicus* dicitur, cujus caussa ignoratur.

Pan-

Pantheon, Celeberrimum Romæ templum, commune quasi Deorum domicilium, unde & illi nomen est, vel à cœli formâ; hodieq; extat corpus ejus, licèt ornamentis suis spoliatum, & appellatur Templum D. Mariæ rotundæ; hoc inter pulcherrima Operum Plinius recenset admirandæ Architecturæ exemplum absolutissimum.

Pantomimus. vid. *Mimus.*

Parasiti Apollinis, vid. *Apollinares ludi.*

Parcæ, sorores lanificæ, ut appellantur à Martiale, sic dictæ, vel per Antiphrasin, quòd *minimè parcant*, vel quod ad vitæ usq; terminum fato præstitutum *parcant*. Tres antiquitas Parcas numerabat, quarum prima *Clotho*, colum tenebat, *Lachesis*, filia trahebat, *Atropos*, ea rumpebat. Antiqua Parcarum nomina: *Nona*, *Decima*, *Morta.*

Parma, rotunda erat è ligno coriô superinductô, tripedalem habuit dimēsionem; Eadem pænè fuit *pelta*, Thracia armatura, nisi quod fortasse haud undiquaque rotunda.

Parricida initiò dictus, qui qualemcunq; hominem occidisset; postea verò is, qui Parentibus aut propinquis mortē attulisset. Hujus criminis damnatus culeo insutus

 cum

cum cane, gallo gallinaceo, viperâ & simiâ, in mare aut profluentem jactabatur.

Parricidium dicebantur Idus Martiæ, quia C. Julius Cæsar in curiâ Pompeji à Bruto Cassio, cæterisque Conjuratis, eo die viginti tribus vulneribus confossus & interfectus est. Inimici autem Cæsaris eundem *Natalem Urbis* dixére.

Patagium, aurea chlamys, quæ pretiosis vestibus superindui solebat. Festus, *Patagium*, inquit, *est*, *quod ad summam tunicam assui solet*, *quæ ob id Patagiata dicitur*. Scaliger: *Patagium assuebatur vestibus mulierum*, *ut clavus virorum.*

Patera, poculi genus latum ac patens, quo in publicis conviviis & sacrificiis antiquitùs utebantur; hinc diminutivum *patella*, vas picatum, sacrificiis aptum, à quâ Plauto Dii minores *Patellarii* dicuntur.

Patibulum, vulgò Furca appellatur, notũ supplicium. Patibuli minor pœna, quàm crucis: Patibulum enim appensos statim exanimat, crux affixos diu excruciat.

Patricius. Romulus genere, virtute, opibus florentes, *Patricios* & *Patres* dixit, & ortis ex his idem nomen mansit; inferioris fortunæ & conditionis homines *Plebejos*. Illi

Illi ſacra curabant, Magiſtratum gerebant. Rempublicam adminiſtrabant: Hi agrum colebant, pecora paſcebant, &c. Illos Præco convocabat ſuo quemque appellans nomine; hos miniſtri cornibus bubulis contrahebant: mutato verò Reip. ſtatu multa ornamenta Plebeiis cum Patriciis fuêre communia. Patricii & Plebeii opponebantur, ut apud Heb. בני איש & בני ארם filii viri & filii hominis; apud Græcos ἐξαίρετοι & οἱ τυχόντες.

Patricii majorum gentium, dicti ſunt ducenti Senatores, à Romulo primùm *lecti* eorúmq; progenies. *Minorum gentium*, à Tarquinio Priſco ex plebeiis in Patriciorum ordinem primum allecti, & deinde Patrum numero adſcripti; *Patres Conſcripti* à Bruto & Val. Publicolâ poſt pulſos urbe Reges in Senatum allecti.

Patronus & Cliens. Romulus cuiq; Plebeio optionem dedit ex Patriciis eligendi Patronum, quem vellet, qui de jure reſponderet, tam abſentis, quàm præſentis curam gereret, ipſum in privatis publicíſq; negotiis defenderet. Fas non erat, ut alter alterum accuſaret, adverſum teſtimonium diceret, alióve pacto læderet; cujus crimi-

 nis

nis convictum cuivis licebat, ut Diti sacrum, interficere. Coloniæ etiam & sociæ Civitates Patronos ex civibus Romanis, quoscunque vellent, eligebant. Et maxima laus erat Nobilium, Clientes habere quàm plurimos. Ingens certamen erat utrisq; , ut Clientes nullum Patronis negarent ministerium, & Patroni nullo corrupti pretio, Clientes ope suâ nunquam destituerent. Patroni ab Oratoribus differebant: illi enim in caussis tantùm agendis occupabantur; hi è foro aliquãdo excedebant in rostra, concionem habituri ad populum, aut in Senatum sententiam dicturi, interdum encomia, nænias aliaque argumenta jucunda magis, quàm seria tractabant. Oratores ad exteras gentes obibant Legationes, in quibus modò bellum indicebant, aut res repetebant, & vocabantur *Feciales*, aut veniam orabant pacemq; exposcebant. Ita Æneas apud Virgil. l. 7. Æn. pacem à Latino Rege petiturus,

—— Delectos ordine ab omni
Centum Oratores augusta ad mœnia Regis
Ire jubet.

Vid. Franc. Pollet. Hist. For. Rom. l. 2. c. 6.

Pavor & Pallor, Dii, quibus Tullius Hostilius,

ſtilius, cum Fidenatibus pugnaturus, fana vovit. Sed & Febrim & alia Numina, ne obeſſent, néve aliquid afferrent incommodi, Romani habuêre. Athenienſes *Contumeliæ* & *Impudicitiæ* aras ſacrârunt, ut contumelias & probra averterent. Lacedæmonii *morti, timori aliiſq; affectibus* Templa dicârunt.

Pax. Templum Pacis Romæ fuit magnificentiſſimum à Veſpaſiano conſtructum, in quo vaſa Templi Hieroſolymitani repoſita fuiſſe ferunt. Templa Romæ fuerunt quadringenta, viginti quatuor, pleraque ex his magnifica & aliter atque aliter ſtructa vel inſtructa. At de hoc Pacis Templo Herodianus: *Maximum & pulcherrimum omnium in Urbe operum, ditiſſimum item ornamentis auri & argenti excultum: Omnia in hoc Templum collata, ob quæ homines videndi cupiditate anteà per totum orbem vagabantur. Conflagravit ſub Commodo, malo ſanè augurio, ut tunc Romani haud vanè interpretabantur periiſſe ſibi Pacem. HÆC LIPSIUS.* Simulachrum Pacis effingebatur cum ſpicis, olivâ, lauro, roſâ, aut etiam Caduceo.

Peculatus, furtum pecuniæ publicæ. *Pecu-*

lator, qui furtum tale commisit. Nomen accepit à *pecu*; quia ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium & triginta boum. Peculatus principiò Romæ capitalis non fuit, neque capitis diminutione, sed pecuniariâ pœnâ notatus fuit, ut tertiâ parte amplius, quàm in suos usus convertisset, Peculator solveret. Damnato autem de peculatu, vel quanti lis erat æstimata, solvendum erat, vel in vinculis, dum solveret, miserè vivendum.

Pedarius Senator. vid. *Senator*.

Pegmata, machinæ quædam ligneæ, quibus utebantur in Theatris & Arenis. In his pegmatis varia notabantur inventa & ingeniorum lusus: hæc enim pegmata ex se surgebant, tabulata tacitè in sublime crescebant, mox eadem subsidebant, interdum subitâ ruinâ dehiscebant, sive tota pegmata, sive homines, qui impositi.

Penates, Dii Præsides & custodes, sic dicti, quod *per eos penitus spiremus*, vel à *penu*, quô nomine significatur omne id, quô homines vescuntur. Metonymicè pro *Domo*.

Penula, vestis, quam supra tunicam accipimus

pimus pluviæ arcendæ gratiâ; virorum & mulierum communis fuit.

Perduellio. vid. *Majestas.*

Petaurista, qui petauri instar in aëre pendet modò se deorsum dejiciens, modò in altum subjiciens, qui flexu corporis multa variáq; edit schemata. *Petaurum* est tabella seu pertica parieti affixa, ad quam vespere columbæ & gallinæ se recipiunt, ut pernoctent. Matth. Martin.

Phaleræ, ornamenta, quæ equorum frontibus, maxillis, pectoribus addebantur. Hæ donabantur equiti, ut phiala vel armilla pediti.

Phaselus. vid. *Navis.*

Phiditia, apud Spartanos convivia publica, ad quæ quisq; de suo symbolam conferens, parcè satis ac frugaliter cœnabat, ex legis præscripto.

Pietas. Pietatis vox latè patet, ejusque nomine officia comprehenduntur, quæ Deo, Patriæ Parentibus, optimè meritis debemus. Ædem pietati eo loco Romani consecrârunt, quô mulier quædam Matrem carceri inclusam, ut fame necaretur, lacte suo clàm aluit. Val.Max.lib.5.c.4.

Pileus, est capitis tegumentum laneum, sic dictus,

dictus, vel quòd ex *pilis* fieret, vel quòd capitis *pilos* tegeret. Pileus manumiſſionis & libertatis inſigne fuiſſe ſuprà diximus, Nobilitatis item apud Græcos ſymbolum, apud Romanos Sacerdotii. *Pileati* etiam fuêre Lares, foci cuſtodes. Pilei viatorii dicti *petaſi*, unde *Petaſati* vocati tabellarii à Cicerone & Plauto. Lipſius primæ claſſis Antiq. putat, Romanos aperto ſemper fuiſſe capite, & ſolùm quinque temporibus aperto, nempe Ludis, Saturnalibus, Peregrinatione, Militiâ atque Sacris. Deos certè capitibus opertis Romani adibant & venerabantur. Quærit Plutarch. in Problem. X. cur Deos Romani velato capite adorent, & hominibus obviàm facti caput detegant? cujus conſuetudinis hanc inter alias rationem affert, quod nim. coram potentioribus caput nudent non augendi hōnoris eorum gratiâ, ſed ut eos invidiâ potius liberent oſtendántque, eos non poſcere ſibi eoſdem cum Diis honores, neque ferre aut gratum habere, eodem ſe, quò Deos, modo coli. Joſ. Laurent. l. 1. Polym. Diſſert.

Pilumnus & *Picumnus*, Dii Fratres, quorum ille modum pinſendi frumenti oſtendit,

dit, hic agri ſtercorandi uſum invenit, ob id *Sterquilinus* dictus.

Piſtrinum, locus, in quo farina molebatur: antiquitus enim ante inventum molarum uſum in *pila* frumenta comminuebantur (Pilæ erant vaſa concava, in quibus antiqui ſiccata frumenta pinſebant) poſtea *Piſtrini* nomen & illi loco manſit, in quo molis ſervorum jumentorúmque operâ circumactis comminuuntur. In ea ſervi ob commiſſa ſcelera tradi ſolebant.

Plagæ, grande linteum tegmen, quod nunc torale vel lectuariam ſindonem dicimus, quarum deminutivum *plagulæ*.

Planipedes. vid. *Mimus*.

Plebei Ludi ſunt, quos exactis Regibus pro libertate plebis fecerunt Romani, aut pro reconciliatione plebis poſt ſeceſſionẽ in montem ſacrum. Ediderunt hos ludos Ædiles Plebis, qui & Epulum dederunt.

Plebiſcitum. vid. *Jus*.

Pluteus. vid. *Machina*.

Pluto, qui & *Orcus*, Inferorum Deus, Jovis frater, à *divitiis* ſic dictus, quæ è terræ viſceribus eruuntur. Idem *Dis*, ut 6. Æn, dicitur :

—*ſemper patet atri janua Ditis.*

quod

quod *minimè dives* ſit, vel quod *terrena vis omnis* ipſi dicata ſit. *Summanus*, quaſi *ſummus Manium*.

Pocula. Eorum genera varia, præcipua tria: *Sextans*, quo temperati & valetudinarii; *Deunx*, quo intemperati & bibaces; *Triens*, quo pleriq; in quotidiano victu utebãtur. In convivio paulò hilariore à parvis calicibus inchoantes in capaciores deſinebant, à ſummo ad imum bibebant. Solenne in hoc erat, ut Divo alicui libarent, hoc eſt, ex patera leviter vini aliquid defunderent vel in menſam, vel in terram, quandoque in honorem amici aut amicæ tot cyathos educebant, quot literæ in ipſius eſſent nomine, Unde Martialis :

Nævia ſex cyathis, ſeptem Juſtina bibatur.

Verborum formula hæc erat : *Benè nos, benè vos, benè te, benè me, benè noſtram etiam Stephanium*; *bibe, ſi bibis*. Plaut. in Sticho. Poculorum materia diverſis temporibus varia fuit. 1. Pocula fuêre *fictilia*, potiſſimùm ex terra Samiâ, quibus pauperes ditéſque uſi ſunt, ea etiam in ſacris adhibita. Auſon, *E*pigr. 8.

Fama eſt fictilibus cœnâſſe Agathoclea Regem
Atq; abacum Samio ſæpe oneráſſe luto.

2, *Fo-*

2. *Fagina* vèl *Oleagina*, heroicis temporibus, Ovid. 3. Fast.

Terra rubens Crater, pocula Fagus erat.

Virgil. Ecl. 3. *pocula ponam fagina.*

3. *Pocula è bovinis cornibus* facta, unde τὸ κεράσαι, quod est aquæ vinum permiscere, & craterem, quasi κερατῆρα, ἀπὸ τοῦ κέρατος nonnulli dictum putant. Nonnus in Dionys.

καὶ δέπας ἀγκύλον εἶχε βοὸς κέρας.

Et poculum curvum habuit bovis cornu.

4. *Vitrea.* Vitrum enim in deliciis olim non spernendis. Mart. l. 1. Epigr.

Basse bibis vitro,

Ideoque nepotibus præsertim in usu. Vitrum hoc nostro multò erat lentius, ut flecti plicaríque posset, si qua fides Plinio habenda. Tale vitrum, quod terræ vi summâ allisum, illæsum infractúmque mansit, Tiberio Principi ab Artifice oblatum ferunt, quem ille necari præcepit, ne, si hoc artificium innotesceret, aurum & argentum vilescerent. Conf. Plin. libr. 36. c. 26.

5. *Crystallina*, tam prodigiosi pretii, ut aurum gemmásq; superarent. Hinc Vedius, Pollio, cum apud eum cœnaret Augustus & unus è servis Crystallinum fregisset, eum

eum ad mortem rapi juſſit, nec vulgari morte periturum, murænis eum objici juſſit; at puer è manibus evaſit, & ad pedes Cæſaris accidit, nihil aliud petiturus, quàm ut aliter periret, nec eſca fieret; motus autem novitate crudelitatis Cæſar, & illum mitti & cryſtallina omnia coram ſe frangi mandavit, Sen. l. 3. de Ira c. 40.

6. *Murrhina*, luxurioſis, nepotum conviviis adhibita, è murrha facta, lapidis genere cum odoris præſtantia commendabili, tùm colorum varietate inſigni. Juven. Sat. 6. X. 156.

Grandia tolluntur cryſtallina, maxima rurſus Murrhina.

7. *Electrina*, Magnatibus in pretio.

8. *Argentea*, Et continentiores quidem argentum purum, nullíſq; emblematis cælatum habere gaudebant; nepotes verò totos quandoque cenſus profundebant in mirabiles ſculpturas.

Juven. Sat. 10.

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte atque ingreſſus gladium contúmq; timebis.

9. *Aurea*, eáque ſæpe gemmis diſtincta pretioſiſſimis. Juven. Sat. 10.

—Nulla aconita bibuntur *Fictili-*

Fictilibus, tunc illa time, cum pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Cælabantur etiam aurea pocula. Virgil. l. 1. Æn.

— Cælatáque in auro
Fortia facta Patrum.

Vasa autem auro solido facta admixtísque gemmis decorata vocabant *Chrysendeta.*

10. *Ossa* capitis humani barbaris quibusdam gentibus pro poculis fuerunt, maximè hostis à se occisi cranio vel bovis corio tecto, vel inaurato pro poculo Scythæ aliæq; feræ gentes utebantur. Ita Alboinus, Longobardorum Rex primus in Italia, Regis à se prælio cæsi filiam Rosimundam uxorem duxerat, ex soceri vero calvâ, more gentis, poculum fecerat, quo in solennioribus epulis usus, vino gravior aliquando Rosimundam coëgerat, ut eadem calvariâ biberet, adjiciens: *Propina Patri*; Ea verò indignitatem hanc & contumeliam ulta est, Juvene quodam in ejus necem impulso pactione nuptiarum. Pulchrè Seneca, luxuriæ hostis acerrimus, Ep 119. *Natura hoc unum jubet, sitim extingui, utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an manus concava, nihil refert.* Hæc & alia scitu

ſcitu digna lectúque jucunda de poculis habet Th. Dempſt. in Paralip. ad l. 5. Antiq. Roſin. cap. 30. In conviviis legitimis ſacra pocula tria fuiſſe legimus: Primum Διὸς σωτῆρος, Jovis Soſpitatoris, quod poculum fuiſſe temperatum alii contendunt, ídque boni ominis & valetudinis gratiâ, ut meminiſſent mortales, ſe hoc modo vinum bibentes ſervatum iri. Alterum poculum dictum ἀγαθοῦ δαίμονος, ubi alii intelligunt *bonum genium*, alii *Bacchum*, lætitiæ datorem, alii *bonam fortunam.* Tertium dixêre ἑρμοῦ *Mercurii*, ſomni præſidis, quod & alii vocârunt παυσίλυπον, eò quòd curas abigeret. Joſ. Laur. lib. 2. Polym. Diſſ. 19.

Pœna. Pœnarum octo erant genera 1. *Damnum* ſive *mulcta*, pœna pecuniaria; Primis temporibus in ovibus & bobus conſtitit. Suprema fuit duarum ovium & triginta boum; minima ovis unius.

2. *Vincula*, quo nomine complexi ſunt *compedes*, quibus pedes irretiri ſolebant; *pedicas*, quibus pedes vinciebantur; *manicas* quibus manus; *catenas*, *nervos*, *ferreum vinculum*, quo pedes impediuntur; quanquam *Plautus* eo etiam cervices vinciri ait;

ait; *Boias*, quæ tam ligneæ, quam ferreæ erant. Scaliger ait propriè esse collare; *Carcerem*, quem Ancus Rex primus ad coërcendos homines ædificavit. Custodia autem reorum duplex fuit, *Carcer* & *privata domus*. Ante confessionem in liberas custodias reos tradere consueverunt. *Liberæ* autem *custodiæ* dicebantur, cum apud Magistratus domi, aut apud privatos ponebantur custodiendi. Post confessionem in vincula publica conjiciebantur. Partes carceris, Tullianum & Robur. *Tullianum* à Tullo Rege est additum, in quo jussu Triumviri capitalis per carnificem peracta est strangulatio, quæ laqueo fiebat. *Robur* locus erat in carcere; unde præcipitabatur maleficorum genus, quod ante arcis robustis includebatur. Custos carceris dictus est *Commentariensis*, qui Triumviro capitali, cujus summa carceris & animadversionis cura fuit, parebat.

3. *Verbera*, virgis & fustibus inflicta sunt. Virgis usi sunt Magistratus, cum expeditis fascibus Lictores animadverterunt in terga; præcessit autem verberatio ultimum mortis supplicium. *Fustigatio* in castris adhibebatur, de qua suo loco.

4. *Talio*, ſimilitudo vindictæ eſt, ut talia quis patiatur, qualia fecit, ut & in lege divinâ ſcriptum eſt, oculum pro oculo, dentem pro dente.

5. *Ignominia*, fuit infamia, quæ jus munerum honorúmque civilium fermè ademit.

6. *Exilium*, illud intellexerunt, cum aquâ & igni interdixerunt. Exilium non nominabatur in irrogatione pœnæ, ſed aquæ & ignis interdictio, quam neceſſariò ſequebatur exilium: neq; enim ſine aquæ & ignis uſu quiſquam in Urbe eſſe poterat. *Exilium*, inquit Cicero, *non eſſe ſupplicium, ſed perfugium portúmq; ſupplicii: nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, ſolum vertunt, i. e. locum & ſedem mutant.* Exilii autem duo fuerunt genera, unum *voluntarium*, ſi reus ante latam à Judicibus ſententiam in exilium abiret, ut legis pœnam vitaret: alterum *Legitimum*, cum reus non verbo quidem, re tamen ipſa in exilium mittebatur, dum ei tectô, aquâ & igni interdicebatur. *Relegati* dicti ſunt, quibus ignominiæ aut pœnæ cauſâ neceſſe fuit ab Urbe abeſſe lege aut edicto Magiſtratûs.

7. *Servitus*, quæ pœna propoſita fuit iis qui

qui nomen ſuum in Cenſum non detuliſſent, aut citati nomen in militiam non dediſſent.

8. *Mors*, quam attulerunt aut ſecuri percutiendo, aut arbori infelici ſuſpendendo, i.e. in crucem agendo, aut de ſaxo Tarpeio, aut de Robore præcipitando, aut culeo iuſutum in profluentem proiiciendo, aut laqueo gulam frangendo. Interdum etiam contumeliæ cauſâ cadavera impacto unco in Tiberim, aut ad ſcalas gemonias trahebantur. Hæc pœnarum genera in duo nomina diviſerunt, *Mulctam* & *Caput*; unde judicia alia *Capitalia* fuerunt, quibus exilium, ſervitus, mors irrogabatur: *Non capitalia* de cæteris pœnarum generibus. Habitus ſtatúſq; hominis ad mortem damnati peti poteſt ex Suetonio, qui ita de Vitellio Imp. de ſumma dejecto: *Religatis poſt terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veſte diſciſſâ ſeminudus in forum tractus eſt inter magna rerum & verborum ludibria, per totum Viæ ſacræ ſpatium reductâ comâ capite, ceu Noxii ſolent, atque etiam mento mucrone gladii ſubjecto, ut viſendam præberet faciem, neve ſubmitteret.* Etiam hodie cæſaries reorum ab ipſo

carnifice ante ſupplicium detondetur, ne ſylva capillorũ, quæ ferè in carceris ſqualore alitur & creſcit, aciem gladii retundat, aut alioquin officiat in animadverſiõe.

Pœnæ militares. Hæ duplices fuerunt: *Leniores* & *Acerbiores*. *Lenis* animadverſio fuit, quæ ignominiam tantùm inuſſit. Ignominia ea multiplex erat.

1. Cum hordeum pro tritico dabatur, ut indigni viderentur militum cibo.

2. Cum ſtipendium ſubtrahebatur, qui *milites ære diruti* dicebantur, & æs reſignatum militi dicebatur cum ob delictum, ne ſtipendium ei daretur, in tabulas erat relatum, atque ita puniebatur miles infrequens, qui abeſſet aut abfuiſſet à ſignis.

3. Cum extra caſtrũ aut vallum miles tendere jubebatur, interdum & ſine tentoriis.

4. Diſcinctum & turpi habitu proſtitui, ut parũ viro dignũ. Inprimis detractio calcei nota erat infamiæ ignominiæq; militaris.

5. Cum haſtam dare jubebatur, quæ vocabatur Cenſio haſtaria.

6. Cum ſtans cibum potúmq; capere cogebatur, quod de cœna intelliges: nam in prandio uſitatum ſtare.

7. Cum foſſam fodere inſpectante exercitu cogebatur.

8. Cum

8. Cum ignominiæ cauſſâ militi *venam ſolvi* & *ſanguinem mitti* jubebant, quæ ſanguinis miſſio aliàs malè ſanis ſolet eſſe remedio.

9. Mutare militiam, quod erat ab honeſtiore genere in humilius transſcribi.

Gravior animadverſio erat *Fuſtigatio*, cum Tribunus ipſe condemnatum leviter tangebat, & quaſi ſigno dato reliquæ multitudini militari objiciebat, quo facto omnes, qui in caſtris erant, ferientes, alius fuſtibus, alius lapidibus in ipſis caſtrorũ Principiis hominem occidebant. Ita puniebantur, qui vigilias aut circuitiones neglexiſſent, furto aliquid è caſtris abſtuliſſent; falſum teſtimonium dixiſſent; aut ſi qui falſò ſtrenuum aliquod factum ſuum honoris præmiique cauſſà ad Tribunos retuliſſent; qui ter ob eandem culpam mulctati fuiſſent; qui in præſidio aut ſtatione poſiti per metum deſeruiſſent locum, aut arma in diſcrimine abjeciſſent; qui à Græcis ῥιψάσπιδες dicti, erant infames. Hæc Pœna dicta *fuſtuarium*. Quod ſi plures peccaſſent & manipuli aliquot locum deſeruiſſent, fiebat *Decimatio* quâ decimus quiſque ſorte ad ſupplicium legebatur, interdum & *Vi-*

cesimatio adhibita, imò & *Centesimatio*. Quandoque qui deliquerat, sub furcâ diu cæsus virgis, Sestertio nummo veniebat; alii præterea securi percussi (in securis locum sub Impp. successit gladius) alii in crucem sublati sunt.

Poëtæ. Poëtæ nomen olim venerandum, quia temperantiæ omniumque Virtutum magistri dicti, ποιεῖν & ποιηταί. Vid. Cic. in Orat. pro Arch. Coronâ erant redimiti Poëtæ versus scripturi aut recitaturi, ut & Sacerdotes & Oratores. Hor. l. 2. ep. 1.

Fronde comas vincti scribunt & carmina dictant,

Corona illa Poëtarum erat ex *hedera lauro* vel *myrto*. Poëtæ autem & inculti & diobolares, ut & ludorum actores, si artis suæ specimen infeliciter darent, lapideo imbre petebantur, quæ dicebatur *lapidatio theatralis*. Contrà felices ac culti sertis ac floribus fondibusq; decorabantur, quam Græci φυλλοβολίαν id est, florum & frondium sparsionem dicebant. Erant & Poëtarum certamina, in quibus victus coronam sibi detractam vincenti donabat, quo alludit Flaccus l. 1. Sat. ult. de se & Lucilio, quem carpserat, loquens:

—— *Neque ego illi detrahere ausim*
Hærentem capiti multâ cum laude coronã.
Hæc enim pœna erat ignavi Poëtæ. Jos. Laur. l. 2. Polym. Diss. 45.

Politia, hominis civilis, qui Rempubl. administrat, vitæ ratio: aut, Politia est ordinatio Reipubl. secundum quam alii præsunt, alii parent. Ejus species sunt *Monarchia* sive *Regnum*, cum unus ad communem utilitatem imperat, ei opponitur *Tyrannis*. *Aristocratia*, cum Optimates ad communem utilitatem imperant, ei opponitur *Oligarchia*. *Democratia*, cum populus ad communem utilitatem imperat, ei opponitur *Ochlocratia*. *Democratia* Romæ viguisse videtur, quanquam aliis *mixtum* Imperii Romani statum dicere placet; quæ omnia fusius & accuratius tradunt & exponunt Politici.

Pollinctores. vid. *Funus*.

Pollux. vid. *Castor*.

Pomærium, alii *Pomerium* scribunt, quasi *post murum*, quem prisci *mærum* dixerunt. Locus fuit tam intra, quam extra Urbis murum, quem antiqui in condendis Urbibus auguratò consecrârunt, neque in eo ullum ædificium fieri passi fuerunt;

quando igitur Roma amplior facta est, Pomœrium prolatum est.

Pomona, Dea, quæ pomis præerat.

Pons in Comitiis. vid. *Comitia Centuriata.*

Pontifex. Pontifices sacris præerant, vel à *ponte*, quia *pons Sublicius* in Tiberi primùm ab his factus & sæpe restitutus; vel à *posse & facere*, quod possint facere i. e. sacrificare; vel Pontifex dictus, quasi *pontem* vel *iter aliis faciens.* Sanè debebat supra mundi fluenta pontèm facere Sacerdos populo transituro in cœlestem Chananæam. Penes hos summum *jus* erat de sacris judicandi, neq; ipsi ulli potestati erant obnoxii. Hi lautissimè vivebant; unde *Pontificum cœnæ* dicuntur lautæ & opiparæ. Dividebantnr in *Majores* & *Minores*: & summus eorum *Pontifex Maximus* vocabatur, qui maximarum rerum, quæ ad sacra tam privata, quam publica pertinebant, judex erat.

Popæ, Sacerdotum ministri, qui succincti & laureati & ad ilia usque nudi victimas ligabant, & ad aras adductas feriebant.

Populares. vid. *Optimates.*

Portorium, vectigal fuit, quod ex importatione & exportatione rerum venalium capiebatur:

piebatur: *Scriptura*, quod ex pactione paſcuorum publicorum: *Decima*, quod ex agris, ſi qui decimam aut quâvis aliam partẽ darent. Ab ea Publicani *Decumani* dicti, qui hoc vectigal certâ pecuniâ redemerunt.

Portumnus, vel ut alii malunt, *Portunnus*, *Palæmon* aliàs & *Melicerta* dictus, Deus marinus, qui portubus præeſſe credebatur.

Potina, Dea, quæ potionem miniſtrabat infanti.

Potitii & *Pinarii*, antiquiſſimi Sacerdotes Herculis, qui ſacris ſuis præfecit duas has familias, certos à ſe ritus edoctas. *Potitii* ſacra peragebant, *Pinarii* miniſtrabant. Plaut. in Bacchid. Act. 1. Sc. 2. *Quem ego ſapere nimio cenſui, plus quàm Thalem, idem ſtultior es barbaro Potitio.* Scilicet ſimplicitas eſt antiquitatis, unde Græci ἀρχαίους vocant ſtolidos.

Præciæ, dicebantur miniſtri Flaminum, qui ab iiſdem præmittebantur, ut denunciarent Opificibus, ut manus abſtinerent ab opere, ne, ſi Sacerdos opus facientem vidiſſet, ſacra polluerentur.

Præcidanea porca, dicebatur, quæ priuſquam novas fruges præciderent, Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo juſta non feciſſet

fecisset i. e. glebam non injecisset. Aliàs *præcidaneæ hostiæ* erant, quæ ante solennia sacrificia pridiè cædebantur.

Præco. Præconum usus in civitate varius fuit. In auctionibus ad hastam stabant & oblata pretia nunciabant. In concionibus audientiam faciebant. In Comitiis Magistratuum Tribus ad ineunda suffragia citabant, & eos, qui designati erant, renunciabant. In legibus ferendis subjiciente Scribâ leges populo recitabant. In Judiciis Judices, Reos, Accusatores & Testes citabant. *Præco* & *Accensus* sic differebant, quod ille in Comitiis, concione aut judiciis Magistratus voluntatem altâ voce recitabat; hic verò homines privatos ad Magistratum accersebat.

Præfectus Urbis, duplex fuit: *Extraordinarius* sub Regibus & Consulibus, qui, antequam Prætor est creatus, absente Magistratu summum in Urbe imperium habuit. Talis etiam Præfectus Urbis deligebatur Latinarum causa Urbe profectis consulibus. *Ordinarius*, quem Mœcenatis concilio Augustus instituit, qui urbi præfuit & causas eas, quibus competeret provocatio, capitalésque omnes, paucis exceptis, in Urbe

be & circa eam dijudicavit.

Præfectus Ærarii, ab Augusto constitutus, qui ærario militari, unde stipendia militi subministrabantur, præerat.

Præfectus Prætorio, qui militibus præerat, quos Imperator in sui custodiam elegerat. Horum Præfectorum maxima fuit auctoritas, è quibus etiam Imperatores interdum creati sunt. Moris erat, ut Imperator Præfecto Prætorio lecto cingulum cum gladio daret; unde nota vox Trajani, cum cingulum & ensem Præfecto donaret: *Ensem cape, eòque si rectè & è Republ. imperavero, pro me, sin minus, in me utere.*

Præfectus frumenti populo dividendi ab Augusto institutus, cum benevolentiæ captandæ ergò frequenter populo, maximè in annonæ difficultatibus, frumentum distribueret.

Præfectus Vigilum, qui de incendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus cognoscebat, per totam noctem vigilabat & calceatus oberrabat, admonens inquilinos, ne ipsorum negligentiâ incendia orirentur, interdum eum, qui ignem negligentiùs habuerat, fustibus castigabat. Vigilibus Tribuni

buni præerant, Tribunus ſuperior Præfectus Vigilum.

Præfectus annonæ, Magiſtratus Extraordinarius, cujus munus erat videre, ne plebs annonæ caritate laboraret, ut pondere etiã juſto ac mũdiciâ debitâ panis vænire t.

Præfectus ſive *Tribunus Celerum*, qui Equitibus præerat, & ſecundum à Rege locum tenebat, *Celeres* erant trecenti ex nobiliſſimis familiis delecti juvenes, qui circa Regem erant, ipſum haſtati per Urbem ſectabantur, juſſi miniſteria exſequebantur, in militiâ *anteſignani*, qui primi pugnam inirent & poſtremi ſe reciperent. Celeres dicti vel à *celeritate miniſterii*, vel *à Duce ſuo*. Germãi eos appellare poſſẽt die Petſchierer.

Præfectus Eqaitũ, qvi equitũ alæ præerat.

Præfectus Legionis, cujus Tribuni & Centuriones cæterique milites præcepta obſervabant, qui & abſente Legato poteſtatem maximam habebat.

Præfectus Sociûm, qui auxiliis id eſt, copiis Sociorum præpoſitus erat.

Præfectus caſtrorum, ad quem caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio pertinebat. Hic, ne qua tormentorum genera deeſſent, utque ægri contubernales probè tractarentur, procurabat.

Præfectus fabrûm, qui fabris ferraris, tignariis, carpentariis, cærerisque artificibus, qui exercitum sequebantur, præerat.

Præfectura. Præfecturarum conditio durissima fuit: si qua enim Civitas fidem datam fefellisset, in potestatem redacta in Præfecturæ formam referebatur, & quotannis in eam Præfectus mittebatur, qui eam administraret ac jus diceret. Præter Præfecturas, Colonias & Municipia, erant Fœderatæ Civitates, quæ aliquid ex fœdere populo Romano debebant; in cæteris liberæ erant, suamque Rempubl. suas leges, & Magistratus habebant.

Præfericulum, vas æneum sine ansa patens, quod præferre in sacrificiis solebant.

Præfica, mulier in funeris deductione ad lamentandum & laudandum mortuum conducta, quæ & cæteris in funus prodeuntibus modum plangendi dabat.

Præmia militaria vel *Minora* erant, vel *Majora*. Minora 1. *munera militaria*, Centurionatus. Decurionatus, Præfecturæ.

2. *Cohortis Prætoriæ communio.*

3. *Stipendii auctio.*

4. *Armillæ* ex auro, quibus strenui milites ab Imperatore donabantur.

5. *Ha-*

5. *Hasta pura*, quòd sine ferro esset, ut argentum purum, cui nihil insculptum, & vestis pura, cui nihil è purpura attextum. Eadem *Donatica* dicta, quòd Romani ea fortes viros donarent.

6. *Phaleræ*, de quibus supra.

7. *Monilia*, torques, cornicula.

8. *Pecunia*, quæ ante Triumphum ab Imperatore militibus distribui solebat. Majōra erant *Coronæ*, de quibus suo loco.

Prærogativa Centuria. vid. *Comitia.*

Præsul. vid. *Salii.*

Prætextatus. vid. *Toga.*

Prætor. Prætores primùm Consules appellati, quod *præirent* aut *præessent*, postea hi dicti sunt, qui jus dixerunt. Initiò duo tantùm fuêre Prætores, *Urbanus*, qui civibus: *Peregrinus*, qui peregrinis jus dixit: ille *Major* & honoratior erat; hic *Minor*. Insignia Prætorum prætexta, sella curulis, lictores sex cum fascibus, ministri, nempe *Scribæ*, qui actiones in tabulas referrent: *Accensi*, qui citarent & horam esse tertiam aut meridiem monerent. *Lictores*, qui populum coërcebant aut summovebant. Insignia propria erant *hasta* & *gladius*. Post sex constituti sunt Prætores; Urbanus,

Peregrinus de privatis caufis egerunt, reliqui quatuor judicia pûblica exercuerunt, unus de repetundis, alter de ambitu, tertius de Majeftate, quartus de peculatu. Sulla octo Prætores creavit. Cæfar decem: Auguftus duodecim. Prætores triftem & capitalem fententiam laturi, triftem etiam induebant tunicam, prætexta pofita, quæ lætitiam præ fe ferre videbatur: condemnabat itaque Prætor reum in toga fordidiore aut pullâ, quam *togam perverfam* Seneca vocat l. 1. c. 16. de Ira. *Sunt, qui putant Prætorem floridiorem togæ prætextæ partem intus convertiſſe & hanc togam perverfam eſſe dictam.*

Prætorium. vid. *Caſtrametatio.*

Prævaricatio. Reo abfoluto duo judicia contra accufatorem inftituebantur, *Calumniæ* & *Prævaricationis*: Hujus, fi cum defenfore collufiffet, & vera crimina occultaffet: prævaricari enim eft vera crimina abfcondere; Ejus pœna infamiæ notatio.

Prandium, olim idem erat, quod *Jentaculum*, poftea verò diftinctum ita, ut jentaculum fumeretur paulo ante prandium. Dicebatur *prandium*, quafi πρὸ ἔνδιον, quod meridie fumeretur. Prifci prandebant

parcè,

parcè, cœnabant largiùs. Erat & *prandium adventorium*, uti & cœna, quæ advenientibus præbebatur. Plautus passim: *Advenienti quid tibi cœnæ dabitur*? Græcis Heroibus Doctorum nonnulli tribuunt tres τροφὰς, Sub auroram ἄριστον sub meridiem δεῖπνον, sub vesperam δόρπον. Sunt, qui quater illos comedisse asserunt: ἀκράτισμα, ἄριστον, ἑσπέρισμα, δεῖπνον. *Acratisma* dicitur à vino non diluto: quod panem mero intinctum mane comederent. Vid. Athen. lib. 5. & Plut. in Sympos.

Priapus, Deus impurus, hortorum custos. Virgil. Ecl. 7. *Custos es pauperis horti.*

Princeps juventutis. Quos Imperatores ex filiis, nepotibus, aut aliis sanguine junctis, in quibus præclaram indolem deprehendebant, imperio destinârunt, *Principes Juventutis*, *Cæsares & Cæsares Nobilissimi* dicebantur, & tum Cæsaris appellatio non familiæ, sed dignitatis erat.

Princeps Senatus. vid. *Senatus.*

Principium, quæ Curia appellata sit, vid. *Comitium.*

Proconsul (nonnulli scribunt *Proconsule*) qui proximo post Consulatum in Urbe gestum anno in Provinciam Consularem

profectus

profectus, eam pro Consule gubernabat. Lege verò Semproniâ constitutum fuit, ut antequam novi Consules & Prætores designarentur, duæ provinciæ Consulares; & sex aut plures,po numero Prætorum, Prætoriæ,à Senatu futuris Consulibus & Prætoribus decernerentur, quas illi designati sortirentur aut inter se compararent, ita, ut finito annuo Magistratu Urbano in eas proficiscerentur. Iturus in provinciā SCto ornatus, viatico instruebatur, annulus ei aureus de publico dabatur, vestes, vasa, vehicula, muli, tabernacula, & id genus alia. Urbe egressurus in Capitolium ascendebat, & votis pro Repub, nuncupatis, ut & Paludamento, Lictoribus, duodecim cum fascibus & securibus, cæterisq; Imperii insignibus assumptis, rectâ ad portam Urbis ibat, atque ita Amicis prosequentibus ac benè ominantibus iter ingrediebatur. Provinciale autem Munus duplex erat: *Potestas & Imperium. Potestas*,facultas fuït cognoscendi, eáq; in Jurisdictione potissimùm versata est, quando Proconsul vel intra Prætorium & in cubiculo querelas Provincialium audivit: quæque ibi transigebantur, ferè per diplomata annulo obsi-

gnata perficiebantur; vel in Basilica & in Tribunali publicè jus dixit, conventu sive foro in aliquam civitatem indicto. *Imperium*, fuit facultas Exercitui imperandi bellúmq; gerendi. Præter hos Proconsules dicti sunt 1. quibus ultra legitimum & annuum tempus Magistratus prorogatus fuit. 2. qui ex privatis in provincias vel ad bellum gerendum missi sunt. 3. qui Monarchiâ constitutâ à Senatu in Provincias, populo à Principe attributas, missi sunt.

Proletarius. Proletarii cives à munere officióq; *prolis edendæ* appellati sunt, quod cum re familiari parvâ minùs possent Rempubl. juvare, sobolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent. In genere etiam *Proletarii cives* dicebantur, qui in plebe tenuissimi erant.

Promulgatio. vid. *Lex.*

Promulsis. vid. *Cœna*

Proprætor. Proprætores initio appellati sunt Prætores Provinciales, qui imperio prorogato in Provinciis ultra legitimum tempus manserunt: deinde & hi, qui Præturâ in Urbe gestâ sub finem anni in Provincias profecti sunt, eísq; præfuerunt. Imperium eorum & potestas eadem fuit, quæ

Pro-

Proconsulum, nisi quod sex tantùm Lictoribus usi sunt, unde ἑξαπέλεκεις dicti.

Proscenium. vid. *Scena.*

Proserpina. vid. *Ceres.*

Protervia. vid. *Analecta.*

Proteus, Ægypti Rex justissimus, ob merita sua in Deorum marinorum numerum relatus, cumq; mos fuerit Ægyptiis Regibus, tú ad decorem & ornatum, tum ad stuporem aspicientibus injiciendum, aut leonis, aut tauri, aut draconis priorem partem in capite ferre, insignia Principatus, inde nata est fabula, *Protea in varias se formas vertere solitum.* De eo Virg. l. 4. Geor. v. 407.

Fiet enim subitò sus horridus, atraq; tigris
Squamosúsq; draco, & fulvâ cervice leæna:
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.

Horatius:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

Hinc Proverbium natum Πρωτέως ποικιλώτερος, Proteo mutabilior, de homine vafro & versipelli.

Provincia, armis debellata regio, quæ vectigalia populo Romano pendebat, in quam regendam aut Prætores ex Prætura,

quam in Urbe gesserant, aut Consules ex Consulatu mittebantur; Civitates tamen in provinciis non uno modo tractatæ sunt, sed aliæ fuerunt *Vectigales*, quibus vectigal aliquod impositum est; aliæ *Immunes*, quibus nullum; aliæ servitute, aliæ libertate pro meritis affectæ.

Psecas, Psecades ancillæ ornandis crinibus præfectæ, ἀπὸ τοῦ ψεκάζειν, quod est *guttatim defluere, irrorare:* erant enim in usu fœminis ornatrices quædam puellæ, quæ capita adornarent, crines disponerent, dispositos aquâ rarâ spargerent, Dempst. lib. 5. Paralip. an Antiq. Rosin. c. 35.

Pudicitia, Dea culta fuit, eáque duobus nominibus, *Patricia* & *Plebeia*, illius ædem ingredi non licebat, nisi iis, quæ semel nupsissent; in hujus ara nulla, nisi spectatæ pudicitiæ matrona, quæque uni viro nupta fuisset, sacrificandi jus habebat.

Pullarius, qui pullorum curam gerebat, è quorum pastu Augures auguria captabant: Si enim pulli caveâ emissi ad oblatam escam mox prosilirent, & avidè vescerentur, faustum id habebatur; sin minus, infaustum. P. Claudius bello Punico primo navale prælium commissurus, cum Pullarius nunciasset,

nunciasset, caveâ non exire pullos ad pastum, eos in mare abjici jussit, dicens: *quia esse nolunt, bibant.* Sed classem tempestate amisit. Val. Max. l. 1. c. 4.

Pulpitum. vid. *Scena.*

Puticuli, locus Romæ extra portam Exquilinam, in quem damnatorum projecta corpora justâ privabantur sepulturâ, quæ erat pœna Scelestorum: *Puticuli* dicti, quod projecta ibi corpora *putescerent.*

Pyra, est lignorum congeries ad cremandum mortuum extructa. *Rogus* cum ardere cœpit. *Bustum* jam exustum vocatur, quasi *benè ustum*, inquit Servius.

Q.

QVadruplator. Quadruplatores ante Cæsarum tempora dicti, qui ad vexandos Reos præmio ducebantur, improbámque voluptatem ex aliena calamitate capiebant, sese satiantes civium suorum sanguine, & oculos pascentes Reorum sordibus. Talis Cassius Severus apud Fabium lib. XI. *Dii boni*, inquit, *vivo &*, *quo me vivere juvet, Asprenatem Reum video.* Iidem Quadruplatores, qui postea *Delatores* dicti, Græcis *Sycophantæ*; & hi in præmium accusationis quartam partem bonorum damnati

confequebantur. Franc Pollet. l. 4. Hift. For Rom. c. 2.

Quatuorviri, viarum curandarum, qui viis tàm intra, quàm extra Urbem muniendis aut fternendis præerant.

Quæfitor, Judex quæftionis, aut Prætor rerum capitalium. Quæftores enim five Quæfitores Parricidii aut rerum capitalium creari folebant rerum capitalium quærendarum cauffâ: cum enim de capite civis Romani injuffu populi Magiftratus jus dicere non poffet, Dictator, Conful, Prætor aliúfve de crimine publico quærere jubebatur, qui juffus erat, is *Quæfitor* dicebatur. Ita Minoëm cum Æaco & Rhadamantho Judicem ad inferos defcendentium Quæfitorem Poëtæ vocant. Virgil. 6. Æn.

Quæfitor Minos urnam movet:

eò quod in admiffa crimina eorum, qui in morte ad inferos demigrant, inquirat, pœnas irroget æquas fontibus, & animas virorum virtute illuftrium in homines remigrare jubeat, truculentorum verò in Urfos, fallacium in vulpes, prædonum in lupos, ebriofорum in porcos, loquacium in pifces, arrogantium, qui quafi nubes, & inania captant, in alites; quo de dogmate

aut

aut potius delirio Pythagoræ, animarum transmigrationem fingentis, vid. Claudian. l. 2. contra Ruffin.

Quæstio, Quæstiones fuerunt testimonia servorū vi tormentorū expressa. Servi autē contra Dominos torqueri non poterant, exceptâ caussâ Incestus & Conjurationis.

Quæstor. Quæstores Urbani vel *ærarii* duo erant, qui curam gerebant ærarii & vectigalium, pecuniam erogabant & in tabulas accepti & expensi referebant, prædam divendebant, signa militaria custodiebant, Legatos excipiebant. Quæstura primus erat & infimus Magistratus Urbanus, qui ante annum ætatis XXVII. non petebatur. Posterioribus temporibus *Quæstor Palatii* constitutus est, qui easdem partes gessit, qus hodiè Cancellarius.

Quæstores Provinciales, qui unà cum Proconsulibus & Proprætoribus in provincias ibant, & pecuniā publicam curabant, & inde stipendia & viaticum Legatis, Cohorti Prætoriæ, & exercitui suppeditabant; vectigalem etiam pecuniam ex re frumentaria & ex portoriis exigebant, & Romam in ærarium referebant.

Quæstorium in castris. vid. *Castrametatio.*

Quies, quæ quietem faceret, ædem Romæ habuit.

Quinquatrus & *Quinquatria*, Minervæ festum die XIX. Martii celebrandum. Erant etiam & Quinquatrus (seu Quinquatres) quas vocârunt Minores Idibus Juniis habitæ, ut Ovid Fast. lib, 6. v. 651.

Et jam Quinquatrus jubeor narrare Minores
Nunc ades ô cœptis Flava Minerva meis.

Quinquatria dicuntur vel à numero *quinq; dierum*, quibus celebrantur, vel quod quinto post Idus Martias die celebrata sint: primo die fiebant sacrificia, secundo, tertio & quarto gladiatorum edebantur spectacula, quinto Urbis fiebat Lustratio.

Quinquertium, Græce πένταθλον, quod ex quinq; certaminum generibus constabat, *cursu, disco, saltu, lucta, pugilatu*. Qui quinq; his certandi generibus congrediebatur, *Petathlus*, qui in his omnibus vicerat *Pancratiastes* appellabatur.

Quinque viri cis & uls Tiberim Magistratuum vicarii, qui vespertino tempore Magistratu fungerentur.

Quinqueviri ut & *Triumviri mensarii*, quorum creandorum causa fuit fœneratorum improbitas, & æris alieni plebis Romanæ magnitudo. *Quiri-*

Quirinalis mons Romæ, olim *Agon*, post *Caballus* dictus, nomen habet vel à *Curibus* Sabinorum, vel à *Quirino* cujus in eo templum erat.

Quirinus, Romulus dictus, vel à *Curibus*, Sabinorum oppido, vel ab hasta, quam gestabat: hasta enim Sabinis *Quiris* dicitur. A *Quirino* Romani *Quirites* videntur appellati. Ovid. 2. Fast.

Proxima lux vacua est, at tertia dicta Quirino
(Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.)
Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis,
Bellicus à telo venit in astra Deus.
Sive suo Regi nomen posuere Quirites,
Seu, quia Romanis junxerat ille Cures.

De apotheosi Romuli ita Florus l. 1. C. 1. *Romulus cum aliquando concionem haberet, repentè è conspectu ablatus est; discerptum aliqui à Senatu ob asperius ingenium putant: Julius autem Proculus processit in medium, juratò affirmans visum à se Romulum augustiore formâ, quam fuisset, mandare præterea, ut se pro Numine acciperent, Quirinum in cœlo vocari placitum Diis, &c.*

R.

RAlla, vestimenti genus à *raritate* sic dictum. Plautus tunicam rallam opponit tunicæ

tunicæ spissæ. Act. 2. Sc. 2. Epid. Ralla, tunica pellucida, spissa, densioris materiæ, quæ totum corpus obtegeret, & à frigoris injuria tueretur. Ralla illa etiam vitrea dicta, ut spissa, gravis & crassa. Th. Dempst. l. 5. ad Antiq. Rosin. c. 31.

Recuperatores, Judices à Prætore dati in privatis controversiis, apud quos possessionem rei amissæ vel per injuriam extortæ reposcimus: concepta enim actionis intentione, litigatores aut Judicem, aut Recuperatores, aut judicium postulabant, pro naturâ actionis. Judex sive Arbiter postulabatur hac formulâ: *Judicem arbitrúmve postulo, uti des in diem tertium sive perendinum.* In arbitrio autem Prætoris erat positum dare aut non dare; si daret, dabat, qui salvâ lege dari possent: quidam enim lege impediebantur, ne Judices essent, quidam naturâ, quidam moribus. *Naturâ* surdus & mutus, furiosus, impubes, quia judicio carent. *Lege*, qui Senatu motus est. *Moribus*, fæminæ & servi, non quod judicio careant, sed quod lege receptum sit, ut civilibus officiis non fungantur. Prætor Judicem dabat hâc formulâ: *Esto Judex, & si pateat* i. e. manifestum sit, *rem ita esse pronuncia.*

Regi

Regifugium, festum erat die 24. Februarii institutum, quo die Rex Tarquinius Româ fugerat.

Regio. Regiones dicti sunt Majores Urbis partes, *Vici* minores. Romulus Urbem in tres partes distribuit, quas *Tribus* dixit; Augustus in quatuordecim Regiones.

Relegatio. *Relegati sunt*, ut ait Festus, *quibus ignominiæ aut pœnæ causa necesse est ab Urbe Româ aliôve loco abesse lege, Senatusq; consulto aut edicto Magistratuum*. *Deportatio* erat, cum in Insulam aliquis relegabatur, unde egredi ei non licebat, Vid. Barn. Brisson. l. 16, de verb. significat.

Repetundæ, pecuniæ dictæ sunt, quas Cives aut Socii contra leges exactas acceptásve à Migistratibus judicio repetebant. Crimen illud primis temporibus capitale non fuit, posteà autem avaritiâ Magistratuum crescente capitale factum est.

Repotia. vid. *Nuptiæ*.

Repudium. vid. *Divortium*.

Res, fuere variæ. *Sacræ*, quæ per Pontifices Deo consecratæ sunt, ut aræ, templa. *Sanctæ*, quæ ut inviolatæ essent, pœnâ propositâ cautum erat, ut Urbis mœnia & portæ. *Religiosæ*, loca, in quæ illati mortui fuerunt.

runt. *Publicæ*, quæ vel omnium hominu
communes ſunt, ut aër, mare; vel omniu
Urbis alicujus civium, ut fora, baſilicæ. *R*
mancipi vocârunt prædia tam ruſtica
quam urbana, ſervos etiam & quadrupe
des, quæ collo aut dorſo domarentur, u
boves, mulos. *Nec mancipi* cæteræ res ſu
appellatæ.

Reſtitutio in integrum. Quia fieri pote
rat, ut aliquis in actione vel recuſanda, ve
accipiendâ multis modis laberetur, po
ſententiam ſemel latam damnato dabatu
poteſtas litis retractandæ, eáq; dicebatu
Reſtitutio in integrum.

Reticulum, muliebre tegmen capitis, qu
capilli continentur: ita etiam dicebatur fa
ſcia lanea vel linea ad formam retis fact
quâ faciei admovebant, ne agnoſcerentu

Reus, quis dicatur, conſtat. Cum nom
ejus apud Prætorem detulerat accuſator
poſtulabat, ut reciperetur i. e. in tabul
inter reos referretur, recepto Rei nomi
Prætor certam diem, quâ accuſator & Re
ad judicium adeſſent, conſtituebat, is di
in aliis legibus decimus, in aliis triceſim
fuit. His rebus actis reus veſtem mutavi
nempe albâ togâ depoſitâ, atram indui
ba

barbam capillúmque promisit, squalorem contraxit, patronos conquisivit. Ita ipse Tullius, cum tristis illa abitio immineret, circumibat & populo supplicabat, cum quo vestem mutabat universus Ordo Equestris, quemque ad viginti millia hominum habitu atrato sequebantur. Vestis illa lugubris in Bibliis *Sacci* nomine venit, non quidem frumentis & rebus aridis aliis transvehendis idonei, sed שַׂק Hebræis præter alia est vestitus vilis, asper, sordidus, durus, laneus aut cannabinus, quo, exutis aut lavatis vestibus splendidioribus, loco interulæ corpus operiebatur, vel lumbi constringebantur. Sumebatur autem vel 1. ob grandem imminentem calamitatem, vel 2. ob peccati pœnitentiam, vel 3. ob institutam pœnæ deprecationem. Vestem etiam in gravi luctu scindere ceremonia vetus erat, quâ prisci illi homines cor suum scindi testabantur; ita vestem scidêre Jacob, Ezechias, Caiphas, Paulus, Barnabas, alii. Virgil. l. 12. Æn. v. 609. de Latino Rege.

— It scissâ veste Latinus
Conjugis attonitus fatis urbisq; ruina
Canitiē immundo perfusam pulvere turpans.

Dil-

Dilherr. in Dial. Philol. 1. Præterea Reus humili dicendi genere usus est.Cic.l.2. de Orat. *Non semper fortis Oratio quæritur, sed sæpe placida, submissa, lenis, quæ maximè commendat Reos.* *Reus* respectu Actoris dicitur, collatus ad Patronum *Cliens*, ante ingressum *litis Consultor*. Reus *locuples* accipitur pro instructo omni genere defensionum & quasi invicto. *Diuturnus*, cujus nomen serâ abolitione deletur ex albo. *Incolumis*, qui caussam dicturus in jus non ciatur. Idem *Integer*, *Intentatus*, *Indemnatus*, *Indefensus*, *Inauditus*. Totum illud tempus,quo inter Reos receptus aliquis erat usq; dum morte, vel aliâ ratione eximeretur, *Reatus* dicebatur,&Rei dicebantur pendere. Franc. Pollet.l.4.Hist. For. Rom. c. 6. Rei absoluti sinistrum pedem Regibus aut Imperatoribus gratias agentes osculabantur. Sen. l. 2. de Benef. c. 12. *Cæsar dedit vitam Pompilio Penno, si dat qui non aufert, deinde absoluto & agenti gratias, porrexit osculandum sinistrum pedem.* Qui excusant eum,negant insolentiæ caussa factum, ajunt socculum auratum, imo aurum margaritis distinctum ostendere voluisse.In fine cap. subjungit;Invenit al-

qui

quid infra genua, quo libertatem detruderet,(ad genua enim devolvebantur supplices)non hoc est Remp.calcare? Si qui ære alieno obruti solvendo non essent,in agris eorum defixas columnas esse legimus, in quibus descripta erat debiti magnitudo & debitoris nomen, idque eo fine factitatum,ut ne quis postea ei imprudens fœnus locaret.

Rex, qui inter ordinarios Magistratus principem locum tenet. Respubl. Romana primùm à Regibus gubernata est.Officium Regis curare sacra, leges & jura custodire,de gravioribus causis decernere, leviores Senatui permittere, cogere Senatum, convocare populum. Insignia ejus hæc erant: incedebat togâ purpureâ ornatus, judicium exercens in sellâ curuli sedebat, circa se ad custodiam corporis trecentos habebat juvenes validissimos, *Celeres* nuncupatos;*Lictores* duodecim ei præferebant fasciculos virgarum,intra quas obligata securis erat,sic ut ferrum in summo fasce extaret, quo ipso indicatum est iram Magistratus non debere in proclivi esse & solutam. Virgæ autem & secures prælatæ sunt, ut cum vitiorum alia sanabilia sint,alia insanabilia,

ſanabilia, virgis corigerentur, qui emendari poſſent; ſecuribus amputarentur, qui immedicabiles. *Rege* mortuo Senatus *Interreges* creabat, qui optimum virum *Regem* eligerent, qui tum Senatu populóque conſentiente, ſi auſpicia addicerent, imperium aſſumebat.

Rex ſacrorum ſive *Rex ſacrificulus*, qui publica quædam ſacra olim per *Reges* factitata obibat. Huic non licebat opus videre feriis; unde per Præconem denunciabat, ne quid tale ageretur. Ad eundem certâ die ibant Virgines Veſtales, & dicebant *Vigelas ne Rex? Vigila.*

Rhea ſive *Tellus*, uxor Saturni, *Ops* dicta, quod opera fiat melior, vel quod opem ferat alimenta miniſtrando: *Magna mater*, Mater, quod plurima, Magna, quod cibum pariat. Eadem eſt *Mater Deûm*. *Cybele* à Cybello Phrygiæ monte, in quo à feris enutrita fertur. *Idæa* mater, *Berecynthia*, *Peſſinuntia*, ab Ida & Berecyntho montibus, & Peſſinunte oppido Phrygiæ. Hanc *Romam* transferre oraculis Sibyllinis *Romani* juſſi ſunt; miſſis igitur Legatis, Sacrum Lapidem, quem Matrem Deûm incolæ nuncupabant, acceperunt, cúmq; Vir optimus

hó

hoſpitio Deam excipere juberetur, Senatus id muneris Scipioni Naſicæ delegavit. Atym amâſſe ſcribitur, quo ſublato in furorem acta eſt, ejus Sacerdotes Corybantes, qui furiis correpti diſcurrebant ſaltantes & cymbala pulſantes.

Rica & ricula, certum veli genus, quo mulieres Romanæ capita velabāt. *Ricæ*, inquit Feſtus, *vocantur palliola ad uſū capitis facta.*

Ricinus & *ricinum* veſtis antiquiſſima quadrata à *rejiciendo* dicta, quia dimidiam ejus partem retrorſum jaciebant.

Robigus, Deus à *robigine* vel *rubigine* ita dictus, quod à ſegetibus rubiginem avertere crederetur.

Rubigalia, feriæ die 25. Aprilis inſtitutæ Robigo, ne rubigo arbores & frumenta corrumperet.

Robur, vid. *Pæna.*

Rogus. vid. *Pyra.*

Roma, caput orbis terrarum (Liv.l.1.) à Romulo & Remo, gemellis fratribus ex Marte, ut ferunt, & Rhea Sylvia natis condita. Urbi à ſuo nomen impoſuiſſe Romulum veroſimile eſt, & quidem ex Ennio conſtat, inter Fratres grave diſſidium fuiſſe, uter Urbi nomen daret. Ennius ita:

Certabant, Urbem Remámne Romámve
vocarent.

Non desunt tamen,qui à lectâ Arcadum manu Urbem structam appellatámq; putant, à robore primùm quidem ῥώμη, deinde *Valentiam*. Vid. Thom. Dempst. Paralip.in Ros.Antiq.Hieronymus, allegante Lipsio, ita de Roma: *Roma aut fortitudinis nomen apud Græcos est, aut sublimitatis apud Hebræos.* רום est altum esse,exaltari, רום altitudo, addi poterat tertium ex nostrâ linguâ petitum, Rom quasi Rhum, Apud Orientales etiam Indos *Rumes* appellantur milites boni & fortes, quales certè Romani. Servius Comment. in Ecl. 1. ait: *Roma ante Romulum fuit: Politianus triplici olim nomine Urbem Romanam insignitam fuisse refert, & vulgato Romam, arcano Amaryllida, sacro & rituali Florentiam sive Anthusam appellatam.* Urbis pomœrio septem montes inclusi fuêre. Virg.6.Æn.

Septémq; una sibi muro circumdabit arces.

Ob quod Prudentius in Romano:

– cum puer Mavortius
Fundaret arcem septicollem Romulus.

Hodie magnâ sui parte in ruinis jacet; unde Poëta:

Qui

Qui miſeranda videt veteris veſtigia Romæ,
Ille poteſt meritò dicere, Roma fuit.

De Roma veteri verè Martialis:

Terrarum Dea gentiúmq; Roma,
Cui par eſt nihil & nihil ſecundum.

Urbium illa Princeps. Horat. od. 3. l. 4. Virgil. Ecl. 1.

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit Urbes,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Habuit & Domina Urbs, ut loquitur Lipſius, ſuum Templum. O inſaniam! ædificiis & inanimato corpori non vitam ſolùm attribuêre, ſed & Numen. Sed fecerũt. Inventio & adulatio à Græcis Aſiaticis eſt, apud quos Smyrnæi primi Templum Urbis Romæ ſtatuerunt, nec defuerunt, qui ſequerentur exemplum, non alio fine, niſi ut propitiam ſibi non Urbem, ſed Urbis incolas & Rectores haberent. Hadrianus Imp. in ipſa etiam Româ Romæ templum extruxit, quod videtur fuiſſe ad radices montis Palatini, circa aut in Comitio. Notandum inſuper, quod apud Scriptores propriè Urbs de Roma, ἄςυ de Athenis, πόλις de Alexandria dicatur. Urbis etiam

nomine cives interdum veniunt, ut in illo Virgil. l. 2. Æn.

Invadunt Urbem somno vinoq; sepultam.

Romani ludi, qui & *Magni* & *Circenses* & *Consaulia* dicuntur, à Regibus primùm instituti sunt in honorem Consi, sive Neptuni Equestris, qui conciliorum secretorum Deus putabatur. Pugiles & equi in his certabant, in Circo Maximo, inter Aventinum & Palatinum montes, cujus pavimentum erat ex chrysocolla, longitudo trium stadiorum cum dimidio, latitudo quatuor jugerum. Ludi hi initiò fuerunt Circenses, postea etiam Scenici.

Rorarii, militis erant levis armaturæ, qui primi prælium committebant, sic dicti, quod ut ante imbrem ferè rorare solet, sic illi ante gravem pugnam prodirent.

Roscius. vid. *Histrio*.

Rostra, templum in foro ex Antiatium navium rostris adornatum. In rostris ferebantur leges, agebantar causæ & conciones habebantur.

Rudis, virga seu gladius è ligno, aut etiam è ferro, sed hebes. Duplex fuit: Lanistarum & tyronum. Lanistæ Rudis, quâ secerni cognoscíq; potuit, è ferula fuit, quâ novitio-

ſios gladiatores aberrantes cædebat. Rudis ad gymnaſia diverſa ab hac & gladii formâ, fortaſſe etiam ponderoſior. Gladiatores quoq; Veterani, cum à pugnandi neceſſitate eximebantur, libertatem adepti, rude donabantur, & Herculi arma conſecrabant, tanquam Deo, Athletarum præſidi, cujus & ara erat in Amphitheatro. Illud innuit Horat. l. 1. ep: 1.

Spectatum ſatis, & donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterū antiquo me includere ludo,
Non eadem eſt ætas, non mens, Vejanius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.

Rumina, Dea, quæ mammam, quam veteres dixêre *rumam*, parvulo immulgebat.

S.

SAcellum. Sacella, loca Diis ſacrata ſine tecto.

Sacerdotes fœminæ bonæ Deæ, èrant Matronæ, quæ operabantur ſacris Faunæ ſive Fatuæ, quibus nominibus Bona Dea veniebat. Ea cum tantæ fuerit pudicitiæ, ut nullus eam præter maritum, mas viderit, ab ejus ſacris omnes mares arcebantur.

Sacramentum. vid. *Militia.*

Sacratæ leges quibus ſancitũ erat, ut ſi quis adverſus eas feciſſet, ſacer alicui Deorum eſſet: Talis erat Lex Junia de Tribunis plebis: *Ne quis Tribunum virgis cædito, néve lædi jubeto, ne occidito, néve occidi jubeto; qui adverſus ea fecerit, ſacer eſto, bonáq; ejus Cereri ſacra ſunto, eúmq; occidere jus fáſq; eſto.*

Sacres porci, qui puri erant ad ſacrificium jam ab ubere depulſi; quod contingebat die à partu decimo.

Sacrificium, dicitur victima, & quæcunq; in ara cremantur aut ponuntur.

Sacrificandi ritus. Victimâ ad aram adductâ Sacerdos manu aram ſtans prehendebat, & preces fundebat, initio facto à Jano & Veſtâ, per quos ad cæteros Deos aditum patere opinio erat; ne quid autem verborum prætериretur, aut præpoſterè recitaretur, de ſcripto præibat aliquis, & alius cuſtos erat, qui attenderet ſedulo; tum alius præſentes linguis favere jubebat, tibicen item canebat, ne quid infauſtum audiretur. Hinc Sacerdos fruges aut molam ſalſam cum thure maſculo in caput victimæ deponebat, qui ritus vocabatur *Immolatio.* Deinde vinum aſpergebatur, quod antea ex ſimpuvio ligneo aut fictili leviter deli-

delibabat, & aſtantibus guſtandum offerebat, ut pariter libarent, quæ erat *Libatio.* Tum Setas inter cornua victimæ manu evulſas, tanquam prima libamina projiciebat in ignem, & ad ortum converſus cultrum à fronte victimæ ad tergum ducebat, & tandem victimam Diis ita dedicatam miniſtros jugulare jubebat, qui *Cultrarii*, *Victimarii*, *Popæ* & *Agones* vcabantur; alii admotis vaſculis cruorem excipiebant, alii victimam excoriabant & abluebant, alii ignem accendebant. Perpurgatâ victimâ *Haruſpex* ſive *Flamen* cultro ferreo viſcera rimabatur, & explorabat, an perlitatum foret; inſpectis extis, quæ manu contrectare nefas erat, partes certas deciſas Sacerdos aræ impoſitas comburebat; cum conflagraverat, quod Diis tributum erat, ad epulas ipſi & convivia revertebantur, Diis laudes canebant, pulſatis cymbalis choreas agebant. Suæ autem ſingulis Diis victimæ erant deputatæ, Superis *albæ* & *impares*, inferis *nigræ* & *pares* mactabantur. Jovi bove candido litabatur. Neptuno, Marti, Apollini tauro, ariete, verre. Cereri lacte, vino, favis, porcâ. Cybeli porcâ, Æſculapio capris & gallinis. Laribus gallo.

Soli & Marti equo. Junoni agnâ. Veneri Columbâ. Dianæ cervâ. Pani & Minervæ caprâ, &c.

Sacrum, *Sacrosanctum*, *Sanctum* & *Religiosum* differunt, Sacrum est alicui Deo dicatum, non à privatis, sed publico Civitatis instituto ; ita ædes, ara, lucus, signum, quorum ad consecrationem Civitas consensit, *Sacra* dicuntur. *Sacrosanctum*, inquit Festus, dicitur, *quod jurejurando interposito est institutum*, si quis id violasset, ut morte pœnas penderet, ut sunt Tribuni plebis & Ædiles ejusdem Ordinis. Sacrosancta sunt tam inanimata, quàm animata: nam & fœdus à Cicerone sacrosanctum dicitur, at sacra tantùm arbitror inanimata esse: homo enim sacer non dicitur, nisi quem impunè licet occidere. *Sancta* propriè divina sunt, humana verò sacra & sacrosancta, homines autem non verè, sed similitudine bonitatis & sancti & divini vocantur, ita Dii sancti, nec iidem sacri aut sacrosancti. *Religiosum* quinq; modis accipitur: nam id nominis convenit & loco, ubi piè colitur; & delubro & rei, quæ colitur; & signo & homini, qui colit; & tempori, unde dies religiosi, quibus, nisi quod necesse

necesse est, nefas habetur facere, & actioni, unde religiosum dicimus die nefasto apud Prætorem lege agere. Sepulchra religiosa dici possunt, sacra non possunt. Hæc & plura Manut. de Quæsitis per Epist. l. 1.

Sagmina. vid. *Fecialis.*

Sagum, vestimentum militare, quod armis superinduebatur, unde ut Toga pro pace, sic *Sagum* pro *bello* usurpatur.

Salarium, antiquitùs id dicebatur, quod dabatur pro victu, in quo principem locum sali tribuebat. Sic *Vasarium*, Pecunia, quæ pro vasis, i. e. pro utensilibus attribuebatur ex ærario Magistratibus in Provincias proficiscentibus. *Honorarium vinum*, quod Regibus & potentibus honoris gratiâ offertur. *Hordearium*, quod Equiti pro hordeo ad alendum equum dabatur. *Uxorium* deniq; pœna, quæ publicè exigebatur ab iis, qui uxores non haberent. Anton. Mur. l. 12. Var. Lect. c. 5.

Salii, Sacerdotes Martis antiquissimi, qui *Ancilia*, de quibus suo loco, custodiebant, & certo tempore saltantes per urbem discurrebant, *Salii* à *saliendo* dicti, *Palatini*, quia in Palatio Martis sacra celebrabant. Illis qui præerat, *Magister Saliorum* & *Præsul* dicebatur; unde Lucilius: *Præ-*

Præsul ut amptruat, inde & volgu redamp- truat olli.

Carmina Saliaria erant omnium antiquis- sima, in quibus frequens fiebat mentio *Mamurii, Veturii,* qui Numæ jussu ancilia fabricaverat ad illius, quod cœlo ceciderat, similitudinem.

Saltatio, in sacris & ludis frequens, est facultas quædam, motibus ac gestibus cor- poris artificio quodam numero & ratione factis, imitandi hominum mores, affectus & actiones. Ejus duo erant genera, unum *Vul- gare,* alterum *Theatrale,* cujus species tres numerantur 1. ἐμμέλεια gravis & composita quæ in Tragœdia adhibebatur. 2. Κόρδαξ solutiore licentiâ in Comœdiis adhibita. 3. Σικιννὶς, lasciva in Satyris adhiberi solita. Vid. *Gymnici Ludi.*

Salus, Dea, quam religiosè Romani co- luerunt æde dedicatâ *Ipsa salus,* ait Comi- cus, *servare non potest hanc familiam.*

Salutatores. vid. *Candidatus.*

Sanates, dicti sunt, qui supra, quiq; infra Romam habitaverunt, quia cum defecis- sent à Romanis, brevi post redierunt in gratiam, quasi *sanæ menti restituti*; unde in- telligitur jam lex illa vetus: *Sanatibus idem*

qu

quod forctibus jus esto. Forctibus. i.e, Bonis, & qui nunquā á populo Romano defecerunt.

Sancus, Deus, qui & *Dius Fidius*, à Græcis *Hercules* dictus. Hinc jurandi nata formula: Medius fidius, vel, per Dium fidium, quasi dicatur: Ita me Jovis filius, qui esse putabatur Hercules, adjuvet! quanquam non desunt, qui per Fidium intelligunt *Deum Fidei.*

Saturnus, à *saturando* vel à *satu* dictus, quod stercorationem & agriculturam, cùm à filio Jove regno pulsus ad Janum confugisset, primus Aborigines docuerit. Eo Rege neminem serviisse, omnibus omnia communia fuisse & in beata rerum omnium abundantia mortales vitam exegisse ferunt. Unde Ecl. 4. *Saturnia regna* dicuntur, quæ justitiâ & felicitate florent. Conf. Hes. lib. 1. Oper. & Ovid. lib. 1. Metam. f. 3.

Saturnalia, dies 17. Decembris Saturno sanctus, quo passim clamabatur; Iò, bona Saturnalia! servi usurariam quandam libertatem habebant, & ad Dominicam mensam sedebant, ipsis Dominis praeministrantibus, cum quibus & vestem commutabant. Lips. lib. 1. Saturn. Serm. cap. . Mittebantur etiam Patronis & amicis munera,

munera, *Saturnalitia* appellata. De Convivio Attius.

Exercent epulas læti, famulósque; procurant
Quisque suos.

Apud Græcos mensis erat *Anthesterion* à floribus dictus, & in eo Festa sua servi peragebant, in quibus ipsis ab opere feriatis accumbere licebat; feriis autem exactis ad operas solitas revocabantur hâc formulâ:

Θύραζε Κᾶρες, οὐκ ἔτ' Ἀνθεστήρια.

Foras Cares, non amplius Antheſteria. Conf. Adag. Erasmi.

Satyra, fabula, in qua Tragici Poëtæ Satyros induxerunt, ludendi causa jocandíque, ut spectator inter res tragicas Satyrorum jocis & lusibus delectaretur. Hodie verò quodvis carmen ad carpenda hominum vitia compositum sic dicitur. Nomen habet vel à *Satyris, Diis* impuris & petulantibus, vel à *Satyra lance*, quæ frugum primitiis adimpleta Cereris sacris inferebatur, vel à quodam farciminis genere multis rebus referti, quam *Satyram* Varro vocitat, vel à *Lege Satura*, qua uno rogatu multa simul comprehendebat.

Satyri. vid. *Baachus.*

Scalæ. vid. *Machinæ.*

Scena

Scena. Partes Theatri erant *Scena*, frons theatri, & ea pars, quæ ab uno eius cornu ad alterum cum coöpertura ducebatur: duplex erat, *versatilis* & *ductilis*. Ante usum theatrorum sub frondibus & umbraculis agebant; unde *Scenæ* nomen natum est.

Proscenium, locus ante scenam porrectus, in quo *Pulpitum*, agentium & loquentium locus. Scena erat altior pulpito, pulpitum proscenio. vid. & *Actus.*

Orchestra, apud Romanos locus erat, in quo Senatores considebant spectaturi, apud Græcos saltationes in ea peragebantur, unde illi nomen est. *Cunei* à figura dicebantur sedilium Ordines.

Schola, Locus, in quo tyrocinia literarum exhibita. Auson. in Idyll.

— Graio Schola nomine dicta est,
Justa laboriferis tribuantur ubi otia curis.

Hinc Scholasticus dicitur Tiro, qui primis literarum institutis informatur, in jure etiam Advocati dicti Scholastici. Erant & *Scholæ militares*, quarum frequens apud Vegetium mentio, in quibus tyrones futuræ militiæ præparabantur. Schola etiam locus gladiatoribus exercendis dicatus.

Scorpio. vid. *Tormenta.*

Scrib.

Scriba. Scribæ fuerunt Librarii,qui singulis Magiſtratibus eo nomine apparuerunt,ut rationes publicas in tabulas referrent,&leges actaque omnia præſcriberent, unde Quæſtorii, Ædilitii,Prætorii &c.fuerunt. Scribarum ordinem apud Romanos non admodum honeſtum & gravem fuiſſe conſtat. Iidem Scribæ interdum vocantur Actuarii,Notarii,Exceptores,qui certis notis velociſſimè dictata excipiebant. Hæ notæ, à quibus *Notarii* Latinis dicti, alibi dicuntur *ſigla* vel *ſiglæ* aut *ſingulæ*(ſc. literæ) quibus veteres ταχυγραφίας ἕνεκα utebantur: illud Græcis eſt διὰ σημείων ſcribere, & ipſis σημειογράφοι, qui nobis Notarii. Hanc incredibilem per notas ſcrbendi celeritatem eleganti periphraſi adumbrat Manil. l. 4. Aſtron.

Hic & ſcriptor erit felix,cui litera verbū eſt,
Quiq; notis linguā ſuperet curſumq;loquentis
Excipiat longas nova per compendia voces,

Martial. l. 14. Epigr.

Currant verba licet, manus eſt velocior illis
Nondum lingua, ſuum dextra peregit opus.

Scutum, cui nomen παρὰ τὸ σκῦτος, à loro quia e corio factum. A clypeo formâ differt: quæ enim rotunda, *Clypeos* dixêre

quæ in longum exibant, *ſcuta*; hodie tamen hæc nomina confunduntur. Latitudo ſcuti in gibbâ ſuperficie duorum pedum & ſemis, longitudo pedum quatuor; atque ita totum hominem tegebat leviter ſe inclinantem; exterior ſuperficies corio vituli aut potius bovis tegebatur; extrema curvatura ſeu margo in ſcuto ferreus erat ad ſuſtinendos ictus; media pars ſcuti, quæ protuberat & exſeritur, cum rotundo tumore, *umbo*, ut plurimum è ferro fuit, quãdoque & umbo aureus, & margo argenteus. Scutis etiam varias picturas, formas aut colores ſolebant addere, ut imaginem Delphini, Draconis &c. interdum & nomina vel Imperatorum, vel Centurionum aut etiam ſua ipſorum ſcutis inſcribebant.

Seceſpita, notat cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo rotundo, juncto ad capulum auro argentoque, fixum clavis æneis, quo Flamines, Flaminicæ virgines, & Pontifices ad ſacrificia utebantur, â *ſecando* dicta.

Sectatores. vid. *Candidatus.*

Sectores. vid. *Animadverſio.*

Seculares ludi, monitu Sibyllinorum carminum

minum in honorem Ditis ac Proſerpinæ & aliorum Deorum inſtituti, centeſimo vel centeſimo decimo anno celebrandi per triduum & trinoctium. Præco per univerſam Italiam populum convocabat, & invitabat ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet. *Quindecimviri* ſacris faciendis in Capitolio piamina dividebant populo, quæ erant tæda, ſulphur & bitumen. Varia Diis variis ſacrificia fiebant, & in Templo Apollinis Palatini ter noveni pueri prætextati totidemq; puellæ, patrimi omnes matrimique, Græca Romanâque voce carmina concinebant, quibus imperium ſuum & incolumitatem populi Diis immortalibus commendabant. Lege carmen Seculare Horatii.

Seja, *Segetia*, & *Segeſta*, Dea, ſegetis curam gerebat.

Sementinæ feriæ; pro ſemente celebratæ, cum agricolæ terræ mandârunt ſemina.

Semones, Dii minores, ſic dicti, quaſi *ſemihomones*: antiqui enim hominem dixerunt homonem. vid. *Indigetes Dii*.

Senaculum, Senatorum locus, ubi *Senatus* conſultandi gratiâ habebatur.

Senator. Centum viros ætate & virtute

præſta

præstantes elegit Romulus, quibus rerum urbanarum regimen commisit, eósq; ab ætate *Senatores*, à cura & autoritate *Patres* appellavit: aucto a. civium numero, ipse & Tatius, Sabinorum Dux, ex illustrioribus familiis deligentes centum alios, in Patres coöptarunt & veteribus Senatoribus addiderunt; Tarquinius autem Priscus, populi captans favorem, selectos ex omni plebeiorum numero viros centum spectatæ virtutis & prudentiæ, in Patriciorum primùm ordinem allectos Patrum adjecit numero, quem cum Tarquinius Superbus cædibus & expulsionibus imminuisset, Brutus & Valer. Poplicola Consules primi ex plebe præcipuos in Patriciorum ordinem allegendo suppleverunt. Sulla Senatorum itidem numerum auxit, Cæsare verò Dictatore ad nongentos fuêre Senatores; post ejus necem etiam indignissimi quique per gratiam & præmium allecti, quos vulgus *Orcinos* vocavit. Legebantur Senatores à Regibus, Consulibus, Censoribus diversis temporibus, & in legendis illis habebatur ratio 1. *Generis*, ut ex familiis legerentur, quibus Senatus patebat: patuit enim primùm Patriciis, post etiam plebeiis.

2. *Ordinis*, ut maximè ex equeſtri Ordine, qui dignitate proximus erat, legerentur. 3. *Censûs*, ne ſplendor ampliſſimi Ordinis rei familiaris anguſtiis obſcuraretur. Erat autem Cenſus Senatorius octingenta millia Seſtertiûm, quem Cenſum qui non habebat, legi non poterat, quod ſi, poſteaquam lectus eſſet, cenſum labefactâſſet, Ordinem amittebat. 4. *Ætatis*, de qua, quæ fuerit, dubitatur; eadem fuiſſe videtur cnm Quæſtoria; quæſturæ autem capiundæ annus ætatis viceſimus quintus aut ſeptimus fuiſſe videtur. Inſigne Senatorum *Tunica lati clavi*, quâ ab Equitibus, quos anguſto clavo contentos eſſe decebat, ſunt ſeparati. Quæſtus omnis in Senatore fuit indecorus. *Princeps Senatus* dictus eſt is, qui in lectione Senatus, quæ per Cenſores peracto Cenſu fiebat, primo loco recitabatur, qui honor ferè nemini, niſi Conſulari & Cenſorio tribuebatur. *Senatores Pedarii*, appellati ſunt Equites quidem, qui nondum à Cenſoribus lecti in Senatum, honoribus tamen populi uſi erant, & propterea in Senatum veniebant, & ſententiæ jus habebant: & hi in poſtremis ſcripti ſententias rogati non fuerunt, ſed in eas, quas Principes

cipes dixiſſent, diſceſſerunt: ita Gellius. Alii *Pedarios* appellatos ideo putant, quod ſententiam ſuam non verbis dixerint; ſed in alienam ſententiam pedibus iverint; alii inde, quod, cum Curulem Magiſtratum non geſſiſſent, pedibus in Curiam itaverint, neque Curuli ſellâ, ut cæteri, vecti fuerint. Prima tamen ſententia videtur optima.

Senatus. Totum Senatorum Collegium, ſive Concilium Senatus dictus eſt, cujus poteſtas ſumma erat decernendi de negotiis ad Rempubl. pertinentibus. Omnis itaque Reſpublica in poteſtate Senatus erat, præter Magiſtratuum creationem, Legumlationem, & belli paciſve arbitrium. Senatus more Majorum haberi poterat à Dictatore, Conſulibus, Prætoribus, Tribunis pl. Interrege & Præfecto Urbis. Loca tria Romæ erant, in quibus Senatus habebatur, *Senacula* dicta; cum autem bos locutus eſſe ferebatur, uti aliquoties accidiſſe ſcribit Plinius, Senatus ſub dio haberi ſolebat. Senatus alius *Legitimus*, qui vel lege, vel more certis ſemper diebus habebatur, ut Calendis, Nonis, Idibus: Alius *Indictus*, qui reliquis menſis diebus, qui quidem

Comitiales non erant, Magistratuum vocatu cogebatur.

Senatus consultum. SCta duobus modis fiebant, vel per discessionem, si consentiretur, vel per singulorum sententias exquisitas, si res dubia esset. In Senatus consulto per discessionem faciendo moris fuit, ut is Magistratus, qui de aliqua re ad Senatum referret, diceret; *Qui hoc censetis illuc transite; qui alia omnia, in hanc partem.* Cum autem singulorum sententiæ exquirendæ erant, Consules primùm designati, si adessent aut Principes Senatus sententiam rogabantur. Interrogatus Senator assurgebat & stans dicebat non modo eâ de re, de qua relatum erat, sed de quacunque vellet. Forma sententiæ dicendæ hæc erat: *Quod verba facta sunt de literis,* &c. *eâ de re ita censeo.* Quod si quis duas pluresve res in sententia dicenda complecteretur, postulari poterat à quovis sedente, ut divideretur, id est, de singulis referretur. Non poterat a. fieri SCtum, nisi Senatu frequente, initio centum, post ducentos, tandem quingentos minimùm Senatores adesse oportuit; quod si Senator abesset, neque legitimâ excusatione uteretur, mulcta ei indiceba-

cebatur quæ dum ſolveretur, pignus ab eo capiebatur, quod niſi redimeret, à Quæſtore ærarii vendebatur, pecunia in ærarium relata; id quod erat *cædere* ſive *concidere pignora*. Si autem per Senatus infrequentiam aut ob interceſſionem alicujus Tribuni plebis SCtum perſcribi non poſſet, Auctoritas perſcribebatur, quâ Senatus ſententia nota ac teſtata eſſet. Impedimenta, quo minus fieret SCtum, hæc erant. 1. Si legitimus Senatorum numerus non adeſſet: tum enim cuivis Senatori licebat dicere; *Numera Senatum*. 2. Si dies tolleretur, ſi quis ad ſolis uſq; occaſum orationem produceret: neque enim Senatusconſultum ante exortum & poſt occaſum ſolem ratum fuit. 3. Cum quis Tribunorum pl. moram interponebat: h.e. tempus ſibi ad deliberandum poſtulabat. 4. Si quis eorundem intercederet. Olim Tribunus pl. curiam non intrabat, ſed ante valvas poſitis ſubſelliis decreta Patrum examinabat, ut, ſi quæ ex iis improbaſſet, rata eſſe non ſineret: ſolenni ſuo verbo *Veto* interpoſito. Veteribus itaq; SCtis litera T. ſubſcribebatur, quâ Tribunos pl. illa quoque cenſuiſſe ſignificabatur. vid. *Jun.*

Sentina. vid. *Navis.*

September, Menſis ſic dictus, quod à primo, nempe Martio, ſeptimus eſſet. *Ber* ſyllabica adjectio eſt flexionis ergò, u in October, November. Priſcianus quidem illa eſſe putat ab *imber*, ſed doctioribus id Criticis neutiquam probatur.

Sepulchrum. Sepulchra erant fornices, ſive antra concamerata, in quorum parietibus circumcirca loculi exiſtebant, in quibus ſingulæ pluréſve urnæ cum defunctorum cineribus locatæ fuerunt, exterius clauſæ tabellis marmoreis, in quibus nomina depoſitorum de more erant adſcripta.

Servus. Servis olim variæ deſtinatæ partes in re familiari, alii aquæ hauriendæ præfecti, alii caudicali provinciæ, ædibus purgandis, ornandis lectiſterniis, & hi erant *Mediaſtini. Anagnoſta*, qui lectioni vacabat. *Atrienſis*, qui atrio præerat, ſervus in familiâ primarius. *Oſtiarii* ſervi ſeu janitores, θυρωροὶ, qui januam ſervabant & cuſtodiebant, unde paſſim ſervi fores *conſervas* vocant. Hi janitores plerumq; in catenis erant. Ovidius.

Janitor indignè durâ religate catenâ.

Manumiſſi itaque ſervi catenam Laribus

con-

conſecrabant, ut Gladiatores arma Herculi, pueri togam virilem ſumpturi Penatibus bullam, Virgines nupturæ puppas (ἀγάλματα) Veneri. Ob hanc rem Senecæ hi ſervi *Catenarii*. Inſigne horum virga arundinea, fortè ludibrii cauſſâ, cum illa inanis ſit & fragilis. Ideo eadem in Aſſertoris noſtri pro Rege ſalutati manum tradita myſterium fuit vani fragiliſque ſceptri, ſuper quod gentes prius innitebantur, etſi ab illis carnificibus in ludibrium & contemptum fuerit tradita. Joſ. Laurent. l. 1. Polym. c. 42. *Servi Convivales* erant, qui operam conviviis præſtabant, & 1. erant *Vocatores*. 2. *Obſonatores*, qui in cibis parandis, coquendis, condiendis occupati. 3. *Scopiarii*, à verrendo ſcopis pavimentum. 4. *Lectiſterniatores* à lectis ſternendis & menſis. 5. *Atriarii*, quorum cura ſuppellex. 6. *Dapiferi*, à dapibus ferendis, prægustandis. 7. *Pocillatores*, ſeu ad cyathos, à cyathis fundendis, miſcendis. 8. *Promicondi*, procuratores penoris iidem *Cellarii* dicti. Plautus: *Ego ſum Promuscondus, procurator peni*. 9. *Tricliniarchæ* vel *Archtriclini*, qui toti convivio præſunt ac provident. Cum his ultro

ſe intrudebant paraſiti, Gnathones & hujuſmodi farinæ ſcurræ, umbræ, muſcæ. Ex menſæ miniſtris quidam dicti ad pedes ſervi Circumpedes, Antepedes; hinc ſedere ad pedes alicujus dicebantur viliſſimi. Idem. l. 1. Diſſert. 9.

Sextans. vid. *Pocula.*

Sibylla, fœmina Vates, ſic dicta, quod Dei conſilium & voluntatem mortalibus indicaret. Σιὸς enim Æolicè *Deus* eſt & βουλὴ conſilium. Sibyllæ decem numerantur, è quibus Cumana, nomine Herophile, novem libros ad Tarquinium attulit magno pretio venales, ſex combuſſit; quo de alibi.

Sicarius, à *ſica* dictus, qui ferro aut telo cædem facit. *Sica*, cultellus ferreus recurvus inſtar acinacis Perſici, qui ſinu veſtis occultari poterat, eoq; in proclivi erat nec opinantes confodere, maxime in turbâ.

Sigillaria feſta, quæ indicebant in diem XX. Decembris, cum *ſigilla* arte fictili fingebantur & venalia parabantur, quæ homines pro ſe ac ſuis piaculum Diti Saturno faciebant.

Signa. In re militari ſignorum alia erant *Vocalia*, quæ humanâ voce pronunciabantur, ſicut in vigiliis. Alia *Semivocalia*, quæ per cornua, tubam aut buccinam daban-

tur. *Tuba*, quæ directa eſt, appellatur. *Buccina*, quæ in ſemetipſam æreo circulo flectitur. *Cornu*, quod ex uris agreſtibus argento nexum, arte & ſpiritu temperatum, canentis flatũ emittit auditum. His ſignis exercitus cognoſcebat, an ſtare, progredi, regredi oporteret. Alia *Muta*, ut aquilæ, dracones, vexilla, quæ quocunque ferri jubebat ductor, neceſſe erat ſignum ſuum comitantes milites pergerent. Marius aliis ſignis abolitis Aquilam propriè Legionibus Romanis dicavit. Erat autem *Aquila* aureum aquilæ ſimulacrum haſtæ præpilatæ ſuffixum, quod à milite ferebatur, qui inde *Aquilifer* dictus eſt.

Silatum. vid. *Jentaculum*.

Silentium, In auſpiciis dicebatur, quod omni vitio careret, neq; fauſti quid, neque adverſi portendens.

Silenus. vid. *Bacchus*.

Silicernium. Gr: περίδειπνον, convivium funebre, quod funere deducto ſenibus exhiberi ſolebat, ab eo diſcedentes alii aliis dicebant, *Vale*, veluti ſe amplius non viſuri. Terentius etiam ſenem vocat *Silicernium*, & Feſtus putat eſſe farciminis genus, quo familia in luctu à fletu purgata ſit.

Sim-

Simpulum ſive *Simpuvium*, vas parvum fictile,cyatho ſimile,quo vinum in ſacrificiis libabatur,unde mulieres rebus divinis deditæ *Simpulatrices* dictæ. Juvenalis Sat. 6. verſ. 343. priſtini ſeculi mores collaudans.

Et quis tunc hominum contemptor Numinis, & quis
Simpuvium ridere Numæ,nigrúmq; catinum
Auſus erat?

Siticines, olim appellati tibicines,qui apud ſitos,i.e.vitâ functos & ſepultos canerent.

Soccus vid. *Tragœdia.*

Sodales.vid. *Collegia.*

Sol.Solem Ethnica ſuperſtitio ab Apolline quandoq; disjungit, quandoq; cum eodem conjungit.*Sol* dictus videtur,quod interdiu cæteris ſtellis quaſi diſparentibus *ſolus appareat*. Ampliſſimum templum Soli Heliogabalo, quo nomine Syri Solem appellarunt, Antoninus, cognomine item Heliogabalus, extruxit.

Solitaurilia.vid. *Luſtratio.*

Solium vid. *Thermæ.*

Sonticus morbus, qui ita gravis eſt, ut ſolitas functiones impediat,& rerum neceſſitate in judicio comparandi ſolvat.

Spes, Dea,ædem Romæ habuit.

Sphæristerium, vid. *Thermæ.*

Spolia opima erant, quæ Dux hostium Duci à se occiso, quod rarò accidit, detraxerat; Ea Romulus de Acrone, Cossus Cornelius de Tolumnio & M. Marcellus de Viridomaro Jovi Feretrio suspendit.

Spoliarium, locus in balneis exterior, ubi exuebantur seq; veste exspoliabant: græcè ἀποδυτήριον. Ita & in ludis *Spoliarium* locus, ubi gladiatores vestes & ornamenta ponebant; idem locus receptor vulneratorum cæsorúmq;, quin & eorum, qui sine spe curationis læsi illic interficiebantur.

Sponsalia. vid. *Nuptiæ.*

Sponsio, Sponsionis faciendæ ratio fuit hujusmodi. Petitor eum, unde petebatur, si intentionem aut rationem intentionis suæ inficiaretur, sponsione Sacramenti provocabat, v.g. *quando negas, hunc servum meum esse, Sacramento te quinquagenario provoco, Spondésne quingentos, si meus sit?* id e. si meum esse probavero. Cui reus: *Spondeo si tuus sit:* nam si sponsionem recusasset, litem amisisset. Inde restipulans rogabat: *Ei tu Spondésne quingentos, ni tuus sit, id est, si tuum non esse probavero?* cui Petitor, *Spondeo ni meus sit, &c.*

Sta-

Stadium, locus curſoribus deſtinatus.

Stationes. vid. *Excubiæ.*

Stipulatio, eſt conceptio verborum, quibus is, qui interrogatur daturum facturúmve ſe id, quod interrogatus eſt, promittit. *S*tipulari nihil aliud eſt, quam ſolenni verborum conceptione poſtulare ſibi aliquid promitti ſolenni formulâ promittendi. Active & paſſive ſignificat, dicimus enim: *S*tipulor abs te, i. e. rogo te & rogor à te. *Stipulator* & *promiſſor* opponuntur.

Stola, quâ Græci quodlibet veſtis genus ſignificant, Matronæ Romanæ utebantur, non aliter atque viri tunica. Hinc mulier ſtolata pro locuplete & primaria; togata verò pro plebeia & minoris dignitatis fœminâ uſurpatur. Apud Martialem pudor ſtolatus dicitur, qui honeſtiores matronas maximè decet.

Stragulum vel *ſtragula*, à *ſternendo* dicebatur, quicquid ſubſternebatur. Imprimis opertorium lectorum, ubi & dormiebant & diſcumbebant.

Strena, munera, quæ amici amicis Calendis Januarii unà cum votis offerebant, ſtrenæ vocabantur.

Strenua, vid. *Murcia.*

Stri-

Strigilis, inſtrumentum ex auro, argento, ferro aut pumice, quo priſci in balneis plurimùm uſi ſunt ad fricandum purgandumque corpus.

Stylus ſive *Graphium*, erat inſtrumentum ferreum non abſimile noſtro calamo, anteriùs acutum, retrò verò quaſi planitiem habens, quo olim in ceratis tabulis ſcribere ſoliti, alterius extremitatis obtuſitate delebant, quicquid corrigere libebat, hinc *ſtylum convertere* dicitur, qui ſcripta delet, mutat, corrigit. Horat. *S*at. 10. l. 1, *S*erm.

Sæpe ſtylum vertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus.

Addit Lambinus: *Stylum vertere eſt ſcriptum mutare, inductâ priore ſcripturâ:* natum hoc loquendi genus à veterum conſuetudine, qui ſtylo inverſo i.e. ſuperiore ſtyli parte, quæ erat obtuſior, id quod acumine ſeu acie ſtyli exaratum erat in tabulis ceratis, delebant, & ceram rurſus complanabant. Romani non gladio, aut pugione accincti ingrediebantur, niſi qui militari juramento erant obſtricti & quibus poteſtas erat geſtandi gladium, quod inde gladiatorium jus nominabatur, ſed graphia cum pugillaribus circumferebant.

Subſcriptor. Ex multis accuſatoribus, qui primas egit partes, *Accuſator* eſt dictus, qui ſecundas aut tertias, *Subſcriptor.*

Subſellia. vid. *Tribunal.* Subſelliorum duo genera fuere, unum in quibus ii, qui cauſas agebant, ſive defenderent, ſive accuſarent; alterum, in quibus ipſi Judices conſidebant. De Varrone Cicero: *Verſatus in utriſq; ſubſelliis optimâ & fide & famâ, niſi ſi verſatum Varronem dicit in publicis privatiſq; cauſis, cum in utriſq; fidem & ingenium oſtenderet.* Accuſatorum ſubſellia nota ſunt. Quod ad Judicum ſubſellia attinet, ſcire oportet præfuiſſe *judicio* vel eos, qui Curulem Magiſtratum gererent, ut Prætorem Ædilem. Curulem, vel qui non Curulem, ut Tribunum pl. Ædilem pl. Quæſtorem. Curulis Magiſtratus in Curuli ſella ſedebat, reliqui Judices cum eo cauſam cognoſcentes in ſubſelliis; qui verò Magiſtratum non Curulem gerentes judicabant, ii vel ſedentes in ſubſelliis, vel ſtantes *judicabant.* Tribunal etiam Ædiles Curules non habebant, Prætores habebant. Hæc & plura Manut. de Quæſit. per Epiſt.

Subſidia. vid. *Acies.*

Subucula, veſtis virorum interior, quæ proximè cutem attingebat.

Subura, alii ſcribunt *Suburra* vicus Romæ nobilis & populoſus, unde Juven. Sat. 10. Hannibalis εἰλαρχίαν expreſſurus, eundem ita loquentem introducit:

Actum, inquit, nihil eſt, niſi Pœno milite portas
Frangamus, & mediâ vexillum pono ſuburâ.

In eodem vico tonſorum tabernæ & meretricum diverſoria; hîc etiam venales rure merces exponebantur poma, ficus, olivæ aliáque edulia. Martial. l. 7. Epigr.

Quicquid villicus Umber aut colonus,
Aut Thuſci tibi Thuſculique mittunt,
Id tota tibi naſcitur Suburra.

Saburra verò eſt ſabulum craſſius, quo naves onerantur, vulgò **Ballaſt**, unde Plauto *mulier Saburrata* eſt cibo potúq; expleta.

Suffragator. vid. *Candidatus.*

Suovetaurilia. vid. *Ambarvalis hoſtia.*

Supparum, linteum femorale uſq; ad talos pendens, vel genus togæ levis & anguſtæ. Aliàs & *ſuppara* dicuntur ſumma vela.

Supplicatio. Re feliciter geſtâ Duci abſenti nomen Imperatoris & *Supplicatio*, præſenti *Ovatio* vel *Triumphus* decernebatur. *Supplicatio* honos erat, cum Senatus Tem-

Templa Deûm aperiri, ſacra fieri & Imperatoris nomine Diis gratias agi jubebat. Supplicatio initio in unum diem, poſtea in plures decreta fuit, eamq; plerumque Triumphus ſequebatur. Hanc ut & Imperatoris nomen *literis laureatis* de re geſta à Senatu Dux poſtulabat.

Supplicantium ritus. Rei ſupplicantes barbam & capillum promittebant, hinc barba Reorum dicitur prolixa à Martiale, Senec. ep. 78. demiſſa uſque in pectus vetere barbâ rogabat mortem. Abſoluti verò tondebant capillum, barbam radebant, & exuti veſtes lugubres Jovi Capitolino gratias acturi in Capitolium aſcendebant. Rei etiam ſupplices manus Prætorum vel Judicum ad ſuum os applicabant oſculantes. Apud Scythas maximum ſupplicandi genus erat, ſi quis extento humi corio bubulo, rejectis in tergum manibus reſideret. Apud Judæos ſupplex manum ſubjiciebat femori ejus, cui ſupplicabat. Apud Græcos oleaginas virgas ore manuque præferebant ſupplices, iidem apud Homerum & mentum & dexteram & genua contingunt. Macedones tunicâ, quam ſubuculam dicimus, ſolâ induti ſup-

supplicâsse dicuntur. Apud Assyrios supplicans incurvatis membris, humum pæne vultu contingebat, manibus post tergum rejectis connexísque. Hæc ex Pontani Bellariis Atticis Jos. Laurent. l. 2. Polym. Dissert. 47.

Sylvanus, Sylvarum, agrorum pecorúmque Deus.

Symposiarcha, qui & Rex *Modimperator* & *Magister convivii* dicebatur, talis missis sorte constituebatur, vid. Horat. lib. 1. od. 4. aut corollæ impositione; leges ille convivales præfigebat, & bibendi modum præscribebat.

T.

TAbernæ, ædificia qualiacunque popularis usus, Kramerladen, Werckstadte.

Tabulæ. Tabularum nomine omne genus Scripturarum appellabant, quo caussam suã confirmare possent. Moris etiam fuit unumquemq; domesticam rationem totius vitæ suæ per dies singulos scribere, unde appareret, quid lucri damníve fecissent.

Tabulæ accepti & expensi, in quas acceptam & expensam pecuniam referebant. vid. & *Urna*.

Tabularium sive *Tablinum*, Græcis *Grammato-*

matophylacion & Chartophylacion in foro, ubi Actorum forenſium Commentarii, velut in armario aſſervabantur.

Tages. vid. *Haruſpex.*

Talaria, alata calceamenta Mercurii, Vir. lib. 4. Æn. pedibus talaria nectit aurea.

Tarpeius, mons Romæ, qui & *Capitolinus*, à virgine Veſtali *Tarpeiâ* ſic dictus, quæ Sabinis Urbe proditâ ab iiſdem necata, & hîc ſepulta eſt.

Tela, quorum uſus in oppugnando & repugnando fuit, duplicia: *Lapides* & *Ligna*; illos mittebant manu aut fundâ.

Funda, ſic dicta, quod ex eâ *fundantur lapides.* Materies ejus triplex: Prima ſpartum; cujus copia in Hiſpania, ejus nomine linum & cannabin comprehendimus. Altera pili vel ſetæ. Tertia nervi. Forma talis: funiculus in medio latior ovali formâ paulatim in ſtrictius abit; at medium & fundus, ut ſic dicam, fundæ circinat: rotabant enim circum caput ter, ut videtur, ex arte & more, & vires ita dabant. Fundis miſſi lapides aut glandes, aut ſphærulæ plumbeæ.

Jacula vel *Rudia*, quæ ex ſimplici ligno conſtabant, non aliâ materie ad læden-

cum

dum, qualia ſudes & faces. *Sudes*, eſt lignū in capite acutum leviter & igni duratum. *Faces*, non aduſtæ, ſed urentes quædam haſtulæ è piceâ tædâ: Vel *Ferrata*, quæ multigenera. *Haſta*, quæ dicitur tam de grandi illâ, quâ cominus utuntur, quàm de leviore, quam eminus jaculantur.

Lancea, haſta oblonga, quâ & equites & pedites utebantur, videtur nomen jaculis commune.

Verutum, cui nomen à *veru*, quod refert, itaque alii *veruinam* dixerunt, ſpiculum tenue & longum aptum forare.

Pilum, & inſtrumentum eſt, quo aliquid in mortario teritur, & proprium miſſile legionarii militis. Pili longitudo in ligno ferè tres cubiti, totidem in ferro, quod habebat hamatum, ne ſemel impactum facile eſſet evulſu; huic telo tanta vis erat, ut obvia quæq; perfringeret & arte directum ſcutatos pedites, & loricatos equites ſæpè diverberaret; erant autem pila tela Romanorum, ut *Geſa*, vel ut alii ſcribunt, *gæſa* Gallorum, *Sariſſæ* Macedonum.

Tragula, dicta, quod ſcuto infixa trahatur, Validum fuit telum hamatum.

Securis, quoq; miſſilis fuit, etſi cominus eâ

pugnârunt interdum. Ferrum crassum utrinq; acutum, quam securim Franci in hostem jacientes & scutum perfringebant, & ipsos simul milites interimebant.

Aclis, exiguum & teres quoddam missile religatum lino vel loro, ut peractis vulneribus posset redire.

Amentum, ligamen aut lorum, quo media hasta religatur, ut longiùs jaci possit.

Sagitta, teli genus, quod arcu emittitur: Romani eâ diu non usi. Scythæ inventores censentur; tantâ sagittæ violentiâ emittebantur, ut arma perfringerent, & per omne, quod obstaret, durum aut molle, penetrarent; quibus neque thorax ullus, neque scutum posset resistere. Sagittarum thecæ *pharetræ*.

Tempestas. Cum gravi tempestate liberatus esset M. Marcellus, *Tempestati* ædem construxit & dicavit.

Templum 1. ipsum cœlum. 2. locus in aëre vel in terra, quem Augures captandorum auguriorum caussâ lituo suo designabant. 3. ædificium Deo sacratum. Templi pars *cella sanctior*, nos *Chorum* vocamus, & ea solis sacris rebus destinabatur; *Basilica* verò, *Porticus* & *Pronaon* ferè usibus profanis exponebantur. vid. *Augurium*. *Ten-*

Tentorium. vid. *Castrametatio*.

Tergiductor. vid. *Centurio*.

Terminus, Deus, cujus tutela agrorum fines erant.

Terminalia, die 22. Feb. in honorem *Termini* celebrata. Termino liba Cerealia & fugum primitiæ offerebantur.

Tessera. vid. *Aciei adjuncta*.

Testamentum. Testamentorum apud Romanos tria fuerunt genera, unum, quod calatis Comitiis, alterum, quod in procinctu factum, tertium, quod *per æs & libram* appellatum est. *Testamentum calatis Comitiis* pacis tempore fiebat bis in anno, hoc modo: Præco universam Civitatem circumibat, populum convocans, ac tum, qui Testamentum condere volebat, in concione populi, ipso teste populo, Testamentum scribebat. *In procinctu facta Testamenta*, interprete Festo, dicebantur, quæ milites pugnaturi, vel, ut planiùs Plutarchus, præsentibus Commilitonibus nuncupabant: in castris enim discinctus nemo sine notâ versabatur, imò grande scelus & morte piandum militaris disciplinæ severi Censores credebant, si quis militum ambulâsset aut vallum subiisset discinctus. In

poſtremo Paterfamilias ei, quem Succeſſorem vellet relinquere, familiam ſuam & univerſum jus Patrisfamilias mancipio vendebat, & ſimul hæredem nuncupabat. Ea mancipatio familiæ erat, imaginaria venditio, & fiebat hoc modo: Quinq; aderant teſtes & Libripens, cives Romani & puberes; his præſentibus Succeſſor defuncti us futurus patrimonium morituri emebat & imaginarii pretii nomine Domino nummum æneum dabat ære percutiens libram, quàm Libripens in Mancipationibus tenebat.

Teſtis. Teſtes fuerunt liberi homines, qui teſtimonium extra tormenta dixerunt. Multa autem in Teſte conſiderabantur: ſi enim ſuſpicione careret teſtimonium, vel propter Perſonam, quòd honeſta, vel propter cauſam, quòd neq; lucri, neq; gratiæ, neq; inimicitiæ cauſâ eſſet, teſtis admittebatur. Formula interrogandi teſtis fuit: *Quæro de te arbitrerisne?* Ipſe verò teſtis juratus reſpondebat: *Arbitror.* Jurati teſtes produci ſolent non ſolùm, ne falſa dicant, verùm etiam, ne, quæ vera ſint, taceant. *Teſtes alligati* appellabantur, quos quiſq; ante judicium ſibi alligaverat, ne poſtea eſſet liberum diſſimulare, aut ſe ſubtrahere.

Testudo. vid. *Machinæ.*

Thalassio. vid. *Nuptiæ.*

Theatrum, à Græco verbo θεάομαι, *spectare*, locus, in quo Deorum immortalium diebus festis ludos Romani spectabant, sedentes cum conjugibus & liberis. In Theatro ludi Scenici peragebantur. Theatrum Scauri tantâ fuit amplitudine, ut ejus cavea caperet octoginta hominum millia.

Thermæ, quæ primum Imperatoribus servierunt, post etiam vulgo, magnifica erant palatia in provinciarum modum extructa, ut ait Ammianus. Thermæ cum primis Antonianæ & Diocletianæ, illæ in usum lavantium 1600. sellas è marmore factas habebant, hæ 3200. Eò spectant *Cellæ*, loca, in qtibus lavabantur aut ungebantur. *Piscinæ*, in quibus piscium more natabant, adjunctæ erant *porticus* & *Xysti* loca tecta umbræ & deambulationis gratia ædificata, nemora item & sphæristeria. *Sphæristerium*, erat locus balnei specie rotundâ, omnibus exercitationum generibus, & cumprimis pilæ ludo destinatus. Campanæ sonitu ad Thermas populus statis horis advocari & dimitti solitus est.

Thiasus, pro cantu vel pro cœtu tripudian-

niantium in honorem Numinis, & nominatim Bacchi. Virgil. Ecl. 5.

Inſtituit Daphnis thiaſos inducere Baccho.

Thuribulum vas, quo thura adolentur.

Thyrſus, haſta aculeata hederis involuta. Eâ uſus eſt Bacchus cum inſanis ſuis Sacerdotibus, ob id *Thyrſiger* dictus; hinc proverbium natum: *Multi Thyrſigeri, pauci Bacchi*; vel, ut Græcus habet:

πολλοί τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι.

Vid. Adag. Eraſmi.

Tibicen. Tibicines canentes tibiis, ſacris populi Romani intererant; aliàs *tibicines* dicuntur pilæ, quibus ædificia alioqui ruitura ſuſtinentur, quomodo & particulæ, quibus verſuum hiatus replentur, à Grammaticis appellantur.

Tibia. vid. *Tragædia.*

Tintinabulum, nomen fictum à *ſono*, quem edit vas æneum, nos *campanam* ſeu *nolam* dicimus, à Campania, ejuſq; urbe quâdam Nolâ. Uſus varius tintinabuli, præcipuè in funere, tonante cœlo, in tumultu, in thermis, ut in thermas ſtatis horis advocarentur, dimitterentur, lavaturi, loti; in damnatorum ſuppliciis, ne ſcilicet incauti occurrerent, & funeſtarentur, vel polluerен-

ſentur contactu ſeu occurſu,hinc &carnifices dicti *tintinnabuli viri*; etiam in foribus ædium, ubi in ejus locum ſucceſſit marculus æneus foribus pulſandis idoneus. Joſ. Laur. l. 1. Polym. Diſſ. 25.

Tiro. Tirones erant adoleſcentes validi, bellicoſi, rerum militarium adhuc imperiti, qui ergaſtulis ſive angariis incluſi à Campidoctoribus ſive Armimagiſtris variè exercebantur. Hi rerum militarium probè gnari à Magiſtris ſuis digni judicati, in militum Romanorum numerum referebantur, & ſiniſtro brachio ignitô ferrô inurebantur hæ literæ: M. R. Miles Romanus, id quod erat Sacramentum militare. De Scholis Romanorum militaribus plura digniſſima ſcitu ſcire ſi velis, conſule Joh. Jacobi **von Wallhauſen Romaniſche Kriegs-Kunſt.**

Toga, propria Romanorum veſtis à *tegendo* corpore appellata, pacis inſigne, ut ſagum belli amictus exterior fuit Toga lanea erat ad talos uſq; demiſſa à ſũmo ad imum integra nullâ ſciſſurâ, nullis manicis, ſed brachia ſi emittenda forent, rejectâ in tergum imâ togâ, expedita fuerunt. Per annum tamen ſumptâ virili togâ modeſtiæ

destiæ causâ togam in humerum rejicere non consueverunt. Fœminæ honestiores togâ non utebantur, nisi ancillæ & meretriculæ, unde *Togatæ* matronis à Poëtis opponuntur. Manut. de Quæsitis per Epist. l. 1. hac de re ita: *Fœminæ ex honesta familiâ Stolatæ; sin obscuri loci, Togatæ, neque hæ solùm, sed ancillæ & impudicæ omnes.* Stolatum Ulyssem Caligula Liviam Augustam vocabat, tanquam mulierem callidam ac versutam. Martial l. II. Epigr. 39.

Coccina famosæ donas & janthida mœchæ,
Vis dare, quæ meruit munera, mitte Togam.

Quanquam autem civibus olim necessaria erat toga, mutatâ tamen Republ. & labente imperio, apud paucos & non nisi honestiores remansit, vulgus eâ spretâ abiit ad penulas, lacernas aut tunicas.

Toga prætexta à *prætexendo*, quia ei purpura prætexta erat, sive purpuram in ora habebat; unde Græcis ea περιπόρφυρος. Hanc pueri ingenui gestabant usque ad annum decimum septimum, ut ex purpuræ rubore ingenui pudoris admonerentur. Eâdem Magistratus Urbani & Sacerdotes & Senatores in diebus festis utebantur. *Prætexta-*

ti

dicti ſunt, qui in ætate eſſent prætextatâ, id eſt, puerili & in Magiſtratu. *Prætextata verba* dicebantur fœda dicta & obſcœna â fabulis Prætextis, ut vult Turnebus, quarum argumenta erant fœdiſſima & turpiſſima. Suet. in Veſpaſ. *Erat dicacitatis plurimæ & ſic ſcurrilis & ſordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abſtineret.* Puerilis Nobilitatis inſignia erant Prætexta, bulla aurea, inaures; at viri pipulo differebantur, & convitiis affecti exſibilabantur aures perforatas habentes. Plautus in Pœn. Act. 5. Sc. 2. *Incedūt cum annulatis auribus* h. e. perforatis cum ānulis. Vid. Joſ. Laur. l. 2. Pol. Diſſ. 3.

Toga candida, eorum, qui honores petebant; Petitorum inſigne, qui & inde *Candidati*. Candidum plus eſt, quàm album: albus color nativus eſt, candidus ab arte, unde Polybius hanc togam λαμπρὰν dixit, aliam λευκὴν.

Toga pura, quæ & virilis, libera, recta, ὁλόλευκος, ἀπόρφυρος, communis toga hominum privatorum nullâ admiſtâ pupurâ.

Toga pulla, atri coloris, quam in luctu induebant, unde *Atrati* dicebantur, ſed cum uſus togæ exoleviſſet, pullæ fuerunt plebeiæ veſtes omnes, & Candidati dicti ſunt non

ſolùm

solùm Petitores, sed honestiores cives omnes; pullati plebs infima, ob quod paupertas à Poëta *pullata* dicitur.

Toga sordida, obsoleta & longo usu detrita vulgi vestis Ditiores niveâ semper togâ vestiti erant, quæ si sordes traxisset, Romæ erant fullones, qui eas maculas ac sordes eluebant, & addito sulphure & cretâ eam iterum candefaciebant.

Toga picta purpurea, auro distincta à triumphantibus geri solita. Variæ figuræ in ea ita fictæ erant, ut ad picturæ similitudinem accederet.

Toga purpurea, differebat à *picta*, quia pura erat; à *prætexta*, quia hæc erat alba cum limbo purpureo, purpurea limbum non habebat. Quæri hic posset, forensène tantum, an etiam domesticum toga vestimentum fuerit? Huic quæstioni satisfacit Nonius his verbis: *Toga, sicut in consuetudine habetur, vestimentum est, quo in foro amicimur*. Quæ verò domestica vestis? *Lacerna*, ut opinor, quod tamen planè non affirmo. Sueton. in Augusto. Negotium Ædilibus dedit, ne quem paterentur in foro circove, nisi positis lacernis, togatum consistere. Hæc Manut. de Quæsit. per Epist.

To-

Toga laxa, ne & illud taciti prætermittamus, ad talos demissâ tunica probro erat, ut argumentum libidinosi & mollis animi. Cicero: *Quos capillo pexo nitidos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.* Plautus in Pœnulo. *Sanè genus hoc mulierosum est demissitiis tunicis.*

Tormenta bellica. 1. *Aries*, trabs prægrandis, quæ navis malum adsimilat, solidatur in capite gravi ferro in arietis formam, qui dependet medius funibus suspẽsus ex aliâ trabe, vel etiam catenis velut trutina ; repulsus itaque magnâ virorum manu retrorsum, iisdémque antrorsum statim & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo ferro, neque est ulla turris tam valida, quæ, ut primas maximè plagas tulerit assiduas eas sustinere possit.

2. *Catapulta*, machina, quæ tela & ligna jaciebat, quanquam alii pro instrumento saxi jaculo ponunt. Majores & minores erant Catapultæ; hæ tela trium spithamarũ jaciebant, illæ ferè trium cubitorum, imò & tigna & asseres duodecim pedum ad spatium stadii jaciebant : nihil ergò mirum, si plures homines simul penetrârint.

3. *Bal-*

3. *Ballista*, quæ lapides jaciebat, minor lapidem centum, major trecentorum pondo, ideoque non solùm contundebat, sed diffringebat etiam omnia & disjiciebat. Ad hæc tormenta maximè requirebantur nervi, & si copia eorum non esset, capilli Funda v. in ballistâ vel scorpione receptaculum lapidis fuit, & in quâ firmaretur.

4. *Scorpiones*, sunt onagri, ballistis vicini, nisi quod minores.

Trabea. Trabearum tria genera: unum è solâ purpurâ vestimentum Diis consecratum: alterum è purpurâ non sine albo, quo Reges usi fuerunt: tertium Augurale è purpurâ & cocco.

Tragœdia, nomen habet, vel à τράγος hircus, & ᾠδὴ cantus, quòd actores Tragici hircum ferrent præmium; vel ἀπὸ τῆς τρυγὸς: quod agitarent has fabulas peruncti fecibus ora; vel à τραχὺς, quod asperas & difficiles res complecteretur. Est a. Imitatio per actiones illustris fortunæ exitu infelici, oratione gravi metricâ. Duplex erat, Græca & Latina, quæ & Prætextata fuit.

Comœdia nomen habet vel ἀπὸ τῆς κώμης, à pago, quia olim circum vicos ire soliti agitabant, vel ἀπὸ τοῦ κώμου, à commessatione, vel

vel Deo commessationis & lasciviæ. Est autem poëma dramaticum exitu lætum, stylo populari. Partes ejus legitimæ sunt: *Protasis*, in qua narratur summa rei sine declaratione exitûs. *Epitasis*, in qua turbæ exitantur, aut intenduntur. *Catastasis* est vigor ac status fabulæ. *Catastrophe* conversio negotii exagitati in tranquilitatem non expectatam. Cujuslibet harum partium portiones majores dicuntur *Actus*, minores *Scenæ*. Pars accessoria *Prologus* est, qui vel argumentum narrat, vel Poëtam commendat, aut ab injuriis defendit. Comœdia multiplex erat: *Palliata* sive Græca, in quâ Personæ inducebantur palliis vestitæ. *Togata*, quæ à Latinis inventa togatas inducebat Personas: & hæc erat vel *Prætextata*, in quâ Senatorum aut Patriciorum personæ repræsentabantur, quorum insigne erat toga prætexta; vel *Tabernaria*, quam viles personæ agunt, quales in tabernis ganeisque versari solent; vel *Antellana*, à civitate Campaniæ sic dicta, quæ argumentis & dictis jocularibus referta. Turbulentas etiam Comædias *Motorias* dixerunt, sedatiores *Statarias*. Tragœdia et Comœdia differunt 1. *Materiâ*. 2. *Personis*. 3. *Doctrinâ*. 4. *Exitu*.

Exitu 5. Notâ quâdam propriâ, quòd Comici *socco* utebantur, Tragici *cothurno*. *Soccus*, erat calceamentum humile, populo commune à Thracibus acceptum. *Cothurnus*, calceamentum quadrangulum, quod utrivis pedi accommodari poteſt. Unde & ſoccus quandoque pro *humili*, cothurnus pro *gravi dicendi genere* uſurpatur. Vid. Jul, Cæſ. Scalig. lib. 1. Art. Poët.

Tibiæ, in ludis adhibitæ ita dictæ ſunt, quòd antiquitùs ex *tibiis gruum* fierent. Tibiarum variæ fuêre differentiæ, quæ à doctis variè exponuntur. Pares & impares dicuntur juxta nonnullos ab æquidiſtantibus aut inæqualibus foraminibus vel intervallis, juxta alios pares tibiæ dictæ ſunt, cum duæ ejuſdem magnitudinis & toni modularentur eumque cantum *Synodium* appellabant: Impares, cum unica tantùm caneret & cantus *Monodium* dicebatur. *Dextræ* edebant ſonum gravem & gravibus rebus erant aptæ: *Siniſtræ* acutiorem, ac proinde rebus ludicris conveniebant. *Sarranæ* eædem ſunt, quæ ſiniſtræ. Contrà alii dicunt ſiniſtras ſonum gravem edidiſſe, dextras acutum.

Triarius. vid. *Miles*.

Tri-

Tribunal, Locus, in quo jus dictum est, fuit duplex: Superior & Planus. *Superior* fuit Tribunal in Comitio suggestus editior, unde Magistratus ab omnibus conspici poterat. In eo *Sella curulis* Juridictionis insigne, locata erat, ubi sedens Prætor cognoscebat & pronunciabat. *Subsellia* autem sedilia erant, in quibus ii Judices considebant, qui Magistratum Curulem non gerebant, & causas cognoscebant, ut Tribuni plebis, & Quæstores, &c. Illi etiam, qui causas agebant, sive accusarent, sive defenderent, in subselliis sedebant. *Planus* dicitur quicunque locus præter Tribunal, ubi Magistratus positâ sellâ Curuli juris dicendi gratiâ consistit, ísque locus dicebatur Jus.

Tribunus. Tribuni Militum, qui unius cohortis peditibus præerant. Duplices erant. *Rufuli*, à quodam Rutilio Rufo sic dicti, ab Imperatore in exercitu lecti, & *Comitiati*, à populo in Comitiis creati. His respondebant in equestri exercitu Præfecti Equitum.

Tribuni militum Consulari potestate, in Consulum locum creati sunt anno Urbis 309. primùm tres, mox quatuor, tandem sex, ex Patribus & plebe. Insignia eoru meadem

dem, quæ Consulum fuerunt. Stetit hic Magistratus annos septem & septuaginta.

Tribuni plebis decem. Nimia fœneratorum in egenos & obæratos crudelitas causa fuit creandorum Tribunorum pl. Cùm enim plebs eam ob causam in montem sacrum secessisset, ante revocari non potuit, quàm debita levarentur, nexi solverentur, & potestas ipsi fieret constituendi Tribunos, qui oppressis adversus Magistratus subsidio venirent, & hic *Magistratus* erat *sacrosanctus*, quem vi aut verbis violare capitale esset; unde Cicero Tribunum *Præsidem custodémq; libertatis* vocat. Domus Tribuni noctu & interdiu, tanquam portus & perfugium iis, quibus opitulandum esset, semper patuit. Intercessio Tribuni peragi solita uno & solenni verbo *Veto*, cujus intercessionis tanta vis, ut privati Magistratúsque omnes parerent. Hi Tribuni tantâ potentiâ armati, vel naturâ inquieti, vel Patribus iniqui graves sæpe turbas concitârunt. Tribunorum auctoritas gravissimis legibus, quas *Tribunitias* vocârunt, confirmata est. Una harum ita habebat: *Plebs quos pro se, contra vim, auxilii ergo creâssit, Tribuni ejus sunto, quod ii prohibêssint,*

bâssint, quodque plebem rogâssint; ratum esto, cum populo patribúsque agendi jus habento, iidémque ad plebem, quod censuerint, ferunto, sanctique sunto, neque plebem Tribunis orbam relinquunto. Altera verò his verbis concepta: *Tribunum invitum nemo, ut unum è vulgo, quicquam facere cogito, nec verberato, nec alium verberare jubeto, nec occidito, nec occidere jubeto; si quis contra faxit, sacer esto bonaque ejus Cereri dicata sunto, qui eum occiderit, cædis purus esto.* Th. Dempst. ad l. 8. Ant. Rof.

Tribunus Celerum. vid. *Præfectus.*

Tributa Comitia. vid. *Comitia.*

Triclinium. vid. *Accumbendi ritus.*

Triens. vid. *Pocula.*

Trinundinum vid. *Comitia Centuriata.*

Tripudium solistimum, in auspiciis dicebatur, quoties offâ pullis datâ aliquid in solum cadebat & terram paviebat, i. e. feriebat, quasi terripavium.

Triumphus, (in Numismatis scriptum legitur *Triumpus,* interdum & *Triumfus*) summum præmium, quo Imperatoris, qui rem feliciter gesserit, justóq; prælio hostes ceciderat, Virtus & fortuna ornari solebat.

lebat. Θρίαμβος Bacchi cognomen eſt, unde *Triumphi* nomen eſt:primus enim Bacchus triumphâſſe dicitur, vel quod is, qui triumphans Urbem ingrederetur, tripartito judicio honoraretur: nam primùm de Triumpho Duci concedendo exercitum judicare ſolitum erat,ſecundo Senatum,tertiò populum.Lege a. cautum erat, ne quis triumpharet,qui non Dictator, Conſul aut Prætor res geſſiſſet, aut etiam quinque hoſtium millia unâ acie non cecidiſſet. Lex alia lata, quâ pœna Ducibus indicta, qui aut hoſtium cæſorum numerum auxiſſent, aut civium celâſſent. De ſervis & civibus non triumphabatur. Triumphi honos à Senatu ſuffragante populo decernebatur, & à Tribuno pl. Imperatori infenſo facilè impediri poterat. Pompa hæc erat: Imperator habitu triumphali ornatus,armillis ſumptis, laureâ redimitus & ramum laureum dextrâ tenens populum convocabat,& militibus collaudatis pecuniam & ornamenta dividebat, armillas,haſtas,coronas.His peractis currum conſcendebat, ita precatus: *Dii,nutu & imperio quorum nata & aucta eſt res Romana, eandem placati propitiatique ſervate.* Tum per

por-

portam triumphalem vehebatur, præcedebant tibicines;acclamabat populus: *Iò triumphe! triumphe!* post tibicines boves mactandi,vittis sertísq; redimiti,interdum auratis cornibus; his succedebat ostentatio spoliorum, quæ partim plaustris vehebantur, partim ab adolescentibus gestabantur:nonnulli titulos victorum gentium & urbium præferebant, imagines addebantur, quandoque animalia rariora aut plantæ ex locis captis allatæ.Succedebant hostium duces catenis vincti; tum demum Imperator curru sublimi magnificè exornato vehebatur,,fulgens veste triumphali; coronâ laureâ redimitus, & lauri ramum manu gestans, nec soli Impp: victores coronis erant ornati,sed& milites,equi,currus, & hic rotundus erat ad instar turris, exebore. Ovid. 3. de Ponto Eleg. 4.

Illa Ducis facies in curru stantis eburno.

Fastigium bracteis aureis decorabatur. Horat.Od.9.Ep.

Io triumphe! tu moraris aureos
Currus & intactas boves.

Ut etiam victoriæ notas aliquas spectaret populus,sanguine respergebatur. Virgil. l. XI. Æn.

Ducunt & rutilo perfusos sanguine currus.
Currum trahebant quatuor equi albi, vel; ut Claudianus loquitur, electi candoris equi. Ovid. l. 1. de Arte amand.

Quatuor in niveis aureus ibis equis.

Ereptâ libertate mutati sunt mores, & pro equis leones juncti. Primus hos jugo subdidit M. Antonius. Pompeius M. primus currui junxit elephantos, quem deinde secutus, est C. Cæsar. Heliogabalus, modò tigribus, modò leonibus, modò canibus triumphans usus est. Aurelianus Augustus ad hostium timiditatem exprimendam cervis vectabatur. Inter barbaros Reges Sesostris, Ægypti Rex, devictos à se bello Reges currui, cui insidebat, subjungebat. Thom. Dempst. ad lib. 10. c. 29. Ant. Rosin. Triumphalis vestis erat purpura auro intexto picta, quâ extra triumphum uti non licebat. Suggerebatur à tergo: *Respice post te, hominem memento te*; appensum etiam currui fuit tintinnabulum & flagellum, quibus significabatur, ipsum in eam calamitatem incidere posse, ut & flagris cæderetur & capite damnaretur: nam capite damnati tintinnabula gestare solebant. Currum sequebatur equitum peditúmque exercitus laureatus, triumphalia carmina acci-

nens. Pompâ præcedente, in Deorum honorem omnes ædes fuerunt apertæ; in foro hoſtes triumphator abduci jubebat, vel in carcerem, vel ad ultimum ſupplicium. In Capitolium cum ventum eſt, immolatæ ſunt hoſtiæ, & nonnulla monumenta Jovi dicata, cui & aurea corona, quandoque & opima ſpolia ſuſpenſa ſunt. Triumphorum ut memoria conſervaretur, honeſtiſſimus locus viris triumphalibus in publicis conſeſſibus fuit datus, & in ſpectaculis lauream coronam geſtabant. Statuæ etiam erectæ, arcus triumphales, trophæa. Triumphi honorem à Senatu oblatum qui repudiabat, exilio mulctabatur.

Triumphales ludi, qui poſt inſignes victorias celebrabantur.

Triumviri Reipublicæ conſtituendæ causâ inſtituti, Magiſtratus ut contra leges fuit introductus, ita minimè fuit diuturnus: Cum enim Cæſar in curia viginti tribus vulneribus confoſſus eſſet, Octavianus cum M. Antonio & M. Lepido fœdus iniit, ut ipſi tres rebus adminiſtrandis præficerentur in quinquennium, & tum quilibet inimicos ſibi proſcribebat, & comprehenſos interimebat, in quibus Cicero ab Antonio pro-

ſcriptus, à Popilio ingrato milite occiſus eſt; paulo ante poſt ortis diſſidiis Auguſtus Lepidô excluſô & Antoniô victô ſolus rerum potitus eſt, neque ultra annos decem Triumviratus iſte in Republ. Romanâ duravit.

Triumviri, Tresviri ſive *Treviri Capitales*, qui carceris cuſtodiam habebant, quorum interventu in damnatos animadverti oportebat; de abjectis etiam hominibus, ut furibus & ſervis nequam judicabant.

Trumviri nocturni, noctu excubias agentes arcendis incendiis præerant.

Triumviri valetudinis, quales noſtro tempore peſtis cauſâ creari ſolent.

Triumviri monetales, qui cudendæ monetæ præfuerunt, iidem dicti Triumviri A.A. Æ. F. F. quod eſt, Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.

Trojani ludi (vel *Trojæ ludicrum*) ab Aſcanio Æneæ filio, in Italiam delati celebrabantur in Circo à pueris majoribus & minoribus turmatim congredientibus. Qui præſidebat his pueris, *Princeps Juventutis* dicebatur.

Trophæum. Trophæa erant corpora trunca cum ſpoliis. Propriè trophæum eſt monumentum

numentum eo in loco erectum, ubi hostes in fugam versi erant. Prima trophæa ex arboribus confecta, quas ramis amputatis hostium spoliis decorabant. Deinde ex lapide fieri cæpta sunt. Tropheum quandoq; etiam pro ipsâ victoriâ capitur. De Trophæo Servius ita in X. Æneid Virgil. Tropæum dictum est ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, ab hostium conversione, quod, qui hostem fugâsset, mereretur tropheum, qui autem occidisset, triumphum ἀπὸ τοῦ θριαμβεύειν, ab exultatione. Ita Mezentio tyranno occiso Æneas in loco eminentiore Trophæum erigit. Virgil. l. XI. Æn. v. 5.

Ingentem quercum concisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgẽtiaq; induit arma,
Mezenti Ducis exuvias, tibi magne Trophæum
Bellipotens.

Tuba. vid. *Acies.*

Tubicen, qui tubâ canebat.

Tullianum. vid. *Pœna.*

Tunica, togæ supposita, quæ togam proximè attigit, primùm sine manicis, deindè manicata. *Talares Tunicæ* ad talos usquè demissæ viris probro datæ sunt. *Tunica clavata*, quæ clavos purpureos intextos, vel potius

tius inſutos habuit. Clavus duplex, latus & anguſtus, *Latus clavus* vel *tunica lati clavi*, ampliſſimi ordinis & Senatorum inſigne. *Anguſtus clavus* Equitum Romanorum inſigne. Muliebris etiam veſtis erat Tunica. Tunicâ clavatâ utebantur Senatores & Equites, Rectâ Plebs. Municata ſeu Manuleata Tunica, græcè χειριδωτὸς χιτὼν erat, quâ non tantum corpus & brachia, ſed & manus tegebant adverſus vim frigoris. Manicatas tunicas fuiſſe probro, patet ex Gellio. l. 7. cap. 12. dicens: *Tunicis uti Virum prolixis ultra brachia & uſque in primores manus ac propè in digitos, Romæ atq; omni in Latio indecorum fuit, fœminis tantùm permiſſum, unde P. Africanus Sulpitio Gallo, homini delicato, inter cætera, quæ objectabat, id quoque probro dedit quod tunicis uteretur totas manus operientibus.* Hactenus ille. Apud Athenienſes tunica utrinque manicata puerorum erat, unam verò manicam habens, Servorum.

Turma, quaſi terma, quod ter deni equites ex tribus tribubus Tatienſium, Rhamnium, Lucerum legerentur. Hæ dividebantur in decurias, quarum ſinguli decem equites continebant.

Tur-

Turris mobilis. vid. *Machinæ.*

Tutanus & *Tutilina*, Dii rustici, qui rebus tuendis præerant.

Tutulum vid. *Flamen.*

V.

V*Ocatio.* vid. *Missio.*

Vacuna, quæ vocantibus & otiosis præerat.

Vallum. vid. *castrorum partes.*

Vallus. vid. *Machinæ.*

Vas, Sponsor est, qui pro altero vadimonium promittit: Actor enim agendi potestate à Prætore acceptâ vadabatur reum, i. e. vades sive sponsores petebat fore, ut certo die, is plerumque perendinus erat, se in jure sisteret. Qui provocabat, *vadari*, qui provocabatur, *vadimonium promittere* dicebatur. *Vadimonium constituere* est diem dicere, quo quis in judicio comparere debeat, *deserere vadimonium* est non comparere ad diem præstitam. *Differre vadimonium* est differre diem contentionis. Quod si reus vadimonium deseruisset, perdebat litem, & Prætor, Actore postulante, bona ejus possideri jubebat, & vendi, si triginta dies possessa fuissent, neq; ille se defendisset. Si verò uterq; comparuisset, tunc se stitisse dicebantur,

dicebantur, ac tum prior reus ita agebat: *Ubi tu es, qui me vadatus es? ubi tu es, qui me citâsti? ecce ego me tibi sisto, contrà & tu mihi siste.* Præcedente autem Actore rogabat, *quid ais?* Respondebat Actor: *Ajo fundum, quem possides, meum esse* &c. Erat autem tertius plerumque dies à vocatione in jus cognitionibus dicatus & *Comperendinus* appellabatur.

Vaticanus Deus, qui infantum vagitibus præerat, penes quem erant humanæ vocis initia.

Vaticanus mons, trans Tiberim à *vaticiniis* sic dictus, & cæteris urbis montibus successu temporis adjectus. hodie celeberrima totius orbis Bibliotheca Vaticana clarus.

Vectigal Vectigalia olim alia ex arationibus pendebantur, quæ *Decimæ*, alia ex pascuis, quæ *Scripturæ*, alia è portubus, quæ *Portoria* dicta, hinc Decumani, Scripturarii & Portorii. Nomine autem Portorii intelligitur τέλος ἐν λιμένι, *i. e.* vectigal in portu. Item τέλος ἐν πύλῃ, vectigal in porta, demum τέλος ἐν γεφύρᾳ, vectigal in ponte vel nuper instructo, vel recens instaurato. Primum dictum *Portorium*, alterum *Portarium*, tertium, ut ita dicam, *Pontorium*;

rium, quod posteriore ævo solutum tempore Neronis reperio. Jos. Laurent. l. 2. Polym. Differt. 9.

Vectis. vid. *Machinæ*.

Vejovis. vid. *Jupiter*.

Veneficus & *venefica*, qui vel quæ venena conficit, aut incantationibus aliisque malis artibus utitur.

Venus, formæ, amoris, voluptatis Dea, ita dicta, quod ad omnes res *veniat*, vel quod per eam omnia *proveniant*. Plurimis ea cognominibus venit, *Murtia* vel *Myrtia* Venus à myrto, quæ Veneri sacra, ut quercus Jovi, laurus Phœbo, vitis Baccho, populus Herculi. *Libitina* Venus, in cujus templo vendebantur ea, quæ ad funus pertinebant, unde & *Libitinarii* dicti, qui funera curabant. Græcis Νεκροθάπται, à quibus diversi νεκροφόροι, vespillones & sandapilarii, qui mortuos efferunt. Horatius:

Autumnusq; gravis Libitinæ quæstus acerbæ.

Etiam pro morte. Idem od. 30. l. 3. Carm.

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam.

Calva, ab eventu: cum enim Romani in Capitolio obsessi ex mulierum capillis tormen-

menta feciſſent, ædem *Veneri Calvæ* conſecrârunt. *Erycina* ab Eryce, Siciliæ monte. *Verticordia*, quæ colebatur, ut animos laſcivos ad caſtitatem verteret. *Straba*, quia limi oculi propriè amatorum ſunt. A Venere, quæ Græcis Ἀφροδίτη dicitur, ἀναφρόδιτος lat. invenuſtus eſt homo, omnibus ingratus, qui nihil quicquam gratiæ ullis officiis promereri poteſt. Ita & ἀκύθηρον vocant, quod Venere caret, quod omnis venuſtatis expers eſt: Græcis enim eadem Venus Κυθήρεια Cic. l. 7. ad Famil. cap. 32. Nihil ἀκύθηρον, quod non alicui venuſtum videatur. Præterea Venus, jactus in alea feliciſſimus dicebatur. Horat. Od. 7. l. 2. Carm.

—— Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi.

Contrà Canicula jactus infauſtus, ob quod Perſio eſt *damnoſa Canicula.*

Vertumnus ſive *Vortumnus*, ſic dictus, quod in varias formas ſe transfiguraret, rebus contrahendis & permutandis, aut etiam cogitationibus humanis præerat. *Vertumnis natus iniquis* Horatio dicitur homo inconſtans & mobili ingenio.

Verutum, telum breve & acutum; ſinguli milites veruta duo gerebant. *Veſpe*

Veſpæ. vid. *Funus.*
Veſperna vid. *Cœna.*

Veſta, duplex erat, una Saturni mater, quæ & Rhea, Ops, Tellus dicta; altera Virgo, quæ puellas ſempiternum ſacrorum ignem ſervare docuit. Veſtæ nomen vel eſt à *viſitando*, vel à Græcis petitum, quibus eadem ἑστία dicitur.

Veſtales virgines, Veſtæ ſacra curabant, ignis æterni ac ſacri cuſtodes; puras eas à nuptiis manere oportebat per annos triginta; impudicæ extra muros in campo ſcelerato vivæ defodiebantur in cella ſubterranea, appoſito pane, aquâ, lacte, oleo cum lucernâ ardente, &c. Pontifex maximus Virginem Veſtalem capiebat intra ſextum & decimum annum, patrimam & matrimam. *Capi* dicebatur, quod manu prehenſa ab eo Parente, in cujus poteſtate erat, quaſi bello capta abduceretur.

Veſtalia, die IX. Junii celebrabantur, quibus Virgines Veſtales Veſtæ ſacrificabant; tum & aſini floribus coronati per Urbem circumducebantur, molæ etiam ſertis & floribus ornabantur.

Viator. Viatores, qui ex agris in curiam Senatores accerſebant: nam initio Proceres

Urbis

Urbis in agro plurimùm erant. In Magiſtratu autem alii habebant *Vocationem*, ut Conſules, his Lictores erant; alii *Prehenſionem*, ut Tribuni pl. aliique, qui habebant Viatorem; alii neque Vocationem neque Prehenſionem, quibus neque Lictor erat, neque Viator.

Vicevota, qualis Dea fuerit, incertum.

Victimarii, miniſtri Sacerdotum, qui victimas ligabant & cultrum, aquam & molam parabant, & reliqua, quæ ſacris erant neceſſaria.

Victoria, religioſè à Romanis culta. Simulacrum ejus virgo erat alata, volans, coronam offerens. Romæ victoriæ ſimulacrum de cœlo tactum fuit, ejuſque ſolæ alæ deciderunt, illud prodigium fauſtum eſſe interpretatus eſt Pōpejus, quod inde avolare Victoria nunquā poſſet. Lex. Martin.

Vicus, pars regionis, ita dictus, quod vias circùm haberet. Majores urbis partes *Regiones* dicebantur, minores *Vici*. *Vicus Sceleratus* Romæ dictus, ubi Tullia, Servii Regis filia, Tarquinii Superbi uxor, ut maritum Regem ſalutaret, ſupra cruentum occiſi Patris corpus carpento vecta conſternatos equos egit Flor. l. 1. c. 7.

Vigiliæ. In his tria conſideranda. 1.

Ipsæ Vigiliæ. 3. Circuitio. *Tessera* hoc modo data & accepta. In quoq; genere equitum & peditum ex decimo signo, quod ultimum erat, unus vir eligitur, qui *tesserarius* ab ipsa re dictus. Is quotidie Sole jam inclinante ad Tribuni Tentorium venit & signum petit; illud Tribuni ab Imperatore accipiebant in milites per Centuriones transfundendum. Erat autem signum, aut tessera militaris tabella latiuscula è ligno inscripta ipso nocturno signo aut dicto, quod esse vellet Imperator, & hæc tessera dabatur adhibitis testibus, ne quis negaret esse datam. Cæsaris quandoque tessera fuit Felicitas aut Victoria: Pompeii M Hercules invictus: Severi Septimii, Laboremus: Pertinacis, Militemus. Cassius Chærea Tribunus C. Caligulam Imper. occisurus conjuratis hanc tesseram dedit: *Repete*; atque ita tyrannus crebris confectus est vulneribus. *Vigiliæ* per manipulos erant dispositæ. Vigiles quaterni se dividebant in quatuor partes, ita ut singuli vigiliam unam noctis obirent, scilicet per ternas quisque horas. Vigiliæ noctis quaternæ erant: & singulæ in horas ternas divisæ: unus itaque suæ vigiliæ perstabat intentus ac verè vigil:

 ali,

alii adjacebant aut accubabant. *Circuitio* poſitas vigilias firmabat, alioquin in noxam ruituras. Ea commiſſa equitibus de more & Tribunis, ipſi etiam interdum Imperatori; poſtea *Circuitores* græcè περίπολοι: quos vulgò dicimus *Ronda*, proprium aliquod munus fuit. Si quod vigilûm delictum eſſet, ſtatim Circuitor oſtendebat adhibitis teſtibus è proximis; qui convictus, fuſte percutiebatur. Ad excitandum duo adhibita, nempe buccina & voces, quæ erant *Vigila*, *Vigila*.

Viminalis mons, Romæ ſic dictus, quod ibi viminum ſylva fuerit, ut & Fagutalis appellatus à ſylva *fagea*. Hodie maxima ejus pars inculta jacet.

Vincula. vid. *Pœnæ*.

Vindicatio & *in jure ceſſio* hæc erat: Si quis ſervum aut aliam rem corpoream ſibi vendicare vellet: apud Prætorem ita agebat: Vindicator tenens ſervum in jure ita dicebat: *Hunc hominem ex jure Quiritium meum eſſe aio*. Prætor interrogabat eum, unde petebatur, an contra vindicaret, i. e. an contra ſervum illum ſuum eſſe aſſereret. Eo tacente aut cedente Prætor ſervum addicebat vindicanti. Qui autem vindicave-

rat

tat, lege egisse; qui cesserat, in jure cessisse dicebatur. Prætoris erat *Addictio*. Sin a. ille contrà vindicaret, tum & ipse servum corripiens, & quasi de manu vindicantis abstrahens dicebat: *Et ego hunc hominem meum esse aio, ejúsq; vindicias mihi conservari postulo*. Tum Prætor interdicebat: *Qui nec vi, nec clam, nec precariò possidet, ei vindicias do.*

Vindiciæ. Ea vox propriè notat possessionem rei, ut ædium, fundi. De servi vindicatione jam dictum est. In fundo aut domo manus consertio facta est in hunc modum: Petitor in jure eum, unde petebatur, ex jure manu consertum vocabat, dicens: *Fundus, qui est in agro, qui Sabinus vocatur, meus est, eum ego ex jure Quiritium meum esse aio; inde tibi ego te ex jure manu consertum voco.* Ille verò nisi cessisset: respondebat: *Unde tu me ex jure manu consertum vocâsti, inde ibi ego te revoco.* Tum Prætor utrisq; dicebat: *Istam viam dico, Inite viam* (Præstò aderat sapiens, qui viam inire doceret.) *Redite viam*. Eodem duce redibant; in agro verò sive domo manum conserebant, id est, terræ aliquid ex agro aut unam glebam & de domo festucam sumebant,

bant, ita manum conferebant; atque ad Prætorem deferebant; & in ea gleba vel festuca, tanquam in toto agro, vel in tota domo, vindicabant. Ea gleba vel festuca dicebatur *Vindiciæ.* His itaque in jus allatis vindiciis actor, qui dejectus erat, eas tenens dicebat: *Hunc fundum, sive hanc domum meam esse aio ex jure Quiritium, eóq; restitui, unde dejectus sum, postulo.* Tum Prætor: *Unde tu illum dejecisti, cum nec vi nec clam nec precariò possideret, eò illum restituas jubeo. Manum conferere* dicebantur litigantes, cum in agrum aut aliam rem, de qua erat controversia, profecti, rem litigiosam aut aliquam ejus particulam manu apprehendebant, jusque suum in re præsenti vindicabant.

Vindicta. vid. *Manumissio.* Virga hæc, quâ percutiebantur servi, dum liberi fiebant, *Vindicta* dicta videtur à *vindicando*, quod esset instrumentum Vindicis, seu Prætoris manumittentis, quanquam T Livius Dec. 1. l. 2. nonnullis, ait, videri Vindictæ nomen tractum à *Vindicio Servo*, qui primus Vindictâ dicitur liberatus, eò quod Adolescentium quorundam nobilium conjurationem cum Tarquiniis adversus Patriam detexisset. *Vinea,*

Vinea. vid. *Machinæ.*

Viriplaca, Dea, quæ viros placaret: In hujus ſacellum vir & uxor, inter quos aliquid jurgii interceſſerat, veniebant, & animorum contentionem deponebant.

Virtus. Virtutem à *viro* dici auctor eſt Cicero; hanc religioſè Romani coluerunt, & Templum illi dedicârunt, cui ita conjunctum erat Templum Honoris, ut *per Virtutis Templum ingreſſus eſſet in ædem Honoris*; quo oſtendebatur, ad verum honorem aditum non patere, niſi per Virtutem.

Vis, erat injuria, quæ inferebatur alicui in Urbe aut agro, ſive armatis hominibus, ſive inermibus. Eo crimine damnato aquâ & igni interdicebatur. Vis duplex: *Vera*, de qua jam dictum eſt: *Simulata*, cum dicis cauſâ alter alteri in jure manum conſerendo vim afferebat & verbis vindicabat, ſive viddicias poſtulabat. vid. *Vindiciæ.*

Viſceratio. vid. *Funus.*

Vitta. Vittæ capitis ornamenta muliebria, quibus mulieres capillos colligebant. Ovid. 1 Metam.

Vitta coërcebat poſitos ſine lege capillos.

Eædem dicebantur *Tæniæ.* Præterea *Vittæ* erant in multiplici uſu: erant enim Vitta-

ti Sacerdotes,Poëtæ,ad ultimum supplicium ducendi,Templum ipsæq; aræ Deorum victimæ,naves è portu exituræ, faces nuptiales. Tandem & matronarum gestamen Vittæ,quibus illæ à meretricibus discretæ, ut & virginuum nondum nuptarum. Valer. Flacc.l.8. Argonaut.

Ultima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Vitula,Dea,quæ lætitiæ lasciviæq; præerat,

Vocatio in Jus. vid.*Jus.*

Vocator. Qui invitabant Convivas, peculiari nomine *Vocatores* dicebantur.Martial. l.7. Epigr.85.

Jam,dices mihi, vapulet Vocator.

Volsgræ aves. vid. *Augurium.*

Volupia,à *voluptate* dicta Dea, quæ voluptatem hominibus afferret: Hanc effingebant in throno instar Reginæ sedentem, sed pallidiori aspectu, quæ Virtutes sub pedibus habere videretur.

Votivi ludi,qui à Magistratibus ad bellum ituris vovebantur, rebus feliciter gestis exhibendi

*Urna.*Urnæ cistæ erant in judicio positæ, in quas tabellæ,quibus Judices sententiam ferebant,mittebantur. Positæ autem erant

tot

tot Urnæ, quot Judicum Ordines, tres quidem, cum omnes adhibiti sunt, una *Senatorum*, altera *Equitum*, tertia *Tribunorum ærariorum*. Tabellæ itidem tres erant, una *Absolutionis*, cujus nota litera A. absolvo. Altera *Condemnationis*, cujus nota C. condemno. Tertia *Ampliationis*, cujus notæ N. L. non liquet. *Ampliatio* erat, cum Judices significabant rem sibi non liquere, secundam actionem instituendam esse. Formula absolutionis: *Non videtur fecisse*, aut *Jure videtur fecisse*. Condemnationis: *Videtur fecisse, non jure videtur fecisse*. Ampliationis: *Amplius cognoscendum* vid. & *Funus* & *Sepulchrum*.

Vulcanus, Jovis filius, ignis & fabrorum Deus, Deorum faber, qui Jovi fulmina fabricâsse dicitur, Heroibus arma. Ob deformitatem cœlo ejectus in Lemnum insulam decidisse fertur, eâque ruinâ claudus factus. Ejus operæ Cyclopes, officina Ætna mons Siciliæ ignivomus. Idem *Mulciber* dictus est à *mulcendo*, quod ferrum mulceat sive molliat.

Formulæ aliquot Romanæ.

ABi Musca. Hâc formulâ abigi solet qui molestiam nobis,ut muscæ æstivo tempore consueverunt,facessunt. Quilibet n.importunus musca dictus, unde proverbium:*muscâ importunior.* Antiphanes Poëta etiam eos,qui invocati,ut sæpe fit,ad convivia accedunt, aptissimè Muscis comparat. Aliàs & Jupiter ἀπόμυιος dictus, cui sacra facta ad abigendas muscas. Jos.Laur. l. 2. Polym. Diss. 28. Conf. inscriptionem Horti Lipsiani.

Ab ovo usq; ad mala,i.e.à principio ad finē. Nam ovum in prima mensa adpositum,mala in postrema. Conf. Hor. l. 1.Ser.Sat.3.

Accede Lictor, Sumomve populum. His verbis Magistratus mandata lictori dabat, ut ingredienti obstantem turbam summoveret,& via cedere juberet.

Accelera Signifer, sequere miles. Voces erant militares.

Accipio omen. Omina sunt ipsæ hominum voces, quas Veteres diligenter observâsse constat, quod si bonum aliquod omen offerretur, adjiciebant: *Accipio omen.* Ita cum L. Paullo consuli cum Rege Per-

sa

sâ bellum obtigisset, sub vesperam ille domum reversus, filiolam amplexus, quæsivit, quid tristes, mea Tertia ? Mi Pater, inquit, Persa periit. Tum arctiùs eam amplexus: Accipio, inquit, omen, mea filia.

Actum est. Ita in summâ desperatione dicere solebant, vel quia facta infecta fieri nequeunt, vel quia in Jure cautum est, lite semel terminatâ, de eadem re actio iterum ne detur: unde & *actum agere* dicuntur, qui frustrà operam sumunt.

Ad atma, ad arma, ad signa, Hostes in Urbe sunt. Impendente periculo ita conclamabatur, & milites, ut arma caperent, monebantur.

Addixit avis. Trita in auspiciis verba, quibus Augur lætos avem successus prædixisse significabat.

Ad metalla damnatus, ad ludum, ad gladium, ad bestias. Ad metalla damnatus, aut ad opus, qui in metalli fodinis opus facere coactus est; ad ludum, qui in ludo gladiatorio, de quo supra dictum est, dimcare jussus est; ad gladium damnatus confestim consumebatur, vel certè intra annum; ad bestias, qui leonibus aut ursis objiciebatur dilaniandus, Ita Tertullianus in pub-

licis

licis calamitatibus sæpe populum Romanum exclamasse refert: *Christianos ad Leonem! Christianos ad bestias!*

Ad vestitum redire. Duplex erat vestium mutatio, una in luctu, altera in bello vel tumultu: in illa solus color togæ mutabatur; in hac togæ sagis mutabantur; per illam *Atrata*, per hanc *Sagata* civitas erat. Depulsis periculis & tumultu sedatô Senatores ad vestitum redire jubebantur.

Agón? Minister victimam cæsurus, antequam feriret, hâc voce eum, cujus mandatum expectabatur, compellabat. Ovid. l. 1. Fast.

Qui calido strictos tincturus sanguine cultros
Semper agatne rogat, nec, nisi jussus agit.

Hinc proverbio *Agones* dicti cunctatores, qui semper deliberant, neque quicquam aggrediuntur.

Alala. Ante pugnam milites vociferabantur, *Alala*, quod erat quasi præludium & incitamentum ad manus conferendas. Plut. de Glor. Athen. Audi Alala, belli soror, hastarum hoc exordium.

Alio die. Cum Augur de cœlo servabat & aliquid comperiebat, quod susceptum negotium dirimeret, duobus his verbis id denunciabat.

Alia

Aliās res agis. Hâc loquendi formulâ utebantur Latini, cum rei ſupervacaneæ operam dari aut oſcitanter & animo parùm attento auſcultari ſignificabant.

An parati ad bellum i. e. an in procinctu eſſent. Ita Præco aſſiſtens Imperatori ter rogabat milites, qui toties alta atque alacri voce reſpodebant, ſe paratos eſſe.

Aquam, Aquam! In incendiis vox frequens.

Arma abjicere, tradere, hi jubebantur, qui ſe dedebant.

Arma ſubmittere. Gladiator læſus mortis evitandæ ergo populo ſupplicabat & arma ſubmittebat. Seneca: *Gladiatoribus licet arma ſubmittere, & miſericordiam populi tentare; tu neqne ſubmittes arma nec, vitam rogabis, recto tibi invictoque moriendum eſt.* Lipſ. l. 2. Saturn. c. 21.

Auctor, & *Princeps ſententiæ,* is dicebatur, qui primus id cenſuerat, quod cæteri erant ſecuti.

Avi ſiniſtra, i. e. liquido auſpicio. Siniſtra enim auſpicia fauſta dicebantur. Cic. de Leg. *Iſq; avi ſintſtra dictus Magiſter populi eſto* i. e. ſecundo auſpicio. Conf. Plaut. Epid. Act. 2. Sc. 2. Horat. Od. 16. Epod. alite ſecundâ. Contrà mala vel *adverſa avi* i. e. infauſto ſidere Horat. l. 1. Od. 15. mala ducis avi domum: & Od. 10. Ep. *Ma-*

Malâ ſoluta navis exit alite. Græcis ὄρνις αἴσιος, avis ſecunda, ἀνάσιος, aduerſa.

B.

B*Ellum juſtum piumque.* Arma pia & juſta dicebantur, cum Princeps Fecialium ſive Paterpatratus ſolenni conſuetoq; ritu, quo de ſuprà, bellum hoſti indixerat, quæ indictio vocabatur *Clarigatio*. *Paterpatratus* erat Fecialium Antiſtes, eorumque maximus, cui Pater & cui liberi erant.

Benè! In menſa, inter ſcyphos & pocula, ubi libare Diis dapes & benè precari moris erat, frequenter audiebatur illud: *Benè!* Ita apud Plautum: *Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium, bibe, ſi bibis.*

Bene ſit! bene tibi ſit! bene ambulato! bene valeto! His dicebant, quibus fauſta omnia precabantur. In ſternutationibus Græci adhibebant hanc formulam: Ζεῦ σῶζον, Jupiter ſerva.

Bene merenti fecit. His verbis nomen ejus, qui monumentum aliquod faciendum curaverat, inſcriptioni ſepulchrali addebatur.

Bono animo eſtote, terram video. Verbum nautæ aut remigis, ad trepidos & naufragii metuentes vectores.

Bonum factum. In solennibus Edictorum verbis hæc erant, unde Tertul. ô Edictum, cui adscribi debet *Bonum factum*!

Bonum sit! Si quod omen aut prodigium offerretur, his verbis optabant, ut boni aliquid portenderet.

C.

C*Alidam picem bibito.* Mos execrantibus ferventem picem potandam precari. Taubm. in Act. 1. Sc. 2. Mercat.

Cape vel *Accipe libens.* Ita dicebant, cum dona alicui Numini offerebant. Poëta:

Accipe, quæ Pietas ponit tibi dona merenti.

Capital esto. Frequens in legibus formula. Cic. 2. de Leg. *Quique non paruerit, capital esto.* Ita in jure: *Si quis adversum ea fecerit, capital esto.* Festus Capital facinus esse ait, quod capitis pœnâ luitur, Nonius verò capitis periculum intelligit. Et verior Festi interpretatio. Vid. Ludov. Carrionis Emend. l. 1. c. 3.

Cave, Cave Canem. Non longè ab ostiarii cellâ canem ingentem catenâ vinctum in pariete pictum fuisse superq; quadratâ literâ scriptum constat: *Cave, cave canem.* Ex edicto enim Ædilium canem mordacem habere, qui nocere posset, non licebat. Qui etiam onus aliquod humeris gestabant,

bant, itidem transeuntes monebant hac voce: *Cave.*

Cave, Cave lupum. Ut canem, ita & lupum ad parietes olim appictum fuisse legimus cum hâc epigraphe: *Cave, Cave lupum.*

Civis Romanus sum, Formula erat, quâ opem implorabant injuriis affecti. Civem enim Romanum indemnatum virgis cædere aut necare nemini licebat. vid. Act. 22. Cic. VII. Ver. *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, propè parricidium, necare, quid dicam in crucem tollere!* Idem alibi in Verrem: *Cervices in carcere frangebantur indignissimè civium Romanorum.* Conf. Matth. Martin. in voce *Qvirito.*

Commilitones. Qui cum populo agebant in urbanis concionibus, eos *Quirites* vocabant, qui in castris exercitum alloquebantur, hoc verbo, *milites*, affabantur; qui v. auram popularem captabant, iisque blandiri cupiebant, *Commilitones* appellabant.

Conclamatum est i. e. facta transacta omnia. Ter. Act. 2. Sc. 3. Evn. Moris enim erat cadavera septem diebus domi asservare, calida abluere, & per intervalla conclamare, & post ultimam conclamationem, qs. rebus desperatis comburere, inde re transactâ & finitâ dicitur *conclamatum est.*

Con-

Conſcende, quod benè vertat, Græcè ξύμβαινε ἀγαθῇ τύχῃ. Formula precationis ante navis ingreſſum uſurpata à nautis, invitantibus vectores, aut ſcandentes excipientibus. Joſ. Laurent l. 1. Polym. Diſſ. 17.

Conſiſte miles. Fugientes in prælio milites ita conſiſtere jubebant.

Conſul refer vel *Conſul conſule.* His verbis Senatores à Conſulibus flagitabant, ut referrent, qui tum hâc formulâ ordiebantur: *Referimus ad vos, Patres conſcripti* &c.

Cuculus. Viatores vinitoribus & vindemiatoribus de via conviciabantur, eoſque ut nimis tardos in vitibus putandis colendiſque agris, contumeliæ cauſſa *Cuculos* appellabant. Horat. Sat. l. 1.

— Cui ſæpe viator

Ceſſiſſet, magnâ compellans voce Cuculum.

Dedecus enim habebatur falcem ab illa volucre in vite deprehendi. Hæc vox contumelioſa poſteà deflexa ad maritos parùm vigilanter uxores cuſtodientes Joſ. Laur. l. 2. Polym. Diſſ. 41. Plin. l 28. c. 16. & Eraſm. in Adag.

Cui bono? In Judiciis decantatiſſimum erat, quod Cicero *Caſſianum* appellat, à L. Caſſio Prætore, cujus tribunal propter nimiâ ſeveritatem *Scopulus reorum* dicebatur.

D. *Da-*

D.

D*ate viam Consuli*. Lictores hâc voce Magistratibus viâ decedere populum monebant.

De ea re ita censeo. Rogati sententiam à Consule Senatores consurgebant ad sententiam dicendam, quam his verbis concipiebant: *De ea re ita censeo*. Interdum in sententiis dicendis utebantur verbo: *Placet*; interdum verbo: *Decerno*. Donatus in Andr. Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam.

Depositi. Depositi dicebantur, quorum jam propè desperata salus est, unde Cic. Act. 2. in Verr. *Ægram* & *depositam* Remp. dicit. Apud veteres moris erat, ut, qui periculoso morbo laborarent, desperatâ jam salute ante januas domorum deponerentur, ut à transeuntibus fortè curarentur, si qui jam simili morbo laboravissent. Plut. in libr. λάθε βιώσας hac de re ita: Prisci ægrotos suos in publico ponebant, ut prætereuntium quivis, siquis vel ipse eod. morbo conflictatus, vel similiter laboranti opitulatus sciret, quid medelæ esset, id ægrotanti significaret; ajuntque artem Medicam hoc modo experientiâ adjuvante crevisse. Eo fine Babylonios, qui Medicis non utebanbantur

bantur, in foro ægrotos ſuos expoſuiſſe, refert Herod. in Clio.

Deûm virtute. Ita frequenter re benè geſtâ loquebantur: ſolebant n. res proſperas Diis acceptas referre, ne ſibi quicquam arrogare viderentur. Græcus: σὺν θεῷ καὶ παλάμῃ.

Δευτέρων ἀμεινόνων. Uſurpabatur id in hoſtiis ſuccidaneis, quæ, cum priora minus proſpera apparuiſſent, immolabantur faventibus linguis & exclamantibus: Δευτέρων ἀμεινόνων.

Dic. Poſt relationem ex ordine ſententiæ rogabantur hâc formulâ v.g. *Dic* Marce Tulli.

Digito labellum comprime, compeſce. Hâc formulâ ſilentium imperabatur.

Digito monſtrari. Pulchrum & glorioſum ducebant, dicente Perſio, digito monſtrari & dicier hic eſt, Et Martialis:

Toto legor orbe frequens & dicitur: hic eſt.

Eò reſpexit Horat. Od. 3. l. 4. Carm.

Totum muneris hoc tui eſt,
Quod monſtror digito prætereuntium
Romanæ fidicen Lyræ.

Digitum tollere. Gladiator victus non arma tantùm ſubmittebat, ſed & digitum tollebat ejúſq, oſtenſione à populo veniam poſtulabat, cum ſe victum fateretur. A

nutu enim Populi, vel Editoris, vel Imperatoris, si intervenerit aut interesset his ludis, vita & mors Gladiatoris læsi lapsique pendebat. Et hæc liberatio dicta *Missio*, diversa à *Rude*: Nam missio ad victos pertinebat, Rudis ad victores; illius effectus, ut ab imminenti periculo & in eum diem duntaxat liberarentur, hujus, ut ætatem: mittebantur ergo læsi. Est itaq; *sine missione dare* gladiatores, & *sine missione pugnare* non aliud, quam ad certam mortem dari, nisi vincas, jus non esse victos supplicésq; liberandi. Lips. l. 2, Saturn. Serm. c. 21.

Dii Deæq; omnes. Quandoque hâc formulâ confusè omnes Dii Deæq; in sacris vocabantur.

Dii melius duint! Dii meliora! Dii meliora (*ferant.*)
His formulis malum aliquod omen abominantes utebantur. Virg. 3. Æn.

Dii probibete minas, Dii talem avertite
casum.

Diis manibus vel *Diis manibus sacrū.* Hæc verba vulgò monumentis præponebantur.

Dii propitii ac faciles. Quibus bonam & sanam mentem optabant, his propitios facilésq; Deos precabantur, uti contrà, quibus imprecabantur, iis Deos iratos exoptabant. Ita Seneca turpissimum Mæcenatis

de

de prorogando vitæ spacio votum ridens. quid huic optes, ait, nisi Deos faciles.

Dii te servent! ita milites interdum Imperatori suo acclamabant. Olim etiam Imperatori congiarium impertienti acclamari à plebe solitum? *De nostris annis tibi Jupiter augeat annos.* Quò respexisse videtur. Ovid. l. 1. Fast.

Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos.

Quæ fausta apprecatio non solùm usurpata erga Impp. sed etiam erga amicos. Hinc Plautinus Amator: *Ego meam vitam tibi largiar & de mea ad tuam addam.* Formulæ synonymæ: *Dii te perpetuent! Feliciter! Felicissimè! Vivas! Vincas! Valeas! Multi anni Regi! Multi anni Reginæ! Multis annis imperes!* Jos. Laurent. l. 2. Polym. Differt. 12.

Dii me perdant! Dispeream si, dispeream nisi, ne vivam, ne sim salvus! Dii te perdant! Dii Deæq; te perduint! Dii te infelicitent! Dii te eradicent! Quæ res tibi vertat malè! Malè sit! malè tibi sit! malè tibi dii faciant! Variæ execrationum formulæ.

Dii immortales, obsecro vestram fidem, vel concisè, *Dii vestram fidem!* item, *Tuam fidem Venus! Hercules tuam fidem!* Hâc formulâ

Deorum auxilium implorabant, ubi *fidei* nomen opem & auxilium ſignificare Donatus denotat.

D*ivide, divide ſententiam.* Quoties ſententiâ ſuâ duas pluréſve res quis complecteretur, eæ ſi non omnes probarentur, poſtulabatur, ut divideretur, i. e. de ſingulis referretur, hâc voce *divide.*

Doti tibi erunt. Promitti dos in hunc modum ſolebat, v. g. *Decem doti tibi erunt.*

E.

E*Ffugi malum, inveni melius.* Græci rotundius: ἔφυγον κακόν, εὗρον ἄμεινον. In nuptiis fuit receptum, ut puer aliquis puber, coronatus ſpinis & quernis glandibus, circumferret ſportulam repletam panibus, diceretque: *Effugi malum, inveni melius.* Joh: Hart, Decur. 2. Locor. Memor. c. 8.

Equum vende. Si quem ex Equitibus notâ aut animadverſione cenſoriâ dignum exiſtimarent, ei *equum vendere* imperabant.

Eſſe, bibere, ut oportet. Animalium venditor ea ſana præſtabat hâc formulâ, *eſſe, bibere, ut oportet.*

Eſt Diis gratia. Re bene geſtâ Diis gratulabantur, i. e. gratias agebant hâc formulâ.

Ex animi ſententiâ. Juraturi, ex animi ſui ſententiâ, pro ut ſe res haberet, jurare ſe profitebantur.

Ex

Ex bona fide. Formula in contractibus bonæ fidei adhiberi ſolita.

Expedi, Lictor, ſecures, expedi virgas, i Lictor, deliga ad palum, i Lictor, colliga manus, caput obnubito, infelici arbori ſuſpendito, ſummove Lictor, ſummove à Prætore meretricem. His verbis Magiſtratus Lictori mandata dabat.

Εὖ δειπνήσειας! εὖ ζήσειας! Fauſta apprecatio cœnanti facta.

F.

F*Avete Linguis.* Cum rem divinam faciebant, his verbis ſilentium imperabant, ut nonnulli volunt. Alii putant eâ voce populum, non ut taceret modò, admonitum, ſed etiam, ut bona verba diceret, ac profanis & malè ominatis parceret. Quorundam ſententia his verbis, *ore & linguis favete*, imperatum, ut multitudo, quæ aderat, favorem ſacris præſtaret, ea votis faventibus proſequeretur, & verbis præeuntem Sacerdotem ſubſequeretur. Græci dicunt εὐφημεῖτε, bona verba dicite. Tibul. l. 2. El. 11.

Dicamus bona verba (venit natalis) ad aras,
Quiſquis ades, linguâ vir mulierq; fave.

Horat. Od. 14. l. 3. malè nominatis parcite verbis; & Virgil. l. 5. Æn.

Ore favete omnes & cingite tempora ramis.

Faustè! Bene meritis acclamatum.

Felicitèr, Domino & Dominæ felicitèr! In faustis acclamationibus, ut & sponsalibus, familiaris vox erat: *Felicitèr!*

Feri, faciem feri. Ita milites in pugna mutuo se excitabant ad strenuè decertandum.

Fœnum habet in cornu. Cornupetæ bovis cornibus fœnum alligari solebat, ut obvii ejus vitarent occursum, unde & de homine improbo, cujus consuetudo vitanda est, dici potest, quod *fœnum habet in cornu.*

Foràs Bulimum (famem) *intrò divitias & sanitatem.* Attexere libet & hanc, licet Græca sit, formulam, quâ de Plut. in Symb. Quod Archon in publico, reliquorum quivis domi suæ peragit. Vocatur autem Bulimi expulsio, cum servorum aliquem viticeis verberantes ferulis, per fores ejiciunt, his verbis – *Foràs Bulimum, intrò divitias & sanitatem*; Græcè: ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον καὶ ὑγίειαν.

Foràs, exi foras. Hâc formulâ uxor in divortiis ædibus exigebatur, *exi, collige sarcinulas & exi.*

G.

G*ypsati pedes*. Venalium trans mare advectorum pedes cretâ notabant,

erátq; hoc insigne venalitiis gregibus, ut cretatis sive gypsatis pedibus venirent. Apud Cicer. l. 7. Ep. 6. ad Famil. *gypsatissimæ* manus, quas idem Medeæ tribuit, dici videntur candidissimæ, aut medicamentis & veneficiis infectæ.

Habet hoc habet. Vox insultantis adversarii, aut acclamantis vulgi erat, cum gladiator in arena læsus ceciderat. Seneca Tragicus:

Habet, peractum est: quas petis, pœnas dedit.

Hæc pars major videtur. Discessione facta dinumeratisque sententiis, Consulem eam sententiam, in quam plures pedibus iverāt, his verbis pronunciasse verisimile est.

Hæc quidem vis est. Veteres cum vehementiùs aut violentiùs tenebantur aut pellebantur, ita exclamabant.

Hæres ex aßse, ex triente, quadrante &c. Hæres *ex asse* omnium solus hæres instituebatur his verbis v. g. *Lucius Titius ex aßse mihi hæres esto.* Ex æquis partibus hæredes scribebantur hujusmodi verbis· Cornelius & Salustius & Varo *ex æquis partibus* hæredes sunto. Alii *ex partibus non æquis* scribebantur Hæredes hoc modo, *ex beßse, triente, hæres mihi esto.*

Hæreditatem cernere. Scripti hæredes interdum cernere jubebantur hæreditatem.

Est autem *Cretio* certum dierum spatium, quod instituto hæredi datur, ad deliberandum, utrum expediat ei hæreditatem adire, nec ne. Quod si quis hæreditatem repudiâsset, is sine Cretione statim excludebatur.

Hamaxiæa. Verba sesquipedalia à Græcis dicuntur ἁμαξιαῖα ῥήματα, verba plaustralia. Talis vox est illa apud Aristophanem Comicum.

ὀρθοφοιτοσυκοφαντοδικοταλαιπώρων τρόπων.

Quam vocem Hieronymus Wolfius reddidit:

Rectingredibusycophantijuridicimiseris (*moribus.*

Joann. Hartungus putat non ineptè pro ὄρθο legi ὄρθρο, ut de iis confictum sit compositum, qui manè surgunt, ut forum frequentent ad exercendas sycophantias, ac proinde miseram vitam vivant. Præclarè idem addit: Utinam hoc vocabulum tam esset notum hodie, quàm non est, non ita juventus vix gustatis studiis ingenuis ad forensia ista tam irreverenter profanéque prorumperet. Joann. Hartung. Decur. 3. Memor. c. 3. Sunt, qui eandem vocem ad vitilitigatores, lites in æternum extrahentes, accommodant. Franc. Pollet. l. 2.

Hist;

2. Hist. F. R. c. 3. Idem Aristoph. in Vesp. Κυμινοπριστοκαρδαμογλύφους vocat eos, qui supra modum restricti sunt & sordidi, qui non erubescunt etiam τὸ κύμινον πρίειν & τὸ κάρδαμον γλύφειν, id est, qui cuminum secare in plures partes non verentur, præ nimiâ tenacitate, ne integrum quidem granum concedentes, etiam è nasturtio, herbâ satis vili, ob parsimoniam aliquid desculpunt.

Hastæ subjicere. Ea, quæ publicè olim & privatim venibant, per Præconem venisse notum est, & quidem, quæ publicè venibant, non Præconis tantùm voci, sed & Hastæ subjiciebantur, hastâq; positâ, Præcone prædicante, ei, qui licitatione vicisset, addicebantur; hinc hasta Præconis *hasta venditionis* dicta.

Hastam abjicere, i.e. desperare & contentionem relinquere. Tractum à militibus fugitivis, qui victoriâ desperatâ, ut ad fugam sint expeditiores, hastam abjiciunt, ob id dicti ῥίψασπιδες.

Herbam dare, porrigere i.e. victum se fateri. Olim n. cursu alióve certamine superati herbam ex eodem statim loco decerptam victori porrigebant, in signum partæ concessæque victoriæ. Confine huic & illud: ma-

manus dare i. e. ſe victum agnoſcere.

Hercle, *Hercules*, *Mehercule*, *Mehercules*. Jurandi formulæ nulli non notæ, à quibus tamen ora Chriſtiana rectè abſtinent. Per Herculem viros, fœminas per Caſtorem, per Pollucem viros pariter ac fœminas jurâſſe alibi dictum. Socrates per quercum, platanum, hircum, canem, anſerem jurabat, eo cavillo explodens, uti exiſtimat Tertullianus, vanitatem gentilium, per ligneos & ſaxeos Deaſtros dejerantium Zeno per capparim, Pythagoras qer quaternionem, Scythæ per ſolium Regis, ventum & acinacem, Ægyptii per allium, porrum, cæpas, Pœni per Deos patrios, Romani per Jovem lapidem, quô de ſuprà, alii per braſſicam jurârunt. Imperatorum temporibus per ſalutem & genium Principis juratum. Juramentum ruſticum à Plauto refertur: *Ita me amabit ſarculum*. Græci veteres metu pejerandi Deorum nomina interdum omittebant, & formulâ tantûm jurisjurandi contenti erant v. g. ὁ μὰ τὸν vel νὴ τὸν. Rhadamantus, teſte Suidâ, vetuit, ne in jurejurando Dii nominarentur, ſed jurari voluit per anſerem, arietem & ſimilia. Joſ. Laur. l. 2. Polym. Diff. 1.

Hic eſt. Formula, qua quiſq; laudari expetebat

petebat, uti Demosthenem lætatum esse ferunt, cum anus quædam Atica digito ipsum monstrásset & dixisset: οὗτός ἐστιν ὁ Δημοσθένης.

Hic situs est. Hic jacet. In monumentorum titulis solennia verba erant.

Hoc age. Cum Magistratus rem divinam faciebat, aut auspicia captabat, Præco inclamabat: *hoc age.* Qua voce admonebantur, ut attentis animis, nec perfunctoriè aliasvé res agentes, sacris auspiciisque operam darent, qui adessent. Eodem loquendi genere aliàs etiam Veteres attentionem sibi conciliabant.

Hodiè nate salve. Qui Natalitia celebrantibus occurrebant, hâc salutationis formulâ utebantur. Plaut. Act. 1. Pseud. Sc. 3. *Hodiè nate heus, hodiè nate, tibi ego dico, heus hodiè nate.*

Honorem præfari. Si turpe quid & obscœnum dictu essent locuturi, honorem præfari solebant.

Hostes, Hostes. In tumultu exclamabatur.

Hostem feri. Vox militaris in pugna.

Hostibus eveniant. Imprecationes in se aliosve factas frequenter hâc formulâ aversabantur.

Hæc adspice, adspice adme. Formulæ attentioni parandæ.

I.

ILicet. Deſperationis formula. *Ilicet*, quaſi *ire licet*. Sic Judices de Concilio dimittebantur, cum Præco pronunciâſſet ſuprema dicta; *Actum eſt. Ilicet.* Noviſſimum etiam in funeris deductione verbum erat: *Ilicet.*

I modò vel *Abi*, ita dicebant, cum faſtidioſè & contemptim aliquem amoliebantur. Aliàs & imprecationum formulæ erant. *I, quo dignus es. In malum rem hinc ibis. Abi in malam crucem, &c.*

Impera, ſi quid vis, ſi quid eſt opus. Solennis formula eorum, qui ſe paratos promptoſq; ad omnia alterius cauſâ facienda ſignificãt.

In alea atq; vino, vel: *in joco atq; vino eſſe.* His verbis tempus poſt convivium ſignificabatur: nam ſublatis epulis pocula tamen apud veteres relinquebantur, quibus mutuò inter ſe certantes convivæ, aut jocis animum hilarabant, aut aleâ ludebant.

In jus eamus. In jus veni. Sequere ad Tribunal. In jus ambula. His formulis juris ſui experiundi gratiâ ad Prætorem olim evocare ſolebant adverſarios.

In ſtatu ſtare. Id de gladiatoribus dicebatur, qui componebant ſe & in arma colligebant mirâ arte curâq; ſui defendendi, alterius petendi, quæ ex arte *poſitura*

voca-

vocabatur. *Status* hodie de homine constantis infractique animi dicitur.

Inter bonos bene agier oportet. Formula fiduciæ. C. l. 7. ad Famil. ep. 12.

Intra legem epulari, i. e. minus consumere quam lex præscripsit. Cic. l. 9. ad Pætum.

Iō Saturnalia vel *Bona Saturnalia* ! Vox frequens in Saturnalibus, servorum Festo.

Iō Triumphe ! Imperatori triumphanti, dum per Urbem in Capitolium invehebatur, à milite acclamabatur: Iō triumphe ! Horat. l. 4. Carm. Od. 2. ad Augustum :

Túque dum procedis. Iō triumphe,
Non semel dicemus, Iō triumphe,
Civitas omnis.

Ita me bene amet Laverna ! Jurandi formula, furibus frequens & coquis, qui plerumque furtificis sunt manibus. Patet id ex Plauti Aulul. Act. 3. Sc. 2. *Ita me bene amet Laverna*, inquit coquus, *te jam, nisi vasa mihi reddi jubes, pipulo hic differam ante ædes. Pipulo differre* i. e. convitio, prisco verbo, obvagulari: olim n. qui suam intentionem nullo poterat testimonio confirmare, is die tertio ad ædes adversarii obvagulatum ibat, i. e. adversario justum testibus adhibitis convicium faciebat. Conf. Lex. Philol. Matth. Martinii.

Ita

Ita me Deus amet! Ita me Dii ament! Ita sim felix! Ita vivam! Vulgares jurãdi formulæ.

Ite cum Diis benè volentibus. Discedentibus dici solitum. Plaut. Act. 4. Sc. 8. Mil. Glor. *Agite ite cum Diis bene volentibus.*

Ite in suffragium bene juvantibus Diis. His verbis is, qui Comitia habebat, Tribus aut Centurias in suffragium mittebat.

Juro in verba N. N. *uri, vinciri, verberari ferroq; necari.* Formula jurisjurandi Gladiatorum, quæ legitur apud Petronium.

Justitiam edicere, remittere. Justitium est juris dicendi intermissio. In luctu publico & insigni Reipubl. calamitate justitium edici solebat, & periculo depulso remitti consueverat.

L.

Liber esto, abi, quo lubet, nihil te moror. His formulis interdum manumissio peragebatur.

Liberorum procreandorum gratiâ. In tabulis nuptialibus solemnia verba erant *liberorum procreandorum gratiâ uxorem duci.*

Licet antestari? his verbis testimonium iis, qui præstò aderant, denunciabatur.

Licet consulere? Qui JCtos consulendi gratiâ adibant, rogare solebant, an per otium & occupationes consulere eos licerent,

ret, quod fiebat his verbis: *licet consulere?* respondebant illi: *Consule*, vel *Licet.*

Lubens meritò. Solemnis formulâ in precibus, gratiarum actionibus, suppliciis Deorum, quæ etiam extat multis inscriptionibus.

M.

M*Acte virtute esto*! Sanguinolentis ex acie redeuntibus aut aliàs præclarè rem gerentibus id dici solitum. Liv. lib. 7. *Macti Virtute milites Romani este.*

Malum foras! Formula detestantis & abhorrentis. Virgil. l. 12. Æn. *Fors dicta refutet* i. e. Dii omen avertant.

Manibus demissis. Demissis manibus currit, qui currit contentissimè, quia cum rapido incitati cursu sumus, manus, utrasq; moventes demittim9. Taubm. in Pseud. Act. 3. Sc. 2.

Manibus puris. Arcebantur à Sacris, quibus non erant puræ manus, puræ tàm à sordibus & illuvie, quàm à cæde & sanguine. Notum est illud Mimi: *Puras Deus, non plenas adspicit manus.*

Mars vigila. Bellum Dux aditurus, Sacrarium Martis ingrediebatur, & Ancilia primò, pòst hastam simulachri commovebat, dicens: *Mars vigila.*

Mea lux, mea, vita, anime mi, mel meum, ocellus meus, mea voluptas, meæ deliciæ, mea vo-

ſa, meus molliculus caſeus. Plaut. Amantium blanditia.

Melius ominare, εὔφημος ἴσθι, His verbis diras aut minas excipiebant & avertebant.

Memento. In Anteſtatione memoriæ cauſſâ actor auriculam imam tangebat Anteſtati cum hoc verbo: *memento*; unde eſt illud Virgil. Ecl. 6.

Cum canerem Reges & prælia, Cynthius
Vellit & admonuit (*aurem*

Et illud Horat. l. 1. Sat. 9.

— Licet anteſtari? ego verò
Oppono auriculam.

Plin. l. XI. c. 45. *Eſt in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes anteſtamur. Vidi etiam,* inquit Ant. Muretus l. 12. Var. Lect. c. 5. *veteres nummos æreos, in quibus viri duo inſculpti erant, quorum unus alteri aurem vellebat, in orbem autem ſcriptum erat:* μνημόνευε.

N*ihil gratiæ, nihil precibus dare.* Jurati Judices ſententiam dicebant, & aliquem damnaturi jurabant, ſe nihil gratiæ, nihil precibus dare.

Nihil moror. In dimittendo reo his verbis uſi videntur: *nihil moror*, v. g. Sempronium nihil moror.

Nihil vos moramur, Patres Conſcripti. Formula Senatus dimittendi, quâ Senatoribus curiâ excedere permittebatur. *No-*

Nomen suum ferre. Testator interdum hæredes jubebat nomen suum ferre, & tum in bona & in nomen hæredes adoptari dicebantur.

Non referam, non rogabo, non patiar agi. Hæ voces erant Consulum.

Non te peto, piscem peto. Cantilena hæc Retiarii erat cum Mirmillone pugnantis, quia in ejus galeâ piscis effigies inerat.

Nulla te hodie pulcrior. Mos antiquus his verbis laudandi novam Nuptam. Catullus in quodam Hymenæo: *Non tibi,* ait Sponsæ, *periculum est.*

Ne qua fæmina pulchrior
Clarum ab Oceano diem
Viderit venientem.

Jan. Guilielm. l. 2. Verisim. c. 14.

Numera Senatum. Cuivis Senatori licebat Consulem his verbis compellare, cum tot Senatores præstò non erant, quoto numero licebat perscribi SCtum.

Numina læva. Ita vocabant Deos averruncos sive depulsores, quos, ne obessent, placabant, quales *mala fortuna, febris, pallor* &c. quibus & Fana publicè dicata fuerunt.

Nunquid vis? Nunquid aliud imperas? Discedentes vulgò ita rogabant & respondebatur: *Rectè,* vel *Valeas.*

OLlus *Letho datus eſt*, vel *Ollus Quiris letho datus eſt. L. Titius vixit. L. Titio exequias ire, cui commodum eſt, jam tempus eſt. Ollus ex ædibus ecfertur.* In funeribus indictivis à Præcone ſic dicti ſolitum.

Omnes! Omnes! Acclamationibus hæ voces quandoque adjiciebantur. Præcipuè in Senatu SCtis ita acclamatum. *Omnes, Omnes, Æquum eſt, Juſtum eſt, omnes idem rogamus, ad idem conſentimus.*

Optimo jure vel *optimâ lege Rex, Conſul.* Formula hæc in Magiſtratibus creandis adhibebatur, cum omnium ſuffragiis dignitatem aliquis erat adeptus. NB. Conſules & Prætores *fieri, creari, renunciari, declarari* aut *deſignari:* Dictatores *dici :* Interreges *prodi :* Senatores *legi* dicebantur.

Oſſa ne violes. In ſepulchrorum titulis interdum legebatur: *Rogo per Deos Stygios, oſſa noſtra, quiſquis es homo, non violes.*

O te felicem! crede nobis, crede tibi; Sic te ament Dii, quemadmodum tu nos, ô nos felices! Has acclamationes à Senatu Trajano factas eſſe refert Plinius, poſtea in Senatu Principibus acclamari cœpit: *Sit felicior Auguſto, melior Trajano.* Legi digni ſunt Acclamationes Senatus poſt mortem Commodi, cui ſucceſſit Pertinax Imp. *Hoſti*

ſti patriæ honores detrahantur, parricidæ honores detrahantur, parricida trahatur, hoſtis patriæ, parricida, gladiator in ſpoliario lanietur. Hoſtis Deorum carnifex Senatus, qui Senatum occidit, unco trahatur, qui innocentes occidit, unco trahatur, ut ſalvi ſimus, Jupiter Optim. Maxim. ſerva nobis Pertinacem, fidei Prætorianorum feliciter, exercitibus Romanis feliciter, pietati Senatus. Hoc rogamus, parricida trahatur, exaudi Cæſar, Delatores ad leonem, exaudi Cæſar, ſævior Domitiano, impurior Nerone ſic fecit, ſic patiatur. O nos felices te viro imperante!

P.

P*Arati, juva Deus.* Militaris formula, cum prælium erat ineundum.

Parce ferro. Ita Hannibal militi dixiſſe fertur, cum ad Cannas pluſquam quadraginta Romanorum millia cæſi eſſent.

Paſcito linguam, i. e. linguam coërceto, contineto, taceto. Silentium in ſacris his verbis imperabatur.

Penulam ſcindere. Si quis ſeriò, ex animo, quaſi vi, manu injecta in penulam invitaret aut moraretur, is dicebatur *ſcindere penulam*; contra v. leniter & remiſſe aliquem invitans, dicebatur *lacinia tenere.* Joſ. Laur. l. 2. Polym. Diſſ. 38.

Per genua. Judicem per genua obſecrare moris erat,ut faceret,quæ ſalva fide facere poſſet : cum n. genua Miſericordiæ conſecrâſſent,ea orantes tangere conſueverant.

Pileati. Servos,quorum nomine venditor nihil præſtabat emptori, pileatos producebat,uti annotatGell.l.7.

Plaudite. Peractis fabulis Spectatores his vocibus dimittebantur : *Valete & plaudite,plauſum date, clare plaudite*; quæ vel à grege,vel à perſonâ, quæ poſtrema in ſcenam introducebatur , dicebantur.

Pollicem premere , convertere. Populus ſi *pollicem premeret*, favere ſe ſignificabat Gladiatori,qui lapſus erat, eúmq; dimitti; ſi *converteret*, occidi jubebat. Juvenalis.

Munera nunc edunt, & verſo pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.

Horatius :

Fautor utroq; tuum laudabit pollice ludum.

Pone arma & malo cave. Hâc formulâ ab occurrentibus militibus arma his auferebantur,quibus eâ lege & conſuetudine geſtare non licebat.

Porrige manum vel *dextram.* Formula jacentis alienam opem implorantis.

Præfiſcine vel *Præfiſcini.* Hac voce faſcinationibus occurrebant ; qui enim ſupra modum

modum ſe laudabant aut præſentes laudabantur; faſcini amoliendi & avertendi cauſâ hanc vocem præfari ſolebant, ut invidia dicto abeſſet & faſcinatio. Sicut & in ædium januis & caminis ſuſpendi ſolita quædam ridicula, quæ βασκάνια dicta ad avertendum faſcinum, ut ſcribit Pollux l. 7.

Præs, Præs eſt. Si reus prædem poſceretur, is, qui amiciſſimus erat, ſic reſpondebat.

Prehende furem. Formula, quâ furem inſequebantur.

Procul, ô procul eſte profani. Ite procul, ſacer eſt locus, ite profani, vel ut ait Ovid. l. 1. Faſt.

Innocui veniant, procul hinc, procul impius eſto;

His verbis profanos ſacris arceri moris erat.

Q.

QVantum æquius melius. Frequens in arbitrio aut arbitrariis actionibus formula: Cic. pro Roſc. Comœdo. *Quid eſt in arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius & melius, id dari.*

Quid agis? Poſt datam & acceptam ſalutem, trita erat hæc interrogatio.

Quid videtur? Quid fieri placet? Relationis conſularis formulæ v. g. Conſul dixit: De amicis Maximini quid videtur? acclamatum eſt, Hoſtes, Hoſtes.

Qui hæc sentitis, in hanc partem; qui alia omnia, in illam partem, quæ sentitis. Vel: *Qui hoc censetis, illuc transite; qui alia omnia in hanc partem.* Solennibus his verbis discessiones imperatæ & in contrarias partes vocati ii, qui sententiis diffidebant, jussiq; in hanc & illam partem discedere.

Quietem posteri non invideant, qui secus faxit, manes sentiet iratos. Item. *Quod feceris & tibi alius faciet.* Titulorum in monumentis hæ erant clausulæ.

Qui Rempublicam salvam esse vult, me sequatur. Hâc voce in tumultu & graviore periculo cives ad arma vocari solebant.

Quisquis es, sive Deus, sive Dea es. Formula precationum, quæ ignoto Numini fiebat. Virgil. l. 4. Æn. v. 577.

—sequimur te, sancte Deorum,
Quisquis es.

Plaut. in Rud. Act. 1. Sc. 4. *Quisquis est Deus, veneror, ut nos ex hac ærumna miseras eximat.* Addit Taubmannus: *Veteres ne errore laberentur, de nomine Dei alicujus certò dubitantes, dicere solebant: Quisquis es.*

Quisquis es, noster eris. Imperatores, cum in fidem transfugas recipiebant, his verbis utebantur.

Quod abominor. Quod Dii omen avertant. Quod Dii

Dii prohibeant. His formulis infausta, dira, adversa, tristia respuebant & aversabâtur.

Quod bene eveniat. Quæ res vertat bene. Quæ res rectè vertat. Solennes precationum & votorum formulæ.

Quod bonum, faustum, felix fortunatúmq; sit. omnibus rebus agendis ita præfabantur. Præco auctionem auspicans ita proclamabat: Quod felix faustúmq; sit, rem distrahimus emptori. Cum v. emptor recipiebat, dicebat: Age, quod felix faustũq; sit, recipe.

Quod Consules verba fecerunt. Prima Senatusconsultorum verba plerumque ita concipiebantur.

R.

R*Atum fecit.* Auguralis formula, qualis illa: *Addixit avis.*

Receptui canere vel *Receptui signum dare*, est tubæ signo copias à pugnâ revocare.

Recipe ferrum, Gladiator, in arena si cecidisset, hâc voce monebatur, ut animosè ferrum reciperet & intrepide jugulum præberet victori, ne membra contraheret, aut manum opponeret &c. Cic. pro Sextio: *Ipsum v. quid accusas? num defuit gladius? num repugnavit? num, ut gladiatoribus imperari solet, ferrum non recepit?* Et Tusc. quæst. l. 2. *Quis mediocris gladiator, cum decubuisset,*

ferrum jussus recipere, collum contraxit. Mira firmitas, si in re bonâ.

Rectè atque ordine fecisse videtur. Quorum facta comprobabat Senatus, eos recte atq; ordine videri fecisse decernebat

Res tuas tibi habeto, res tuas tibi agito. Formula in divortiis recepta. Plaut. in Amphitr *Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.* Jubebatur etiam, ut res suas procuraret, ædibus facesseret.

Rude donare. Rudis virga erat, quam Editor aut lanista veterano gladiatorio, aut cui juberet populus, dabat libertatis & immunitatis à pugnâ signum.

Ruta cæsa. Hæc in venditione excipi solebant. *Ruta*, quasi *eruta* dicuntur, ut arena & similia nondum in opus conversa, *Cæsa*, ut arbores cæsæ, carbones & his similia.

S.

SAcer esto, Frequens Legum, quas sacratas vocant, clausula. Festus: *Homo sacer est is, quem populus judicavit ob maleficium, neque fas est eum immolari, sed qui occidit, parricidii non damnatur.*

Saga sumi. In tumultu aut graviore imminente periculo decerni solebat SCtis: *Tumultum esse: Justitium edici, Saga sumi* & tum sagata erat Civitas.

Sal-

Salve. Dii ſalutari conſueverunt, quiq; Deos adierũt.ſalutem illis dixerunt vulgari verbo SALVE. Ita ex peregrinatione ſalvi domum reverſi patriam ſalutabant. Agam. apud Sen. *Tandem revertor ſoſpes ad patrios lares, ô chara ſalve terra.* Chryſalus ſervus apud Plaut. in Bacchid. *Herilis patria Salve.* Mos erat, ut qui primus regionẽ ingrederetur, eam religioſè ſalutaret, cum Genium ei præeſſe crederent. Æneas apud Virgil. l. 7. Æn. *Salve fatis mihi debita tellus.*

Scapham ſcapham dicere. Formula tritiſſima de eo uſurpanda, qui quamlibet rem ſuo appellat nomine, nihil ſpe gratiæ aut metu offenſionis reticens Græcus ita:

τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην σκάφην λέγει.

Scindere veſtem. Moris fuit apud Judæos & Romanos, ad oſtendendum ingentem animi dolorem & indignationem veſtem ſcindere 1. in funere & luctu. 2. in blaſphemiis. 3. in clade & calamitate publicâ ſeu privatâ. Exempla in Sacris nota ſunt Virgil. l. 5. Æn. de claſſis incendio loquens:

Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem
Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas.

Serva animam tuam. Noli animam tuam perdere. Tyranni olim Chriſtianos his verbis compellabant, quos ad fidei negationem cohortabantur.

Si Dii volent, cum Diis volentibus. Usitata &religiosa exceptio, quâ aliquid aggressuri utebantur.

Signifer statue signum, hîc optimè manebimus Cum castra locanda erant, Signifero mandabant omnes signum statuere.

Silentium. In auspiciis silentium dicebatur, quod omni vitio carebat, nec fausti quicquam, neq; infausti prænunciabat. *Sinistrum a. auspicium* lætum spondebat eventum & ad agendum quasi hortabatur.

Silete. Hâc voce silentium populo à Præcone exertâ manu videtur indictum. ;Tale græcum illud apud Euripidem: *σίγα, σιώπα*.

Si quid me vis, impera & factum puta. Formula servi ad herum, officium suum offerentis & obsequium pollicentis.

Sit tibi terra levis, molliter ossa cubent, quiescant. Hoc voto sepultos prosequebantur, unde viatores in titulis sepulchrorum rogabantur, ut benè mortuis precarentur: *Rogo, ut decedens terram mihi dicas levem.* Contrà sepultis imprecantes optabant, ut *terra esset onerosa.* Tiberio Imperatore mortuo populus lætatus est, & pars clamitavit: *Tiberium in Tiberim*; Alii v. terram matrem Deósq; manes orârunt, nec mortuo sedem ullam, nisi inter impios darent. Suet. in ej. Vita

ej. Vita. In publicis imprecationibus quid potiſſimùm veteres devoverint, apertè Diphilus in Paraſito apud Athenæum l. 6. his verbis oſtendit: Ignoras in diris execrationibus quidnam illud ſit! Viam ſi quis rectè non monſtrat, ſi incendiarius eſt, ſi corrumpit & inficit aquam, ſi ad cœnam properantem impedit; quæ ultima lex verè paraſitica, quem de ſuo addidiſſe videtur. Joſ. Laur. l. 2. Polym. Diſſ. 13.

Si tamen ab orco receptus eſt. Formula hæc de flagitioſiſſimis & maximè impiis olim uſurpata eſt. Vide Taubm. in Act. 3. Sc. 2. Pſeud.

Si videtur. Nihil abſolutè & pro Imperio Senatus Conſulibus mandare ſolebat, ſed precariis potius, quàm imperativis verbis, & ſub hac exceptione: *Si videtur.*

Si vobis videtur, diſcedite Quirites. Dimittendæ concionis formula.

Sub corona vendere. Captivi omnes, qui lege belli venibant, coronati vendebantur.

T.

T*Halaſſio.* Vox nuptialis.

Theta præfigere i. damnare: capitali n. ſententiæ præfigi theta ſolitum, qſ. mortis ſignum, ἀπὸ τοῦ θανάτου. Perſ. Sat. 4.

Et potis es nigrum vitiis præfigere theta.

Lepidè quidam Epigrammatographus:

Infelix multis Theta est, mihi litera felix,
Si θάνατον *scribit, scribit & illa* θεὸν.

Tuo capiti dictum sit. Hoc modo imprecationes à se aversas in ejus caput, qui malè precatus fuerat, rejiciebant. Cælius Ruffus l. 8. Epist. ad Famil. ep. 1. Homines dissipârunt te periisse, quod illorum capiti sit.

Thura mascula. Hæc aris dabantur & locupletes quidem thura acerrâ & lance plena dabant, tenuiores saltem grana aliquot & micas summis digitis flammis injiciebant. *Masculum thus* est optimi thuris quædam species.

V.

V*Æ victis!* Cum Româ captâ à Senonibus Gallis aurum ex conventione & pacto appenderetur, ut recederent, quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Ap. Claudio, Brennus Rex Gallorum ad pondera gladium adjecit & dixit: *ve victis!* quem postea persecutus Fur. Camillus, cum insidiis circumventum concideret & quereretur contra fœdus fieri, eâdem voce remunerasse dicitur. Taubm. in Pseud. Sc. ult. Vid. adagium: *Quid nisi victis dolor.*

Vale, Vale, Vale, nos te ordine, quo natura permiserit, cuncti sequemur. Ultima verba erant, quibus exequiis peractis domum repetentes mortuo benè precābantur, aliàs

advenientes *Ave* & abeuntes *Vale* dicebant.

Vasa colligere. Omnis generis utensilia, vasa dicuntur. Cum castra movenda erant, vasa colligere jubebantur milites, ad quod alludit Senec. Ep. 19. *Incipiamus*, ait, *in senectute vasa colligere*; atque ita dicebantur *vasa conclamari*. Cæs. l. 1. Quo cognito signũ dari jubet & vasa militari more cõclamari.

Velitis, jubeatis Quirites. Commune omnium rogationum principium v. g. *Velitis jubeatis Quirites, bellum indici* Acceptâ rogatione, populus respondebat: *Volumus jubemusque*. *Volumus animo, jubemus verbis*. Alias proprium erat populi *jubere*: plebis *sciscere*: Senatus *censere*. Nam auctorita erat in Senatu, potestas in populo, ut loquitur Cicero.

Vellem quæ velles. His verbis amicus eum, cui malè & adversus animi sui sententiam erat, alloquebatur, quasi diceret: vellem tibi ita esset, ut tu quoque velles, mihique ægrè est, quod tibi quicquam præter voluntatem tuam evenerit Horat. Sat. 9. l. 1.

—— *Cupio omnia, quæ vis*.

Plaut. in Amphitr. *Debetis velle, quæ velimus: metuimus & ego & Pater de vobis & Republ*. M. Anton. Muret. l. 9. Var. Lect. c. 8.

Ver sacrum. In magnis periculis *ver sacrum* vo-

vovebant id est, omne pecus inter Calendas Martias & Majas natum se Diis immmolaturos. Ita Romani ver sacrum in bello Carthaginensi vovebant, cujus rogatio his verbis concepta est: *Velitis, jubeatis Quirites, quod ver attulerit ex suillo, ovillo, caprino grege, Jovi fieri.*

Versis armis. Pugnare versis armis dicebantur Gladiatores, cum diremptâ prælusione abjectisque lusoriis armis ad vera transibant. Ovid. de Arte:

Ponite jam gladios hebetes, pugnetur acutis.

Pugnaturi enim antè armis præludebaut, quàm pugnam in arenâ inibant, parmas aut clypeos, etiam hastas, fortasse & gladios in altum jaciebant & recipiebant cum venustate, idque vocabant propriè *ventilare. Tela* verò ipsa *lusoria* vel *exercitoria*, vera & acuta tela *decretoria*, quod velut decreto Editoris aut Prætoris dabantur, postquam inspecta acriter & probata; item *pugnatoria.* Seneca: *Remove ista lusoria arma, decretoriis opus est.* Lipf. 2. Sat. c. 19.

Veto, Vox aut potius telum Tribunitium.

Vicit sententia. Variis & diversis in Senatu dictis sententiis, Vincere vel stare dicebatur ea, cui plures accedebant.

Viderent aut *darent operam Consules, ne quid Respubl. detrimenti caperet.* Hâc verborum formulâ Respubl. in periculum adducta Consulum Fidei mandabatur.

Vim fieri veto. Ita auxilium ferebant Tribuni his, qui opem illorum implorabant his verbis: *A vobis, Tribuni, postulo, ut auxilium mihi sitis.*

Vi-

Vinum inferium. Cum vinum ſuper victimam ſundebatur, hæc formula adjiciebatur: *Mactus* (ſi taurus immolaretur) *hoc vino inferio esto*. *Inferium vinum* vocabant illud, quod dabatur vel inferebatur, addebaturque verbum hoc, ne vinum in cellis conditum, unde illud promptum erat, ſacrum fieret.

Vir virum legit. Verba militaria. Veteres cum animoſiſſimè in prælium ire parabant, in ordinandâ acie hoc conſilium interdum ſequebantur, ut in cujus virtute plurimum fiduciæ eſſe quiſque ſtatueret, eum in acie proximum haberet, cujus latus, ut vir virum legeret, tegeret, & à quo viciſſim ſuum tegeretur. Virgil. XI, Æn.

Implicuere inter ſe acies legitque virum vir.

Vivamus, moriendum eſt. Priſci ad lætitiam hoc ſermone ſe mutuo invitabant. Ægyptii ipſum σκελετὸν mortui convivio inferre ſoliti cum monitione, *Ita brevi omnes futuros*. In veteri etiam inſcriptione ſepulchrali olim legebatur: *Amici, dum vivimus. Vivamus Vivamus*, inquam, *non bibamus, cum vulgo*. Lipſ. l. 1. Saturn. c. 19.

Vivas! græcè ζήσειας unicâ voce dicebatur, cum quis ἀμυστὶ, uno ſc. hauſtu vini plurimum ebibiſſet. Caſſius Dio in Commodo, *Bibebat defeſſus in medio certamine, è calice mulieris è manu ſumpto uno hauſtu, inde populus & nos omnes ſtatim, quod in conviviis dici ſolet, acclamavimus: Vivas!* Grande igitur poculum unico hauſta ac ſine reſpiratione exiccatum cauſſa erat acclamandi: *Vivas*!

Ex-

Ex quibus liquet vocem illam *Prosit!* quam nunc inter propinandum & finitâ cœnâ aut prandio usurpamus, pro eo nobis esse ferè, quod olim ζήσειας Græcè, Latinè *Vivas!* Jos. Leurent. l. 2. Polym. Dissert. 41.

Vixit. Ominis caussa & δυςφημίας vitandæ gratiâ non obiisse, sed vixisse mortuos dicebant.

Votum solvi libens merito. His verbis vota se solvisse testabantur.

Uri, vinciri, virgis ferroque necari. Gladiatorum, qui se ludo vendiderant, auctoramentum illud erat, cum planè alieno sese arbitrio & ludibrio subjecissent.

Uti è Republica fideque tua esse videbitur. Ubi quid negotii Magistratibus â Senatu dabatur hâc plerumque verborum formulâ mandabatur. Ita Livius Senatum Marcello Pro-Consuli rescripsisse narrat, *faceret, quod è Republica fideque suâ duceret.* Interdum his verbis, *quod commodo Republicæ fieri posset.* Gradum hîc sistimus.

Τετάγίω τῷ Θεῷ Δόξα
ἀείμνηστος.